Lüzumsuz Kadın

Rabih Alameddine

budala

Çeviren: Seçil Sönmez

RABIH ALAMEDDINE

Ürdün'de doğdu. On yedi yaşına kadar Kuveyt'te ve Lübnan'da, sonrasında İngiltere'de, ardından Kaliforniya'da yaşadı. UCLA'de mühendislik eğitimi aldı. Mühendislik yapan Alameddine, bu süreçte resim ve edebiyat başta olmak üzere farklı sanat dallarıyla ilgilendi. Dört romanı ve bir kısa hikâye seçkisi olan Alameddine, Guggenheim bursu sahibidir. San Francisco ve Beyrut'ta yaşamını sürdürmektedir.

SEÇİL SÖNMEZ

1981 yılında İstanbul'da doğan Seçil Sönmez, 2004 yılında Kadir Has Üniversitesi Amerikan Kültürü ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim bölümünde yüksek lisans eğitimi alırken adım attığı çeviri hayatını, on seneyi aşkın süredir yayımlanan kitap çevirileriyle sürdürdü. Kitap çevirilerinin yanı sıra, İngilizce ve Türkçe akademik, edebî, kurumsal içerikli çevirileri pek çok dergi ve platformda yayımlandı. Çevirmenlik kariyerine devam eden Seçil Sönmez, kedisi Orko ile birlikte İstanbul'da yaşıyor.

Lüzumsuz Kadın / An Unnecessary Woman

Copyright © **Rabih Alameddine**, 2014
Bu eserin Türkçe yayın hakları Akçalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

© **Budala Kitap**, 2021

Yayın No: 001
1. Baskı: Nisan 2021
3. Baskı: Eylül 2021
ISBN: 978-605-70548-0-7

Çeviren
Seçil Sönmez

Editör
Buse Arslan

Kapak Tasarım
Yunus Emre Aytaç (FOLX)

Sayfa Tasarım
Deniz Tugay

Baskı-Cilt
Ana Basın Yayın Gıda İnş. Tic. A.Ş.
Sertifika No: 20699

Her türlü yayım hakkı Budala'ya aittir. Bu kitabın baskısından 5846 ve 2936 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası hükümleri gereğince tanıtım amaçlı kısa alıntılar hariç alıntı yapılamaz, fotokopi yöntemiyle çoğaltılamaz.

BUDALA KİTAP
Altunizade Mah. Palandöken Sok. No:19/1
Üsküdar / İstanbul
Tel: 0 216 456 70 53
www.budala.com.tr
Sertifika No: 41331

Lüzumsuz Kadın

Rabih Alameddine

Çeviren:
Seçil Sönmez

Eric'e, şükranlarımla...

"Köyümden evreni, senin yeryüzünden görebildiğin kadar
görüyorum ben de.
Öyleyse köyüm, herhangi bir toprak parçası kadar büyük;
Çünkü ben, boyum kadar değil,
Gördüklerim kadarım."

–Alberto Caeiro adıyla Fernando Pessoa,
The Keeper of Sheep

"Belki de kitap okumak ve kitap yazmak insanın onurunu korumak için geriye kalan son savunmasıdır. Çünkü sonunda, bize bir zamanlar Tanrının, bu amansız utanç çağında buhar olup uçmadan önce hatırlattığı şeyleri hatırlatırlar – sadece insandan ibaret olmadığımızı, ruhlarımızın da olduğunu. Ve dahası, çok daha fazlasını."

–Richard Flanagan, *Gould's Book of Fish*

"Yalnızlığın çaresi tecrittir."

–Marianne Moore,
"If I Were Sixteen Today" adlı denemesinden.

"Don Kişot'un başındaki talihsizlik hayal gücü değil, Sancho Panza'dır."

–Franz Kafka, *Dearest Father: Stories and Other Writings*

Saçlarımı şampuanlayarak maviye boyarken aklımın bambaşka bir yerde olduğu düşünülebilir. Ayrıca iki kadeh kırmızı şarabın da dikkat dağınıklığına pek faydalı olmadığı söylenebilir.

Dur şöyle açıklayayım.

Öncelikle benim hakkımda şunu bilmen gerek: Evimde sadece ve sadece bir tane ayna var; o da pis bir ayna. Aslında çok titizimdir, hatta temizlik hastası bile diyebilirsin, lavabo bembeyazdır, pirinç musluk pırıl pırıl parlar, ancak aynayı silmek nadiren aklıma gelir. Bunun bir soruna işaret ettiğini düşünmek için Freud'a veya yardakçılarından birine danışmaya gerek yok herhalde.

Bu hikâyeye vasat bir aydınlatmadaki yansımayla başlıyorum. Banyodaki iki ampulden biri patlamış. Mevzubahis aynanın karşısında, akşam diş fırçalama merasiminin ortasındayken irkiliyorum ve kafamın üstündeki hareye dikkat kesiliyorum. Sağ elimle diş fırçasını aşağı yukarı ve sağa sola hareket ettirmeyi sürdürürken sol elimle tuvaletin yanındaki küçük sehpada duran okuma gözlüğüme uzanıyorum. Çıkıntılı burnuma kolayca yerleşiveren gözlüğümün sayesinde bir azize olmadığımı, hatta yakınından bile geçmediğimi görebiliyorum. Daha çok Kraliçe Arı'yı –eh, bir kız öğrencinin silgisiyle harap olmuş Kraliçe Arı resmini– andırıyorum. Hare filan değil bu; tepemdeki anormal mavilik benim nemli saçlarımın ta kendisi. Kafamda pigmentler birbirleriyle savaşıyor; birbirine denk olmayan rakipler arasında bir cadı kavgası kopuyor.

Mavi boyanın ne kadar kalıcı olduğunu ölçmek için henüz kurumamış olan bir bukleye dokunuyorum ve onu bir güzel, yapış yapış diş macununa bulamayı başarıyorum. Aynı anda

birden fazla iş yapmada uzman olmadığımı düşünmekle hata etmezsin.

Küvete doğru eğilip dün satın aldığım Bel Argent marka şampuanı elime alıyorum. Okuma gözlüğüm olduğu halde gözlerimi kısmak zorunda kalarak üzerindeki ufacık yazıyı okuyorum. Evet, saçımı yıkamak için önerilen miktarın on katını kullanmışım. Zira köpürtmeyi severim. Uzmanı olmadığım bir diğer şey de kullanma talimatlarını okumaktır.

Çok komik. Beyaz, dikdörtgen banyo fayanslarımda da birbiriyle kesişen açık mavi laleler var; yeni boyamın rengiyle neredeyse tıpatıp aynı. Neyse ki İsrail bayrağının mavisi değil. Sen o zaman gör dengi dengine olmayan rakiplerin dalaşını.

Genelde süse püse meraklı değilimdir; ilgimi çekmez. Fakat o üç cadının saçlarımın amansız beyazlığı hakkında dediklerini duymuş bulundum bir kere. Üst kat komşum Joumana, Bel Argent gibi bir şampuan kullanırsam beyaz rengin biraz kırılacağını söyledi. Buyurun işte.

Anladığım kadarıyla ki, her zamanki gibi bu konuda da yanılıyor olabilirim, bizler yaşlandıkça kısa dalga boylu koni hücrelerini kaybediyor, bu yüzden de maviyi daha az ayırt etmeye başlıyormuşuz. Belli bir yaştaki çoğu insanın saçındaki mavimsi tonun sebebi buymuş. Bu mavi tonu yok sayarsak, saçlarını açık sarı ya da muhtemelen sarımsı pembe görüyorlar. Radyoda bir kuaför, yaşlı bir kadını saçının fazla mavi olduğu konusunda ikna etmeye çalıştığını anlatıyordu. Ancak müşterisi rengini değiştirmeyi reddediyordu. Saçını kendisinin normalmiş gibi görmesi dünyanın geri kalanının nasıl gördüğünden daha önemliydi.

Herhalde o müşteriyle kafamız, kuaförden daha çok birbirine uyardı.

Ben de yaşlı bir kadınım ama daha kaybedecek çok koni hücrem var. Şimdilik mavi rengi biraz fazla net görüyorum.

İzin ver de, sevgili dostum, dikkatimin dağınık olması hususunda ufak bir savunma yapayım. Yıl sonunda, yeni bir pro-

jeye başlamadan önce, bitirmiş olduğum çeviriyi okurum. Son (ufak tefek) düzeltmeleri yapar, sayfaları sırasına göre dizer ve bir kutuya koyarım. Tüm bunlar ritüelimin bir parçasıdır ve buna iki kadeh kırmızı şarap devirmek de dâhildir. Şunu da itiraf etmeliyim ki son okumalar sırtımı sıvazlamam, projeyi tamamladığım için kendimi tebrik etmem için de bahane olur. Bu yıl, müthiş bir roman olan *Austerlitz*'i çevirdim; W.G. Sebald'dan yaptığım ikinci çeviriydi. İşte bugün çevirimi okuyordum ve bir sebepten, muhtemelen kahramanın dermansız çilesi yüzünden Hannah'yı düşünmekten kendimi alamadım; sanki bu roman veya benim Arapça tercümem, Hannah'nın dünyasına uzanan bir tünel gibiydi.

Hannah'yı, hayattaki tek can dostumu hatırlamak hiçbir zaman kolay olmamıştır. Hâlâ mutfak masasında karşımda görürüm onu, tabağındaki yemekler silinip süpürülmüş, sağ yanağı avucuna yaslanmış, kafası hafifçe yana eğik, beni dinler, o çok nadir bulunan nimetlerden birini, içtenlikli ilgisini bana sunar. Hannah'yı tanıyana kadar sesimin bir sığınağı olmamıştı.

Yetmiş iki yıl boyunca önemsediğim tek insan o oldu, her şeyi anlattığım tek insan: böbürlenmeler, nefretler, neşeler, acımasız düş kırıklıkları, hepsi iç içe. Artık eskisi kadar sık düşünmüyorum onu ama zaman zaman düşüncelerimde sihirli bir şekilde beliriveriyor. Üzerimde bıraktığı izler silinemez oldu.

Süzgeçten geçen hatıralar, kırmızı şarap, bir de yaşlı kadın şampuanı: İyice karıştırın ve mavi bir saç elde edin.

Sabahleyin saçımı tekrar yıkayacağım; bu kez göz yaşartmayan bebek şampuanıyla. Mavi rengin kaybolacağını umuyorum. Komşuların ne diyeceğini şimdiden tahmin edebiliyorum.

Yetişkin yaşamımın büyük bir bölümünde, yirmi iki yaşından beri, her Ocak ayının birinci günü yeni bir çeviriye

başladım. Tatil olduğunun, çoğu insanın kutlama yapmayı tercih ettiğinin, yılbaşında çalışmayı kimsenin aklından bile geçirmeyeceğinin farkındayım. Bir keresinde, Beethoven'ın sonatlarından oluşan bir dosyayı karıştırırken sadece sondan bir önceki sonata tarih atılmış olduğunu görmüştüm, o şahane 110 opus numaralı La bemol majör sonatının sağ üst köşesine. Sanki besteci 1821 Noel'inde çalışmakla meşgul olduğunu bilmemizi istemiş gibi. Ben de tatillerde çalışmakla meşgul olmayı tercih ederim.

Son elli sene içinde kırka yakın kitap çevirdim; doğru saydıysam otuz yedi tane. Bazı kitaplar bir yıldan fazla zamanımı aldı, bir ya da iki tanesi sıkıntıdan pes ettirdi; kitapların kendisi değil de benim çevirilerim. Kitapların kendi başlarına sıkıcı olduklarına nadiren rastlanır; sadece Amerika başkanlarının (Nixon, Hayır, Hayır)– eh aslında genel olarak tüm Amerikalıların anıları dışında. Hani şu, "Dünyanın en zengin ülkesinde yaşıyor olsam da bana acımalısınız çünkü doğuştan düztaban ayaklarım ve kötü kokan bir vajinam var ama yine de her şeyi başardım," sendromu. Peh!

Kutulara giren kitaplar –kutular dolusu kâğıtlar, dağınık çeviri sayfaları. İşte benim hayatım bu.

Uzun zaman önce tüm benliğimi, kelimelere duyduğum kör bir tutkuya adadım. Edebiyat benim kum havuzum. İçinde oyunlar oynuyor, kaleler, duvarlar inşa ediyor, şahane zaman geçiriyorum. Beni asıl zorlayan oyun bahçesinin dışındaki dünya. Bu görünen dünyaya uysal ama geleneksel sayılmayacak şekilde uyum sağladım ki fazla sıkıntı çekmeden kitaplardan oluşan dünyama geri çekilebileyim. Aynı metafordan devam edersek, eğer edebiyat benim kum havuzumsa, gerçek dünya da kum saatim – içimi gıdım gıdım tüketen bir kum saati. Edebiyat bana hayat veriyor, hayat beni öldürüyor.

Eh, hayat herkesi öldürüyor.

İç karartıcı bir konu. Bense bu gece yaşadığımı hissediyorum; mavi saç ve kırmızı şarap canlısıyım. Yılın sonu yaklaşıyor, yeni bir yıl. Yıl öldü. Yaşasın yıl. Sıradaki projeme başlayacağım. Bana en çok heyecan veren zaman bu. Yaşadığım

şehrin muhtelif muhitlerindeki bereketli Noel süsleriyle hiç ilgilenmem; veya başka yerlerdeki yeni yıla hoş geldin diyen ışıklandırmalarla da. Bu sene Aşure de neredeyse aynı zamana denk geliyor ama benim umurumda değil.

Varsın insanlar bir yâd etme çılgınlığı içinde dövünüp dursunlar. Feryatlar, kırbaçlar, kan: Hüseyin'in ihanete uğramasını dokunaklı bulmuyorum.

Varsın kalabalıklar Kurtarıcı'larının doğumunu onurlandırmak için kendilerini altınlara, tütsülere ve Chanel'lere boğsunlar. Bu ıvır zıvırlar bana hiçbir şey ifade etmiyor.

Başlangıçlar ihtimallere gebedir. Bir çeviriyi bitirmek ne kadar hoşuma giderse gitsin içimi asıl gıdıklayan başlangıç zamanıdır. Hazırlık ritüeli: Seçtiğim kitabın iki versiyonunu, kâğıtları, gerçekten notlarla dolacak not defterini, 2B kurşun kalemlerle kalemtıraşı, Pearl marka silgiyi ve dolma kalemleri dizmek. Kitap odasını temizlemek, sehpanın tozunu almak, perdeleri ve kollarından düğüm düğüm olmuş püsküller sallanan, denizci mavisi şönil kumaştan antika koltuğu elektrik süpürgesiyle süpürmek. Yaratılış gününe, ocağın birine, güne törensel bir banyo yaparak başlarım. Keselenip temizlenme merasiminden sonra Walter Benjamin için iki mum yakarım.

Işık olsun[1], diye buyururum ben.

Evet, sevgili dostum, biraz takıntılıyım. Dindar olmayan bir kadın olarak bu da benim inancım.

Fakat uzun zamandan beri ilk kez bu sene, hangi kitap üzerine çalışacağımdan emin değilim. Hayatım boyunca ilk kez bu sene çeviriye mavi saçlarla başlamak zorunda kalabilirim. Eyvahlar olsun.

Roberto Bolaño'nun yarım kalmış romanı *2666*'da karar kıldım ama şüphelerim var. Kitap dokuz yüz sayfadan fazla (hem İngilizce hem de Fransızcasında). Az buz bir kahramanlık değil. En az iki sene sürer. Bu kadar uzun vadeli projelere başlamam doğru mu? Bu yaşta bu kadarını sırtlanmam doğru mu? Ölümden filan bahsetmiyorum. Sağlığım iyi ve ailemdeki

1 Eski Ahit'in Yaratılış bölümünün üçüncü dizesinde geçen ifade. (ç.n.)

kadınlar hep uzun yaşadı. Mesela annem hâlâ aklını kaybetmeye devam ediyor. Şöyle diyeyim: Rengi yeşil muz alırken hiç tereddüt etmem ama artık yavaşlamaya başladım. *2666* büyük bir proje. *Vahşi Hafiyeler*'i çevirmem on dokuz ay sürmüştü ve biliyorum ki eskisi kadar hızlı çalışamıyorum. O yüzden gözüm yemiyor.

Evet, sağlığım yerinde, bunu kendime sık sık hatırlatmalıyım. Hafta başında yıllık sağlık kontrolünden geçtiğimde doktorum gayet sağlam, hatta demir gibi olduğumu söyledi. Haklı, biliyorum ve bunun için minnettarım ama paslı bir demire benzetse daha münasip olurdu. Oksitlenmiş gibi hissediyorum. Yourcenar, Hadrianus'un ağzından doktorlarla ilgili ne yazmıştı? Hiçbir hekim, mesleğinde otuz yılı en az bir kez yalan söylemeden devirmiş olamaz. Benimki daha uzun yıllardır doktorluk yapıyor. Beraber yaşlandık. Bana kalbimde bir sorun olmadığını söyledi; yüzü, laboratuvar sonuçlarımın yazılı olduğu çıktıların arkasına gizlenmiş bir halde konuşuyordu. Bir Luddite'çi[2] olan ben bile, yıllardır böyle kevgir gibi antika bilgisayar çıktısı görmemiştim. Masada sol dirseğinin yanında duran Blackberry cep telefonuysa muhakkak en yeni modeldi; bu da bir şey. Benim de öyle bir telefonum olması gerekir. Ama öte yandan, bırak akıllısını, normal telefona dahi ihtiyacım yok. Beni kimse aramaz.

Lütfen, acımak ya da yapmacık merhamet olmasın. Kimse aramadığından kendime acıdığımı ya da daha kötüsü senin bana acıman gerektiğini ima etmek değil niyetim. Beni kimse aramaz. Gerçek bu.

Ben yalnız biriyim.

Bu seçimi ben yaptım; gerçi az sayıdaki seçenek arasından yapılmış bir tercihti. O yıllarda Beyrut'ta boşanmış, çocuksuz kadınlar pek sevilmezdi.

Bu duruma kendim düştüm ama şunu da eklemeliyim ki basit, rahat ve münasip bir düşüş oldu bu.

---

2 Luddite, 1811 yılında Nottingham'da başlayan teknoloji karşıtı hareket. Metinde teknolojiyi sevmeyen, korkan anlamında kullanılmıştır. (ç.n.)

İlk çevirime başladığımda on dört yaşındaydım; bir fen kitabından son derece sıkıcı bir yirmi sayfa. Arapçaya âşık olduğum seneydi –ama dikkatini çekerim, konuşma dilinden değil, klasik dilden bahsediyorum. Elbette çocukluğumdan beri Arapça öğreniyordum. Arapçaya, İngilizce ve Fransızcayla aynı anda başlamıştım. Ama ne kadar çalışırsak çalışalım dünyanın en zor dilinde asla ustalaşamayacağımızı sadece Arapça derslerinde duyuyorduk; asla Mutanabbi kadar ya da haşa, dilin doruklarına ulaştığı Kuran Arapçası kadar iyi yazmak gibi bir hayale kapılmamalıydık. Öğretmenler, genç-ken onlara aşılandığı gibi, öğrencilere hep bu fikri aşılıyordu. Hiçbirimiz, bir Arap olarak (bu ilk günahımızdı) yüz karası olmanın ötesine geçemeyecektik.

Kuran'ı okumuş, koca koca bölümlerini ezberlemiştim ama yaptığımız onca çalışma bu dilin sihriyle tanışmama yetmemişti. Zoraki öğrenme ile sihir, daha beşikten birbirine düşmandırlar.

İlk Kuran dersi almaya başladığımda yedi yaşındaydım. İri yarı, gözlüklü ve kekeme öğretmenimiz Kuran'ı ezbere okurken kekelemezdi; diğer öğretmenlerin iddiasına göre gerçek bir mucize. Tamamı ezberindeydi ve ezberden okurken gözleri parlar, titreyen boynunun üzerindeki örtülü kafası sağa sola sallanır, okuma çubuğu havada savrulurdu. Biz ön sırada oturanlar, çubuk çok yaklaşınca gözlerimizi kapardık. Bugün bile, yağmurlu bir günde arabanın ön koltuğunda oturuyorsam silecekler gözümü çıkaracak diye korkarım. Bu okuma çubuğu kulağa tehlikeli bir şey gibi gelmiş olabilir belki fakat bizi onunla dövmezdi. Eğer ezberde bir hata yaparsak veya bir kız bir kelimeyi atlar ya da bir satırı hatırlamakta zorlanırsa öğretmen dehşet verici öfkesini üzerimize salardı. Yanakları kasılıp kızarır, dudakları birbirine yapışıp büzüşür, çocuğa sınıfın önüne çıkmasını ve elini uzatmasını söyler, sonra da aletlerin en masumunu, tahta silgisini kullanarak cezasını keserdi. Verdiği acı düşünülecek olursa, Ortaçağ'daki işkence aletlerinden aşağı kalır yanı yoktu bu silginin.

Sanki, Kuran'ı zorla ezberletmeleri, herhangi bir şeyi zorla ezberlemek zorunda bırakmaları, yeterince ağır bir ceza değilmiş gibi.

"Kulağını sözcüklere ver," derdi tutkuyla. "Sözcüklerin büyüsünü duy. Tempoya, şiirselliğe kulak ver."

Dayanılmaz bir acı çekerken ya da az sonra çekeceğim diye korkarken herhangi bir şeye kulak vermek nasıl mümkün olabilirdi ki?

"Kuran'ın mucizesi, Kuran'ın dilidir," derdi bize.

Şöyle düşün: Tanrı, Musa Peygamber'i diğerlerinden daha üstün kılmak için ona dönemin insanlarını hayrete düşürecek bir mucize bahşetmişti. O zamanlarda Mısır'ın her tarafı büyücülerle doluydu, bu nedenle Musa'nın mucizeleri gelmiş geçmiş en yaratıcı büyülerden oluşuyordu: Ejderhaya dönüşen asalar, kanla dolup taşan nehirler, ikiye ayrılan Kızıl Deniz. İsa Peygamber'in zamanında ise baş tacı olan şey şifaydı. İsa da cüzzamlıları iyileştirdi, ölüleri diriltti. Bizim Peygamber'imizin zamanındaysa şiire hayranlık duyulurdu ve Tanrı da okuma yazma bilmeyen bir adam olan Muhammed'e eşsiz bir dile hâkim olma mucizesini bahşetmişti.

"Bizim kökümüz, mirasımız, büyümüz bu."

O günlerde bu lafları dinlemiyordum. Öğretmen ödümü koparıyordu. Kuran'da, suyun coğrafi özelliğine göre değişen on iki farklı adı olması umurumda değildi; daha önce eşi benzeri duyulmamış ritim ve kâfiyeler barındırması da umurumda değildi.

Kuran'daki dil ve üslupla karşılaştırınca diğer kutsal kitaplar son derece çocukça görünüyor. Söylentiye göre Lüksemburg Mareşali İncil'e bir bakış attıktan sonra, "Tonlama kesinlikle korkunç! Kutsal Ruh'un bu kadar zevksiz olması çok yazık!" demiş.

Evet, Kuran'ın içeriğindeki o çocukça buyurganlığı istediğim kadar tiye alabilirim belki ama üslubuna bir şey diyemem.

Nihayet gözlerimi açan şey şiir olmuştu, Kuran değil. Beynimin derinliklerine kazınan şiirdi, oyma sanatı gibi. Aşkı

keşfetmenin, şiiri keşfetmekten illa daha harikulade ya da bu bağlamda daha hissî bir şey olduğundan bile emin değilim.

İçimdeki ateşi yakan şairi hatırlıyorum: Antara, kömür karası savaşçı şair. Benim için kurtuluşu olmayan bir dilin, yeniden dirilişine şahit olmamın yarattığı şaşkınlığı hatırlayabiliyorum.

Mızraklar bedenimde susuzluğunu giderirken
Ve beyaz kılıçlardan kanım damlarken seni hatırladım,
Bana, dudaklarındaki gülümsemenin ışıltısını anımsatan
O kılıçları öpmek için can atıyordum.

Bilemiyorum, belki de İmruü'l–Kays'tı şair. Efsanevi Asılı Şiirler'de yer alan yedi şairden en çok beğendiğim o ve Antara'dır.

Dostlarım, bizler durmuş yas tutarken, gelin de bakın, şu yıldırımı
görüyor musunuz?
Kümelenen kalın bulutların arasında bir çift ele benzeyen ışıltısını görün.
Keşişlerin ellerindeki, fitilleri gazyağına bulanmış lambalar gibi
ihtişamla parlıyor.
Dostlarımla oturdum, yıldırımı ve yaklaşan fırtınayı seyrettim.

Dil işte –her zaman duyuyoruz, haber muhabirleri, bazı siyasetçiler ve tabii ki Arapça öğretmenleri klasik Arapça kullanırlar; ama onların ağzından çıkan şey, bizim organik Lübnan dilimize, yurdumuzda var olup büyüyen lehçemize kıyasla tuhaf ve sakildir. Televizyon ve radyo spikerlerinin konuşmaları kulağıma yabancı gelir. Ne var ki o eski şiirler simya gibidir, âdeta mucizevidirler. Suda açan çiçekler gibi kulaklarımı, zihnimi açmışlardır.

Yine de ilk çevirim bir şiir değil, yirmi sayfalık sıkıcı bir metindi. Gittiğim okulda fen dersleri Fransızca işlenirdi. Başlıca müfredatın topluma uygunluk üzerine kurulu olduğu Bey-

rut okullarında, fizik, kimya ya da matematik gibi derslerde Arapça kullanıldığına nadiren rastlanırdı. Herhalde Arapça mantık dersine uygun bir dil olarak görülmüyordu. Ben çocukken ağızdan ağıza dolaşan bir fıkra vardı ve muhtemelen hâlâ da revaçtadır: Suudi Arabistan'daki geometri kitaplarına göre paralel çizginin tanımı, Yüce Allah'ın takdiri dışında asla kavuşamayacak iki çizgidir.

O yirmi sayfayı sadece meraktan, kendimi görmek için çevirmiştim. İlk çevirim kulağıma tuhaf ve hatalı gelmişti.

Sonraki çevirilerimde gelişme gösterdim; öyle umuyorum.

Gelişme göstermekten kastım, artık çevirdiğim şeyin altına adımı yazarken başlarda hissettiğim kadar tedirgin hissetmiyor olmam.

Babam bana Aaliya adını vermiş; yüksekte olan, yukarıdaki. Bu ismi çok seviyor ve söylediklerine göre beni daha da çok seviyormuş. Hatırlamıyorum. Ben daha yürümeye yeni başlamışken, ikinci doğum günümden birkaç hafta önce ölmüş. Yapması gerektiği, ondan beklendiği gibi, annemi bir kez daha hamile bırakamadan öldüğüne göre, hasta olmalıydı, hele benim hem ilk hem de kız çocuk olduğum düşünüldüğünde. Yaşadığım ülke, 1930'larda hâlâ on dördüncü yüzyıldan çıkmaya çalışıyordu. Bazı yönlerden bu konuda hiç başarılı olabildi mi bilemiyorum. Babam evlendiğinde ancak on dokuzuna varmıştı, öldüğünde yirmi birdi; annemse dul kaldığında on sekiz. Hesapta ebediyen beraber yaşamaları gerekiyordu. Olacağı yokmuş.

Genç bir dulu ne yaparsınız? Aileler kafa kafaya vermişler. Annemin ailesi evden bir boğaz eksildi diye düşünürken besleyecekleri boğaz sayısı ikiye çıkmıştı. Söylendiğine göre, annemin babası, kendilerine defolu mal verildiği gibi bir imada bulunmuş. Aileler sonunda genç dula, kocasının kardeşiyle evlendirilerek bir şans daha vermeye karar vermişler; ancak bu kez çeyiz ya da düğün hediyesi olmadan. Babam öldükten

üç ay sonra –yasal sürenin sonunda– annem bir şeyhin karşısında el pençe divan durup diz çökmüş ve öz babasıyla ikinci kocasının kontrat imzalamalarını seyretmiş.

Zaman içinde beş tane üvey kardeşim oldu, hiçbiriyle pek yakınlaşmadım. Altı çocuk, bir oda, yerde yumru yumru üç yatak, geceleri yatay savaş sanatı, sabahları morluklarla dolu gerinen bedenler.

Amca babam, özellikle sevgi dolu, cana yakın biri olmasa da iyi biriydi. Çocuklarıyla pek ilgilenmez, benimle daha da az ilgilenirdi. Onun hakkında pek bir şey hatırlayamıyorum. Bende hiç fotoğrafı yok, o nedenle suratı hafızamda hep kayıp. Aklıma gelen çocukluk anılarımın arasında üvey babamın suratı en az detaylı, en çok bulanık olanı; o söz konusu olduğunda hafızamın gözlerine katarakt iniyor.

Aklımda kalmış en belirgin özelliği, hiçbir zaman kendini tutma zahmetine girmeden mütemadiyen gaz çıkarması. Ailece onun etrafında toplanarak yer sofrasında yenilen öğlen ve akşam yemekleri dayanılmaz bir hal alırdı. Erkek kardeşlerim bu olaya bayılıyorlardı ama ben her yellenmesinden sonra yemeğimi zar zor bitiyordum. Hayatım boyunca zayıf olmamın sebebi muhtemelen budur. Bugün bile, belli başlı insan kokuları midemi kaldırır.

Ağustos böceklerinin seslerinin yankılandığı bir gece, tüm aile ölüm döşeğinde yattığı odasında toplanmışken, son bir bilgelik konuşması yapmak üzere bütün çocuklarını tek tek yanına çağırmış, ama küçük kızını ve beni çağırmayı unutmuştu. Küçük kızı yıkıldı, herkes onu teselli etmek için seferber oldu. Etrafında toplanıp özlü sözler sarf ederek onu rahatlatmaya çalışıp mendiller uzattılar. Ben üzülmedim, kimse de beni rahatlatmaya çalışmadı. Bana ne bir mendil ne de bir peçete verdiler. Üvey babamın bana söyleyebileceği bilgece bir söz yoktu, keza ailemin de.

Ben ailemin kitabındaki ek bölümdüm; lüzumsuz bir uzantı.

On altı yaşımda evlendirildim. Daha olgunlaşmadan, okuldan, sahip olduğum tek yuvadan koparıldım ve kapımız-

da beliren ilk uyduruk damat adayına, hem bedenen hem de ruhen küçük bir adama hediye edildim. Evlilik bir yeni yetme için en çekilmez kurumdur. Bu eve taşındıktan sonra kocamın kanunların da öngördüğü haliyle karşıma geçip beni yeniden hayata döndüren o sözcükleri sarf etmesi dört sene bile sürmedi: "Seni boşuyorum." Evliliğimiz süresince hiçbir şey bu evliliği bitirmek kadar yakışmamıştı ona.

O iktidarsız böcek kapıdan çıkıp gitti ve bu döşemeler bir daha asla onun ayaklarını hissetmek zorunda kalmadı. Çok gençtim, yine de bir damla bile gözyaşı dökmedim. Doğam neyi gerektiriyorsa onu yaptım. Ondan en ufak bir iz, en ufak bir koku, tek bir saç teli ve tek bir temas kalmayana dek evi temizledim, ovaladım, paspasladım, dezenfekte ettim. Kirli şapkasını ve kendisini seçkin gösterdiğini zannettiği leş kokulu pipolarını astığı çivileri duvardan söktüm. Elime iğneyi ipliği alıp piposundan dökülen közlerin dantel örtülerimde açtığı her bir deliği onardım. Cibinliği çamaşır suyuna bastırdım.

Kokusunun kendi kendine dağılmasını beklemedim; ben defettim.

Bizim uyuşuk sivrisinek bu dünyadan göçüp gitmeden önce bozuk hortumuyla iki defa daha evlendi ve hiç çocuk sahibi olmadı.

"Kadın, seni boşuyorum." Tabii, benim üstüme evlenip döküntü yuvamıza ikinci bir eş de getirebilirdi. Birden fazla eş sahibi olmak Beyrut'ta o zamanlarda bile pek yaygın değildi ama yine de yapabilirdi.

Annem halime şükretmemi istedi. Beni fuzuli atık gibi reddetmiş, kaburgasının gözden çıkarılabilir bir parçasıymışım gibi muamele etmiş olabilirdi ama yine de minnet duymalıydım. "Seni boşadı. İyi bir dulla yeniden evlenebilirsin. Hatta belki senden önce başkaları tarafından reddedilmiş bir damat adayı çıkar karşına. Kendini şanslı say."

Şanslı mı? Anneme göre, koca bekleyen acınası bir kadın olmak, ihmal edilen ikinci karı olmaktan bir kademe daha iyiydi. Oyundaki tüm kartların kocamın elinde olmadığı bir dünya hayal edemiyordu. Onun dünyasında kocalar her şeye kadirdi, asla iktidarsız olamazlardı. Benimkisi utancının sorumlusunun ben olduğumu düşünüyordu ve muhtemelen diğer eşlerini de aynı sebeple suçlamaya devam etmişti. Kadınlarının kendi aralarında konuşma riskini göze alamazdı.

İkinci ya da üçüncü eşiyle oturup sohbet etmeyi çok isterdim. Kafasının küçüklüğünü acımasızca ortaya çıkaran gülünç derecede büyük şapkayı takmaya devam ediyor muydu? Sormak istediğim çok şey vardı. "Evlilik hayatınız boyunca hiç penisini gördün mü? O büzük bayrağı hiç direğin yarısına kadar çıkabildi mi? Ne zaman pes etti, yaşadığı utanca ne zaman karanlıkta son vermeye başladı? Bir yıl mı, altı ay mı, birkaç ay mı? Tahminimce ancak bir ay sürmüştür. Bu maskaralığı benimle yedi ay sürdürdü."

Kant, *Science of Right*'ta şöyle yazmıştı: "Evlilik, karşı cinsten iki insanın, birbirlerinin cinsel organlarına hayat boyu karşılıklı sahip olma gayesiyle birleşmesidir."

Kant'ın benim kocamı tanımadığı belli.

Tabii Descartes, Newton, Locke, Pascal, Spinoza, Kierkegaard, Leibniz, Schopenhauer, Nietzsche, Wittgenstein ve Kant hayatlarında kimseyle yakın bir bağ ya da aile kurmamışlardı.

Genç bir kadın olarak, bir erkeği hiç çıplak görememek beni o kadar çileden çıkarıyordu ki kocamın horlamaya başlamasını bekleyip örtüyü kaldırıyor, etrafımızı saran cibinliğin içinde bir kibrit çakıyor ve düğmeleri ilikli pijamasının üzerinden vücudunu inceliyordum. Ah, bir canavar beklerken elma kurduyla karşılaşınca ne büyük hayal kırıklığı yaşamıştım. Bundan mı korkacaktım yani? Bundan, bu tenasül müsveddesinden? Ne var ki merakımı dizginleyemiyordum. Ecce Homo[3]. Elime geçen her fırsatta bir kibrit çakıyordum. Mum

3 (Latince.) İşte (Bakın) İnsan. (ç.n.)

kullanmıyordum çünkü aniden söndüğünde kibritten çıkan duman, mumun dumanı kadar belli olmuyordu. O düzenli horultular, derin nefesler, uykunun kayıp dünyası. Bir kez bile yakalanmadım, ne yaptığım bir kez bile anlaşılmadı.

Kocam on beş yıl önce, altmış bir yaşında öldü; bir halk otobüsünde, başı kirli cama biçimsiz bir açıyla yaslanmış yalnız bir yolcu olarak. Otobüs iki tur gidip gelmiş, yolcular inmiş, binmiş ve şoför neden sonra cansız bir adamın ona eşlik ettiğini fark etmiş. Bazen ölüm böyle sessizce gelir.

Onu son bir kez huzura yolcu etmek isteğiyle cenazesine, nihai defnine katıldım. Cenazede ağıtlar, yakarışlar yoktu. Açık tabutta öylece yatıyordu ölüsü. Birisi saçını tuhaf bir şekilde, dümdüz taramıştı; sanki o sümsük şapkasını kafasından yeni çıkarmış gibiydi. Etrafımda oturmuş yas tutan kadınlar ellerinde olmadan kıkırdayıp fısıldıyorlardı. İflah olmaz bir ereksiyonla ölmüştü; can çekişme anında gerçekleşen priapizm. Svevo'yu aratmayacak bir ironi.

Yaşamında Thanatos hüküm sürerken ölümünde Eros galip gelmişti. Freudyen bir disleksikti kocam benim.

Ölüm, insan yaşamının ölçüp biçilebileceği tek gözlem noktasıdır. Kocamın tabutunun tanımadığım adamlarca taşınmasını seyrettiğim noktadan şöyle bir baktım ve yaşamını ölçüp biçtim. Pek çok eksiği vardı.

Kocamın ismine hiç değinmediğimi fark ettim. Kasten değil. Ondan *kocam* diye söz edebiliyorum ve bu da onu tanımlamaya yetiyor.

Herhangi bir karakterin, hakkında yazılan bir insanın adının belirtilmemesinin birçok sebebi olabilir. Kitabınızın sadece ana karakterle ilgili olmasını istiyor olabilirsiniz ya da karakterin fazla ete kemiğe bürünmeden gelip geçici biri olarak kalmasını amaçlıyorsunuzdur.

Korkarım benim böyle nedenlerim de yok. Sadece kocamın adının konumuzla ilgisi olmadığını düşünüyorum. Adı Sobhi Saleh'di. Ağır, kaba bir tonlaması var. Ne yazık ki soyadını bir çarmıh gibi hâlâ taşıyorum, çivilendiğim bir çarmıh

da denebilir. İlk ismini unutsanız da olur. Onu derin sulara dökebilir, Akdeniz'in kumlarına gömebiliriz.

Sobhi'ymiş. Peh!

Her şeye rağmen, ilk evlendiğimde hayat ihtimallerle doluydu. Ellili yılların başında hem Beyrut hem de bu bina daha farklı görünüyorlardı. Uzun zaman önce yok olmuş bir plumerya ağacı binanın önünde haylaz haylaz söylenir, içeri girerken üstüme kokusunu ve çiçeklerini salardı. Sokağın karşısında da bir akasya vardı. O da kayboldu, kökünden söktüler. İlericiliğin yüzlerce tanımı arasından, ağaçların düşmanı ve kuşların katili en münasibi gibi görünüyor.

Binanın sahibi, soluk yüzünden güneş gözlükleri, fırça gibi bıyıkları ve en az üç siğili eksik olmayan Hacı Wardeh, taşındığımız zaman ailesiyle beraber kocamla bana hoş geldin demeye gelmiş, sütlaç ve gülsuyu getirmişti. Uygunsuz bir aşırılık, diye düşünmüştüm, çünkü sütlaçta zaten gereğinden fazla gülsuyu vardı. Uçlara doğru mükemmel bir şekilde incelen tırnaklarını hatırlıyorum. Kızının ağzından çıkan ilk cümleyi de: "Bu kadın kocasından daha uzun boylu ve daha zayıf." Dili hep bir karış olan Fadia, o zaman sadece altı yaşındaydı. Babasının utandığını, annesinin de Fadia'nın ağzını kapattığını hatırlıyorum.

Hacı Wardeh bize, "Ailece hoş geldiniz," dedi.

Unvanını yakın zamanda ve büyük bir gururla almıştı: Mekke'den yeni dönmüştü.

Siyah ayakkabılarım kırmızı toprak rengine bulanmıştı. İki valiz ve bir sürü bohçayla şehrin öbür ucundan buraya çamlıklardan geçerek gelmiştim. Sahip olduğum her şeyi yanımda taşımıştım. Ve çeyizimi de: Üç elbise, bir çift ayakkabı, üç çift çorap (külotlu değil), iç çamaşırı, iki eşarp, bir altın zincir, bir bilezik, vişne şeklinde süsleri olan bir broş, iki tencere, hafifçe çatlamış ve kenarları ufalanmış bir servis tabağı, beş tabak, bakır bir çorba kazanı ve kepçesi, üç kişilik gümüş bir

takım, babama ait birkaç öteberi ve bir daha kullanmayacağımı bildiğim o yılki iki ders kitabı.

O an kendimi çok zengin hissetmiştim. Ev kocaman ve ferah görünüyordu. Şimdi geçmişe özlemle bakıyorum.

Pessoa'dan: "Beni darmadağın eden ve bunalımlara sürükleyen, olabileceğim o öteki kişiye duyduğum bu özlem işte!"[4]

Aaliya, her şeyden yukarıda, ayrı düşmüş, düğümden çözülmüş.

Pek çok Müslüman ve Hristiyan hacı, yol için değil unvan için yanıp tutuşan göstermelik sofulardır. Hacı Wardeh ise öyle biri değildi; o unvanının hakkını veriyordu. Yaşamını Javertyen ilkelere uygun sürdürürdü. İlk başlarda cömert ve dostaneydi ama kocam gittikten sonra beni resmen silip attı. Göğsümde kızıl damga taşısam bu kadar olurdu. Çocuklarının benimle görüşmesini yasakladı. Önceleri tüm zamanını evimde geçiren Fadia benden kaçınmaya başladı. Yanından geçsem sırtını çeviriyordu. Benimle konuşması gerektiğinde sanki hizmetçileriymişim gibi kibirli ve buyurgan bir tavır takınıyordu. Daha on veya on bir yaşındaydı ama şimdiden bir diktatördü. O çocuksu, saldırgan zorbalığının birazı yetişkinliğine de geçmişti–eh, belki birazından da fazlası.

Her ne kadar varlığımı tanımayı reddetmiş olsa da mesele ev olduğunda benim tarafımı tuttu Hacı Wardeh. Kocamın ailesi, ev üstünde hak iddia edemeyeceğimi öne sürerek evi istedi. Kendi ailem, erkek kardeşlerimden herhangi birinin daha çok hak ettiğini söyleyerek evi istedi. Hacı Wardeh hiçbirine taviz göstermedi. Bu ev kocamındı ve evi kocam ya da onun gelecekteki oğullarından biri hak talep etmediği takdirde onu kimseye kiralamaya niyeti yoktu. Tabii ki kocam böyle bir riski göze alamazdı. Böylece, kiramı ödediğim sürece Hacı Wardeh beni kiracısı olarak bildi.

Benim evim, benim yuvam; içinde yaşadığım, gezindiğim ve varlığımı sürdürdüğüm yer.

4 *Huzursuzluğun Kitabı*. Çev. Saadet Özen. Can Yayınları, 2017

Kocamın ailesi ev meselesini bir kenara bıraktı ama benimkiler bırakmadı. Annem attığı her bakışla beni evden çıkmaya ikna etmeye çalışıyordu. Üvey kardeşlerimin kalabalık aileleri vardı ve küçük evlerde oturuyorlardı. Ev onlara daha çok lazımdı. Yaşamları daha zordu, bunu hak ediyorlardı. Bu ailevi görevimdi. Bencildim, duyarsızdım ve kibirliydim. Tek başıma yaşadığım için insanlar neler diyorlardı, haberim yok muydu? Annem minyatür bir Birleşmiş Milletler'di: Evinden git, kardeşlerin yeterince acı çekti, senin gidebileceğin başka yerler var ama onların yok, çık git oradan.

Üvey kardeşlerim bana çok defa lanetler yağdırdı. Beni korkutmak için peş peşe defalarca kapıma dayandılar. Evet, korkuyordum, özellikle de evimi kaybedeceğim endişesinin içimi kemirdiği, kendimi en savunmasız hissettiğim o ilk zamanlarda. Yemek yerken ya da kitap okurken aniden kapım yumruklanır, dışarıda hakaretler yankılanırdı. Kalbim duracak gibi olur, zangır zangır titrerdim. Yalnız yaşamımın bu ilk yıllarında, ruhumun, kabuğunun içinde kuruyan bir kestane gibi kuruduğunu hissederdim.

Tüm bunlar –kapı yumruklamalar, tacizler, kardeşlerimin talepleri– yıllar yıllar sonra, 1982'de İsrail'in Beyrut kuşatması sırasında sona erdi. Kent sakinlerinin birçoğu kaçmış, boş evlere hemen fırsatçılar yerleşmişti. Gidecek başka yeri olmadığı için geride kalan bizler, duygusal olarak tükenmiştik, korku ve adrenalinle besleniyorduk ve tabii ki bunlar karnımızı doyurmuyordu. Şafak saatlerinde üç adam, içeride kimse yok zannedip evime girdi. Gecelikle yataktan fırladım. Haftalardır sular kesikti. Saçlarım ve geceliğim ne zamandır yıkanmamıştı. Yıllar önce kocamın uyuduğu yer olan sağ yanımdan Ak–47'yi aldım. Bu silah iç savaş boyunca bana arkadaşlık etti. Çıplak ayak dışarı fırlayarak tüfeği sağa sola savurdum. Kalın asker giysileri içindeki adamlar kendilerine saldıran deli kadına bir bakış attıktan sonra kapıdan dışarı

koştular – bunu sessiz sedasız yapmayı beceremediklerini de eklemeliyim. Peşlerinden kovaladım ama sadece sahanlığa kadar gittim çünkü çoktan zemin kata inmişlerdi bile; görenleri hiç de atletik olmadıklarına kanaat getirtecek bir şekilde koşarak hem de. Havada rastgele sağa sola uçuşan altışar kol ve bacakla, çil yavrusu gibi dağılan çizgi film karakterleri misali.

Dördüncü kattan gelen bir tüfek sesiyle yaşadığım delilik anından irkilerek sıyrıldım. Fadia sokağın sonundaki kum torbalarından birine isabet ettirmişti. Onun niyeti de benim gibi yalnızca adamları korkutmaktı ama gerçekten ateş etmişti.

"Sakın bir daha geleyim demeyin," diye bağırdı. "Bu silahlarımın en küçüğü." Sonra çocuklarına döndü ve "İçeri girin bakayım, görecek bir şey yok," dedi.

Fadia'nın da Medusa saçları ve yırtık pırtık geceliği uzun zamandır yıkanmamıştı. Muhtemelen benim kadar ürkütücü görünüyordu ama tırnakları her zamanki gibi manikürlüydü. Tetiği çeken işaret parmağının kırmızı ojeli, biçimli tırnağını iki kat yukarıdan bile görebilmiştim. Kocası evin içinden ona, "Deli karı," diye bağırdı. Fadia kızarmış göz kapaklarını berrak, mavi gökyüzüne doğru kırpıştırdı. Ona daha fazla ateş etmemesini, yoksa İsraillilerin binayı bombalayacaklarını söyledim. Beni tanıması biraz zaman aldı.

"Senin tüfek de bayağı büyükmüş," dedi.

Deli kadınların hikâyesi bir kere etrafa yayılıp bu Baküs perileriyle yarı otomatiklerinin şöhreti duyulunca üvey kardeşlerim ev için bana baskı yapmayı bıraktılar.

Aaliya, yukarıdaki, deli olan.

Kitap odasının ışığını açıyorum. Saat daha yedi buçuk bile değil ama dışarıda karanlık baskın. Kış kendini hissettirmeye başladı.

Emekli olduğumdan beri akşam yemeği saatim mevsimlere göre değişiyor. Kitapçıda çalıştığım zamanlarda eve

gelince hep aynı saatte yerdim. Sebebini bilmiyorum ama o zamandan beri güneş batar, akşam çöker çökmez acıkıyorum. Karnımın güneş bağıntılı, kendine göre bir yirmi dört saatlik ritmi var.

Yorgun hissediyorum ama yatmak için daha çok erken.

Bir bardak çay yapma kararımdan vazgeçiyorum. Kafein akşamları bünyemi altüst ediyor ve bitkisel karışımlara veya kafeinsiz içeceklerin yavan tadına tahammülüm yok. Aksi takdirde bünyem çok da dengeli sanki.

Vücudumun beni mahrum bırakmaya başladığı o güzelim zevklerin arasında en değerli olanı, özlemini çektiğim en kutsal lütuf, uyku. Dinlendirici bir uykunun sadece isi kaldı benim için geriye. Bölük pörçük uyuyorum; o da uyuyabilirsem. Her geceyi karanlık odamda, gözkapaklarım yarı açık, sırtım kabarmayan yastıklara yaslanmış, anılarımla toplantı yaparak geçireceğim hiç aklıma gelmemişti yaşlılık planları yaptığım yıllarda.

Uyku, bütün tanrıların ve bütün insanların efendisi. Ah, o engin denizin gelgitlerinde dolaşmak. Gençken her yerde uyuyabilirdim. Bir koltuğa yayılıp, beni sarıp sarmalasın diye içine iyice gömülüp uykunun yeraltı dünyasında kaybolurdum. O konforlu okyanusa balıklama atlar, derinliklerine dalardım.

Virgil, ondan önce de İsokrates, uyku için ölümün kardeşi demiştir. Hypnos ve Thanatos, Niks'in oğulları. Ölümü uykuya indirgemek hayal gücü emaresi değil.

Ölümün uyku hali olduğunu sanmak da düşünen bir varlığa hiç yakışmıyor,[5] diye yazmıştır Pessoa. Uyumanın en temel özelliği uykudan uyanmamızdır. O halde uyanmak da diriliş mi oluyor?

Herhangi bir koltukta, yatakta, sandalyede uyurdum. Yüzümdeki çizgiler yavaşça kaybolurdu. Saatin sessiz tiktakları her defasında bana hayat verirdi. Neden uykunun iyileştirici gücüne en çok ihtiyaç duyduğumuz yaşlar uyumakta en zorlandığımız yaşlardır? Thanatos yaklaştıkça Hypnos uzaklaşır.

5 *Huzursuzluğun Kitabı*. Çev. Saadet Özen. Can Yayınları, 2017

Gelecek yıllarımla ilgili planlar yaparken, geçmiş yıllarımı kafamda tekrar tekrar yaşayacağım uykusuz geceler geçireceğimi düşünmemiştim. Kitap dükkânını bu kadar özleyeceğim aklıma gelmezdi.

Eğer o gün o işe kabul edilmeseydim hayatım ne kadar farklı olurdu diye merak ederim bazen.

Javier Marías'ın eserlerini çok severim. İki romanını çevirdim: *Beyaz Kalp* ve *Yarın Savaşta Beni Düşün*. *Yarınki Yüzün*'ün son cildinin Fransızca çevirisini okuduktan sonra, çevirilerime bir üçüncüsünü daha ekleyebilirim; gerçi bin üç yüz sayfadan fazla olduğu için herhalde bunu da gözüm yemez.

Her zamanki gibi konudan uzaklaştım.

Marías, makalelerinden birinde, eserlerinin yaşanmışlarla ilgili olduğu kadar yaşanmamışlarla da ilgili olduğundan söz eder. Başka bir deyişle, çoğumuz bizi biz yapan şeyin, verdiğimiz kararlar olduğuna inanırız. Olaylarla, etrafımızdaki insanların yaptığı seçimlerle şekillendiğimizi düşünürüz. Almadığımız kararların, gerçekleşebilecekken gerçekleşmemiş olan olayların ya da bu bağlamda seçeneklerin eksikliğinin de bizi şekillendirdiğini göz önünde bulundurmayız.

Elli yıldan da önce kasvetli bir günde, bütün umutlarım, eski kocam olacak o cüceyle beraber kapıdan çıkıp gittikten sonra –en azından o günkü hissiyatım buydu– eltim olmasına ramak kalmış olan Hannah (kocamın kardeşi, Hannah ile evlenmesine fırsat kalmadan ölmüştü) beni elimden tuttu ve akrabalarından birinin kitap dükkânına götürdü. Hannah'nın uzaktan kuzeni olan akrabası, hiç yaya trafiğinin olmadığı bir ana caddede, eski püskü bir binanın giriş katında, küçücük vitrinli bu kitapçıyı sırf eğlence olsun diye açmıştı. Dükkânda kitaptan çok saçma sapan pelüş oyuncaklar vardı ve her şey toz içindeydi. Dükkânın hayatta kalma şansı, o zamanlar benim hayatta kalma şansım kadardı.

Onca şey dururken, dükkânla ilgili bana asıl umut veren, dükkân sahibinin oturduğu koyu renk meşe ağacından devasa bir masa olmuştu. Yirmi yaşında boşanmış ve tam anlamıyla beş parasız kalmış biri için o masada oturabilmek görkemli, lüks ve özenilecek bir şeydi. Hayatımda böyle bir ihtişama ihtiyacım vardı.

Hannah akrabasına beni işe almasını önerdi, akrabasıysa daha deneyimli, daha seçkin birini istediğini söyledi. Sanki orada değilmişim, sanki görünmezmişim, sanki yüzü, delikli bir baskı kâğıdının arkasına gizlenmiş gibi konuşuyordu. Kahramanım Hannah ise bu yenilgiyi kabullenmeye niyetli değildi. Ona kitapları çok sevdiğimi, sürekli okuduğumu, kitaplar hakkında onun asla bilemeyeceği kadar çok şey bildiğimi söyledi. Bilgili olduğum kadar toz alabilmemin, temizlik yapmamın, süpürüp silmemin de önemli olduğunu ekledi. Şehirdeki en temiz kitap dükkânı onunki olacak diyerek hemen araya girdim; pırıl pırıl parlayacak, elmas gibi. O buruk, küflü kokusundan arınacak. Bir süre durup teklifimizi düşünüyormuş gibi yaptıktan sonra dükkânın yeni yüzü olarak başka birini bulana dek beni şimdilik işe almaya (hâlâ benimle değil de Hannah'yla konuşarak) karar verdi.

O zamanlar, bu işi teklif ettiği ilk yüzün güzel bir kıza ait olduğunu ve fazlasıyla seçkin ailesiyle beraber Brezilya'ya göçtüğünü, evin oğullarından birinin de yakın zamanda São Paulo valisi olduğunu bilmiyordum. Neticede kız, yüzünü bir kez bile kitap dükkânında göstermeden buhar olup uçmuştu. İşe alınan ikinci kişi ise dükkâna hiç uğramamış, evlendiği için çalışmaya ihtiyacı ve tabii isteği kalmamıştı.

Bu kadınlardan herhangi biri o işe girmiş olsaydı hayatım çok başka olurdu. Dükkân sahibinin şöyle bir bahsettiği birkaç sene öncesine kadar bu iki kişinin kaderlerinin benim kaderimi nasıl etkilediklerinin farkında değildim. Dükkânın sahibi bir an bile benim bu işi yapabileceğimi düşünmemişti. Gösterdiğim başarıyı ise beni azimle eğitmiş olmasına yoruyordu.

Kitap düşkünü insanlar için tam elli sene çalıştım ve dükkânla özdeşleştirilen tek yüz benim yüzüm oldu.

Bir zamanlar özenerek baktığım o koyu renk meşe ağacından devasa masa şimdi güzelce okuma odamda bulunuyor. Hemen arkasında, akşamleyin çöken karanlığı içeri buyur eden bir pencere var ve yanındaysa tıka basa dolu kitaplığım. Dükkânın sahibi, patronum, dört yıl önce öldüğü zaman ailesi dükkânı kapattı ve kitaplarla diğer eşyaları yok pahasına sattı. Ben de masamla kaldım.

Çeviriye başlasam kendimi ne kadar da güvende hissedeceğim; gecenin karanlığında bu masaya oturunca ne kadar korunaklı olacağım. Tıpkı Jacques Austerlitz olarak Sebald'ın tasvir ettiği gibi oturup, masa lambasının ışığında kalemimin ucunu seyredecek, sanki çizgili kâğıdın üzerinde kendi kendine hareket ediyormuşçasına sarsılmaz bir sadakatle soldan sağa –benim durumumda sağdan sola– satır satır ilerleyen gölgesini gözlerimle takip edeceğim.

Bu meşe harikasının üzerindeki kalemlerin ve dolma kalemlerin yanına yeni not defterimi koyuyorum. Bir numaralı kalemim olan eski Parker'ı açıp mürekkebi inceliyorum. Porselen ve bakır karışımı sahte bir antika olan hokka, ağzına kadar dolu. Yeni bir projeye hazırlanmak her zaman heyecan vericidir. Ritüellerim sayesinde rahat hissederim.

Masadaki asıl antika bir çizgi roman. Kırmızı selofana sarılı, *İki Şehrin Hikâyesi*'nin resimli Arapçası. Sadece manevi değeri var. Yaklaşık altmış sene önce bu kitabı edindiğimde ne yazık ki çok hasar görmüştü; dört sayfası eksik, ikisi yırtık, diğerleri ıslanmıştı.

Yaz mevsimiydi, on yaşındaydım. Annem biz çocukları Beyrut parkına götürmüştü. O sırada sanırım sadece üç tane üvey kardeşim vardı; en küçükleri hâlâ bebek arabasındaydı. Kardeşlerimi net hatırlayamıyor olabilirim ama o günü ve o gün giydiğim elbiseyi hatırlıyorum. En güzel elbisemdi, uçları beyaz şeritle çevrili mavi taftadan. Bir de elbisenin takımı

olan beyaz, plastik bir çantam vardı. Çantanın çıtçıtı bozuktu, açılmıyordu, zaten içine birkaç çiklet dışında bir şey koyamayacağım kadar küçüktü. Çantayı sürekli sağ kalçama doğru bastırdığımı hatırlıyorum. Gökyüzünün ne kadar berrak, havanın ne kadar temiz olduğunu hatırlıyorum. Rengi beyaza çalan uyuşuk, vasat bir güneş ne çok ısıtıyor ne de çok parlıyordu. Annem, kahverengi boyası fazlasıyla bozulmuş ve sırtındaki tahtalardan biri eksik olan ahşap bir bankta, iki ayağı yerde, dizleri bitişik, hafif kamburca oturuyordu. Üvey kardeşlerimle ben annemin çevresini sarmıştık; onun yorgun yıldızının etrafında dönen gezegenler gibi. *Kışt, kışt.* Bizi ellerini sallayarak uzaklaştırmak istemişti. Yabancı insanların arasında olmaya alışık değildik.

Küçük ayaklarımla –beyaz ayakkabılar mı vardı ayağımda?– tedirgin adımlar atarak, belki yavaşça ve tereddütle, ama onlardan uzaklaştım.

Saçları kestane rengi, tombul ve soluk tenli bir çocuk, üzüntülü bir halde, bir bankta yapayalnız oturuyordu. İki tekerli, üç tekerli bisikletlerle ve şu tepesi ve altı olmayan, minyatür kırmızı arabalarla oradan oraya gezinip gürültüleriyle insanı sersem eden diğer çocukları, zeytinyağı rengi gözleriyle içi giderek seyrediyordu. Benden birkaç yaş küçük gibiydi. Avucunda, şu an masamın üzerinde duran çizgi romanı rulo yapmıştı.

Ona imrendim. Hayatımda hiçbir şeyi o çizgi romanı istediğim kadar istememiştim.

Oynamak ister mi diye sordum. Ona istediği oyunu seçme şansını vermek için sadece oynamak dediğimi hatırlıyorum. Bir anda yüzü parladı, bir kadeh Bordeaux devirmiş gibi suratına renk geldi. Oynamak istiyordu tabii, istemez miydi hiç. Başını sertçe aşağı sallayıp durdu. Çizgi romanını benimle paylaşmasında sakınca var mı diye sordum. Hiç sakınca yoktu. Çizgi romanı bana uzattı. Elbisemin cebi yoktu çünkü ağzı açılmayan çantayla takımdı. Ben de çocuğa onu verdim; çantamı. Adil bir takas, yoksa değil mi? Çantayı bankın üze-

rine koydu, bir süre sonra ortadan kaybolduğunda ikimiz de ne fark ettik ne de umursadık. Ebelemece oynadık, üvey kardeşlerim ve başka çocuklar da bize katıldı. Çocuk çok eğlendi. Annesinin elini tutup giderken bize coşkuyla el sallayıp veda etti. Suratındaki kocaman gülücük çift katlı gıdısında üçüncü bir gıdı daha oluşturuyordu. O sevimli suratı, o sevinci ve o tatlı gülümsemesi bugün bile aklımdadır. Bu anının hayalimde bu kadar canlı kalabilmesinin bir sebebi olmalı.

Çizgi romanımla eve gittim. Annem plastik çantayı kaybettim diye beni bir güzel azarladı.

Büyüyüp nasıl münasip bir hanımefendi olacakmışım?

Masanın üstünde başka bir tarihi kalıntı daha var ama çizgi roman kadar eski bir şey değil. Beyrut'un savaş yıllarından bir hatıra: Calvino'nun *Görünmez Kentler* kitabı. Sağ alt köşesi biraz yanmış; sadece arka kapağın ve son yirmi sayfanın. Ön taraf hasarsız. İnsanlar penceremin dibinde birbirini öldürürken ben mum ışığında bu kitabı okurdum. Şehrim yanarken ben de alevlerle talihsiz bir kaza geçirmiştim. Joseph Conrad'ın da başına düzenli olarak böyle şeyler gelirmiş galiba; ateş kazalarından söz ediyorum, yanan şehirlerden değil.

Yanan şehir. Ne yıllardı ama. Şunu da belirtmeliyim ki sırf savaş sırasında koca yerine bir AK–47 ile yattım diye deli olmuyorum. Tüfek sahibi olmak o zamanlar delilik belirtisi değildi. Tedbirli olmak zorundaydınız. İlk zamanlarda, bombardıman başlayınca yandaki apartmanın altındaki garaja inerdim. Bizim bina on sene eski olduğu için garajı yoktu ve aslında olmaması hayatımı kurtardı ama o başka bir hikâye. Öyle gecelerden nefret ediyordum. Uykusunu alamamış, gergin mahalle sakinleri, uygunsuz giysilerle, geceliklerle, donlarla, fanilalar, delikli çoraplarla toplaşıp otururduk. İç savaşın ilk zamanlarında o garajda çok geceler geçirdim. Ta ki 1977 yılında bir gün, ben yeraltındayken bir grup Filistinli daireme girip, eşyalarımı talan edip içlerinden biri de banyo-

da, yere büyük tuvaletini yapana kadar. (Takip etmenin zor olduğunu biliyorum, sevgili dostum. Bu evime ilk girişleri, ikincisinden beş yıl önce, yıl 1982.)

Filistinlinin tuvaleti kullanmamayı tercih etmesinin sebebinin suların akmaması olduğunu zannedebilirsin. İçine tuvalet temizleyicisi astığım mavi suyla dolu kovayı sifon niyetine kullanmayı kendine yakıştıramamış olabileceğini düşünebilirsin. Öyle değil; erkeklerin böyle şeyler yaptığı görülmemiş değildir. İsrailliler girdikleri evlere boklarını bırakırlardı, Filistinliler boklarını bırakırdı, Lübnanlılar, İranlılar, Suriyeliler, Hristiyanlar, Yahudiler, Müslümanlar. Erkeklerin, Yaratılış zamanından beri hücrelerinde esir tuttukları bu derin arzuları, savaş sırasında hayvani bir güdüyle daima serbest kalmıştır. Bununla anlatılmak istenen şudur: *Ben buradaydım, hoşuna gitse de gitmese de.* Çin'de küçük bebelerin altına bez bağlamadıklarını duymuştum. Donlarının ağında, çömelip tuvaletlerini yapmalarını kolaylaştıran dikey bir yırtmaç varmış. Bence bütün askerler yırtmaçlı donlar giymeliler.

Birileri evime sıçtı. Ben de bir kalaşnikof edindim.

Önce ortalığın sakinleşmesini bekledim. Üç gündür hiç uyuyamamıştım ve bombaların şiddeti artsa bile artık yandaki binanın bağırsaklarına inmiyordum. Evim olmadan hayatta kalmaktansa evimle beraber ölmeyi tercih ederdim. Gün ağarmaya başlarken pencerenin yanına çömelip, Thanatofil[6] yeniyetmelerin yarı otomatik silahlarla hamam böcekleri gibi zikzaklar çizerek koşturmalarını seyrettim. Elden düşme tüfeklerin namlularına ay ışığı vururdu. İşaret fişekleri lacivert göklerde rengârenk kümeler oluştururken, yeryüzündeki bu güç gösterisine inanamıyormuş gibi göz kırpan yıldızları seyrederdim. En kısıkta yanan gaz lambam gece boyunca beyaz gürültü gibi cızırdardı. Bekler, beklerdim. Karanlıkta fosforlu yeşil parlayan kadranıyla saatin tik takları bana eşlik ederdi.

6 Thanatofil sözcüğü Yunan mitolojisinde ölümü temsil eden Thanatos'tan gelmektedir ve ölümle ilgili konulara, ölümün kendisine ilgi duyan kişiler için kullanılır. (ç.n)

Pencerenin kenarında otururdum. Ev işleri yapılmamış. Oturur şehrimin, nekropolümün yakılıp yıkılışını izlerdim.

53.274'üncü ateşkesin sabahında (bir önceki otuz saniye, ondan önceki daha da az sürmüştü – peki, peki abartıyorum ama 1977'ye gelindiğinde, savaşın başladığı ilk iki sene içinde kesinlikle yüzden fazla ateşkes olmuştu) geceliğimi çıkarıp pembe eşofmanlarımı ve bez ayakkabılarımı giydim. Amfetaminle uçmuş Thanatofiller, sokağın karşısında Bay Azari'nin bakkalının önünde, yeşil kumaşlı, ince bacaklı katlanır masada, pul yerine kibrit çöpleri kullanarak poker oynuyorlardı. Ateşkesin devam edip etmeyeceği de böyle test edilirdi – pokerden değil, bakkaldan söz ediyorum, çünkü Bay Azari pek çok milis lideriyle yakından bağlantı halindeydi. Bakkal, savaşın rüzgâr gülüydü diyebilirim. Eğer zehir yeşili kepenkleri kapalıysa kimse evden çıkmaya cesaret edemezdi. Eğer açıksa, mahalle herhangi bir olası tehlike altında değil demekti. Saydığım kadarıyla metal kepenklere rastgele saçılmış beş kurşun deliği vardı. Bay Azari bana el salladı, belli ki konuşmak istiyordu. Sadece başımla selam verdim ve aceleyle yoluma devam ettim. Yeterince arkadaş canlısı davranmadığım ya da beni daha çok sevmesi için uğraşmadığım için kendime kızıyordum çünkü Bay Azari sevdiği müşterilerine zulasından yemek ve su verirdi. Hiçbir zaman o müşterilerden biri olamayacağıma karar verdim. Sevdiği müşterileri ona ev yemekleri ikram ederdi; bense vasat bir aşçıydım. Yine de şanslıydım, Talih beni koruyordu. Fadia mahalledeki gelmiş geçmiş en iyi aşçıydı ve Bay Azari'yi sürekli beslerdi. Savaş başladığından beri adam on beş kilo almıştı. Her ne kadar Fadia'nın en sevdiği kişi olmasam da komşusu ve kiracısıydım (ebeveynleri öldükten sonra bina ona kalmıştı). Haftada birkaç günde bir uyanıp kapımda birkaç şişe su veya bir çuval pirinç ya da bazen bir torba taze domates, birkaç portakal bulurdum. Çatışmaların her zamankinden daha şiddetli yaşandığı gecelerin ardından Fadia bana da Bay Azari'ye ikram ettiği yemeğin aynısından bırakırdı. Daha ilk lokmada imana gelir ve Fadi-

a'nın Cennet'e, Tanrı'nın sinesine ya da hangi güzellik merkezini istiyorsa ona kabul edilmesi için dualar ederdim.

Kitap dükkânını açmak yerine pis bir dolmuşa binip Sabra'ya gittim. İç savaş patlak verdiğinden beri hiçbir Lübnan aracı Filistin kampının labirentlerine girmiyordu. O yüzden girişte indim. Theseus'un mecburiyetine ve Ariadne'nin bilgisine sahiptim fakat yünden yumağım yoktu; ben de Minotor'u aradım. Öldürmek için değil, yardımını istemek için. Aradığım Ahmad'tı.

Ahmad'ın annesi bir kulübede, daha doğrusu üzerine üç parça taş ve oluklu metal yığılmış beton bir duvardan oluşan, tepesine de çatı niyetine teneke çekilmiş derme çatma bir yapıda yaşıyordu. Yine tenekeden yapılmış kapısında menteşe yoktu; içeri girip çıkarken kapıyı kenara koyup geçtikten sonra tekrar yerine yerleştiriyordunuz. Kilide ihtiyaç duymuyorlardı çünkü komşular birbirlerinin üzerinde oturuyorlardı. Herhangi bir şey kaybolursa onu hangi komşunun ödünç aldığını herkes bilirdi. Ondan seneler önce oraya bir kez daha gitmiştim. O zaman içeride altı kişi yaşıyorlardı. Sadece bir kitap götürmüştüm; Ahmad'ın on yedinci yaş günü için hediye olarak. O zamanlar Ahmad'ın çok nazik ve iyi bir kadın olan annesi her ne kadar ziyaretimden hoşnut kalarak ısrar etmiş olsa da içeri girmemiştim.

Daracık sokaklardan oluşan bu labirentte yolunu bulmak savaştan önce de yeterince zordu zaten; savaştan sonraysa tam bir işkenceye dönmüştü. Auden'ın eserlerindeki gibi içgüdülerinize güvenerek mutlu mesut ıslık çala çala gezinemezdiniz buralarda. Eskiden sadece yağmur yağdıktan sonra oluşan su birikintileri şimdi lağım karası kalıcı göllere dönüşmüştü. Koku dayanılmazdı. Su birikintilerinden kaçmaya çalışarak attığım adımlar yüzünden kasıklarım gerilmiş ve ağrıyordu. Sokağa atılmış mobilyaların, çürümüş kirişlerin, kırık levhaların ve yamulmuş gümüşlerin arasından büyük bir dikkatle ilerlemek icap ediyordu. Göze görünen tek canlı olan dev bir

okaliptüs karmaşık kokulara (bok ve Vicks kokusu) bir yenisini ekliyordu. Tuğladan, betondan, alüminyum kaplamadan, hatta mukavvadan yapılmış gecekondular bu egzotik habitatta açılıp saçılmış ağacın yanında cüce gibi kalmıştı. Kendi ihtişamı ve başarısıyla gurur duyan bu ağaç, halinden hoşnut, mutlu bir göçmendi; Avustralya'ya geri götürülmesi teklifine herhalde gülüp geçerdi. Çeşitlilik bakımından fakir olan, sadece soluk gri ve kirli beyazlardan oluşan renklerin arasında hüzünlü ve parlak bir yeşillik sergiliyordu. Biri Begonvil ekse belli ki bu bereketli kuytularda o da açabilirdi.

Biçimsiz el kol hareketleri ve küçük bir beddua yumağına dönüşmüş olan Ahmad'ın annesi teneke kapıyı açtı ve nankör oğlunun yıllardan beri orada yaşamadığını söyledi. O taş kalpli ana düşmanını görürsem, onu doğuran, dokuz ay acılar içinde karnında taşıyan, tüm ihtiyaçlarını karşılayarak büyüten kadının ekmeğe ihtiyacı olduğunu söylemeliymişim.

Ahmad, hayatın basamaklarında yükselmiş, Sabra'dan çekip gitmişti.

Müsaadenle konudan biraz sapayım. Amacım sadece Sabra hakkında daha iyi fikir sahibi olman.

Savaştan yıllar sonra, doksanların ortasında (yani Ahmad'ı aramak için Sabra'ya gitmemden on sekiz yıl sonra), yerel bir ressam, büyük bir sevgiyle çizdiği Beyrut ve banliyölerinin haritalarını satmak için benden yardım istedi. Belli ki bu kente hayrandı. Beyrut'u sanki kendi içinde koskoca bir dünyaymış gibi çizmişti. Semtleri, ülkeler gibi farklı renklere boyamıştı, sokaklar aradaki sınır çizgileriydi, yolların hepsi, küçücük arka sokaklar ve her köşe bucak haritalandırılmıştı. Hatta eskiden su kuyularının olduğu yerlere küçük hidrografik işaretler (fleur–de–lis) koymuştu. Beyrut – adını, yeraltı sularının bolluğu nedeniyle pek çok Sami dilinde *kuyu* olarak geçen kelimeden alan Beyrut. ٧

Bütün bir yerküreymiş, dünyanın tümüymüş, hepten bir evrenmiş gibi bir Beyrut. Hatta haritayı çizen kişi, tepeden

aşağı doğru, şehrin kuzeyine ve güneyine ilerledikçe oranları küçülen boylamlarla haritada Grönland etkisi bile yaratmıştı. Bu haritada Beyrut varlığını Lübnan'ın dışında bir yerde sürdürüyordu; ayrıydı, Ortadoğu'nun bir parçası değildi. Bir bütündü.

Koskoca hayatında, Beyrut'un bağrından sadece on gece uzak kalmış tepeden tırnağa bir Beyrutlu olarak, haritanın (Grünbein, "Seyahat cehennemden bir yudum tatmaktır," demiştir) bir başyapıt olduğunu düşündüm; hayretler uyandıran, görkemli bir şaheser. Ben hayran kaldıkça adamın yüzündeki gülümseme büyüdü. Yan yana durmuş, duvara astığım haritaya bakarak kitap dükkânımda dikiliyorduk. Adam bir sigara yakmak istedi ama eli çok titriyordu. İçeride sigara içemeyeceğini söyledim. Biraz gergin olduğunu belirtti. Haritayı da yanıma alarak onunla beraber dışarı çıktım. "Beyrut'u bir de Beyrut'un gün ışığında görelim." Dükkândan çıkınca adamın gerginliği geçti, kendini toparladı. İşte o sırada Sabra'nın sokak isimlerinin yazılmamış ve diğer sokaklar kadar ayrıntılı çizilmemiş olduklarını fark ettim.

"Uğraştım," dedi adam. "Ama sanki her şey bana karşıydı. Sokakların başı sonu yoktu, geceleri beni oyuna getirmek istermiş gibi bambaşka şekillere giriyorlardı." Dükkân vitrinin arkasındaki kitaplar adamın sonraki sözlerine şahittir: "Sabra'nın sokakları geceleri sıçanlar gibi çoğalıyor – sıçanlar gibi, size yemin ederim."

Sabra'daki kampı çok açık bir maviye boyamıştı, tıpkı bazı haritalardaki Sibirya çöllerinin rengi gibi. Kampı haritasına eklemekte isteksiz olmalıydı. Ona Bruno Schulz'un kitabını vermeyi geçirdim aklımdan, onda da benzer bir durum vardı. Schulz şöyle yazmıştı: "Bu haritada... Krokodil Sokakları'nın bulunduğu bölge, genellikle kutupları veya hakkında hemen hemen hiçbir şey bilinmeyen keşfedilmemiş toprakları temsil eden beyaz renkle parlıyor."

Ah, *Tarçın Dükkânları* hâlâ en sevdiğim kitaplardan biridir. Ressamın çizdiği harita da hâlâ yatak odamın duvarında asılı durur.

Sabra'ya gelince? Oraya bir daha gitmedim.

Hadi, Ahmad'a dönelim. 1967'de onunla tanıştığımda çekingen bir yeniyetmeydi; sıska ve uzun boyuyla Çehov'un karakterlerine benziyordu ve ayva tüyü sakallarıyla, poşusuyla kahramanı Arafat'ı taklit etme çabasındaydı (George Habbaş ve Filistin Halk Kurtuluş Cephesi henüz o sene şekillenmeye başlıyordu ve bir süre daha Ahmad'ın hayatına girmeyeceklerdi). Suratına çok büyük gelen kemik çerçeveli bir gözlük takmıştı. Masamın önünde dikildiğini hafifçe öksürene kadar fark etmedim. Burnuma meyan balı ve anason kokusu çarptı; o diş düşmanı şekerlerden vardı ağzında. Buraya onu başka bir kitapçı dükkânından göndermişler, ancak benim yardımcı olabileceğimi söylemişlerdi. Yazarı İtalyan olan bir kitap arıyordu ama ne kitabın adını ne de yazarın adını hatırlıyordu. Kitapla ilgili daha fazla bilgi vermesi gerektiğini söyledim. İtalyanlar yüz yıllardır kitap yazıyor dedim.

"Kitabın kahramanı kahraman değildi, bir sürü kertenkeleyi öldürüyordu."

Gülmedim ama gözlerim beni ele veriyordu. Çocuğun suratı kızardı ve geriye doğru bir adım attı. Onu kitap yığınlarından birine götürdüm ve *Düzen Adamı*'nı verdim.

"Kertenkeleler kitabın ilk sayfalarında," dedim.

Kitabı sanki Kuran'mış gibi tuttu ellerinde. Peki Arapçası var mıydı bende? Tercüme edildiğini zannetmiyordum (ben çevirmezdim çünkü kitabın öğretici üslubunu oldukça yavan buluyordum ki çevirmiş olsaydım bile ona çevirimi okutmazdım). Çocuğun İngilizcesi pek iyi değildi.

"Öğretmen değilim ama," dedim, "Kitap okumanın İngilizcene faydası olacağından eminim."

Okuyup okuyamayacağını anlamak için kitabı biraz incelemesinin sakıncası var mıydı?

Masama geri döndüm. Yere oturdu ve sırtını kitaplığa yasladı. Bacaklarını öne doğru uzatmıştı, ayakkabılarının ka-

uçuk tabanları kabak gibi ortadaydı. Başka üç kitap da o sırada kabak gibi ortadaydı. *Döşeğimde Ölürken*, *Hoşça Kal Columbus*, *Paris Bir Şenliktir*. Son iki kitap Beyrut'a daha yeni gelmişti. Çocuğun tepesinde, havada asılı duran bir üçgen oluşturuyorlardı. Ancak o zaman çocuğun bu kitabı alacak, herhangi bir kitabı alacak parası olmadığını anladım. Üzerindeki asker pantolonu ne modaydı ne de siyasi bir duruştu. Sadece ucuzdu.

Küçükken o da kertenkeleleri öldürür müydü diye sordum. Bana *saksağan* kelimesini sordu, *tasarrufun* anlamını ve *göz dikmeyi*.

Bu çocuğu sevdim.

Çocuk da kitabı sevdi. Yirmi üç günde okuyup bitirdi (kitapçı pazar günleri kapalıydı). Her öğleden sonra gelip aynı yerde oturdu. Dükkâna geldiğinde içeride bir müşteri varsa ki çok nadiren olurdu, süklüm püklüm el sallar ve parmak uçlarında, evvelsi gün yerine bıraktığı Moravia'nın kitabına yürürdü. İkinci hafta dükkânda ufak tefek işler yapmaya başladı; dördüncü haftaysa kargoları imzalıyordu. Onu işe aldırmaya çalıştım ama dükkânın sahibi kabul etmedi. Yardıma ihtiyacım olduğunu söyledim; tek çalışan bendim. Ben hastalansam kitapçıyı açacak kimse yoktu.

"Maaşının bir kısmını ona ver istersen," dedi dükkân sahibi. "Kitapçılık para getiren bir iş değil. Bu sevgi işi."

Aslında pek de öyle değildi. İşi ben yapıyor, sevgiyi ben veriyor, bir kitapçı kaşesine sahip olmanın keyfini o sürüyordu. Ahmad dört sene hiç para almadan kitapçıda çalıştı. Bu durum pek de umurunda gibi görünmüyordu. Elinden geldiği kadar yardım ediyor, işlerin yoğun olmadığı zamanlarda da köşesinde oturup kitap okuyordu. Kafasına estiği gibi gelip gidiyordu; pek dakik olduğu söylenemezdi ama tüm benliğini kitapçıya, okumaya adamıştı; kendini eğitmek için yanıp tutuşuyordu. Onu maaşsız çalıştırdığım için özür dilediğimde bana, oğullar zaten karşılık beklemeden çalışır dedi.

Bir gün dükkânın içini boyamaya karar verdi. Eline bedavadan birkaç kutu açık lavanta rengi boya geçmişti. Anlaşılan mülteci kampındaki biri bunları ucuza almış ama sonra kampta hiç kimsenin duvarlarını o renge boyatmak istemediğini öğrenmiş. Ahmad kitap yığınlarının arkasında kalan yerleri boyamadı çünkü yeterli boyamız yoktu. Renk benim çok hoşuma gitti ve duvarlar ben emekliye ayrılıp kitapçıyı kapatana kadar o renk kaldı.

Ahmad 1971 yılında bir ara beni bırakıp gitti. Geride bıraktığımız sonbaharda yaşanan Kara Eylül travması, önceliklerini gözden geçirmesine sebep olmuştu. Ürdün'deki katliamlar, herhalde kitapların hücre kapılarını açmaya yetmeyeceğine ikna etmişti onu. Bu dünyada ancak bir gaye yapabilirdi bunu – ancak bir davaya sahip olmak hapishane kapılarını ardına kadar açabilirdi. Ahmad'ı kaybedişimin yasını tutmuştum.

Her ne kadar seçilen ilk kitabın, gözlerinizi ilk açan, ruhunuzu ilk kez canlandıran kitabın, ilk aşkınız kadar tesadüfi olduğuna inansam da hâlâ keşke başka bir kitap seçmiş olsaydı diye düşünürüm. *Düzen Adamı*'nı çok seviyor, kendisinin kitabın kahramanıyla taban tabana zıt olduğunu düşünüyordu. Ancak yıllar sonra büyüyüp dönüşeceği insanın ışığında bakacak olursak, bu seçiminin hiç de şaşırtıcı bir seçim olmadığı, acınası derecede öngörülebilir olduğu ortaya çıkıyor; neredeyse klişe denecek kadar. Filistin Halk Kurtuluş Cephesi, her ne kadar kendilerini Marksist–Leninist olarak tanımlamış olsa da Mussolini'nin Faşist Mücadele Birliklerinin İttifakı'nın karbon kopyasıydı. Siyasi partiler istediklerini öne sürsün, istedikleri kadar birbirlerine hakaretler yağdırıp yumruklayıp tekmelesin, el bombaları ve füzeler atsın, hiçbiri sudaki yansımasına ahmakça bakakalan Narkissos'tan başka bir şey değiller.

Ahmad, herhangi bir ahlaki özden yoksun, daima yandaş rolü üstlenen, bağımsız bir kişiliği olmayan *Düzen Adamı*'nın kahramanı Marcello'dan farklı olduğundan çok emindi. O, kendisinin bireyci olduğunu iddia ediyordu.

Bireyselliğiyle böbürlenen insandan daha düzen adamı yoktur.

Müsaadenle Kara Eylül olaylarına değineyim ama dönemin siyasi veya tarihi manzarasını çizecek kadar değil. Bu olaylar her ne kadar Lübnan'ın değişiminde, iç savaş cehennemine yuvarlanmasında önemli bir rol oynamış olsa da benim amacım Ahmad'da yaşanan değişimi gözler önüne sermek. Çizmek istediğim manzara Ahmad'ın yüzündeki dönüşümün manzarası.

Geçmişiyle ilgili yalnızca belli başlı bilgilere sahibim. Ailesi Hayfa'nın doğusundaki küçük bir köyden gelmiş. 1948'deki Nakba[7] sırasında Yishuv'lar tarafından sürülmüşler (onun sözcükleri, benim değil). Köy yerle bir olup dünya üzerinden silinmiş; sadece o köyde yaşamışların hatıralarından silinememiş. Ahmad Sabra'da doğmuş. Ailesi, amca ve teyzeleri, Güney Lübnan, Ürdün ve Batı Şeria'da çeşitli mülteci kamplarına dağılmışlar.

1970 Eylülü'nde Ürdün çalkantı içindeydi. Filistinli fedailer operasyonlar düzenliyor ve İsrail de Ürdün'ü bombalayarak karşılık veriyordu – hep adetleri olduğu üzere orantısız bir güçle. Ülkeyi resmen Filistinliler yönetiyordu; devlet içinde devlet. Tehdit altında olduğunu hisseden Ürdün Kralı Hüseyin onlara savaş açtı. Can üstüne canlar verildi. Çatışmalar, ölümler ve yıkımlar, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün ve binlerce Filistinli mücadelecinin Lübnan'a püskürtüldüğü 1971 Temmuzu'na kadar sürdü.

Bizim şansımız.

O aylarda Ahmad değişti. Kralı, İsrail'in ajanı ve Amerikan uşağı olarak görüyordu. Kardeş kardeşi öldürüyorsa, öyleyse herhangi biri ve bütün herkes şüpheli demekti. Kahrolmuştu. Zaten hep sessiz bir tipti, şimdi tam bir dilsize dön-

7 Filistinliler açısından felaket olarak olarak görülen İsrail Devleti'nin bağımsızlık ilanını ve ardından gelişen olayları nitelemek için kullanılır. (e.n.)

müştü. Asık suratlı ergenlerden değildi ama artık öyle olmuştu. İçine kapandı. Başında kara bulutlar dolanıyordu.

Fakat asıl yüzü.

O yüzü.

Joseph Roth bir keresinde şöyle yazmıştı: "Erkeklerin kendilerine özgü yüz hatlarının şekillenmesi zaman alır. Sanki doğduklarında suratları, alınları, burun ve gözleri yoktur. Tüm bunları zamanla kazanırlar ve bu yüzden sabırlı olunmalıdır; her şeyin yerli yerine oturması zaman ister."

Ahmad yüzünü Kara Eylül sırasında kazandı. Kaşları iç içe geçip neredeyse tek bir kaşa dönüşünce yüzüne daimî bir katılık yerleşti. Her şeyin yerli yerine oturması için sabırlı olmaya hiç gerek yoktu. Dönüşüm bir kere başladı mı gerisi çok hızlı ve zamansız geldi. Burnunun üzerinden, kaşının her telinin uzanışını görebiliyordum neredeyse. Alnındaki incecik çizgilerde düş kırıklığı saklanıyordu, ağzının kenarlarında öfke. Gözleri koyulaşmaya, teni gerilmeye başladı; çocukluğundan kalmış azıcık yağı da kaybetti ve yüzündeki kemikler daha çok ortaya çıktı. Ayva tüyleri sakala dönüştü.

Bir süre daha kitapçıya gelmeye devam etti. Ama artık benden uzaklaşmıştı. Sanki ben de problemin bir parçası olmuştum; güvenilmemesi gereken biri, öteki. Aynı mekânı paylaşıyorduk ama artık aynı ilgiyi, karşılıklı anlayışı, arkadaşlığı paylaşmıyorduk. Evli çiftler gibiydik. Kara Eylül'den sonraki birkaç ay boyunca neden hâlâ gelmeye devam ettiğini bilmiyordum. Ama gelmesini istiyordum; açıklaması olmayan bir şekilde, burada bulunmaya ihtiyaç duyduğunu hissediyordum.

Bir gün dükkâna girdiğinde yüzündeki somurtma had safhadaydı; anlaşılan o ki geçirdiği dönüşüm tamamlanmıştı. Her tarafından testosteron fışkırıyordu. Üstündeki asker pantolonunun da artık o ucuz olanlardan olmadığını fark ettim. Yıkılmıştım.

Tepeden tırnağa, postallarından poşusuna kadar süzdüm onu. Yapmacıkça sırıttı, sırtını çevirip döndü ve dükkândan çıktı.

Beni bırakıp gitti.

Bundan birkaç yıl sonra, Ahmad'ı aramaya Sabra'ya gittim.

Evet, Ahmad hayatın basamaklarında yükselmiş, Sabra'dan, Sibirya'dan taşınmıştı. 1997'de kapısını çaldığımda, kamptan bayağı uzakta, Beyrut'un hareketli semtlerinden birinde yaşıyordu. Hâlâ hayat dolu bir gençlik tablosu çiziyordu ama ayva tüylülüğünden eser kalmamıştı. Bu ayva tüyü meselesinin onu son gördüğümde bitmiş olduğunu hatırlatmam gerekti kendime. Yirmi altı ya da yirmi yedi yaşında, hayatının en güzel dönemindeydi ve iç savaş karmaşasının ortasında, münasip duruşunu edinmişti: Pantolonu terziden çıkma, ütülenmiş; beyaz gömleği tam üzerine oturuyor, pahalı; suratı tıraşlı, gülümsüyor. Beni girişteki holde bir zebra postu karşıladı; sanki hayvanın derisini o sabah orucunu bozmadan yüzmüş gibi hissettim. Antre, annesinin kulübesinden daha büyüktü.

Bir rol değişimi olarak gördüğü bu durumdan nasıl da keyif aldığını anlamak birkaç dakikamı aldı, biraz yavaştım.. Elbette bana yardım ederdi, ne istersem yapardı. Ben ona hep iyi davranmıştım. Buyur, otur. Haşmetli salonda, pelüş koltuklarda otur. Balzac tarzı süs eşyalarıyla dolu bir salona geçip oturdum – yonca yaprağı şeklinde küçük Lalique küllükler, İsa'nın doğumu sergilerinin modernist benzerini andıran Lladró ve Hummel bibloları, sarkaçlı duvar saati, o günkü yaşımın hemen hemen iki katı yaşında bir kilim.

Kahvaltı edip etmediğimi sordu. "Ettim," dedim. "İki gün önce yedim."

"Şahane," dedi neşeyle. "Şahane."

Kahve ister miydim?

Filipinli bir hizmetçi kahveleri getirdi. Şaşkınlığımı gizleyemedim.

"Geldiği yerde durumlar daha beter herhalde," dedi. "Onların da başka savaşları var."

Kahvemden bir yudum alıp konuya girdim. Kendimi korumak istediğimi söyledim. Birilerinin evime girdiğini anlattım. Ahmad yardım etmeye hevesliydi. AK–47'yi önerdi: Ucuz, güvenilir, asla tutukluk yapmaz, hafif. Piyasada çok vardı; evinde üç tane mevcuttu. Birini satın almak istedim. Benim paramı istemiyordu ama her zaman istediği başka bir şeyi verebilirdim ona.

Neydi bu?

"Ne olduğunu biliyorsun," dedi birkaç kez. "Ne istediğimi biliyorsun."

Bir anda, sanki genç ve utangaç olan Ahmad ile olgun ve katı Ahmad arasında bir mücadele, manevi bir savaş başlamıştı. Şimdi hem daha özgüvenli hem de daha çekingen biri oluvermişti. Bana sadece şöyle bir baktıktan sonra gözlerini ayakkabılarına eğdi. Bundan yıllar önce gergin hissettiğinde bakışlarını benim ayakkabılarıma eğerdi, kendininkilere değil.

"Sen ne istediğimi biliyorsun."

Bilmiyordum. Anlamak için beynimi patlattım. Neden söz ediyordu? Eskiden hep kitap isterdi ama bu uzun zaman önceydi. Bir türlü söylemiyor, arzusunu dile getirmiyordu. Gözlerimi ona diktim, düşündüm, resmen kafamı bile kaşıdım. Sonunda, sanki ani bir ilhamla en akla gelmeyecek o soruyu sordum: "Seks mi istiyorsun?"

Ahmad'ımın istediği buydu.

"Benimle mi?" Şimdi o komik, guguklu İsviçre saatleri gibi soruları tekrar etme sırası bana gelmişti. "Benimle, benimle mi?"

İyi de neden? Berbat bir haldeydim. Lağım kokuyordum. Hansel ve Gratel'deki cadı gibi görünüyordum. Kırk yaşındaydım. Üstümde pembe bir eşofman vardı, hem de pullu falan. Dudağımda ruj bile yoktu.

Onunsa bir duşu vardı.

"Duş?"

Başını salladı.

"Sıcak su?"

Ahmad bayağı bir kertenkele öldürmüş olmalıydı. Savaş sırasında Beyrut'ta, güçlüler yine güç sahibiydi ama ancak gerçek güç sahiplerinin suyu olurdu.

Güldüm. Ciğerlerimin köşesinden durumu kavramış olmanın havasını savuran, biraz gergin bir gülüştü bu ve onayladığımın gülüşü. Ahmad bu kez daha özgüvenle baktı gözlerime. Teslimiyetimin işaretlerini okumuş, neşesi yerine gelmişti. Gülmek en büyük birleştirici güçtür derler.

Ahmad'ın ne olduğunu biliyordum. Pek çoğu inanılmayacak kadar tuhaf olan dedikodular, esrarengiz hikâyeler duymuştum. Savaşın önde gelen işkencecilerinden biriydi ve Mütenebbî adıyla biliniyordu (bir dilsizi bile konuşturabilirdi; şairin en ünlü dörtlüğünün bir türü gibi). Diğer işkenceciler Kojak, John Wayne, Belmondo, Jaws veya Kovboy gibi genel isimler seçerken Ahmad'ınki oldukça münasip bir edebi kod addı. Hakkındaki dedikoduların doğru olduğunu evini görür görmez anlamıştım. Evini görmek yetmeseydi bile banyosu her dedikoduyu doğruluyordu – mermer, paslanmaz çelik ve şaşaalı dolaplar (Balzac değil de Nabokov usulü tasvirler kullanacak olursam).

Evet, Ahmad'ın ne olduğunu biliyordum ve istediğini yapmayı kabul etmiştim. Ahlaki kuralları olmayan ne Marcello ne de Ahmad'dı, muhtemelen bendim.

Silah istiyordum. Duş almak istiyordum. Bir seçim yaptım. Neredeyse yakınınız olan biriyle yakınlaşmanız soruna yol açabilirdi ama bıraktım bunun için o endişelensin. Madem öyle istedi, o düşünsün. Ben düşünmeyecektim. Utandırılmayı reddediyordum. Su beni çağırıyordu.

Duş, muson yağmuruydu sanki: sıcak, gürül gürül ve vaftiz edici. Kir tenimden akarken, pislikler dökülürken canlandığımı hissettim, yeniden doğdum. Neredeyse kaynar sayılacak su, kaskatı bedenimi yumuşattı, cildimi pembe şakayık rengine çevirdi. Duyularım keskinleşmişti. Kıllarımı temizlemek için Ahmad'ın tıraş bıçağını kullandım.

Lüks havluyla kurulanmak yaşayıp yaşayabileceğim en dini deneyimdi. Ahmad beni yatak odasında bekliyordu; onun bütün giysileri üzerinde, bense sadece lükse sarmalanmış bir halde. Çok aydınlıktı. Komodinin üstündeki Lladró'lar güneşin erimiş altın sarısı rengine bürünmüştü. Başımla yarı saydam perdeleri işaret ettim. Ahmad hemen kapatmaya koşarak odayı yarı karanlığa gömdü. Tanıdığım Ahmad bir anlığına geri dönmüştü; şaşılacak bir duyarlılık, hizmet aşkı, itaat, memnuniyet ve iyimserlik. Fark edilmemek için çırpınan, herhangi bir ses veya yankı uyandırmamak için çabalayan bir hırsız gibi çıplak ayaklarla parmak uçlarımda yatağa doğru yürüdüm.

Havluyu üzerimden atmadan önce Lladró biblolarını öteki tarafa çevirdim. Ahmad fazla utangaç olduğumu düşünmüş olmalı. Değildim. Tercihen bu çirkin bakışlara maruz kalmak istemiyordum.

Bana güzel olduğumu söyledi. Bibloların olmadıklarını söyledim. Yatağın öbür tarafına dolaştı ve hepsini çöp sepetine attı. Bir kez daha güzel olduğum yalanını söyledi. Ona hayatta olduğumu söyledim.

Donne'dan:

Aşkın gizemi ruhlarda büyüse de
Kitabı bedenlerde yazılır.

Ahmad ilk değildi, son da olmayacaktı. Ceset gibi serilip yatmadığıma şaşırmıştı. Ona, asla deneyimli bir âşık olduğum söylenemese de birkaç kişiyle münasebetim olduğunu anlatabilmeyi isterdim. Georges Bataille ve Henry Miller'ı incelemiş, kendimi Marquis'ye adamış, ırkçı *Uçuş Korkusu*'nu yalayıp yutmuş, bahşettiği düzüşme lütfu için Tanrı'ya şükreden altın çağın müstehcen Arap yazarlarıyla hoplayıp zıplamıştım. El–Tifaşi, el–Tijani, el–Tusi, ibn Nasır, ibn Yahya, ve ibn Süleyman. Nicelerinden neler öğrenmiştim. Ahmad'a okumalarına ara vermemiş olması gerektiğini söylemek istedim. Ahmad'ın bekâretini bozan Moravia'nın, kadınların doğasındaki ahlaksızlıkla ilgili yazmış olduğunu da anlatmak istedim. Ama yapmadım, hiçbirini söylemedim.

İnsan, seksin uçucu özelliklerini, derinlere girme, dürtme ve kesik kesik soluk almanın ötesinde nasıl anlatabilir? İnsan, anlatılamayanı, sözcüklerin ötesinde olanı yetersiz kalan kelimelerle nasıl tasvir edebilir? O müstehcen Araplarla onların Batılı muadilleri, olayın teknik yönlerini açıklamayı becerebilmişlerdi ki bu da elbette önemli ve keyif vericidir. Bazıları ruhani, psikolojik yanlara da değinmiştir ve metaforlar hepsince sevilmiştir. Buna rağmen, kelimelerin, seksin sonsuz gizemine ayna tutabileceğine, hatta maalesef açıklayabileceğine dahi inanmak, sayfanın üzerindeki siyah notaları okumakla bir Bach partitasının aydınlanabileceğine veya kompozisyon ve renk çalışmakla Rembrandt'ın bir son dönem otoportresinin anlaşılabileceğine inanmak gibi bir şeydir. Seks, tıpkı sanat gibi insanın ruhunu sarsabilir, kalbini havanda dövebilir. Seks, tıpkı edebiyat gibi birini, başka birinin duvarlarının ötesine sızdırabilir; yeniden kendi duvarları içinde hapsolmadan önce, bir anlığına dahi de olsa. Böyle dehşetengiz bir gücü kim açıklayabilir ki?

Seks ilgimi çekecek kadar tuhaf görünmüş olmalı ki sevişmeye dair her şeyin teknik veya mekanik olduğu o ilk anılar parşömenini, o ilk imgeleri hafızam saklamış. Hafıza, arzunun koruyabilmeyi umut dahi edemeyeceği şeyleri saklamayı seçer. Ancak bende kalan imgeler gerçekten yaşanmış olamaz. Hafızamda, kendimi Ahmad'la görebiliyorum; sanki bir parçam eyleme katılırken başka bir parçam havada, tavana yakın, yüksek bir yerlerde süzülüyor ve her şeye kayıtsızca şahitlik ediyor.

Aaliya, yüksekteki – Aaliya, kuş bakışı gören, çamurdan, pislikten ve hayatın bataklıklarından yukarıda.

Havanımın duvarlarından içeriye asıl sızan Ahmad'ın (yeterli) tekniği veya (yeterinden de fazla) şehveti değildi. Yüzüm duvara dönük, dizlerimin üzerindeydim. O arkamdaydı. Tarih kadar eski bir tempo tutturmuş, hâlâ meyankökü ve anason kokuyordu. Yavaşladı ve parmaklarıyla belimin topografyasını keşfetmeye başladı. Haritada küçük bir şehri

inceler gibi suratını belime yaklaştırdığını hissediyordum. Tenimi yavaşça sıktıktan sonra parmaklarını çekti. Bunun, küçük bir duralama, belki acayip bir cinsel davranış olabileceğini düşündüm ancak parmakları o bölgeyi, bel altı, kalça üstünü keşfetme eylemine devam etti. Parmaklarını bir kez daha sıktı. Bu defa neyle meşgul olduğunu anladım, bir siyah noktanın patladığını hissettim. Üçüncü siyah noktayı sıktığında dönüp ona baktım. Taş kesilmekten çok tereyağı gibi erimiştim. Benden özür diledi, affetmemi istedi. Bilinçsizce yapmıştı. Kendi cildinde siyah nokta gördüğünde sıkmadan duramazdı ve bana da aynı şeyi yaptığının farkında değildi.

Ona durmamasını söyledim. Hoşuma gitmişti.

Parmakları sevinçle bütün sırtımda gezindi. Nazikçe, özenle ve son derece yavaşça cildimi zevk verici duyguların sergilendiği bir açık büfeye çevirdi. Duygulanmıştım. Coşkumu ve gözyaşlarımı saklamak için yüzümü yastığa gömdüm.

Kalbim bir anlığına havan tokmağını bulmuştu.

Coşku ve samimiyet de anlatılamaz, uçucu ve geçicidirler. Ahmad'la bu perde arasını bir daha tekrar etmedik, keşiflerimizi sürdürmedik. O istediğini elde etmişti, ben de öyle.

Yeats bir keresinde, "Cinsel ilişkinin trajik yanı, ebediyen bakir kalan ruhtur," demiştir.

O kadar doğru ki.

Umutlarla yatar, yalanlarla uyanırız.

Savaş tanrıları birkaç gün sonra perde arasına son verdiğinde, kalaşnikofu sıkı sıkı bağrıma bastırmış nöbet tutarak evimin duvarlarının ardında kendimi güvende hissediyordum.

Aaliya, yüksekteki, ayrı olan.

Ben, Aaliya, yaşlı kadın, artık yatağa gitmeliyim – masamda oturup anılarımı canlandırmak yerine yatağıma yatıp dinlenme tanrılarını çağırmalıyım.

Geçmişimin giderek uzaklaşan derinliği bugünümü boğuyor.

Hatırlamak, şu ânımı yiyerek ziyafet çeken habis bir tümör.

Yorgun ve bitkin hissediyorum. Kafam kurşun gibi ağır ve saçlarım hâlâ mavi.

Ve günler böylece geçip gidiyor.

Yatak odam rüzgârda sallanan çamaşırların ve hafif esintilerde seyreden küçük gemilerin yelken sesleri dışında sessiz. Arkadaki binanın her katında veranda var (bizimkinde hiç yok) ve her birinde pek çok çamaşır ipi gerili. Bu sesler beni rahatsız etmiyor, onlara organik beyaz gürültü diyorum. Üst kattaki Joumana'nın ailesi ve alt kattaki Marie–Thérèse'nin ailesi büyüyüp, taşkınlık yapan çocukları evden gittikten sonra yatak odam da yıllar içinde giderek sessizleşti. Alt katta oturdukları süre boyunca, Bay Hayek ile Marie–Thérèse, evlilikleri boyunca her hafta en az bir kere tek yönlü bir bağrışma seansı yaptılar; ta ki Bay Hayek geçen sene ölene kadar. Fadia'nın bir evliliğin ne kadar iyi gidip gitmediğini tarafların dillerindeki ısırık izlerine bakarak söyleyebilirsiniz dediğini duymuştum. Bay Hayek'in dilinde hiç iz yoktu. Lafını hiç esirgemezdi. Bir şeyi de doğru yapmıyorsun bu hayatta. Hep yanlış yanlış konuşuyorsun. Neden sadece dediğimi yapmazsın ki? Beni çileden çıkarıyorsun. Tıpkı daha az nükteli bir *Kim Korkar Virginia Woolf'tan* oyununu dinlemek gibiydi; Martha rolünü ürkek, dilsiz bir aktrisin canlandırdığı.

Şimdi ortalık çok daha sessiz.

Şimdi uyumak çok daha kolay, bir yapabilseydim tabii.

Sıkıntılı bir gece geçirdim. Bir ara uyuyakalmış olmalıyım çünkü sabaha karşı kısa, tedirgin edici bir rüyayla huzursuzlandım – bu kez, en rahatsız edici rüyalarımın kahramanı olan annemle ilgili değil, Hannah ile ilgili bir rüyaydı; annemin, yaşarken de öldükten sonra da en az saygı duyduğu kadın olan Hannah.

Hafızam nasıl çalışıyor böyle? Bana nasıl da ihanet ediyor. Sabahın kör karanlığında zihnimde nasıl bir nöron fırtınası kopuyor, ne hayaletler canlanıyordu!

Ben uyuyakalırken Hannah karşımda vücut buldu –daha sağlıklı, daha genç, otuz yaşlarının sonunda– ve ilk başta benden çok daha genç olması önemli gibi görünmedi. Neredeyse eltim olacak Hannah etten kemikten, son derece güçlü kuvvetli bir havayla karşımda belirdi. Buna rağmen biraz çarpık duruyor, kendinden çok, ölüsünün bir yağlı boya portresine benziyordu. O tanıdık, biçimsiz elbiselerinden birini giymişti: mor, keten. Siyah hırkasının kollarının omuzlarını sarma biçiminde, yün dikişin bulunduğu yerde ve pozisyonda şefkatli bir resmiyet vardı. Yüzü değil de ayakkabıları kırışmıştı. Bakışları sevecen, neşeli ve şaşkındı.

"Canım benim," dedim elimle yanağına uzanarak. "Artık kimse saçlarını böyle yapmıyor." Hannah sırıttı ve ben de o bildik, af dileyen gülümsememle karşılık verdim. O bana cesaret vermek için görünmüştü, bense onun dış görünüşü için endişe ediyordum. Utanca bak. Tam bir evham kumkumasıyım. Gözümün önünde gerçekleşen mucizeleri kaçırıyorum: Sönen bir yıldıza odaklanırken koskoca takımyıldızını göremiyorum. İpte çamaşırım var mıydı diye endişelenmekten büyüleyici fırtınaları seyretmiyorum.

Elimin üzerindeki yaşlılık beni takımadaları sürekli dikkatimi dağıtıyor, beni Hannah'nın yüzüne bakmaktan alıkoyuyordu. Sağ elimi hemen geri çektim ve sol elimle üzerini kapadım, her ikisini de dualardan bir buket gibi kalbimin üzerinde tuttum. Hannah beni görmezden geldi ve teğmene, müstakbel kocasına, asla kocası olamamış kocasına doğru yürüdü. Rüyamda teğmen Hannah'dan çok daha gençti. Hannah onu öptü ki Hannah hayattayken böyle bir şey asla olamazdı ve teğmen öpücüğüne eşit bir tutkuyla karşılık verdi. Hannah onu olağandışı bir şevkle soymaya başladı; daha ateşli öpücükler ve arsız bir şehvetle.

Bir gözlemci bu şehvetli sahne karşısında yanlış bir izlenime kapılabilirdi. Yaşları tutmuyor, diye düşündüm. Uyum-

suz. Sinsi Nabokov bir kez daha rüyalarıma sızmayı başarmış, gözümün önündeki manzarada kendimi kaybetme şansımı elimden almış, yaşama dâhil olmama engel olmuştu. Hannah Humbert'tı, teğmen de genç kız. Kasıklarımın ateşi. Düzüştüler; başka bir kelimeyle söylenemez bu. Hannah ve sevgili teğmeni düzüştüler de düzüştüler.

Neden Hannah? Neden şimdi?

Bir zamanlar onu düşünmeden geçen bir dakikam olmazdı; son günlerini merak etmeden, dibine kadar yalnız oluşunu ve bunu nasıl ustaca sakladığını, iflah olmaz özlemini. Düşüncelerime davet edilmeden, çaba sarf etmeden geliverirdi. Belki Hannah ile hayaletinin bu sabaha kadar rüyalarımdan uzak durmalarının sebebi, yaşlı başlı halime, bana ve yorgun düşmüş anılarıma acımış olmalarıydı. Belki de beni grotesk saplantılarımdan birinden kurtarmayı artık gerekli görmeleriydi. İlerlemek zorundasın, yaşamak zorundasın.

Ancak hayat, illa da hayaletler kadar düşünceli ya da şefkatli değildir.

Ne de adil.

"Sabah ayağında çorabının teki, bir elli boyu ile Lo idi, sadece Lo. Ayağında bol gündelik pantolonu ile Lola. Okulda Dolly. Kayıtlardaki noktalı çizgilerde Dolores." Hep istemiş olsam dahi *Lolita*'yı asla çevirmeyeceğim. Kurallara aykırı. Nabokov'un kaba saba Rusçasıyla yazılmış ilk eserlerini çevirebilirim. "Ama benim kollarımda hep Lolita idi."[8]

Hafızam yaşlandıkça ele avuca sığmaz bir çocuğa dönüştü; ama yine de vaktinden önce büyümüş bir çocuğa.

Mesele yalnızlık, o sefil tecrit. Hannah bana ne kadar yalnız olduğumu, hayatımın nasıl da tamamen önemsiz bir hale dönüştüğünü, bunun ne kadar üzücü olduğunu hatırlatmak için tekrar tekrar anılarımda hortluyor.

8 Her iki alıntı da *Lolita*'nın Fatih Özgüven çevirisinden. (İletişim Yayınları, 2001)

Hayatın artık yalnızca kabullenilmiş bir yenilgiler dizisine dönüştüğü o yaşa geldim – yaş ve yenilgi; sonuna kadar birbirine sadık kan kardeşler. Her sabah yaptığım gibi yataktan kalkmaya çabalıyorum. Dışarıda hâlâ gece, yatak odasındaki ahşap kepenklerin kısa çıtalarının arasından en ufak bir ışık girmiyor. Bir saat, hatta muhtemelen daha fazladır uyanığım. Ayaklarımı yatağın ucuna götürüyorum ve daha az çabayla doğrulmama yardımcı olacak halının üzerine indiriyorum. Ah. Uyuşmuş kolumu uzatıp, işlevini zar zor sürdüren elli yıllık kalıntıyı, başucu lambamı açıyorum; kendi başıma aldığım ilk eşyalardan biri.

İşlevini zar zor sürdürüyor, benim gibi: Şişmiş kol bacaklar, eklem iltihabı, uyku bozukluğu, hem kabızlık hem de idrarını tutamama; yaşlanmakta olan uzak diyarların inişleri ve çıkışları. Sabahları, damarlarımdaki kan kaplumbağa hızında akıyor. Vücudum beni yüzüstü bırakıyor, zihnim de öyle. Vücudum işlev gösterdiğinde, bunu sanki benim isteklerimden bağımsızca yapıyor ve zihnim de o isteklerin ne olduklarını mütemadiyen unutuyor. Anahtarlarımı veya okuma gözlüklerimi nerede bıraktığım meselesinden bahsetmiyorum bile. Her gün yeni bir macera diyebilirim.

Tereddütle doğruluyorum, ayaklarımı yatağın yanındaki halıya koyuyorum; Hannah'dan gelmiş olan pek çok hediyenin ilki. Tuhaf bir seccade. Tepesinde, onu doğuya doğru serebileyim diye kıbleyi gösteren küçük bir kıble pusulası var. Pusula hâlâ doğuya dönük ama seccade değil. Kışın sabahları ayaklarımı buz gibi yere basmamı önlüyor.

Dikkatlice ayağa kalkıyorum ve sırtımı esnetmek için öne uzanıp geriniyorum. Bel ağrısı özellikle yaşla ilgili olmayabilir – yıllardır hafif bel ağrılarıyla yaşıyorum. Değişen şey, bağların karmaşıklığı: Gençlik yıllarımda sırt kaslarımı basit bir izbarço düğümü olarak hissederdim. Oysa bu sabah daha çok camadan ve dülger hissi veriyor.[9] Evet, denizcilerin kullandığı düğümlerin bazılarını biliyorum ama hiç gemiye bin-

9 İzbarço, camadan ve dülger. Gemici düğümleri. (e.n.)

medim. Denizde geçen hikâyelere duyduğum sevginin tohumlarını Joseph Conrad'ın romanları atmıştı. Annie Proulx'un *The Shipping News*'ü[10], beni *The Ashley Book of Knots*'ı[11] okumaya yönlendirmişti.

Ben okuyan biriyim. Evet, ben buyum; hayatı zehir eden sırt ağrılarından mustarip bir okur.

Kemiklerim sızladığında ya da sırtım isyan ettiğinde, çektiğim acının yıllarca vücudumu ihmal etmemin, hatta onu kibirle hor görmemin cezası olduğunu düşünüyorum. Genç-ken fiziksel varlığımı hep kınamıştım, şimdi de o beni kınıyor. Yaşlandıkça vücudum, dikkatimi hak eden öncelikler dizisindeki haklı yerini almak istiyor. Taleplerinde çıtayı, pastada hak ettiği dilimi yükseltiyor.

O zamanlar zihin vücuttan üstündü ama artık değil.

Aaliya, her şeyden yukarıda. Aaliya ayrılmış olan.

Aaliya, Aaliya, über alles.

Üzücü, üzücü, üzücü.

Yavaşça kapıya doğru yürüyorum. Muhtemelen yalpalayan bir masal cini gibi görünüyorumdur. Yatak odam, aynaları defettiğim, evdeki güvenli alanlardan biri. Helen Garner, kitaplarından birinde der ki, altmış yaşını geçmiş her kadın aynalara bakmadan yanından geçebilmeyi içgüdüsel olarak öğrenir. Bana kalırsa ayna bulundurma riskine girmeye bile gerek yok.

Elbette, yansımamdan kaçınarak Rilke'nin o güzide uyarısını da görmezden gelme hatasına düşmüş oluyorum:

Olsa da göldeki görüntü
bulanık çoğu zaman.
Aklında tut resmi[12].

---

10 İlhamını Clifford W. Ashley tarafından yazılan *The Ashley Book of* Knots'tan alan, karakterlerden bazılarının gemici düğümleriyle adlandırıldığı Pulitzer ödüllü roman. (e.n.)

11 *Ashley'nin Düğüm Kitabı*. İçinde 3800 numaralanmış düğüm ve 7000 el çizimi düğüm resmi vardır. 1944'te yayımlansa da içerik zenginliği bakımından hâlâ saygın bir konumdadır. (e.n.)

12 *Orpheus'a Soneler*. Çev. Yüksel Özoğuz, Yapı Kredi Yayınları, 2009

Ne kadar güzel!

Birkaç dakika içinde, kaslarım ve eklemlerim biraz ısınınca daha zarif ya da daha az biçimsizce yürüyebileceğim.

Mutfaktaki lambayı açıyorum ve çay yapmak için su kaynatıyorum. Ocağın alevi mavi ve mor renklerle yanarken tavandaki ampuller önce bir, sonra bir defa daha tutukluk yapıyor ve sonra tamamen sönüyor; dışarıdaki tek sokak lambası da öyle. Şehir elektriği yine kesik. Bina jeneratörü en az sabah altıya, başka biri uyanana kadar çalışmayacak. Muhtemelen Marie–Thérèse her sabahki gibi dolaşmaya çıkan kedilerinden birine seslenecek ve bu Fadia'yı uyandıracak, Fadia da jeneratörü çalıştıracak.

Karanlıkta ışıkların yanmasını bekleyeceğim. Buna alışkınım.

Elektrik kesilince gece yine geceliğine döner, modern şehirlerde gece diye geçinen o ucuz taklitlere benzemez. Elektrik olmayınca, gece bir kez daha karanlığın derin dünyası ve bize korkular salan gizemli şeydir.

Karanlık gözle görülür.

Bu şehir sanki eski çağlara doğru bir düşüş yaşıyor. Zar zor işlev gösteriyor.

Geçenlerde bir hastanenin kanadı "süper ultra deluxe" denen şekilde yeniden inşa edildi; anlamı şudur: Sırf içerideki havayı solumak için bile en pahalı mücevherinizi rehin bırakmak zorunda kalırsınız. Yerler parke, yastıklar kaz tüyü ve her şey en son teknoloji; sifon çekmek için hareket sensörlü tuvaletleri olan banyolar da dâhil. Fakat kimsenin hesaba katmadığı bir şey varmış. Elektrik her kesildiğinde ve jeneratör her devreye girdiğinde bu sensörler sapıtıyormuş ve tekrar ayarlanmaları gerekiyormuş. Burası Beyrut olduğu için de bunu, günde en az iki defa tekrar etmek durumunda kalıyorlarmış. Hastaneye sonunda, maaşlı bir sifon ayarlayıcısı almaları gerekmiş.

Karanlık bizi güldürür.

***

Şimdi karanlıkta oturmuş, ondan daha da kara olan çayımı yudumlarken uzun yıllar önce, çocukluğumdaki bir akşama gidiverdi aklım. Bunun gibi bir kış günü olmalıydı, hava erken kararmıştı. Tüm aileyi doyurmaya ancak yetecek sade yemeğimiz, Osmanlı bezinden yuvarlak pufun üzerindeki büyük sinide sabırsızca yenmeyi bekliyordu. Ev, altı çocuk ve bir yemek masası için yeterince büyük değildi. Annem, şehir merkezindeki bir dükkânda terzi yardımcısı olarak çalışan ve ölene kadar da orada çalışmaya devam edecek olan kocası eve gelene kadar bizi beslemeye yanaşmıyordu. Anahtarın kapının kilidinde döndüğü duyulunca annem ayağa kalktı. O sırada elektrik kesilip salon karanlığa gömülünce annemi tarif edilemez bir telaş aldı çünkü kocası içeriye adımını atınca karanlıkta bir yere çarpabilirdi. Annem onu karşılamak, uyarmak ve salona doğru yol göstermek için koşmaya çalışınca bacağıyla tepsiyi devirdi. Devrilen tepsi büyük üvey kardeşimin kafasına çarptı; o da bu andan faydalanarak hemen bir dilim beyaz peynir aşırdı. Yemekler şarapnel yağmuru gibi etrafımıza saçılmıştı.

"Kıpırdamayın," diye uyardı annem. "Sakın ola kıpırdamayın."

Kör kör mutfağa doğru yalpaladı ve bir gaz lambasıyla geri geldi. Biz yerimize mıhlanıp kalmıştık ancak eve giren kocası yere dökülmüş zeytinyağına bastı. Ayağını geri çekince halıda ayakkabısının izi çıkmıştı. Hepimiz birden dizlerimizin üzerine çöktük ve yerden yemek toplamaya başladık – peynir, siyah zeytin, turp, domates dilimleri, beyaz soğan; sadece zeytinyağı kurtarılamaz haldeydi. Tepsinin etrafına oturduk ve akşam yemeğimizi sessizlik içinde yedik. Annemin gece boyunca alev alev yanan yanakları gaz lambasının loş ışığında bile fark ediliyordu.

Düğmeye basınca ampulün mutlaka yanacağına ve yanmaya devam edeceğine, arabaların trafik ışıklarında duracağına ve bu ışıkların günde birkaç kez bozulmayacağına

güvendiğiniz bir ülkede yaşamanın nasıl bir şey olduğunu okuduğum kitaplardan öğrendim. Acaba tesisatçının kararlaştırılan bir saatte çıkıp gelmesi, ya da gelmesi, nasıl bir duygudur? Acaba birinin bir şeyi belli bir tarihe kadar yapacağını söyleyip gerçekten de yapması nasıl bir duygudur?

William Burroughs'un dünyası veya García Márquez'in Macondo'su bile, Ortadoğu'ya kıyasla daha az sürprizlerle doludur. Dickens'ın Londra sakinleri, Lübnanlılardan daha güvenilirdir. Beyrut'un ve Beyrut sakinlerinin öngörülemez olmak konusunda hem çok iyi hem de çok kötü bir şöhretleri vardır. Her gün bir maceradır. Bu çalkantı hali, bizi hem bir tehlike hissi hem de heyecanla ürpertirken bir yandan da üzerimize faydası olmayan bir hüsran ağırlığı çökertir. Omurgalar bir anlığına sızlar ve yürekler daralır.

Trenler saatinde geldiğinde (hiç değilse geldiklerinde, nokta), çevir sesi ahizeyi açar açmaz duyulduğunda, hayat çok mu tahmin edilir oluyor? Almanların sıkıldığı şey bu temel güvenilirlik hali miydi? *Büyülü Dağ* bunun ürünü müdür?

Komşularınız mantıklı insanlarsa, sizi her azarlamak istediklerinde elektrik santrallerinizi bombalamıyorlarsa daha mı az heyecan verici bir hayat sürersiniz? Sırf yapabiliyorlar diye pencerelerinizi ve sinirlerinizi ses bombalarıyla sarsmıyorlarsa daha mı az coşku duyarsınız?

Olaylar çoğunlukla beklediğiniz gibi geliştiğinde kaderinizi kontrol edebildiğinizi daha mı çok hissedersiniz? Hayatınızın sorumluluğunu daha mı çok üstlenirsiniz? Eğer durum buysa Amerikalılar neden hep mağdur gibi davranıyorlar?

Şuna bir kulak ver. Her sabah ışığı açıp açamayacağımı bilmeden uyanıyorum. Geçen sene tuvalet bozulduğunda üç tesisatçıdan üç randevu aldım çünkü ilk ikisi hiç gelmedi, üçüncüsüyse dört saat geç geldi. A noktasından B noktasına, diyelim evden markete, aynı ay içinde nadiren aynı güzergâhı tekrar ederek yürüyebilirim. Yürüyüş haritamı sürekli yeniden çizmem gerekir. Önemsiz herhangi bir grup politikacı

koca mahalleleri kapatabilir, çünkü bir gün tehdit altında hissedecek kadar önemli olduklarına kanaat getirmişlerdir. Beyrut'ta yaşam fazlasıyla rastlantısal. Kendimi zorla, hayatımın kontrolünün çoğunlukla bende olduğuna inandıracak değilim.

Güvende olmak, kontrolün sizde olduğu yanılsamasını pekiştiriyor mu? Eğer öyleyse, gelişmiş ülkelerde (o nefret edilesi *medeni* kelimesini kullanmayacağım) tüm yanılsamaları buldozer gibi ezen o hain yaşlanma sürecine katlanmak daha mı zor merak ediyorum.

Londra'daki kadın akranlarımdan daha kolay bir hayat mı yaşıyorum?

Marie–Thérèse kedisini eve çağırıyor; bizim gündelik şafak serenadımız. Bu kayıtsız ve karmaşık dünya uyanmaya başlıyor. Az sonra perdelerin kenarından ışık vuracak.

"Maysoura!" Kocası öldüğünden beri Marie–Thérèse'nin ses seviyesi yükseldi. "Maysoura!"

Kedilerinin mahallede gezmelerine neden izin verdiğini anlamıyorum. Beyrut hayvan sever bir şehir değil. Marie–Thérèse de annem gibi kedileri seviyor. Ancak annemin hiç kedisi olmadı; yalnızca sokak hayvanlarını sevgiye boğardı.

Jeneratör hafif bir mırıltıyla çalışmaya başlıyor. Fadia da kalkmış olmalı. Işığı açmadan yarı karanlıkta durmaya devam ediyorum.

Brodsky'yi düşünüyorum:

Pencerede oturuyorum. Bulaşıklar yıkanmış.

Burada mutluydum. Ama bir daha mutlu olmayacağım.

Güneş doğuyor ve mutfağın detayları belirginleşip şekli ortaya çıkıyor. Bu şehrin uyanışı, gözlerim ve kulaklarım için kırsal bir vadideki veya ıssız bir cennet adasındaki gün doğumundan daha güzel; her ne kadar kırsal bir vadide veya ıssız bir cennet adasında hiç bulunmadıysam da. Benim şehrimde,

güneşin etkisi, sayısız pencere ve camlarda, her sabahı eşsiz kılan bir renk yansımasıyla katlanarak çoğalır. Cılız bir ışık, mutfağımda neler olduğunu merak edercesine pencereden içeri süzülüyor. Işık, yüzüme düşüyor ve sonra kayboluyor. Kendimi ayağa kalkmaya zorluyorum. Biraz yalpalıyorum ve kocamın evlendiğimizde aldığı, gittiğinde geride bıraktığı şarap kırmızısı, sidik sarısı, kahvaltı masası müsveddesine yaslanıyorum. Sabahlığımın eteklerini silkeliyorum. Toz parçacıkları havada külçe gibi asılı kalıyor. Mutfakta birbirine bitişik iki duvarda iki pencere var. Aşırı uzun ön bacakları olan bir örümcek, ağına yakalanmış bir avla meşgul. Ağından geriye, damar çizgileriyle bir tutam bürümcük kalmış. Bu örümcek barınmak için yanlış pencereyi seçti; yuvası ilk yağmurlarla yok olup gidecek. Ayak parmaklarımın üzerinde yükselerek vücudumu esnetiyorum, ikinci penceredeki kısa perdeleri açıp içeriye daha çok sabah güneşi alıyorum. Aydınlığın, mutfağı her iki cepheden de doldurmasına izin veriyorum. Günlerdir ilk kez camı açıyorum. Bu pencere binanın avlusundaki merdivene bakıyor. Komşular bir aşağı bir yukarı takır tukur yürürken meraklarını bu pencereler sayesinde giderebiliyorlar. Hafif bir hava akımı tembel toz zerreciklerini yerinden kıpırdatıyor, bir avuç kadar güneş ışığında altın sarısı parlıyorlar.

Usta simyacı Apollon, felsefe taşını ustalıkla savurarak arabasını Beyrut göklerinde sürmeye devam ediyor hâlâ. Havayı altına dönüştürüyorum.

Hayatını değiştirmelisin.

Şaşırtıcı bir şekilde, pencereden Marie–Thérèse'nin terliklerinin sesi duyuluyor – şaşırtıcı çünkü alt komşum Marie–Thérèse çok uzun zamandır üst katlara çıkmadı. Penceremin önünden geçtikten sonra dışarı bakmak için öne uzanıyorum. Gölgesini ardında sürüyor gibi bir hali yok ve matem elbisesini de giymemiş. Bugünün, kocasının ölümünün birinci yılının

ertesi günü olduğunu hatırlamam zaman alıyor. Topuklarımı tekrar yere basınca boynumun tutulduğunu hissediyorum.

Yukarıdan Fadia'nın sesi geliyor. "Aferin, canım, aferin sana. Seninle gurur duyuyorum." Sesi, sanki İtalya'da bir eğlence havuzuna dalıp çıkmış gibi capcanlı yankılanıyor.

Kadınlar kahve buluşmalarını bu sabah yeniden gerçekleştiriyorlar. Bravo onlara.

Bu üç cadı neredeyse otuz senedir her sabah şekerli kahve içer. Üçüncü katta, Joumana'nın kapısının önündeki sahanlıkta, yuvarlak pirinç tepsinin etrafında toplanır, sigara içip dedikodu yaparak güne hazırlanırlar. Marie–Thérèse'nin taburesi geçtiğimiz sene boyunca boş kalmıştı; bana sorarsanız biraz abartılı ama anlaşılabilir bir matem dönemi oldu. Bu sabah üst kata sefer yapması büyük bir olay.

"Günümüzü aydınlattın," diye sesleniyor Joumana aşağıya. Sesi merdiven boyunca yankılanıp mutfağımın orta yerine düşüyor.

Aydınlık, görkemli bir Levanten sabahı.

Binanın öyle bir akustiği var ki sahanlıkta konuşulan her kelimeyi mutfaktan duyabiliyorum. Her sabah, komşularımın arasında içtenlikle süzülüyorum. Tabaklarında tıkırdayan fincanlarının seslerini, tabakların pirinç tepsilerdeki şıngırtılarını, kahvenin fincana dökülüşünü, bu kutsal ritüelleri hep duyuyorum – Cennet Bahçesi'ni sulamak, diyor Joumana buna. Gevezelik edip dedikodu yaptıklarını işitiyorum: Olanları duydun mu, inanabiliyor musun? Düşmanlara lanetler yağdırıp dostlarına tezahürat ediyorlar. Her iç çekişi, her kıkırtıyı duyuyorum. Planlar yapmalarını, görüş alışverişinde bulunmalarını, yemek tarifi paylaşmalarını ve yeni alınmış her lüzumsuz eşyayı sergilemelerini dinliyorum.

Yıllar, yıllar süren konuşmalar.

Hemen hemen her sabah, Fadia, insanın yüreğini hoplatan tescilli kahkahasını basar; uzun boynunu fırıncının körüklü yelpazesi gibi şişirip dalgalandırarak çıkardığı çatlak

bir falsettodur bu. Oldukça vahşi ve bulaşıcı bu kahkahayı Fadia bol keseden dağıtır. Joumana'nın kocası kapıdan kafasını uzatır; kadınları günaydınlar, onlarla şakalaşır ve alt katımdaki eve, Marie–Thérèse'nin kocası ve işkencecisi Bay Hayek'e seslenerek her ikisinin de öğretmenlik yaptığı Amerikan Üniversitesi'ne yürümek için hazır olup olmadığını yoklar. Joumana da üniversitede hocalık yapmaktadır ama o kendi arabasıyla gider ve asla sabah kahvesini aceleye getirmez. Çoğu zaman avareler gibi aheste aheste yürüyen erkeklerle dalga geçer çünkü sonunda onları yol üstünde arabasına almak zorunda kalır. "Spor yapmak istiyorlar," der, "Ama terlemek istemiyorlar."

Zavallı Bay Hayek artık o yolu yürümüyor.

Kâseden kokulu bir mandalina alıyorum ve parmağımla altında bir delik açıp soymaya başlıyorum. Bir bardak çay daha koyuyorum.

"Artık yas tutmamana çok sevindim," diyor Fadia. "Bir sene çoktu."

Ben de ona katılıyorum elbette. Bir yıl kocasını seven biri için bile çok. Bay Hayek içinse haydi haydi çok.

"Seni anlayabiliyorum," diye devam ediyor Fadia. "Ben senin tarafındayım, tatlım. Ama altı ay – altı ay yeterinden de fazla. Ben kocamı seviyordum, buna herkes şahittir, ama sürekli siyah giyemezdim."

"Siyah giymek sorun değildi de," diyor Marie–Thérèse. Sokaktan gelen kornonun gürültüsü, bir sonraki cümlesini bastırıyor.

"Çıkardığın iyi oldu," diyor Joumana. "O da bunu isterdi. Kocan siyahı hiç sevmezdi."

"Şu siyah naylon çorapları da giyme artık," diyor Fadia. Hiçbir korna, motoru geri tepen hiçbir kamyon ya da kükreyen hiçbir motosiklet Fadia'nın sesini bastırmaya yetmiyor. "Tabii o çoraplar çok şeyi örtüyor."

"Fadia!" diye bir azar çekiyor Joumana.

"Ne? Bana öyle bakma. Fadia hep doğruları söyler. Biliyorsunuz. Bence bir kıl temizliği hepimize iyi gelir. Diyeceğim

bu sadece. Yalan mı söylüyorum? Söyleyin. Hayır, kesinlikle yalan söylemiyorum. Pedikür de fena olmaz. Haksız mıyım? Haksız mıyım? Bu akşam hep beraber kuaföre gidiyoruz. Sadece temel bakımlar, o kadar. Tepeden tırnağa. Hem biliyorsun güzelim, tüylü bacaklar bulaşıcıdır. Seninkileri şimdi halletmezsek, sonra kim bilir benimkilerin hali ne olur? Hele pedikürsüz tırnaklarla birlikte..." Fadia'nın sesi resmen cırlıyor. "Bakın bakın, biz konuşurken bile ufalanıyorlar. Hemen bir acil müdahale gerek." Kendi esprilerinden hep keyif alan Fadia bir kahkaha patlatıyor, çatlayan falsetto kahkahası.

"Kızlar gecesi," diyor Joumana.

"Yeniden genç olabiliriz," diye ekliyor Fadia.

Altmış iki yaşındaki Fadia, üçünün en yaşlısı; ben tabii yolun çok daha ilerisindeyim. İncelikle yaşlanmıyor, en ufak çürüme belirtisine karşı hınç ve öfkeyle savaşıyor. Makyajı gittikçe koyulaşırken giyim zevki de gittikçe ergenleşiyor; özlemle anılan bir gençliğe umutsuzca tutunma çabası. Buna rağmen, ondan on yaş küçük olan Marie–Thérèse'den daha genç ve dinç gösteriyor. Marie–Thérèse ise en ufak bir hınç duymadan, bariz bir teslimiyetle yaşlanıyor. Dirsekleri ceviz kabuğu kadar, benim çizgilerim kadar çizikle dolu. Bir zamanki halinin kötü bir taklidine dönüştü. Gözleri dünyaya ilgiyle bakmayı uzun zaman önce bıraktı.

Marie–Thérèse'nin gizemli bir suratı var; rahatsız edici gerçekler tarafından rahatsız edilmek istemediği izlenimini veren 'dünya bir rüyadan ibaret' ifadesine sahip –bir maske aslında; çünkü bu izlenim doğru değil, bu dış cephe, ardında gizlediği evle uyumlu değil. Bir sebepten bana, Fernando Pessoa'nın arkadaş olmaya çalıştığı kızı anımsatıyor, hayatındaki tek romantik münasebet. Nedenini söyleyemem. O kız neye benziyordu bilmiyorum. Kimsenin de bildiğini zannetmiyorum. İsmini bile hatırlayamıyorum – Blanca, Maria, Francesca? Bu sabah hafızam beni hayal kırıklığına uğratma derdine düşmüş. Kız, benim şairimle aynı ithalat–ihracat bürosunda çalışıyormuş ve o da kıza çıkma teklif etmeyi düşünmüş ya

da artık 1929'un Lizbon'unda iyimser çiftler her ne yapıyorlardıysa.

Bana kalırsa, Marie–Thérèse o kızın yaşlı hali gibi görünmeye başlamış olabilir; dâhi şairin kızı düşündüğü zamanlardaki genç hali gibi değil.

Elbette Pessoa o kızla çıkmadı, 1929'un Lizbon'unda ne yapıyorlarsa yapmadı. Adı Ophelia Queiroz'du. İyice bunadım herhalde. Ophelia adı unutulur mu hiç? Bu romantik münasebetin kısa sürmesinin sebebi, Álvaro de Campos'un hain müdahalesinden başka bir şey değildi. Pessoa'nın kendi yarattığı (kullandığı yetmiş iki edebi kimlikten biri) biseksüel züppe Álvaro de Campos, Ophelia'dan nefret ediyor, onu, Pessoa'nın edebi hedeflerinden uzaklaşmasına yol açacak biri olarak görüyordu. Zavallı kıza mektup yazmış ve Fernando'yla ilişki kurmaya dair ne hayali varsa tuvalete atıp sifonu çekmesini söylemişti.

Ophelia'nın, Fernando'nun kim olduğu hakkında en ufak bir fikri olduğuna dair, en azından benim bildiğim kadarıyla hiçbir kanıt yok; bırakın adamın, yirminci yüzyılın en büyük eserlerinden birkaçını yazmış olan edebi personalar icat etmekle zaman geçirdiğini bilmesini. Evet, Fernando'yla aynı büroda çalışıyorlardı ama tek kelime dahi konuştuklarını hayal edemiyorum.

Fernando, nispeten tanınmadan öldü, bir bakir ve münzevi olarak.

Bugün yeni bir kitap okumayı düşünmüştüm ama pek doğru bir kararmış gibi gelmiyor ya da benim canım istemiyor. Bazı günler yeni kitap günleri değildir.

Dün Sebald'ı okuduktan sonra fark ettim ki *Austerlitz*, *Göçmenler*'den daha kolay bir çeviri projesiydi çünkü muhtemelen ikinci kitap, *Austerlitz*'e giden yola asfalt çekerek seyahatimi kolaylaştırmıştı. Sebald'ı Arapçaya çevirirken oldukça uğraştırıcı bir sorun baş gösteriyor. Üslubu, sayfayı ve okuru içine alan uzun, detaylı cümleleri, ilk bakışta noktalama

işaretlerinin daha kural dışı kullanıldığı Arapça için idealmiş gibi görünebilir. (Saramago'nun *Ricardo Reis'in Öldüğü Yıl*'ını çevirmek görece daha basitti.) Ancak Sebald'ın, Jacques Austerlitz'in dilini her daim, kitabın isimsiz anlatıcısının ağzından birinci şahıs anlatısının içine yedirmesi, tam olarak aktarılması zor bir şeydi çünkü Arapçada da İspanyolcada olduğu gibi, İngilizce ve Almancadan daha sık zamir kullanılır. Sebald'ın 'ben'i ise en az iki kişi adına konuşuyordu.

Yukarıda bahsettiğim sorun bu sabah düşüncelerimi mantar gibi istila etti. Yıllardır dönüp bakmadığım *Göçmenler* çevirimi tekrar okuyacağım. Bu sorunu o zaman ne kadar çözebilmişim diye inceleyeceğim. Ama önce çeviriyi depodan çıkarmam gerek.

El fenerimi aramak için çayımın bitmesini beklemiyorum – karanlıktan geldim, karanlığa dönüyorum. İki tane el fenerim var ama ikisini de bulamıyorum. İkisi de mutfakta, bundan eminim. Yeniden aramaya başlamadan önce ona kadar sayıyorum. İlk seferinde belki bir şey kaçırmışımdır diye her adımı tekrar ederek ilk baştaki noktama geri dönüyorum. Boşuna. Çayımı bitirip bardağı lavaboya koyuyorum ve çay tabağına iki mum yapıştırıyorum. Tabağın çukuru, rengini biraz yitirmiş – kızıl kahve pas rengine dönmüş; yıkanıp silinmek ve unutulmak istememiş eski çayların kalıntısı, küçük çay tabağının yaşlılık halkaları olmuş. İçine istiflenmiş kutulardan pek de büyük sayılmayan hizmetçi odası, mutfağın arkasındaki hizmetçi banyosunun gerisinde. Son derece haris binada yaşıyorum: Aynı tasarımlı dört dairenin hepsinde minicik hizmetçi odaları var; fakat bildiğim kadarıyla hiçbir apartman sakininin evde yaşayan bir hizmetçisi olmadı. Odanın ışığı yok, tavandaki ampul yıllar önce öldü. Boyum uzun olsa da yükseklikle aram pek iyi değil. Tavandaki ampulleri değiştirmesi için bir elektrikçiye muhtacım ve fener ya da muma ihtiyaç duymamın sebebi bu.

Burnumda duman ve sülfür, elimde çay tabağı ve mumlarla odaya doğru yola çıkıyorum.

Hizmetçinin banyosu kutularla dolu. Burada mum gerekli değil. Duş veya küvet yok, sadece metal bir musluk ve zemin fayanslarının eğim yaptığı bir gider var. Yüksekte, sokağa bakan pencereden, kuzeyden gelen sabah ışığı kartonlar dolusu sayfaları aydınlatıyor. Tuvalette birbirinin üstüne yığılmış üç kutu var. Bunlar aradıklarım değil; son on seneye ait kutulardan hizmetçinin odasına sığmamış olanlar.

Hizmetçinin penceresiz odası tüm aydınlığı boğuyor ve kan dolaşımımı altüst ediyor. Bu kapıyı son açışımdan bu yana birkaç seneden fazla zaman geçti; artık odanın içindekiler tuvalete taştığı için oraya eskisi kadar sık girmiyorum. Bu oda, düzensiz kalp atışlarına yol açıyor. İçeri girince kalbim bazen o kadar hızlı atıyor ki duracak zannediyorum. Bazense öyle bir coşkuyla çarpıyor ki patlayacak gibi oluyor. Diğer zamanlardaysa ölecekmiş gibi uyuşma derecesinde yavaşlıyor. Bu sabah, şakaklarımdaki damarlar, çok güçlü ve muazzam bir karmaşıklığın cazırtısıyla zonkluyor.

Düzensiz kalp; bu ifadeyi çok seviyorum. Yıllar önce *Murphy*'de okumuştum; hafızamda hemen kendine kalıcı bir yer kazımıştı. Kalbimin, "Ateşlenen bir roket gibi" tepki gösterdiğini de söyleyebilirdim; Welty'nin "Death of a Traveling Salesman" hikâyesinden.

Beckett'ı çeviremem çünkü Beckett kendime çevirmeyi yasakladığım iki dilde yazıyor. İngilizce ya da Fransızca okuyabilen Lübnanlılar olduğu için bu dillerde yazan yazarları çok önceden çevirmeme kararı almıştım. Biraz keyfi bir kararmış gibi görünse de gerekli olduğunu düşünmüştüm. Seçenekleri sınırlandırmak illa kötü bir şey demek değildir. Hiç Fransız, İngiliz ya da Amerikan bir yazarı çevirmedim. Ne Camus ne Duras ne Faulkner ne Welty ne Hemingway (Tanrıya şükür) ne de hayranlık duyduğum genç yazarlar; Junot Díaz (muhteşem makaronik bir dili vardır) veya Aleksandar Hemon (tek bir dille makaroniktir). Kendi kendime koyduğum kurallar gereği Afrikalı bazı yazarları da çeviremezdim. Mesela J.M. Coetzee, Nadine Gordimer veya Nuruddin Farah, çünkü İngilizce yazıyorlardı–hâlâ yazıyorlar. Hiçbir Avust-

ralyalıyı, hiç Patrick White'ı ki hayranıyımdır, hiç David Malouf'u çevirmedim. Çek yazar Milan Kundera'yı da çeviremem çünkü kitaplarının Fransızca versiyonlarını tekrar tekrar yazıp durdu. İsmail Kadare'nin üstünde de çalışamam çünkü romanlarının İngilizce çevirileri, orijinal dili olan Arnavutçadan değil, Fransızcadan yapıldı.

Her halükârda sadece üç dilde akıcıyım: Arapça, İngilizce, Fransızca. Bu nedenle kendi özel sistemimi geliştirdim: Bir eserin en doğru şekilde temsil edileceği Arapça versiyonuna ulaşmak için bir Fransızca ve bir İngilizce çevirisini kullanıyorum. Yaptığım şeyden keyif almamı sağlayan, iyi planlanmış, işlevsel bir sistem bu. Biliyorum, Kadare'nin İngilizce romanları gibi benim çevirim de metnin orijinalinden bir adım uzaklaşmış oluyor ama kullanmaya devam ettiğim yöntem bu. Benim çizdiğim kurallar bunlar. Kendimi özel bir disiplinin, özel bir ritüelin hizmetine adadım. Ben yarattığım sistemim ve sistemim de ben.

Beckett'ın *Murphy*'sini başka bir dilde, mesela Sırp Hırvatçasında yazılmış olsaydı bile çevirmezdim çünkü romanı sevmiyorum. *Godot'yu Beklerken*'i üç defa okudum ve neyle ilgili olduğunu sorsan hâlâ söyleyemem. Bazı eleştirmenlerin iddia ettiği gibi Tanrı'nın geri gelmesini beklerken duyulan can sıkıntısıyla ilgiliyse düşündüğümden daha bayatmış.

Kasalar, kasalar, kutular, kasalar. Çevrilmiş metinleri, teşhis edebilmem için kutularının yanına iliştirilmiş iki kitap durur; Fransızca ve İngilizce. Tolstoy, Gogol ve Hamsun; Calvino, Borges, Schulz, Nádas, Nooteboom; Kiš, Karasu ve Kafka; kahkahalara, unutmaya değil, hatırlamaya, kaygı duymaya dair kitaplar. Kitaplarla dolu yıllar, yıllarla dolu kitaplar. Bir zaman kaybı, bir hayat kaybı.

Sebald'ın kutusu, başka üç çevirinin altında, Nooteboom'un üzerinde duruyor. Mumlu çay tabağını bir yığının üzerine koyuyorum. Üzerime düşürmemeye dikkat ederek üstteki kutuları aşağı indiriyorum.

Sebald çok ağır; sanki hareketsizce oturarak geçirdiği yıllar içinde kilo almış gibi. Zar zor taşıyorum. Bu yüzden çay

tabağını almak söz konusu bile değil. Mumu söndürerek hizmetçi odasını karanlığa gömüyorum. Etrafta sadece, duman, küf ve toz kokusu var.

Filistinli savaşçılardan biri bu banyoda, giderin bir karış kadar güneyine tuvaletini yaptıktan sonra dizlerimin üzerinde saatlerce askerin geride bıraktıklarını temizledim; tortu ve kumlar. Sert tel fırça kullandım; tıpkı tahta silgisi gibi, aletlerin en masumu. Defol, defol. Geriye hiçbir iz kalmadıysa da hâlâ sanki bir İsrail mayınıymış gibi üzerinden atlayarak geçerim – *yorulmaz kanatlarıyla bu muazzam boşlukta uçarak*.[13] Filistinli grup pek bir şey çalmadı, çalınacak bir şey yoktu – kitaplar bu piyasada hiçbir zaman para etmemiştir.

Ağır kutuyu yere, okuma koltuğunun yanına bırakıyorum. Nemli bir bezle tozunu siliyorum. Bandı yırtarak çıkarıyorum ve kapağı açıyorum. Kâğıt tomarları tabii ki uzun yıllar önce bıraktığım gibi duruyorlar. Üstten küçük bir yığını elime alıyorum. İlk sayfada silinmez mürekkeple kitabın Arapça başlığı, Sebald'ın tam ismi ve altında biraz daha küçük harflerle benim adım, Aaliya Sobhi yazıyor. Sayfanın kenarları biraz gevrekleşmiş, endişe edecek kadar değil. Sırtımı esnetiyorum ve Sebald'ın melankolik dünyasına dalmadan önce bir bardak çay daha içmek isteyip istemediğimi düşünüyorum.

O kapıyı açmamalı, önce delikten kimin geldiğine bakmalıydım. Fakat elbette üvey kardeşlerimden en büyüğünün karşımda belirmesini beklemiyordum. Üvey kardeşlerimden hiçbirini yıllardır görmemiştim. On seneyi aşkındır hiçbiri evime de gelmemişti. Yine de gelenin o olduğunu tahmin etmeliydim. Kapımın zili çaldığında Fadia'nın "Bela çıkacak," dediğini duymuştum. Fadia sahanlıktan benim kapıyı, içeri giriş çıkışlarımı rahatça görür. Üvey kardeşim zili bir kez çaldıktan sonra, artık yavaş hareket ettiğim ve kapıya ulaşmam birkaç saniye daha uzun sürdüğü için tekrar çalıyor. Bu kez

13 *Kayıp Cennet*, John Milton. Çev. Enver Günsel. Pegasus Yayınları, 2015

daha uzun, daha ısrarlı bir çalış. Üvey kardeşlerim, ancak erkek çocukları ve genel olarak erkekler kadar sabırlıdır.

Eşikte oldukça eski ama yıpranmamış, bir çift modası geçmiş valizle dikilerek öfkeden burnundan soluyor. Kırışık suratının şekli, kontrol edemediği duygular ve yağ kütleleriyle bozulmuş; vücudu ise valizlerin ağırlığından iki büklüm. Üflüyor, püflüyor, Akhilleus'un hiddetini ve küçük domuzcuğun ten rengini taşıyor. Kare kafası, suratı ve boynu kıpkırmızı parlıyor – renk doygunluğuna ulaşmış, balon gibi şişmiş Kübist bir figür misali. Fırtına gibi içeri dalıyor ve valizleri yere atıp bırakıyor.

Herhangi bir düşmanlık içermeyen koşullar altında bile üvey kardeşlerim sinilerimi altüst etme becerisine sahiplerdir. Burada ise düşmanlıktan da ötesi söz konusu. Dilimde bakır tadı var ki aşırı nefes aldığım anlamına geliyor. Ya kaçmaya ya da kavgaya hazırlanıyorum; ya kılıcımı çekeceğim ya da atıma atlayacağım. Soluklarımı yavaşlatıyorum. Kendimi sakinleştirmeye odaklanıyorum.

Ona nazikçe ne yaptığını soruyorum.

"Anneni bırakıyorum," diye cevap veriyor. "Artık sıra sende. Ona bizim bakmamız gerekmiyor. Annen senin sorumluluğunda. Sen onun kızısın ve bir ailen de yok. Bunca yıldır ona hep senin bakman gerekirdi. Zamanı geldi, sıra sende. Biz artık ona bakamayız." Bunları bağırarak söylemiyor ama herhangi bir itirazda bulunmam için hazır bekliyor. Bağırması için ona bir sebep vermemi istiyor.

İstediği şeyi vermiyorum.

Gömleğinin cebindeki paketten bir sigara alıyor ve kurumuş dudaklarının arasına koyuyor. Düşecek gibi sallanan sigarayı yakmıyor. Bir zamanlar güçlü bir adam olan üvey kardeşimden geriye yalnızca kaba saba bir şey kaldı: pelte gibi bir boyun, iri omuzlar, yumuşak bir çene, yorgunluk halkalarıyla çevrili gözler, şekilsiz taranmış üç tutam saç. Ceketi ve yeleğiyle takım olmayan kahverengi polyester pantolonu, antrede volta atarken dalgalanıp haşırdıyor. Tepeden gözlerini bana dikiyor ve korkudan sinmemi bekliyor. Siniyorum.

Siniyorum çünkü sert bir erkek parodisi gibi görünüyor olsa da ki hep öyle görünür, bir zamanlar ne kadar tehlikeli ve kötü biri olduğunu biliyorum. 1975'te iç savaşın başlarında, milis birliklerinden birine ait ucuz bir kamuflaj giyerdi; trajikomik bir kıyafet balosu. Hangi milis birliği olduğunu sorma. O zaman da umurumda değildi şimdi de değil. Madalyalarla donatılmış sıska gövdesi (o zamanlar şişman değil, hatları kıvrımlıydı), omuzlarından sallanan püsküllü apoletleriyle, büyük bir zafer kazanmış gibi Korsika'nın Kuyrukluyıldızı Napolyon'u taklit ediyor, tam bir karikatür gibi görünüyordu.

Hep afra tafra, sadece bundan ibaretti, hâlâ da öyle. Ancak tam da bu nedenle işte, bazı yönlerden çok tehlikeli biridir.

Bush'u düşün mesela – adiliğin, yozlaşmanın uğursuz, ahlaksız karışımı. Uluslar nasıl da çöker intikam Aptal'ın emrine kulak verince.

Nahoş bir düşünce.

Ne zaman Bush'u düşünsem aklıma şu manzara gelir: Çöl kumlarının arasında parçalanmış bir surat.

Adım Ozymandias, Krallar Kralıyım,
Ey yüce varlık, başardıklarımı gör de yan haline!

Bu daha hoş bir düşünce.

Büyük üvey kardeşimden korkuyorum. Beraber büyüdüğümüz zamanlar beni korkutmaz, sadece sinir ederdi. Onunla aynı şilteyi paylaşıyorduk ve onu sadece yer kaplayan bir nesne olarak görüyordum. Kalın kafalıydı, dikkatsizdi ve anneme göre hatasızdı. Eşek şakalarından ve her türlü hoyratlıktan aşırı zevk alırdı. Küçük kardeşlerine eziyet etmekten yakışık almayan bir tatmin olma alışkanlığı geliştirmişti.

Kocam beni terk ettikten sonra annem benim de kocamın peşinden o kapıdan çıkıp evimi onlara bırakmaya ikna olmam için elinden geleni yaptı. Evimi büyük üvey kardeşimin eviyle değiştirmemi öneriyordu – onun evi küçüktü, yalnız biri için idealdi, benim evim de büyük, hâlâ genişlemekte olan bir aile için idealdi ki o aileye kendisini de dâhil ediyordu elbette.

"Kaç tane odan var, baksana," derdi. "Bu ne açgözlülük? Bu ne bencillik?"

İlk başlarda onunla tartışıyordum ama sonra fark ettim ki onu görmezden gelmek, durmak bilmeyen dili yorulana dek sabırla beklemek daha etkili oluyordu. Çektiği nutukların amacına ulaşamayacağı anlaşılınca ikna çabalarına üvey kardeşlerim de katılıyordu. Kimin aile ferdi sayısı artsa o kardeşim devreye giriyordu – sorumsuzca üreme, bizim ailenin usanç verici ziyan kaynağıydı.

Büyük üvey kardeşim kapımda ilk kez, iki ya da üç numaralı çocuğu doğduğunda belirmişti – aslında hangi çocuk olduğunu bilmem gerekir çünkü doğumda hastanedeydim (o sıralarda ailemi tamamen terk etmeye hâlâ hazır değildim). Yine hep afra tafra; o zamanlar hiç konuşamaz, tartışamaz ya da pazarlık dahi edemez, sadece bağırmaya başlar, ne diyorsa onu yapmamı isterdi. Onun geldiğini anladığımda artık kapıyı açmayı bırakmıştım. Göğsüyle goril gibi kapıma vurup dışarıda küfürler yağdırırdı. Ödüm patlıyordu, korkumu kontrol altına alamıyordum.

Hep geri dönüyordu; büyük kötü kurt tekrar tekrar gelerek beni akıl almaz tehditlerle ürkütmeye devam etti ama bütün yaptıkları onun aleyhinde sonuçlandı. Bir süre sonra kendinizi korkuya karşı alıştırmakla, onu kabullenip dayanılır görmeye başlamakla kalmıyor, aynı zamanda sindiriyorsunuz da. Ben korkuyu sindirdim. Artık o bana aitti ve ben de ona. Birbirine sadık dostlar, korkum ve ben, kız kardeşler.

Endişelenmeye devam ediyordum ama artık ürkmüyordum. Çocuklar ürker. Eve her geri gelişiyle, kapıma vurulan her yumrukla korkum ve ben biraz daha olgunlaştık.

AK–47'yi edinmeden önce yanımda keskin bir şef bıçağı bulundururdum (aşçılıktan anladığım söylenemez ama şef bıçaklarının hep çok amaçlı olduklarını düşünmüşümdür). Bıçağım elimde bekler, yuvarlaklar çizerek yürür, ovaller, kareler çizerek yürür, ferah evimin odalarının arasında gezinirdim; ne olur ne olmaz diye. Eğer evime zorla girmeye kalkışsaydı

eminim onu bıçaklardım, hiç şüphem yok. O derece korkuyordum. O derece beyinsizdi.

Büyük üvey kardeşimin sahip olduğu ilk iş, üç yıldızlı bir otelde kapı görevlisi olarak çalışmaktı. Üniforma giydiği için işini çok seviyordu çünkü üniforma giymek ona bir nevi mevki, ayrıcalık kazandırıyordu. Köylüler, köylü sınıfından çıkmak istediklerinde, hangi coğrafyada olursa olsun yüzyıllardır, ezelden beri çareyi bir üniformada bulmuşlardır. Kardeşimin para getiren tek işi bu olacaktı; işini o kadar seviyordu. Ama başlangıçta müdürlerden biriyle bir sürü problem yaşadı. Müdürün ona kötü davrandığını düşünüyordu. Ne yazık ki ben de istemeyerek bu problemlere bir yenisini eklemiş olabilirim. Göründüğü kadarıyla müdür, çalışanlarından bazılarına, özellikle de üvey kardeşime güvenmiyordu. Çalışanların kullandığı çıkış kapısında bekler, bazılarının üzerini ararmış. Muhtemelen havlu, çarşaf ve küçük tuvalet malzemelerinin peşindeydi. Üvey kardeşim bundan utanıyordu. Üstüne üstlük, bir gün kitapçıdan eve yürürken otelin çıkışında onu görmemle dehşete düştü. Elleri ve ayaklarını yana açmıştı. Müdür önünde diz çökmüş, kıyafetlerini silkeliyordu.

Beni görünce yüzündeki damarlar öfkeyle kabardı.

Yazık; çünkü o anda ona sempati, hatta şefkat duymuştum. Savunmasız haliyle bağ kurmuş, onu ailemden biri olarak görmüştüm.

1975'te savaş başladığında annemi evime davet etmeyi bırakmıştım. Telefonda konuşur, Hamra Sokağı'ndaki kafelerden birinde buluşurduk. Bir gün onu oğlu ve arkadaşları bıraktı. Sahte asker kıyafetleri giymişlerdi. Kullandıkları araba cip değil külüstür bir üstü açılırdı. Araba durunca üvey kardeşim bana baktı ve arkadaşlarına bir şey fısıldadı. Arkadaşları sırıttılar. Milis kuvvetlerinden çok, gezmeye çıkmış dernek çocuklarına, yarım akıllı holiganlara, kibar görünme çabasındaki serserilere benziyorlardı. Onları, parlak kırmızı, süet yağmurluk ve çiçek desenli, geniş yakalı ipek gömlekler-

le de pekâlâ gözümde canlandırabiliyordum. Üvey kardeşim grubun en büyüğü gibi görünüyordu. Ergen rolüne yatan koca bir adam. Çoktan madalya toplamaya başlamıştı.

"Madalyalarıyla uyuyor," dedi annem kahvemizi sipariş ederken.

Bunu söyleyiş şeklinden, oğlunun sahte madalyalarla kurduğu samimi yatak arkadaşlığından gurur mu yoksa dehşet mi duyduğunu anlayamamıştım.

Ancak beni asıl korkutan madalyalarıyla uyuması değildi. Annem, üvey kardeşimin bir İsrail ajanını yakaladığını ve icabına baktıklarını söyledi. O masum, *icabına bakmak* kelimesini kullandı. Daha fazla bilgi almaya çalıştım ama annem bir şey bilmiyordu. Oğulların rüyaları annelerin kâbuslarıdır. Annemin durumundaysa, oğlunun rüyaları onun bihaber olduğu şeylerdi. Kardeşimin, kendinden üstün kişilere araba kapıları açmaktan daha karmaşık herhangi bir şeyin icabına bakabileceğini düşünemiyordum.

Birkaç gün sonra, gazetede küçük bir haberde, otel müdürünün bir arka sokakta bağlanmış ve işkence edilmiş bir halde ölü bulunduğu yazıyordu. Üvey kardeşimin bu adamı öldürmüş olabileceğini hayal edemiyordum. O kadar cesur biri değildi. Ama, yalan söylediğini, can düşmanından başkalarına söz ettiğini, geleceğin siyasetçilerinden birinin kulağına zehirli sözler fısıldadığını ve onu küçük düşürmüş olan adamın öldürülmesini oturup seyrettiğini hayal edebiliyordum.

Başkalarına zarar verme, tabii patronun değilse.

Yanıldığımı düşünmeyi ya da yanılmıyorsam kardeşimin yaptıklarını kafamda haklı çıkarmayı denedim. Sayısız suçların işlendiği iç savaş döneminden söz ediyoruz – öyle suçlar vardı ki üvey kardeşimin yediği haltlar, onların yanında öğle tatilinde yapılan eşek şakaları gibi kalırdı.

İntikam hırsını o yıllarda havada koklayabiliyordunuz. Şair Czeslaw Milosz'tan alıntı yapacak olursak, Lübnan'daki iç savaş döneminde, "birinin ölümüne sebep vermek şeytanlıkla, vicdani sancılarla ve Shakespeare tiyatrosuna özgü diğer benzer unsurlarla hiç bağdaştırılmıyordu. Tertemiz üni-

formalar içindeki genç adamlar, bir yandan kebaplarını kemirip Pepsi'lerini yudumlarken diğer yandan insanlara ateş edebiliyorlardı."

Kardeşimi haklı çıkarmaya çalıştım ama yapamadım.

Ne düşüneceğimi bilmiyorum.

Üvey kardeşim olabilir ama hiçbir bağımız yok. Aramızda, asla konuşamayacağımız, koskoca dünyalardan oluşan bir uçurum var.

Üvey babam öldüğünde, büyük üvey kardeşim sihirli bir şekilde evin erkeğine dönüştü ve hep öyle kaldı. Annem onunla yaşamaya gitti. Benimle yaşamayı aklından bile geçirdiğini zannetmiyorum ki ben de istemezdim. Annem sadece oğullarını sever ve bunu saklama zahmetine girmez. En küçük kızına ikinci sınıf vatandaş, ikinci cins döl muamelesi yapar. Ben, büyük kızıysa varlığını zar zor idrak ettiği bir şeyim. Hayatında bir etkim olması için çabalamayı bıraktığım andan itibaren beni unuttu. Eğer en küçük kızı onun için Fanny Price ise ben Quasimodo'yum, çan kulesine kapatılası.

Üvey kardeşimin şimdi onu benim evime getirmesi demek, diğer erkek kardeşlerinden her birinin onu almayı şiddetle reddetmiş olması demek.

Üvey kardeşime sakince bunun makul bir çözüm olmadığını düşündüğümü söylüyorum. Tam annemin benim yanımda mutlu olmayacağını söylemek üzereyken annem, yengemin kollarında, karşımda beliriveriyor. Goya'nın *San Isidro Festivali* tablosundan çıkmış gibi tepeden tırnağa siyahlar içinde iki büklüm duran annem, korkutucu derecede kırılgan görünüyor. Suratı, uzun zamandır güneş görmemiş ciltlere özgü soluk bir renkte. Hâlâ siyaha boyalı saçlarının köklerinde baş parmak kalınlığında damar damar beyazlar belirmeye başlamış. Kafasını güçlükle kaldırıyor. Nefes almak zor geliyor, tıpkı yaşamak gibi. Vücudunun hatları, şekli, sanki eriyip gitmiş. Bir an için arkasındaki kapıdan ışık vururken tuhaf bir şekilde vücudunun hem önünü hem de arkasını görebiliyorum.

Ağzım açık kalıyor, omuzlarım düşüyor. Beynime kan hücum ediyor, zihnim yeteri kadar hızla netleştiremediğim duygu ve düşüncelerle kilitleniyor. Çok uzun zamandır annemin yanında olmamıştım. O etrafımdayken kafamın nasıl da çorbaya döndüğünü unutmuşum. Yengem dikkatlice annemi antreye yürütüyor. Onu, gemiden düşmüş bir denizcinin tutunduğu tahta parçası gibi sıkı ve aynı zamanda incecik bir örümcek ağı gibi nazikçe tutuyor. Parmaklarıyla annemin dirseğini sararken alyansı parlıyor.

Annemden yaşlılığın küflü, ekşi kokusu çarpıyor burnuma.

"Artık o senin," diyor üvey kardeşim. Şakaklarındaki solucan gibi damarlar kalınlaşmış, zonkluyor.

"Artık o senin," diyor yengem birbirine bastırdığı, beceriksizce kırmızıya boyanmış dudaklarının arasından kelimeleri tükürürcesine. Fare gibi ürkek suratı, ipe asılmış ıslak gömlek misali kızarıyor.

Bir modern çağ sukkubusu[14] olan annem, öpmek kadar basit bir yönteme bile başvurmadan ruhumu kurutma, sesimi boğma yeteneğine sahip. Fakat bu maskaralığın daha fazla sürmesine müsaade edemem. Güç toplamak için derin bir nefes alıyorum.

"Hayır," diyorum, alçak bir ses tonu ve çirkin bir tavırla. "O benim değil."

Annem hayalete benzeyen kafasını kaldırıyor ve bana bakıyor. Oluklu suratını buruşturuyor ve iyice büzülen kırışıklıkları on kat artıyor. Çenesi nefretle açılarak dişsiz ağzını ortaya çıkarıyor. Eğri büğrü elleri, avuçları, sanki şeytan def ediyor gibi bana dönük bir şekilde havaya kalkıyor. Kendini yengemin kollarından çekip kurtarmaya çalışıyor. Siyah şalı kemikli sol omzundan aşağı sarkıyor ama tam olarak düşmüyor. Gözlerinden, kelimelerle anlatılamayacak bir dehşet okunuyor. Bağırıyor: şaşırtıcı derecede yüksek ve tiz bir çığ-

14 Latince 'succuba', altına yatmak kelimesinden gelen, kökeni Orta Çağ'a uzanan, uyuyan erkeklerin altına yatarak onları baştan çıkarıp ölmelerine sebep olduğuna inanılan doğa üstü varlık, kötü ruhlu kadın. (ç.n.)

lık. O zayıf bedeninden, durulmayan, yorulmayan bir nefret çığlığıyla meydan okuyor.

Hiçbirimiz yerimizden kıpırdayamıyoruz. Muntazamca aydınlatılmış 1950'ler tarzı antrede, Rönesans'ın İtalyan terakota heykelleri gibi dikiliyoruz. Annem bağırdıkça bağırıyor, hepimizin korkudan ödü patlıyor. Antrenin normalde görünmeyen tozları, kaskatı olmuş insanlarla alay edercesine aydınlıkta hoplayıp zıplayıp dans ediyor.

Annemin bedeninden kadim bir kış soğuğu yayılıyor. Ayaklarımdan başlayarak ürperiyorum. Titriyor ve sarsılıyorum.

Sonunda üvey kardeşim, eli sağ çenesinde bana dönüyor; vücudu, suratı, dehşete kapılmış olmanın tarih öncesine uzanan evrensel pozunu almış.

"Ne yaptın sen?" diyor, annem diğer tarafta bağırmaya devam ederken.

Hiçbir şey. Daha gecelik ve sabahlıklayım, Tanrı aşkına.

Hiçbir şey, hiçbir şey yapmadım.

Fadia antreye fırtına birlikleri gibi dalıyor. Takunyalarının sesini annemin çığlığı bile bastıramıyor. Neredeyse üzerime çıkacak kadar yaklaştıktan sonra, "Ne oluyor burada?" diyor. Bakışları her şeyden çok şaşkın, sorgular gibi. Göz kapakları çoktan mavi göz farı ile renklendirilmiş, gök mavisi – henüz tamamlanmamış ama olmak üzereymiş. Dudakları, kahverengi göz kalemiyle çevrelenmiş ama içleri daha boyanmamış. Kulaklarına çocuksu, altın halka küpeler takmış.

"Seni tanıyamadı," diye sesleniyor yengem, annemi tutmaya devam ederek. "Hepsi bu. Çoğu zaman beni de tanımıyor. Sorun yok. Sana alışacak. Alışacağını biliyorum. Buna mecbur."

"Biri şunu susturabilir mi?" diye bağırıyor Fadia, ağzını açıp nikotin lekeli dişlerini sergileyerek. "Sinirlerime dokunuyor."

Fadia bağıran annemi mi yoksa konuşan yengemi mi kast ediyor, anlayamıyorum. Benim sinirlerimle ilgilenen yok.

Üst kat komşum Joumana'nın da evime girmiş olduğunu fark ediyorum. Marie–Thérèse ise eşikte duruyor, meraklı ama düşünceliliği elden bırakmamış; evimin küçük antresinde şimdiden çok fazla insan olduğunu görebiliyor. Joumana, fisto yakalı kışlık elbisesiyle Fadia'nın yanında pozisyon alıyor. Elinde tepetaklak tuttuğu uzun saplı bir süpürgeyle, gözdağı veren gardiyandan çok Pontormo portresinin hicvini andırıyor. Niye elinde süpürgeyle aşağı koştu ki? Kılıç düellosu mu bekliyordu? Dumas, Marías, Barbar Conan?

Joumana ve bir süpürge; üniversite profesörüyle temizlik malzemesi, saçma bir manzara.

Annem aniden yorgun düşüyor. Biçare ve yıpranmış görünüyor. Desibel yavaşça azalıyor; çığlığı bebek ağlamasına ve mızıldanmaya dönüşüyor.

"Söyle ona, annesine bakmak zorunda." Yengem kocasını dürtüyor, kocası sadece sarsılmış durumda. Kelini örten üç tutam saçı diken diken olmuş. "Buna mecbur. Ben artık ona bakamam. Bakacak gücüm kalmadı. Söyle ona."

"Asla yapmam," diyorum.

"Söylesene ona," diye bağırıyor yengem.

Annem hastalanmış bir inek gibi çömelmeye başlıyor. Sanki kendi içinde dertop olmak istercesine başını öne eğiyor. O kadar ufak ki antredeki en uzun boylu insan olarak bırakın onun dölü olmamı, benimle herhangi bir akrabalığı olduğuna dahi inanmak zor.

"Onu burada mı bırakmak istiyorsunuz?" diye soruyor Fadia. "Çıldırdınız mı siz?"

"Seni ilgilendirmez," diyor yengem. Dişleri, sanki hep beraber ağzından dışarı fırlamaya çalışıyormuş gibi birbirine sokuluyor.

"Tabii ki ilgilendirir." Fadia'nın kaşları saç diplerine kadar kalkıyor. "Bu bina benim ve içinde olan her şey beni ilgilendirir. Gidin buradan. Elli senedir sizin aileden çekeceğimi çektim. Artık yeter. Çıkın gidin hemen."

Yengem, dertop olmaya çalışan annemi öne itmeye uğraşıyor ve çığlıklar yeniden başlıyor. Kulaklarımı kapatıyorum.

"Alın onu," diye bağırıyor Fadia. "Onu da alın ve gidin buradan. Alın onu."

Kalabalık antreyi evin geri kalanından ayıran camlı kapıya yaslanıyorum. Başka bir boyuta ışınlanmak istiyorum. Hiçbir şey anlam ifade etmiyor. Olayları altyazısız bir Antonioni filmi izler gibi izliyorum. Genelde son derece sağlam olan ellerim hafifçe titremeye başlıyor ve sol gözüm, iradem dışında tekrar tekrar seğiriyor. Kafamın içinde, sadece ve sadece kafamın içinde Liszt'in olağanüstü etütlerinden birinin, taş plakta Sviatoslav Richter tarafından hızlı bir yorumu çalıyor.

Sanki buradan kilometrelerce uzaktayım. Ayarım tamamen kaçmış.

Alın onu.

Yavaşça kendime gelmeye, kendimden saçılmış parçaları toparlamaya başlarken fark ediyorum ki ben ve komşularım bir olmuş annemi evden def ediyoruz –öz annemi. Nasıl bir kabalık bu.

Anneni kovmak – ölmekte olan anneni.

Aslında annemi ölmekte olan biri olarak tanımlamak pek bir şey ifade etmiyor; hemen hemen hiçbir anlamı yok. Hepimiz ölmekteyiz, herkesin günleri sayılı. Annem bayağı bir zamandır ölümün eşiğindeydi zaten ama o kapıyı açmaktan ya da tıklatmaktan azimle uzak durmayı başarıyor. Yine de annemin o bedeni, ruhunun teknesi hayata karşı daha fazla ayak direyemez.

Kafasının üzerinde tik–taklı bir çalar saat süzülüyor olmalı; tepesinde metal kubbe olan o eski saatlerden.

Her yazın sonunda annem mutlaka kışa erzak olsun diye tuzda kuzu yağı pişirirdi ve bu ritüeline, buzdolabının hayatımıza girişinden, etin artık tüm yıl bulunabilecek olmasından sonra da devam etti. Bu sene artık kuzu yağı pişirmemeli.

Muzların yeşillerini almamalı. Yakında bu binadan, hayatımdan ve bu dünyadan göçüp gidecek. Yine de çok yakın bir zaman değil bu.

"Alın onu," diye tekrarlamaya devam ediyor Fadia, hiçbir tartışmaya, hiçbir itiraza meydan bırakmayan bir ses tonuyla. "Alın onu." Her tekrarda ses tonu biraz daha güçlenip biraz daha ısrarcı oluyor.

Bırak beni gideyim. Hediyeni geri al.

Tennyson'ın Tithonus'unda barınan onca parlak mücevherin, onca harika söz ve imgenin arasında bu cümle, "Hediyeni geri al," cümlesi en sevdiğimdir. Okuduğum ilk andan itibaren belleğimde yer etmiştir; ruhuma can verir.

Kollarında yavaşça soluyorum

Burada, dünyanın sessiz sınırında.

Fadia konuşuyor da konuşuyor; Joumana ve süpürgesi ise sessizliğini koruyor. Joumana, bir üniversite profesörü, fakülte diplomasını dahi alamamış olan Fadia'yla nasıl bu kadar yakın olabiliyor anlamak güç. Çok tuhaf bir çiftler. Göbekli portakal gibi yapışıklar.

Fadia kollarını kanat gibi açarak davetsiz misafirleri kapıdan dışarı püskürtüyor. *Sarı Denizaltı* paleti misali, hakaret derecesine varacak kadar parlak elbisesi, hareket ederken yerleri süpürüyor. Yengemin cesareti kırılmış gibi bir hali var. Başarısız olan bir tiyatro oyununda yorgun düşmüş bir aktrisi andırıyor.

Alın onu.

Burada, dünyanın sessiz sınırında hiçbir şey o kadar sessiz değil.

Fadia için hissettiklerimi çözmek Psyche'nin başarması gereken her bir görev kadar zor. Onun benim için hissettiklerini çözmekse daha da zor. Ben çiçeği burnunda bir gelinken o henüz çocuktu ve bana hayrandı; boşandığımdaysa beni küçümser olmuştu. Her ikimiz de yaşlandıkça, kendisi de evlenip bir aile kurunca tavırları yumuşamaya başladı. Bana

karşı medeni oldu. Beni sevmeyebilir ama nefret de etmez. Zaman zaman da öyle ince bir iyilik ve cömertlik sergiler ki beni hayrete düşürür. Savaş iki yabancı gibi yaşamamıza müsaade etmedi. Çatışmalar sırasında birbirimize yardım edip destek olduk. Yine de bu, ilişkimizi tanımlanabilir herhangi bir arkadaşlık biçimine de çevirmedi. Nezaketen söylediğimiz birkaç anlamsız kelime dışında pek konuşmadık. Ara sıra bir çift laf sadece.

En uzun sohbetimizi 1995 yılının soğuk bir sabahında ben işe giderken ettik. Kapıdan aniden çıkmamla onu şaşırttım. Yanakları soğuktan ve sağlıktan kızarmış, cadıların sabah toplantısına katılmak üzere merdivenleri tırmanıyordu. Elinde yeni aldığı bir tepsi sıcak künefe vardı. Yağlı kâğıda sarılmış olmasına rağmen kokusu insanın karnını acıktırıyordu. Günaydın, günaydın; derken Fadia böyle soğuk bir günde palto giymem gerektiğini söyledi. Ona kolay ısınan bir bünyem olduğunu söyledim. Ama o, sokağa adımımı atınca buz gibi bir rüzgârla karşılaşacağım konusunda ısrar etti.

"Dışarıdayken," dedi elleriyle deve tüyü paltosunu okşayarak, "Fadia'ya teşekkür edeceksin."

Fadia o gün haklıydı.

Onu önemsiz biri olarak görmeyi bıraktığımda bu sohbet henüz gerçekleşmemişti. Fadia insana pes dedirtecek kadar uçarı bir çocuktu, yetişkinliğinde de değişmedi. Fakat onun kuşağından pek az insana nasip olmuş bir cesaret ve beceriye sahip. Seneler önce gökyüzünün mürekkep karası, Hint mürekkebi karası olduğu bir gece muhtemelen Fadia on dokuz veya yirmi yaşındayken –kesinlikle öğrenci değildi artık– kapılarının önünde biraz fazla yaygara koparark köpürüyordu. Sartre, "Cehennem başkalarıdır," diye yazmıştır ki buna elbette katılıyorum ama aynı zamanda Fernando Vallejo'ya da katılıyorum: "Cehennemin işkencesi gürültüdür." O gece Fadia da benim ruhumun cehennemiydi.

Fadia'nın babası Hacı Wardeh o yıllarda kızı için çok endişeleniyordu ve sonunda endişelenmekte haklı olduğunu

gördü. Bir tek Fadia, üç kızın en küçüğü ve babasının gözdesi olan Fadia hâlâ bekârdı. Bu yetmezmiş gibi Fadia'nın romantik Mısır filmlerine saplantı derecesinde duyduğu ilgi adamın uykularını kaçırıyordu. Fadia'nın bu filmleri sadece kız arkadaşlarıyla seyretmediğinden fırsatını buldukça tek başına da sinemaya sıvıştığından hiç de yersiz sayılmayacak bir endişe duyuyordu. Bu filmlerin birkaçını kendisi de seyretmiş olan Hacı Wardeh, onların, etkilenmeye müsait genç Arap kızların kafalarında hayalperest bir zemin oluşturduğuna, saçma sapan tohumlar ektiğine kanaat getirmişti. Tabii gerçek hayatın, o uğursuz sinema perdesinde gördükleri gibi kusursuz olmadığını anladıklarında da mutsuz ve tatminsiz kişilere dönüşüyorlardı.

Kızına, arkadaşlarıyla sinemaya gitmeyi yasaklamayı denedi fakat pekâlâ farkında olduğu bir gerçek vardı ki ailece geldikleri noktada krallığı artık kızı yönetiyordu. Babasını istediği her şeye, makul olmak koşuluyla tabii, ikna edebiliyordu. Babasının taleplerini öneriden ibaret görüyordu. Çok etkili bir silahı vardı: somurtmak. Babası onu o kadar çok seviyordu ki tek yapması gereken dudaklarını büküp aşağı sarkıtarak kısık gözlerini adama dikmekti. Adamcağız artık her ne öneride bulunduysa ânında geri adım atardı.

Hacı Wardeh nihayet beklenilen sonuca vardı: Fadia'nın evlenme çağı gelmişti. Onun için mükemmel talibi buldu; yakın bir dostunun oğlu. Müstakbel kocanın adı Abdallah'tı; yirmi altı yaşında, yakışıklı, eğitimli, zeki ve iyi bir Müslüman, Beyrut Amerikan Üniversitesi'nden şeref derecesiyle mezun olmuş bir elektrik mühendisi. Hacı Wardeh yakın dostunun ailesini akşam yemeğine davet etti. Fadia'nın ona her bakışında Abdallah'ın ayaklarının resmen yerden kesildiğini gören Hacı Wardeh bundan büyük bir keyif aldı. Zavallı delikanlının gözlerinin çizgi filmlerdeki gibi yuvalarından fırlayacağını zannetti. Tabii yemek boyunca hiçbir şey konuşulmadı ama Hacı Wardeh ertesi gün tam teşekküllü bir evlilik teklifi alacaklarından emindi. Kalbi, kısa bir süreliğine de olsa neşeyle doldu. Yaygaracı Fadia geceleyin, yemeğin asıl amacının ne

olduğuna uyanınca o meşhur öfke nöbetlerinden birini geçirdi ve bunu bütün mahalle duydu. Öyle herhangi biriyle evlenmeyecekti, hele ki babasının yakın dostunun oğluyla asla. Sadece ve sadece aşk için evlenecekti. Babası onu o adama vermeyeceğine yemin edene kadar eve girmeyecekti. Geceleri ağlayıp yakarmalarını kimin duyacağı umurunda değildi. Sahanlıkta uyuyacaktı. Onu rızası dışında evlenmeye zorladığı için babasının ne kadar kötü biri olduğunu bütün Beyrut duyacaktı. En yakın dostuna kızının bu evlilikte gönlü olmadığını nasıl açıklayacağı onun sorunu değildi. Babası pes edene kadar bu eve adımını atmayacaktı. Zavallı adam pes etti ve Fadia o kadar zekiydi ki ânında kuzu gibi olup kazandığı zaferle hiç böbürlenmedi.

Her ne kadar sonradan anlayacak kadar akıllı bir adam olsa da Hacı Wardeh'in o zamanlar bilmediği bir şey vardı. Fadia çoktan başka bir koca adayına göz koymuştu. Evet, aşk için evlenecekti. O ve kız arkadaşları sinemada onlarla aynı filmlere giren genç bir adam fark etmişlerdi. Üçüncü veya dördüncü görüşlerinde adama yaklaştılar. Adamı oldukça çekici ve eğlenceli bulmuşlardı. Tıpkı kendileri gibi o da Mısır filmlerini seviyordu. İyi bir aileden gelen tam bir centilmendi ve onlara son derece saygılı davranıyordu. Fadia'nın bütün arkadaşları bu adama koca olarak göz koymuştu; onlarla aynı ilgi alanlarına sahip, iyi bir işi olan, terbiyeli, düşünceli bir adam. Bir kız daha ne isteyebilirdi ki?

Bu kızların ellerine *Giovanni'nin Odası*'nı[15] tutuşturmalıydım ya da biraz daha zeki olsalardı *Corydon*'u[16].

Fadia iki sene uğraştıktan sonra adam nihayet evlenme teklif etmesi gerektiğini anladı ve etti de; babasının karşısına geçip resmi bir şekilde Fadia'yı istedi. Evlilikleri kendi halinde ilerledi. Fadia'nın Mısır filmlerine olan tutkusu zamanla geçti ama adamınki hiç geçmedi. Ailesini geçindiren, onlara

15 Biseksüelliğini keşfeden bir adamın kendisiyle barışma hikâyesini anlatan, eşcinsel edebiyatta önemli bir yere sahip James Baldwin romanı. (e.n.)

16 Eşcinselliğe ve toplumdaki yerine dair dört ayrı diyalogtan oluşan André Gide kitabı. (e.n.)

iyi davranan bir adamdı. Bana karşı arkadaş canlısıydı ki bunun için minnettardım. Arkasından kötü söz söyleyecek kimse yoktu öldüğünde. Aynı zamanda en yakın ailesi dışında onun hakkında bir şey hatırlayabilen pek insan da yoktu. Çoğu onu bir görse bir daha tanımazdı; sürekli kendini yeniden tanıtmak zorunda kalırdı. Ve sonra da öldü.

Şahsen ben suratının neye benzediğini hatırlayamıyorum – o mecazi katarakt bir kez daha devrede.

Fadia'yı hiç aldatmamış, hiç yoldan sapmamış, görevlerine sadık bir kocaydı. Fadia, tabii, beklediğim gibi yoldan saptı. Ancak beklemediğim, Fadia'nın da beklemediği şey, yoldan birlikte sapmak için seçeceği kişiydi. Bir gün bir davette Abdallah'la karşılaştı. Anlaşılan, Abdallah'ın ona olan ilgisini evli bir kadın olarak daha cezbedici bulmuştu. İddia ettiğine göre adam onu, yanı başında karısı varken baştan çıkarmaya çalışmış, Fadia yanlarından geçerken yakasındaki gülü kimselere çaktırmamak için büyük çaba sarf ederek koparıp yapraklarını Fadia'nın yoluna dökmüştü. Fadia yirmi üç sene boyunca Abdallah'ın sadık metresi oldu. Ailelerini incitmemek için ilişkilerini üstü kapalı sürdürüyorlardı ama tüm şehir bu kaçamaktan haberdardı – üstü kapalı olarak elbette. Üst kattaki sahanlıkta Joumana ve Marie–Thérèse'ye defalarca Abdallah'tan bahsettiğini duydum. Şu da ilginç bir noktadır ki Fadia'nın sadece en büyük çocuğu kocasına çekmiştir. Gerisi Abdallah'a da benzemiyor ama babalarına benzemedikleri de kesin; babası neye benziyorduysa artık.

Eğer Abdallah sarhoş bir haldeyken kalbi durup zamansızca ölmeseydi gizli âşıklar muhtemelen bugün hâlâ beraber olurlardı. Fadia adamın ailesindeki herkesten çok yas tuttu; kendi kocasının yasından bile fazla, elbette. Âşığının ölümünden sonra baş sağlığı dileklerini üstü kapalı bir şekilde kabul etti. Cenazesine gitmeyecek kadar sağduyuluydu. Yine de cenaze töreninde yaşlı bir kadının, âşığının karısına Fadia ismiyle hitap ederek korkunç bir pot kırdığını duymaktan büyük keyif almıştı.

Tüm o seneler önce şüphesiz çok güzel biriydi ve şimdi annemi, üvey kardeşimi, yengemi evden kışkışlarken bir zamanların Fadia'sını hâlâ görebiliyorum onda; nasıl biri olduğunu hatırlıyorum. Eşikten vurup etrafını saran ışıkta Fadia'nın yaşlı suratı sanki parçalanıyor ve benim hatırladığım o yüz, kabuğunu kıran bir civciv gibi varlığını dayatıyor. Bazen zamanın onda hiç iz bırakmadığını düşünüyorum.

"Dışarı, dışarı!" diye bağırıyor Fadia her ne kadar insanların hayatına burnunu sokmaya bayılan akrabalarım çoktan evi terk etmiş olsalar da. Fadia binadan da çıkmalarını istiyor. Yavaşça annemi merdivenlerden indirirlerken arkalarından sesleniyor. "Jandarmaları çağırttırmayın bana. Sizi bir daha burada görmek istemiyorum. Sizden hoşlanmadım."

Ayaklarım sanki terliklerimin içinde şişmeye başlıyor, dizlerim ağırlığımı taşımakta zorlanıyor. Sabahlığım bitap bir halde omuzlarımdan sallanıyor. Kapıyı öylece Fadia'nın suratına kapatıp kilitleyebilir miyim diye düşünüyorum ama Joumana hâlâ antrede. Şimdi ona Marie–Thérèse de katıldı. İkisi birden beni şaşkın şaşkın süzüyor, ne olduğunu merak ediyorlar; Lübnan'daki kalitesiz pembe dizilerin karakterleri gibi görünüyorlar.

"Oturmam gerek," diyorum yıpranmış kilimin üzerinden ağır adımlarla kitap odasına doğru geçerek. "Oturmam gerek." Sadık dostum olan koltuğuma otururken bunun büyük bir hata olduğunu fark ediyorum. Feci bir yanlış. Boğazım daralıyor. Gözlerimi kapıyorum. Bu odaya senelerdir kimseyi almamıştım.

Nefesim vücudumun yol vermeyen sınırları içinde sarsılıyor, kalbim sanki kalkmış başka yerlere gidiyor.

Üst ve alt komşularım Joumana ve Marie–Thérèse, mabedime kadar peşimden geliyorlar. Joumana koltuğun önünde diz çöküyor. İyi miyim diye merak ediyor. Çok sarsılmış olmalıyım. Nasıl hissediyorum? Yapabilecekleri bir şey var mı? Joumana'nın güçlü bir suratı var. Sami'den çok Slav hatla-

ra sahip, Lübnanlı değil de daha çok İsrailli gibi. Biraz kaba ama çirkin değil. Geniş alnının altındaki cin gibi gözleri beni huzursuz ediyor. Annemin neden bağırdığını biliyor muymuşum?

Hayır, aklını yitirmiş gibiydi. Annemi korkutan neydi bilmiyorum. Hiçbir zaman bilemeyeceğim. Kim bilir hafızasının hangi gizli odasındaki hangi tutsak zincirlerinden kurtulup serbest kaldı? Ben nereden bilebilirim ki?

Joumana çaktırmadan, nazikçe saçlarımı süzüyor ve sonra başını iki yana sallıyor. Bu, çığlığa sebep olan şeyin mavi saçlarım olmadığına karar verdiği anlamına mı geliyor? Hiçbir şey söylemiyorum.

Yanlış, bir anlık hata. Bu odaya girmemeleri gerekirdi. Soluklanmaya çalışıyorum ve dikkatimi yanımdaki sehpada duran vazo dolusu sera çiçeklerine vermeyi deniyorum; kırmızı dalyalar, beyaz hezarenler, cam vazo, tatlımsı bir koku. Kolay solan çiçekler ve bana harcayabileceğimden daha çok paraya mal oldular. Ama daha dükkânda gördüğüm anda, eve onlarsız dönemeyeceğimi biliyordum.

Birçok Lübnanlı gibi Joumana da hızlı konuşuyor. Bir cümle diğerinin kuyruğuna takılıyor, ağız çalkalama suyuyla gargara yapıyormuş gibi boğazdan gelen kelimeler saçıyor. Ben sözcüklerin inci gibi tek tek sayıldığı, içinde pek çok duraksamanın olduğu, duraksamaların sözlerin yerini aldığı yavaş konuşmaları tercih ederim. Ziyaretçilerimin şu anda başka bir yerde olmalarını tercih ederim. Joumana'nın bakışları hafifçe koltuğun üzerine kayıyor. Ayva reçeli rengi gözleri, rahat yapısını, çenebazlığını pekiştiriyor.

"Dinlenmem gerek," diyorum. "Hava çok nemli." Duraksama. "Başım ağrıyacak galiba."

Joumana'nın bakışları, aniden verileri büyük bir hızla toplayarak fırfır bir o yana bir bu yana dönmeye başlıyor. Göz kenarlarındaki kaz ayakları geriliyor. Bense çaresizce kapatıyorum gözlerimi. "Aman Tanrım," diye haykırıyor Joumana. "Bunlar da ne böyle?" Yavaşça kendi etrafında dönerek bir

aşağı bir yukarı bakıyor. Yüzü parlayıp canlanıyor. "Neler saklıyormuşsun sen burada?"

"Kitaplar işte," diyorum. "Sadece kitaplar."

Odaya yabancı birinin gözlerinden baktığımı hayal ediyorum. Her yerde kitaplar, yığın, yığın kitaplar, raflar, kitaplıklar, her rafta kitap yığınları. Altmışların başında aldığımdan beri kumaşını hiç değiştirmediğim koltuktayım. Bu koltuğa sadece ben oturdum, süngeri uzun yıllar önce kalçamın şeklini aldı. Ona eşlik eden pufun üzerinde, iki haftada bir tozlarını almam dışında yerinden hiç kıpırdatmadığım iki kitap istifi var. Bu odanın içinde, her şeyin yerli yerinde olduğunu, her kitabın ait olduğu öbeğe konduğunu, her toz zerresinin temizlendiğini kontrol ederek kim bilir kaç saat köşe bucak dolanmışımdır? Yuvarlak, çerçevesiz bir ayna –onu ne zaman astım, niye atmadım acaba?– kapıdaki çivide asılı duruyor. Tamamen unutmuşum. Odanın her yüzeyi titiz bir temizlikle pırıl pırıl parlıyor; ayna hariç tabii. Yansımamdan kaçınmak için gözlerimi öyle sıkı terbiye etmiş olmalıyım ki aynanın orada olduğunu bile unutmuşum. Helen Garner kesinlikle çok haklı. Bitkisel boyayla renklendirilmiş Kazak halısında gözle görülür sökükler var; bir zamanlar cart bir nar kırmızısıydı ama üzerinden yüz defa geçmiş olan elektrikli süpürge artık kanını kurutmuş. Kaplumbağa kabuklu abajuru savaş sırasında, yağmalanmış bir binanın dışında yalnızlığa terk edilmiş halde bulmuştum. Bunun gibi bir okuma ışığı hırsızların pek işine yaramayacaktı herhalde. Onu parlatmak için bir hafta uğraştım. Okuma gözlüklerim, kolaylık olsun diye lambanın zarif metal halkalarından birinde asılı durur. Vazonun altında yedi kitap var; üzerinde yaşlılık benleri olan Muallakat ciltleri. Her birinde açıklamaları ve makaleleriyle birer şiir yer alıyor. En sevdiğim dört şiir, dört versiyonuyla birlikte odanın etrafına saçılmış ama rastgele değil.

Asılı Şiirler; İslamiyet öncesi dönemin yedi şairinden yedi şiir. Efsaneye göre bu şiirler altıncı yüzyılda koptik ku-

maşa altınla işlenir ve Kâbe'nin perdelerine asılırmış. Tabii ki yanlış bir bilgi çünkü şiirler o zamanlar ezberleniyor, nadiren yazılıyordu. Yine de güzel bir hikâye. Etrafında şiirlerin asılı olduğu bir ibadethane düşüncesi, hem de yaldızlı filan, çok hoşuma gidiyor doğrusu.

Bu kitap odasının üst katındaki oda, Joumana'nın kızının odasıydı. Senelerce çaldığı müzikleri, erkek arkadaşıyla ettiği dansları, yürümesini, ayaklarını yere vurmasını ve sık sık da bağırıp kapıyı çarpmasını duyduğum için biliyorum. Şimdi Fransa'da bir üniversitede sanat veya sanat tarihi okuyor – umuyorum daha sessiz sedasız bir şekilde. Bu odanın alt katındaki Marie–Thérèse'nin evindeki odaysa oğlunundu; artık orada olmayan oğlunun. O çok daha sessizdi. Fadia evindeki odayı ne için kullanıyor hiçbir fikrim yok. Komşularımın odalarına hiç girmedim. Onlar benim odama girme hakları olduğu fikrine nereden kapıldılar?

Açık kalmış giriş kapısından gelen hava akımı, münasebetsiz bir esinti arsızca ensemdeki tüyleri kabartıp masadaki kâğıt yığınlarına göz süzüyor.

"Kitapçıda çalıştığını biliyordum," diyor Joumana, "Ama bu kadar çok... Bu kadar çok kitabın... Resmen kitap deposu." Dikkatlice, saygıyla, neredeyse parmak uçlarında gezinerek başlıkları okumak için ara sıra kafasını yana eğiyor.

Ona bunu yapmayı bırakmasını, beni rahat bırakmasını söylemek istiyorum. Hayır, bunu yapmayı bıraksın istiyorum, durmak zorunda. Ağzımı açıyorum ama sesim boğazımda takılıyor. Parmakları, o mütecaviz parmakları tempo tutuyor – sağ elinin işaret parmağı, orta parmağı, yüzük parmağı şamata yapıyor, koltuğumun arkasında tempo tutuyor, bir rafta tempo tutuyor, kitaplarımın sırtında tempo tutuyor, her yere *pat–pat–pat* vurarak azap çektiriyor.

O sırada daha büyük bir şamatacı sahneye giriyor.

"Gittiler," diye duyuruyor Fadia. "Araba uzaklaşana kadar bekledim. Kendi iyilikleri için bir daha gelmezlerse akıllılık ederler." Alnı nemli ve boncuk boncuk, saçları kafatasına

yapışmış, yanakları biraz fazla kızarmış ve gözlerinde muzır bir pırıltı var. O da gördüğü kitaplar karşısında şaşkın.

"Demek kapalı kapılar ardında bunlarla meşgulsün," diyor hayret içinde. Yanık sigarası parmaklarının ucunda cızırdıyor. Sağ eli, pencereden vuran güneşin ışığında mavi dumanlara boğuluyor. "Savaş zamanında nasıl o kadar tek başına kalabildiğini hep merak etmişimdir. Dur dur, buldum. Lübnan kana doymazken sen kitaba doymuyordun." Kendini bırakıp kıkır kıkır gülüyor, gülmediğimi fark edince ekliyor. "Kabul etmelisin ki zekiceydi."

"Evet." Sabırla başımı sallıyorum.

"Hem de komikti, değil mi?"

"Yardımın için teşekkür ederim," diyorum. "Bana büyük bir iyilik ettin. Zamanında yetişmeseydin nasıl başa çıkardım bilmiyorum."

"Hiç önemli değil," diyor Fadia. "Bir gün gelip benim kitaplığımı da görmelisin."

"Kitaplığın mı?" diye soruyor Marie–Thérèse.

Joumana, "Bu tuzağa düştüğüne inanamıyorum" dercesine başını iki yana sallıyor.

"Kitaplığımda iki kitap var," diyor Fadia, "İkincisini boyamayı hâlâ bitiremedim." Sonunda hafifçe gülümsediğimi fark edince yüzü parlıyor ve kahkahalarının seviyesi artıyor. "Fadia bazen pek komiktir," diyor.

Parmaklarımı mavi saçlarımda gezdiriyorum ve gitmelerini bekliyorum.

Ne berbat bir sabah. Evden çıkmam, kafamın içindeki karınca yuvasını temizlemem gerek. Biraz şehir havası solumaya niyetleniyorum. Kurumuş terden eğri büğrü ve kırış kırış olmuş geceliğimi muntazamca toplanmış yatağın üzerine bırakıyorum. Koltukaltlarıma talk pudrası sürüp temiz iç çamaşırı giyiyorum. Ben başka şeylerle ilgilenirken birkaç defa moda, birkaç defa demode olmuş gri elbisemi üzerime geçirip mavi hırkamı alıyorum. Bilezikler, parfümler, havai takıp ta-

kıştırmalar benim için çok geride kaldı. Saçlarımı gelişigüzelce topuz yapıp boynumu yeterince açık bırakmaya dikkat ederek başıma eşarp bağlıyorum. Kimsenin ahmakça bir dini sebep yüzünden örtündüğümü düşünmesini istemem.

Kapıyı kilitliyorum ve cadılar geri gelir diye korkarak aceleyle merdivenlerden iniyorum. Marie–Thérèse'nin evini geçtikten sonra, merdivenin yukarıdan üçüncü basamağının oynaklığını unutuyorum ve üstüne düşüveriyorum. Kalçamdan yankılanan içi boş gümbürtü bana yavaşlamam gerektiğini hatırlatıyor. Sanırım biraz rahatlayabilirim artık.

Merdiven sahanlığı eskisi gibi açık ve misafirperver değil. On beş yıl önce, 1995'te, binayı artık etrafta olmayan kurşunlardan korumak için yarım duvarlar ördüler. Çirkin ve tuhaf görünüyorlar. İç savaş sonrası yenileme çalışmalarının bir parçası olan bu duvarlar, hem binanın eski Beyrut karakterini muhafaza ederek ortak merdiven alanını kısmen açıkta bırakacak hem de savunma görevi görecekti. Lübnan'daki pek çok şey gibi bu da, asıl lazım olduğu zamandan çok sonra yapılmıştı.

Son basamağı da inip sokağa adımımı atar atmaz hurda taksiler binmeye istekli olup olmadığımı kornolarını tiz tiz öttürerek sorgulamaya başlıyorlar. Vızır vızır giden arabalar bana huzur veriyor. Yürüyüş tempom, olması gerekenden daha hızlı.

Hiçbir araba karşıya geçmem için yavaşlayıp yol vermiyor ve vermeyecek. Beyrut Valsiyle arabaların arasından zikzak yaparak karşıya geçiyorum. Bir gün bunu yapabilecek kadar hızlı olamadığımda ne olacak? Günün birinde, kırmızı yanmadan yolun karşısına kadar yürüyebilme becerimi yitirecek miyim?

Beyrut'ta doğru düzgün çalışan bir trafik ışığı görmeye ömrüm yetecek mi?

Eskiden Bay Azari'nin bakkalı olan dükkânın yanından geçiyorum. Şimdi gereksiz elektrik aletleri satan tuhaf bir dükkân: Eski moda ütüler, neon tüpler, sözde muma benzeyen

lambalar; hani şu gövdelerinden plastik, kalıcı mum damlaları damlayan, alev biçiminde konik uçlu ampullerin içinde titrek telleri olan. Elektrikçinin hemen yanında geleceğin evli çiftleri olacak ergenlerle dolu bir Starbucks var. Süsleniyor püsleniyor, konuşup flört ediyorlar. Her biri rahatsız ve uzun süre koruması imkânsız pozisyonlarda koltuklara yığılmış, sütlü bulaşık suyu içiyor. Starbucks'ın biraz daha değişik bir yeşili olan tulumuyla bir sokak temizleyicisi kaldırımdaki sigara izmaritlerini topluyor. Sokağın karşısında başka bir temizlikçi daha var. Beyrut'un sokak temizlikçileri, çağımızın Sisifos'ları Benim önümde duran, olduğundan daha yaşlı görünen Doğu Afrikalı genç bir adam.

Şehrin sahibi gençler ve onların kayıtsızlıkları; ihtiyar adamlara göre değil bu ülke. Veya bu bağlamda ihtiyar kadınlara da. Bizans öyle uzak görünüyor ki.

Beyrut şehirlerin Elizabeth Taylor'ı: deli, güzel, dağınık, alt üst olmuş, yaşlanmakta ve daima dramların pençesinde. Beyrut da onun gibi, ne kadar uygunsuz görünüp görünmeyeceğine aldırmadan hayatını kolaylaştırma sözü veren herhangi bir karasevdalıyla hemen evleniverir.

Antonio Muñoz Molina, muhteşem romanı *Sefarad*'ın ilk sayfalarında şöyle yazar: "Sadece biz, gitmiş olanlar bu şehrin eskiden nasıl olduğunu ve ne kadar değiştiğini biliriz; hatırlayamayanlar kalmış olanlardır, her gün her gün gördükleri için o anıyı yitirir, şeklinin bozulmasına izin verirler; ki onlardır sadık kaldıklarını düşünen ve biz, bir anlamda firariyizdir onlara göre."

Muhakkak ki çok güzel bir cümle ve çok derin bir düşünce. Yine de ben sonsuz bir saygıyla olduğu kadar sonsuz bir kararlılıkla katılmıyorum. Hatırlayamadığım pek çok şey olabilir ve hafızam da zaman geçtikçe çürümüş olabilir. Fakat Beyrut'un eskiden nasıl olduğunu ve yıllar içinde nasıl değiştiğini – o eski Beyrut'u asla unutmadım. Asla unutmam ve onu asla terk etmedim.

***

Annem neden bağırdı? Neden yaptı bunu?

Bu sorunun üzerinde çok duramam. Karınca yuvasında serbest gezinti bugün yasak.

Biraz başım dönüyor. Dengemi sağlamak için elimi Starbucks'ın camına yaslıyorum. Gözlerimin önünde beyaz noktacıklar ve grimsi çizgiler titreşiyor, alnımı cama dayıyorum. Çocukken de böyle yapardım. Üvey kardeşlerim ne zaman dayanılmayacak kadar azsa, annem ne zaman tekrar tekrar okuldan dönüşte fırına uğramamı söylese alnımı duvara yaslardım. "Ekmek almayı unutma," derdi papağan gibi. "Ekmek, unutma, ekmek." Ve işte o zaman başımı biraz dinlendirmem gerekirdi.

Bir taksici camdan başını uzatıp sesleniyor. "Taksi?"

Derin bir nefes alıp kafamı çekiyorum. Ekstra uzun saplı bir maşayla sigara izmaritlerini toplamakta olan Sisifos beni görmezlikten geliyor. Pencerenin öbür tarafındaki iki ergen, meşin gibi bacaklarıyla bir erkek ve bir kız tükürük düellolarını yarıda keserek şaşkın ve şüpheli bakışlarla beni süzüyorlar. Elleri ve vücutları pek çok değişik noktaya dokunmakta; durumun vahimliğini anlatan baygın bir temas hali.

Dokunmak, öyle hayat dolu, öyle umutlu. Ah bu gençler. Camdaki soluk, gümüşi yansımam üzerlerine çörekleniyor. İrkilip geri çekiliyorum. Ölümsüz gençliğin yanında ölümsüz ihtiyarlık.

Ama senin o kudretli Saatlerin kızmıştı, dilediklerini yaptılar.

Ve beni yerden yere vurup kırdılar, harcadılar.

Dior'lu bir kadın, dikkat çekici saçları ve arı sokmuş gibi kabarık dudaklarıyla yanımdan geçerken adımlarını yavaşlatarak duraklıyor. Yüzünde endişeyle güneş gözlüklerini kaldırıp bana bakıyor. Gülümsüyorum; aslında her zamanki gergin sırıtışımı sergiliyorum. Başımı sallayarak iyi olduğumu anlatmaya çalışıyorum. Alt tarafı hafif bir yaşlılık sendromu,

başka bir şey değil. Kimsenin yolundan dönmesine gerek yok. Kadın bu sessiz mesajımı alıyor ve yürümeye devam ediyor. Ben de aksi yöne doğru harekete geçiyorum. Rüzgâr ensemden eşarbımı kabartıyor. Bir binanın önünde, sadece birkaç yaprağı yeşil kalmış, pas rengi bir çalılık büyüyor – yo, hayır, büyümüyor, öylece duruyor. Tabii ben, anca ben böyle bir şeyi fark ederim.

Ağaçlar çürür, ağaçlar çürür ve düşer.

Beyrut için fazla mı yaşlandım?

Beyrut, benim Beyrut'um.

Oturduğum binadan çıkıp köşeyi döndüğünüzde kendini *Sadece Paket Servisi* şubesi olarak gururla tanıtan bir Pizza Hut var. Mesela yol sormak veya eskiden burada olan dükkânın sahibine ne olduğunu öğrenmek için içeri girecek olursanız genç adamlar küçümser bakışlarla sizi süzer ve yalnızca telefonla sipariş aldıklarını belirtirler.

Bu görgüsüz, küstah çocukların yerini aldıkları dükkân, eksantrik bir plakçıydı. Kapılarını iç savaş patlak vermeden iki ay önce açmış ve savaş sırasında da ilginç bir şekilde açık kalmıştı. Yaşı ve mezhebi belirsiz dükkân sahibi, cüsseli, bıyıklı bir Beyrutluydu ve iri kalçasını nadiren koltuğundan kaldırma zahmetine girerdi. Dükkânının kocaman dünyasının dışında olup bitenlerden bihabermiş gibi bir hali vardı hep. Aslında düşününce, kendi kafasının dışındaki hiçbir şeyi pek fark etmezdi; o kadar doyumluydu, kendi içinde öyle bir bütündü, kendine o kadar yetiyordu. Boşboğazlıktan nasibini almamış Beyrutlular karlarla kaplı Arktik'teki canlı temel renkler kadar nadirdir. Buna rağmen işte iki tanesi karşı karşıyaydı: Sözlü skleroz hastalığına sabırla tahammül eden iki insan, aralarında yüz metre bile olmadan.

Daima kendini eğitmekten yana olan ben, bu dükkânı bir okul gibi kullandım. Adam dükkânı ilk açtığında müzikle ilgili pek bir şey bilmiyordum. Okuduğum romanlarda sözü ge-

çen eserleri not alıyordum. Örneğin, Mozart'ın Sinfonia Concertante'sini ilk kez, Styron'ın *Sophie'nin Seçimi* kitabında duymuştum – biraz fazla acıklı ama güzel bir roman, filmiyse dayanılacak gibi değil. Kathleen Ferrier'iyse, Thomas Bernhard'ın *Eski Ustalar* kitabında Mahler'in *Das Lied von der Erde* eserinin insana moral veren yorumundan bahsetmesiyle öğrenmiştim.

Otuzlu yaşlarımda tek bildiğim Chopin'di, yüce Frédéric. Bir üniversite öğrencisi, aradığı nadir bir kitabı bulduğum için bana teşekkür mahiyetinde paha biçilemez bir şey hediye etti: Artur Rubinstein'ın Chopin eserlerini çaldığı çift plak albümü. O zamanlar pikabım yoktu ve plağı dinleyebilmek için para biriktirmem gerekmişti. Sonrasında Artur'un ruhu evimin dört bir yanında yankılandı. Plağı üst üste, tekrar tekrar çalıyordum. Onun için temizlik ve bakım kiti bile satın aldım, sonsuza dek çalabilsin diye plağı her hafta nemli bezle sildim. Senelerce sahip olduğum tek albüm, dinlediğim tek müzik o oldu. Sol minör birinci baladın melodisini muhtemelen hiç düşünmeden bugün bile ıslıkla çalabilirim. Bir Chopinofil olmuştum.

Şimdi geriye baktığımda, hayatımda o albümden başka hiçbir şey dinlememiş olsaydım bile yine de kendimi şanslı sayardım diye düşünüyorum. Burada Rubinstein'dan söz ediyoruz; Chopin'den söz ediyoruz. Besteci Polonyalı, yorumcu Polonyalı. Ama yine de iştahım açılmıştı. Seksenlerin başında bir ara, şehrim kendini ateşe verirken, çevremdeki herkes ya öldürmekle ya da öldürülmemek için uğraşmakla meşgulken artık kendime nasıl müzik dinleneceğini öğretme zamanımın geldiğine karar verdim.

Şişman adamın dükkânına gidip plak arşivini karıştırdım. Beşinci gidişime kadar hiçbir şey almadım. Parmaklarım o sırada artık, kısa mesafe Olimpik koşucularını taklit eder olmuştu. Koca bir plak yığınını birkaç saniye içinde elden geçirebiliyordum. Nereden başlayacağımı, hangi piyanistin diğerlerinden daha iyi olduğunu bilmiyordum. Meşhur bes-

tecilerle (Bach, Beethoven, Mozart) başlamam gerektiğini biliyordum ama hangi versiyon olacağına karar veremiyordum. Bir nevi tesadüfi bir seçim yaptım. Deutsche Grammophon etiketli albümlerden başlamaya karar verdim.

Neden diye sorabilirsin; güzel bir soru.

Sakın gülme.

O zamanlar olayı şöyle görüyordum: Besteciler Almandı (ya da dilleri Almancaydı). Bu yüzden Deutsche Grammophon etiketi bana mantıklı geldi. Sence de öyle değil mi? Bunun yanında, tasarımının seçkin göründüğünü düşünüyordum. O sarı dikdörtgen, plağa fiyakalı bir duruş veriyordu. Hayatımda hep biraz fiyaka olsun istemişimdir. Sonunda iyi bir seçim yaptığım ortaya çıktı; ilk başlarda beni bayağı sınırlamış olsa da. Gould'un *Goldberg Varyasyonları*'ndan yıllarca haberim olmadı mesela. Bu işleri bana açıklayacak biri olsaydı çok zaman kazanabilirdim. Veya keşke Bach'tan İngiliz Süiti (Englische Suiten!) no. 2'deki *bourrée* melodisini çok önceden dinlemem gerektiğine uyandırsalardı beni; onu tesadüfen bir Pogorelić albümünde dinlemiş olmazdım. Ya hiç keşfetmeseydim? O zevk dolu saatleri hiç yaşamamış olacaktım.

Keşke bana ara sıra, "Aaliya, Scarlatti'nin sonatlarını dinlemelisin, *fils*'i diyorum, *père*'yi değil," diyecek biri olsaydı.

Keşke bana yol gösterecek, keşiflerimde önüme düşen bir bulut kümesi gibi peşinden gidebileceğim biri olsaydı. Keşke bana kendisinden faydalanabileceğimi teklif eden biri olsaydı.

Kraliçe karınca, işçi karıncalarına sesleniyor. Geri gelin, geri gelin, oralara gitmeyin.

Deutsche Grammophon plaklarını o şişman adamdan alıyordum – her maaşımla, her ay iki tane. Makul bir şekilde ancak bu kadarını karşılayabiliyordum. Elbette ilk Beethoven aldım. Piyano eserlerinin ardından keman sonatları (Kreutzer hâlâ tüylerimi ürpertir) geldi ve bu şekilde devam ettim.

Maaş alacağım günlerde salonun camından, panjurun ahşabındaki küçük, dikey bir çatlaktan dışarıyı gözetler, Azari'nin yeşil kepenklerinin yukarı çekilip çekilmediklerine ba-

kardım. Yukarıda olmaları bizim mahalledeki bankanın da açık olabileceği, ve işe, kitapçıya gidip kapıları açmam gerektiği anlamına gelirdi. Plakçı ise, çatışma olsun olmasın büyük ihtimal açık olurdu. İşe giderken maaşımı almak için bankaya uğrar, eve dönerken albüm almak için plakçıya giderdim. Bu, o günlerde dört gözle beklediğim nadir ritüellerimden biriydi. İleride alacağım beş ya da altı albümü önceden planlamıştım; erken dönem, orta dönem ve geç dönem dörtlüleri. Çift plak albümleri almak iki albüm yerine mi geçer diye sürekli kafa patlatırdım.

Bizim iri kıyım dükkân sahibi, kürdan gibi ince ve uzun bir bar taburesinde oturduğu halde bana bakmak için kafasını kaldırmak zorunda kalırdı. Pek konuşmazdı. Yine de birbirimizi tanımaya başlayıp rahatladıktan sonra, aldığım her plağı onaylayan bir homurtu çıkarırdı. Richter'in *Sofya Resitali*'ni ilk aldığımda, dükkân sahibinin yüzünde, pembe, plastik bir ıstakoz gülümsemesi belirmiş ve nehirde yüzen bir yaprak gibi bana doğru süzülmüştü. Martha Argerich'in *Debut Recital* albümünü aldığımdaysa bir metrelik bir timsah ağzı sırıtışıyla karşılaşmıştım. Böylesi yüksek övgülerden sonra üç bina ötedeki evime yürümek işkence gibi gelir, albümü dinlemek için sabredemezdim. Ve ilk Gould'umu aldığım zaman da adamın kaşları alnına tırmanmış, gözleri tavana fırlamıştı. Nihayet.

Dört bir yanımda savaş tüm şiddetiyle sürüp kargaşa hüküm sürerken, yeni plak günlerinde zafer kazanmış hissederdim.

Albüm satın almak yaptığım tek harcamaydı ama elbette tek lüksüm değildi. Sahip olduğum albümlerden çok daha fazla kitabım var; çok, çok fazla. Ama çoğunu satın almadım. Beni o kadar sert yargılama. Cüzi bir maaşla geçinmek zorundaydım. Kitapçıdaki satışlar kimseye para getirmiyordu. Sahibinin orayı açık tutmasının tek sebebi, Beyrut'un sözde entelektüel çevresinde ve edebiyatın yüksek rahipleri arasında itibar görmesiydi. Az tanınan kitapların bulunabileceği tek

dükkân olmasını övüyorlar, hiçbirini de okumuyorlardı. Bir uçak yolcusu üzerinden geçtiği topraklar hakkında ne kadar bilgi sahibiyse bu acemi edebiyat heveslileri de kitaplar hakkında o kadar bilgi sahibiydi. Moda dergisi okuyorlarmış gibi romanlar hakkında önemli noktaları atıp tutarlardı. Ben kitapları sipariş ederdim ve gelip alan olmazsa evime taşırdım. Evet, bazen ne olur ne olmaz diye her kitaptan iki tane sipariş ettiğimi inkâr etmiyorum – peki peki, bazen üç tane.

Aksi takdirde onları satın almak asla mümkün olamazdı. Bir kere kiramı ödeyince harcayacak pek param kalmıyordu, çünkü emekliliğim için köşeye bir şey ayırmam gerekiyordu; o acı dolu yaşanacak anlamsız günler için. Benim o kadar bile param yoktu. Vejetaryen mutfağına oldukça erken geçiş yaptım, zira herhangi bir et çeşidi benim kısıtlı bütçemin çok ötesindeydi. Ama meyve, sebze, tahıl ve pirinçle hayatta kaldım, hâlâ da kalmaya devam ediyorum. Kurban Bayramı'nda et yememin üzerinden yıllar geçti. Neyse ki hiç sigaraya başlamadım; çünkü buna asla param yetmezdi. Tıpkı bir Fransız filozof gibi sigara içen bizim üst kattaki Fadia, savaşın kıtlık yıllarında, ekonomi yapmak için sigaralarını ikiye böler, altın kaplı, zarif bir tabakanın içinde saklardı. Savaş bitince Fadia'nın bu yöntemi de miadını doldurmuş oldu.

Yaptığım küçük hırsızlıkları bir kamu hizmeti olarak görmeyi tercih ediyorum. Yanan Sabra'dan yükselen alevler Beyrut semalarını aydınlatırken Eliot'ın *Çorak Ülke*'sini okuyan biri olmalıydı. Hayır, cidden, bu kitaplardan bazılarını ben sipariş etmemiş olsaydım, Lübnan topraklarına hiçbir zaman giriş yapamayabilirlerdi. Tanrı aşkına, Djuna Barnes'ın *Geceyi Anlat Bana* romanı sence Lübnan'da benden başka birinde var mıdır? Üstelik sadece aklıma ilk geleni söylüyorum. Peki Lampedusa'nın *Leopar*'ı? Bu ülkede benden başka kimsede bir Novalis kitabı olduğunu sanmıyorum.

Annem neden bağırdı? Keşke bilebilseydim. Ancak bildiğim bir şey var; onunla görüşmeyi bırakmamalıydım. Evet,

iyice çıldırmaya başlamıştı ama yine de onu terk etmemeliydim. En son ne zaman onu aramıştım? Kesinlikle işten ayrılmamdan önceydi; muhtemelen ondan bile önce. Çok eskiden, onu evime almamaya karar vermemden sonra işten telefon açar ve bir kafede veya restoranda buluşmak isteyip istemediğini sorardım. Fakat seksenli yaşları devirdiğinde tahammül edilmesi daha da zorlaştı. Nezaketi iyice azaldı, huysuzluğuysa arttı. Sorun şu ki onunla görüştüğümde elime sadece sıkıntı ve dert geçiyordu. Aradığımda duyduğum ilk cümle neden aradığım olurdu. Öğle yemeğine davet ettiğimde bana saçmaladığımı, evinde zaten halihazırda yemek olduğunu söylerdi. Akli dengemi ve soğukkanlılığımı emerdi. Böylece aramayı bıraktım. Yaşlandığını ve hırçınlaştığını anlayabiliyordum ama kim olduğumu hatırlayamaması yine de söz konusu değildi. Zihni hâlâ açıktı, sadece zor biriydi.

Bugünse kim olduğumu hatırladığını zannetmiyorum. Savaş yıllarında bile hiç bu kadar dehşete düştüğünü gördüğümü hatırlamıyorum. Bu sabahki kadar şiddetli olmasa da korktuğuna şahit olduğum tek an o sıralar sekiz yaşında olan büyük üvey kardeşimin kafasını katır teptiği andı. Mahalledeki diğer çocuklarla hayali bir savaş oyunu oynuyor, pusuya yatıyor ve hareket eden her şeyi makineli tüfeğiyle tarıyordu. Bir ara katırın arkasına geçmiş, hayvan da ürkmüştü. Annem koşa koşa evden çıktı. Üvey kardeşimin kafasından akan kanlarla yüzü koyun yattığını görünce mahşer gününde yargılanmayı bekliyormuşçasına bir çığlık attı. Önce beraber, sonra ben tek başıma, sonra o tek başına hastanenin önünde bekleşiyorduk, doktorlar da kardeşimi tedavi ediyordu. Bizi bekleme odasına sokmamışlardı çünkü içerisi hem çok kalabalıktı hem de biz oraya pek yakışmıyorduk. Beti benzi atmış, ufacık kalmış annem doktorlardan birinin arabasına yaslanmıştı. Ben de yanına geçip arabaya yaslanınca, "Yapma," demişti boğuk bir sesle. "Beni taklit etme."

Birkaç saat sonra bir stajyer doktorun gelip bizimle konuştuğunu hatırlıyorum. Büyük üvey kardeşimin iyileşeceğini söyledi. Stajyer doktorun, cümlelerin arasına Fransızca

laflar serpiştirmesi sadece annemi daha da çok korkutmaya yaramıştı.

Bu okuduğun bir roman olsaydı muhtemelen annemin neden bağırdığını sonunda anlayacak olurdun. Alain Robbe–Grillet bir keresinde, romanın başına gelen en kötü şeyin psikolojinin sahneye çıkışı olduğunu yazmıştı. Bununla, artık hepimizin, karakterlerin davranışlarının ardında bir motivasyon olmasını beklediğimizi anlatmak istediğini düşünebilirsin; sanki bu mümkünmüş gibi, sanki hayat öyle yürüyormuş gibi. Özellikle Britanya kökenli pek çok yeni roman okudum ve çoğu yavan ve beylikti; sürekli bir nedensellik ilişkisi kurmamı gerektiriyorlardı. Örneğin, kadın kahramanın aşkı yaşayamamasının nedeni fiziksel olarak taciz edilmiş veya tecavüze uğramış olmasıydı ya da erkek kahramanımız sürekli onaylanma peşindeydi çünkü çocukken babasından yeterince ilgi görmemişti. Bu yaklaşım, aynı şeyleri yaşadığı halde aynı davranışı sergilemeyen başka birçok insan olduğu gerçeğini tabii ki göz ardı ediyor. Yine de bu, açıklamaya duyulan arzuyu tatmin etmek uğruna verilen asıl kaybın yanında hiç kalıyor: Gizemin yitirilmesi.

Nedensellik üzerine kurulu çıkarımlar Jack'i sıkıcı bir okur yapar.

Elbette bu arzuyu anlıyorum; çünkü ben de rasyonel bir dünyada yaşıyor olmayı isterdim. Ben de annemin neden bağırdığını anlamak isterdim. Rasyonel bir açıklamam olsaydı benim de hayatım çok daha basit olurdu. Ne yazık ki anlamıyorum.

Etrafımdaki trafik savaşı devam eder ve kargaşa hüküm sürerken (unuttuysan hatırlatayım, burası Beyrut), neden düzenli, açıklanabilir bir dünyada yaşamak isteğiyle umutsuzca yanıp tutuştuğumuza dair bir teori geliyor aklıma.

Hayır, bir dakika. Bunu tam da şu anda düşündüğümü ya da felsefi bir tez olarak geliştirdiğimi ima etmek değil niyetim. Neticede ne Fransız'ım ne de Alman.

Başka bir şekilde ifade edeyim: İster kitaplarda isterse hayatımızda olsun, nedenselliğe duyduğumuz bitmek tükenmek bilmeyen ihtiyaca dair bir ihtimali ele almak istiyorum. Kendimi, edebiyatta nedensellik beklememek veya nedenselliğe dayalı çıkarımlarda bulunmamak konusunda eğittim. "Bağdaşıklık, nedensellik demek değildir," lafı kulaklarımda yankılanıyor (Hume'u düşün). Ama bağdaşıklığı sürekli her yerde görüyor, her yere, hayata yedirip duruyorum. Ben de herkes gibi bir açıklama istiyorum. Başka bir deyişle, aslında var olmayan açıklamalarla çıkarımlarda bulunuyorum.

Imre Kertész, *Doğmayacak Çocuk İçin Dua*'da çok güzel ifade ediyor. Buyur:

"Ancak anlaşılan o ki insan açıklamalardan kurtulamıyor; sürekli olarak kendimizi ve her şeyi açıklarız, hatta yaşamın kendisi, bu açıklanamaz fenomenler ve duyarlılıklar kompleksi bile bizden açıklamalar bekler, çevremiz bizden açıklamalar bekler, son olarak kendi kendimizden açıklamalar, ta ki çevremizdeki her şeyi, hatta kendi kendimizi bile mahvetmeyi başarana, kendi kendimizi ölümüne açıklayana dek."[17]

Annemin neden bağırdığını bilmek istiyorum. Gerçekten istiyorum. Muhtemelen bir açıklamayla ödüllendirilmeyeceğim ama buna ihtiyacım var.

İzin ver biraz ayrıntıya gireyim.

Savaş sırasında bir sürü insan öldü. Üst katımda oturan kadın ilk gidenlerden biriydi. Joumana'yla kocasından önce o evde başka bir aile oturuyordu. (Joumana'nın kocasının adını hatırlamıyorum ama önemi yok.) 1975'in ilk aylarında, sonbahar civarında, üst kattaki evin hanımı, bir anne, arabasıyla işten eve gelirken kafasından vuruldu. İki hafta içinde aile pılıyı pırtıyı toplayıp, her günün sabit bir aydınlıkta olduğu Dubai'ye göç etti.

O iki hafta içinde etrafta dolaşan ve hepsi açıklama girişimi olan dedikodular ve yalan yanlış hikâyeler şaşırtıcı de-

17 Çev. Ayşe Selen. Can Yayınları, 2002

recede ayrıntılıydı. Kadın casustu, bir banka için çalışıyor ve yüklü miktarda para taşıyordu, boynunda tüm dikkatleri çekecek kadar parlak bir pırlanta kolye vardı, durması gereken kontrol noktasını fark ettiğinde çok geç olmuştu. Bu hikâyelerin hepsi yanlıştı; hepsi açıklanamaz olanı açıklama sevdasıyla yumuşak bir kalemle çizilmiş, kolayca silinecek çabalardı.

Sonunda kadının sadece şanssız olduğu anlaşıldı. Serseri bir kurşuna kurban gitmişti.

Herkesin bir açıklamaya ihtiyacı vardı çünkü aynı şeyin pekâlâ herhangi birimizin başına gelebileceği gerçeğiyle baş edemiyorduk. Nedensellik süsü vermek –radyosunun sesi çok açıktı ve hiçbir şey duyamadığı için öldürülmüştü– aynı şeyin bizim başımıza gelemeyeceğine çünkü bizim öyle bir şey yapmayacağımıza inanmamızı sağlar. Biz farklıyız. Onlar ötekiler. Hiçbirimiz acının tesadüfi doğasıyla nasıl başa çıkılacağını bilmiyoruz. Ben şanslıydım. Üst kattaki kadının başına gelen şeyin benim başıma asla gelmeyeceğini biliyordum çünkü benim hiç arabam olmadı. Ben ya yürür ya da toplu taşıma kullanırdım.

Ben onun gibi değildim.

En azından teorim bu. Eminim benden önce daha bilgin kimseler bu konuyla uğraşmışlardır. Evet, bir Sartre değilim ama kasvetli düşüncelerim ve özenti ideallerim de yok. Açıklamalara ihtiyaç duymamızın bir sebebi de bizi başkalarından ayrı tutmaları ve güvende hissettirmeleridir.

Eleştirmenin biri, *Suç ve Ceza* üzerine yazdığı saçma bir makalede, Raskolnikov'un Rus ruhunu simgelediğini öne sürüyor; onu anlamak Rusya'yı anlamaktır. Peh! Bu önerme doğru değil diye demiyorum; olabilir ya da olmayabilir. Önce Rusya'nın ruhuyla tanışmam gerek. Eleştirmenin yaptığı şey, kendisinin de aslında bir tefeci kadını öldürme potansiyeline sahip olduğu fikriyle arasına mesafe koymak. Buradan şu sonucu çıkarmamız bekleniyor: Ancak Rusya'nın ruhunu taşıyan biri bunu yapabilir.

Eğer *Düzen Adamı*'ndaki Marcello'nun domuz gibi bir faşiste dönüşmesini çocukken kertenkeleleri öldürmüş olma-

sına bağlıyorsanız, kendinizi asla onun gibi olmayacağınıza ikna etmeye çalışıyorsunuzdur. Madam Bovary'nin Buzul Çağı'ndan kalma ahlaki değerlerin sıradanlığından kaçmak için zina yaptığını düşünüyorsanız, onun ihanetleri sizin ihanetleriniz olmaktan çıkıyor demektir. Eğer Etiyopya'daki açlığı, Kazakistan'daki vahşeti okuyorsanız, bunların hiçbiri sizle alakalı değildir.

Hepimiz Yahudi soykırımını, Ebu Gureyb'i veya Sabra Katliamını, bu kadar korkunç bir şeyi asla yapmayacağımızı inkar ederek elimizin tersiyle açıklamalara itiyoruz. Bu suçları işleyenler şeytaniler, ötekiler, kötü tohumlar; o Alman ya da Amerikan psikolojisindeki bir arıza yüzünden emirleri yerine getirmeye, üzümlü Kool–Aid içmeye ve ayrım gözetmeden insan öldürmeye meyilliler. Sanıyorsun ki Milgram deneyindeki elektrik şoklarını uygulamaya eli varmayacak olan tek insan sensin; çünkü bunu yapmış olanlar muhakkak anne babaları tarafından istismar edilmiş veya baskıcı babalar tarafından büyütülmüş ya da eşleri tarafından terk edilmiş olmalılar. Seni onlardan farklı kılacak herhangi bir neden.

Bir kitabı okurken, beni kitaptan ayıran barikat duvarını bir parça yıkabilmek için elimden geleni yaparım; her zaman başarılı olamasam da. Dâhil olmaya çalışırım.

Ben Raskolnikov'um. K.'yım. Humbert ve Lolita'yım.

Ben senim, sevgili dostum.

Eğer bu sayfaları okur ve benim iç savaşı yaşadığım için böyle biri olduğumu düşünürsen çektiğim acıyı hissedemezsin. Bu hayatta sadece ve sadece tek bir kadın, yalnızca Hannah dostum olmayı seçti diye benim gibi olmadığına inanıyorsan benimle empati kuramazsın.

Ben de asıl konudan saptım, serseri bir kurşun misali.

Kusuruma bakma.

Yolumdan sapıyorum ama çok uzağa değil. Eve gitmekten kaçınarak oturduğum binanın çevresindeki sokakları dolaşı-

yorum, yine de kümesinin üzerinde uçan bir güvercin ya da akvaryumdaki bir Japon balığı gibi içgüdüsel olarak belirlediğim mesafenin dışına çıkmıyorum.

Benimkinin paralel sokağında, hâlâ işlenmemiş ve otopark olarak kullanılan küçük bir arazi var. Arabaların ulaşamadığı kuzeybatı köşesinde, ufacık bir toprak parçasında, mucize eseri küçük kırmızı karanfiller açıyor. Onları bir hafta önce gördüğümde kafaları karışmış gelincikler olduğunu düşünmüştüm – Lübnan'ın ve Proust'un tescilli çiçekleri; renklerle bezenmiş kâğıt mendil gibi yaprakları olan, şaşılacak derecede güzel yabani çiçekler. Daha önce karanfillerin şehirde kendi kendilerine açtığını hiç görmemiştim, hele kışa kadar yaşamalarını hiç beklemiyordum.

Kış havası bronz gibi, metal gibi kokuyor. Kare şeklindeki büyük bir binanın haricinde, azaldıkça alacalı bir renk alan aydınlıkta pırıl pırıl parlıyor şehir. Bu binanın beton tonları, çevresindeki tüm renkleri içine çekip yutuyor. Bir ismi de var; insan boyutunda harflerle kendine BAHÇE MERKEZİ adını vermiş. Buna karşılık ne yakınında ne de uzağında herhangi bir yeşillik görmek mümkün değil.

Fotogerçekçi bir ressamın şehir manzarası tablosundaki bir kusur gibiyim. Akşam çökene, mesanem çığlık atana dek dışarıda kalıyorum.

Eve dönüş yoluna geçmeden önce mahallenin yeniyetme erkeklerinden birinin, henüz ilkbaharda boyanmış olmasına rağmen bir kat daha boya isteyen bir duvara yaslanmış, seyircilerini eğlendirmekte olduğunu görüyorum. Ayaklarının dibinde biri ezilmiş diğerindeyse sadece gamzeler oluşmuş iki bira kutusu sürünüyor; okullar kapalıyken krallığının geniş topraklarında dolanan bu on beşlik sık sık gözüme çarpıyor. Yazın annesi onu Hintkamışıyla mahallede kovaladıktan sonra birkaç haftalığına görünmez olmuştu. Görünüşe bakılırsa tüm ihtişamıyla geri gelmiş ve tam formunda duruyor. Annesi onu öğleden sonra şekerlemesinden uyandırmış ve saman gibi saçlarını taramasına fırsat bile vermeden evden dışarı atmış olmalı. Seyircisi kendisinden daha küçük, muhtemelen on bir

on iki yaşlarındaki üç erkek çoğundan oluşuyor. Bir yandan umutsuzca kayıtsız görünmeye çalışıyorlar, bir yandan da büyük çocuğa saygılı –hayır, taparcasına– bakışlar atıyorlar. Zayıf, sinirli ve ukala; sigara içme pozunu sayısız aynanın karşısında prova etmiş olmalı. Seyircisinin entelektüel yetersizliğine tahammül etmeye çalışan ünlü bir filozof gibi görünüyor; girdiği kişisel bakım zahmetlerini ve hastalıklı derecede tedirgin doğasını örtmeye çalışan bir duruş – başka bir deyişle, tipik bir Beyrut genci.

"Önce tükürüğünle filtreyi ıslatıyorsun," dediğini duyuyorum onlara yaklaşırken. Uzun ve fazlasıyla ıslak dilini çıkarıp sigaranın üstüne bastırıyor. "Sonra derin bir nefes çekiyorsun, yeterince büyümemişsen öksürmeden çekemezsin. Sonra filtre kararıyor ve alfabe çıkıyor. Görüyor musunuz?"

Çocuk seyircilerden "Aaa" ve "Ooo" sesleri yükseliyor. "Seninle yatacak kızın adının ilk harfini gösteriyor. Mutlaka bir harf çıkar."

"*T* harfi," diyor çocuklardan biri.

"Ben *M* görüyorum," diyor diğeri.

Adımlarımı yavaşlatmıyorum ama ağzımdan çıkıveriyor. "*Kanserin K*'si."

Ağzımdan dökülen bu sözler de ne?

Az önce içime Fadia mı girdi veya daha da beteri, annemin aklını tümden yitirmeden önceki bunak hali? Suratımın kızardığını, nabzımın yükseldiğini hissediyorum. Ama eğlence grubu beni duymuş gibi görünmüyor. İnlerden mi cinlerden mi geldiği belli olmayan küçük iğneleyici yorumumu kaçırıyorlar. Bu çocuklar ve dünyaları benim varlığımdan daha baskın.

"Tabi ki *S*," diyor küçük kral şimdi. "*S* olduğunu görmüyor musunuz?"

Mavi saçlarımı örten eşarbımla görünmez kalmaya devam ederek eve yollanıyorum.

***

İzin ver bir kez daha konudan sapayım, seni temin ederim çok kısa olacak.

Saplantılı çevirmenliğimi tetikleyen şey Raskolnikov'du. *Suç ve Ceza*, yani buna vesile olan araç, kitapçıda elime aldığım ilk kitaplardan biriydi – eh, aslında *Crime et Châtiment*; çünkü o zamanlar Fransızcam, İngilizcemden daha oturmuştu. Romanı çok sevdim. (Hâlâ seviyor muyum emin değilim ama o başka mesele. Konudan çok sapmayacağıma söz verdim.) Okuduğum ilk yetişkin romanı olduğunu hatırlıyorum veya bütünlükle işlenmiş bir konuya sahip ilk roman diyebiliriz. Dostoyevski'nin St. Petersburg'u etrafımda öyle görkemli bir şekilde vücut bulmuştu ki her geçen gün benim için daha anlaşılmaz bir hal alan kendi hayatımdan daha gerçekti artık. Ben kitaba aittim, kendi hayatıma değil.

Romandan derinden etkilenince İngilizce çevirisini de okudum ve bu kez daha az etkilendim. Okuduğum Constance Garnett çevirisiydi ve bu çevirinin etrafında dönen tartışmalı fikirlerle yolumun kesişmesine daha seneler vardı. O zamanlar, bırakın Constance Garnett karşıtı zehir zemberek söylemleri, daha Nabokov'u bile duymamıştım. Bu o kadar uzun zaman önceydi ki *Lolita*'nın bile yayınlanmış olduğundan şüpheliyim.

Kitabın Garnett versiyonu kesinlikle berbat denecek kadar kötü değildi. Eğer Fransızcasını okumamış olsaydım muhteşem bir kitap olduğunu bile düşünebilirdim. Sadece karşılaştırma yaptığımda eksikleri olduğunu görebilmiştim. Garnett versiyonunun daha az büyüleyici, daha ruhsuz olduğunu düşündüm. Hangi çevirinin kitabın aslına daha yakın, daha Dostoyevski'ce olduğunu bilmiyordum. Düşündüm ki eğer Arapçaya çevirirsem her iki versiyonu birleştirebilirim. Ve yaptım.

Constance Garnett çeviri yapmayı kendi kendine öğrenmişti. Küçük adımlar atarak Tolstoy'un *Tanrı'nın Egemenliği İçinizdedir*'iyle başlamıştı. Richard Pevear ve Larissa

Volokhonsky, en zor Rus ayısıyla, *Karamazov Kardeşler*'le başlamışlardı. Bense *Suç*'la başladım. Bana Goldilocks[18] diyebilirsin.

Yine de Garnett'e hayranım, bir keresinde çok münasipçe, Viktoryen enerjilerin ve Edward dönemi düzyazıların kadını olarak tanımlanmıştır. Ona ve vasat çevirilerine karşı yapılmış her bir eleştiriyi anlayabiliyorum. Joseph Brodsky'nin de dediği gibi, "İngilizce konuşan okurların Tolstoy'u Dostoyevski'den ayırt edememelerinin sebebi, aslında ne Tolstoy'u ne de Dostoyevski'yi okuyor olmalarıdır. Constance Garnett'i okumaktadırlar."

Korkarım Brodsky haklı. İngilizceden okuyan okurlar Tolstoy ve Dostoyevski'yi ayırt edemezler, ama bunun sebebi Garnett'in çevirileri de dâhil, çok azının bu yazarları okumuş olmasıdır. Hem artık kim çeviri kitap okuyor ki? Bay Brodsky o Rus öfkesini yanlış hedefe yönlendiriyor. Garnett'a saldırmak yerine Rus yazarları veya Alman, Arap, Çinli yazarları değil de onların Batılılaştırılmış taklitlerini okumayı seçen insanları topa tutmalıydı.

Constance Garnett bu misyonerlik faaliyetine el atmadan önce ancak Rusça bilen az sayıda insan o yazarları okuyabiliyordu. Kitapları orijinal dilinde değil de İngilizce okuyabilen pek çoğumuza Cennet'in kapılarını o açtı. Bu nedenle Joseph ve Vladimir istedikleri gibi atıp tutabilirler ki yapıyorlar da, hem de oldukça zarif ve ikna edici bir şekilde. Ama Constance'ın hevesi ve gayreti, bir nimetti.

Benim çevirilerimin ne kadar iyi olduklarını söyleyemem, zira onları tarafsızca değerlendiremem. Onlarla iç içeyim. Benimkiler, çevirilerin de çevirileri ki bu da tanımı gereği asıllarına daha az sadık oldukları anlamına geliyor. Constance gibi ben de elimden gelenin en iyisini yapıyorum. Bunun yanında, Constance'ın aksine, bilmediğim kelimeleri atlamıyor ya da uzun paragrafları kısaltmıyorum. Koca bir kanonu çevirmek

18 Ormanda dolaşırken üç ayının yaşadığı bir evle karşılaşan, evin ayıların olduğundan habersiz içinde uyuyakalan masal kahramanı. (e.n.)

gibi bir niyetim olmadı ve hâlâ da yok – benim hırslarım ne çok engin ne de çok kapsamlı. Ben, verdiği zevk için çeviri yapıyorum ve kesinlikle Viktoryen enerjilere sahip değilim. Nihayetinde Arap bir kadınım.

Garnett'ın gelmiş geçmiş en bereketli çevirmen olduğunu asla söyleyemeyiz. Rönesans dönemi Venedik'inden Lodovico Dolce 350'den fazla kitap yazmış, düzeltmiş ve çevirmişti (Homer, Virgil, Ovid, Dante, Castiglione bunlardan birkaçı). Ve hâlâ da en bereketlisi o muydu emin değilim. Üretkenlik çevirmenler arasında oldukça yaygın bir niteliktir.

Ancak bana sorarsanız Garnett'ın en büyük sorunu, yaşadığı yere ve zamana ait olmasıydı. Yaptığı işler dönemini ve coğrafyasını yansıtıyor, kendi jenerasyonunun İngilizlerini cezbediyordu ki öyle de olmalıydı zaten. Bu tamamen anlaşılır bir şeydir. Ancak maalesef diğer tüm zavallılar için talihsiz bir durumdu; çünkü onun dönemi ve coğrafyası insanı çileden çıkaracak kadar sıkıcıydı. Azizim, ucuz şarabım gibisinden şeyler.

Dostoyevski çevirirken Edward döneminin üslubuna başvurmak iyi bir çaya süt katmak gibi. Peh! İngilizler sever böyle şeyleri.

Garnett aynı zamanda bir dahi de sayılmazdı. Biliyorsundur, Marguerite Yourcenar, Kavafis'in şiirlerini Fransızcaya çevirirken çok daha beter şeyler yapmıştı. Anlamadığı kelimeleri sadece atlamakla kalmamış yeni kelimeler icat etmişti. Kaynak dili bilmiyordu ve Yunanca konuşan insanlardan yardım alıyordu. Şiirleri tamamen değiştirdi, onları Fransız yaptı, onları kendi şiirleri belledi. Brodsky pekâlâ Kavafis'i değil, Yourcenar'ı okuyor olduğunuzu söyleyebilirdi ve sonuna kadar da haklı olurdu. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki Yourcenar'ın çevirileri kendi içinde ilginç bir konudur. Evet, Kavafis'e zarar vermişti ama yine de onu affedebilirim. Yourcenar'ın şiirleri şampanya gibi başka, yepyeni bir şeye dönüşmüşlerdi.

Benim çevirilerim şampanya değiller belki ama sütlü çay da diyemeyiz.

Arak olabilir diye düşünüyorum.

Yalnız, dur bir dakika. Walter Benjamin'in de bu konuda söyleyecek birkaç sözü var. *Çevirmenin Görevi*'nde, şöyle yazmıştır: "...Eğer çeviri özü açısından özgün yapıtla benzerliği amaçlasaydı, o zaman çeviri diye bir şey olanaksızlaşırdı. Çünkü özgün yapıt, oluşturulma dönemini izleyen "sonraki" yaşamında –sonraki yaşamdan, ancak bir canlının değişime uğraması ve yinelenmesi söz konusu olduğu için söz edebiliyoruz– değişime uğrar."[19]

Walter Benjamin kendine has kafa karıştırıcı üslubuyla demek istiyor ki eğer bir sanat eşerini çevirirken eserin aslına çok yakın olacağım diye uğraşırsanız özgün eserin içeriğini yüzeysel olarak göstermede ve içindeki bilgiyi açıklamada başarılı olur ancak eserin sözcüklerle ifade edilemeyecek özünü de kaçırmış olursunuz. Başka bir deyişle işin önemsiz yanlarıyla meşgulsünüzdür.

Buyurun bakalım, Brodsky Bey, Nabokov Bey. Emektar Bay Benjamin'den bir sağ kroşe, karna sağlam bir yumruk size. Constance, Rus eserlerini, özgün metne daha sadık kalarak çevirseydi eserlerin özünü kaçırmış olurdu.

Peki, peki, Constance özü de közü de kaçırmış olabilir. Bence yine de çabaları için alkışı hak ediyor.

Yourcenar ayrıca, Virginia Woolf'un *Dalgalar*'ını da çevirmiş. Ancak çevirisini okumak hiç içimden gelmiyor. Kavafis'in aksine Woolf'un durumunda, Yourcenar yazarın dilini biliyormuş. Proust, Fransızca dışında yazılmış hiçbir şey okuyamıyordu ve başyapıtını yazmadan önce, estetiğin havarisi, kıyaslanamaz bir biçemci olan John Ruskin'i çevirmişti. Önce Ruskin'i oku sevgili dostum, sonra Proust'u oku ve Proust'un üzerindeki Ruskin etkisini karşılaştır – kıyaslanamaz olan bu iki biçemciyi kıyasla.

Walter Benjamin, Proust'u Almancaya çevirdi. Mektuplarından birinde yazdığına göre, Benjamin, Proust'u ancak çe-

19 Yazko Çeviri, Sayı 14. Eylül–Ekim 1983. Çev. Ahmet Cemal

virisini tamamlamasına yetecek kadar okuma kararı almıştı; çünkü çevirmekte olduğu yazarın, son derece incelikli, titiz üslubunun, çevirmen olarak kendi yazınına sonsuza dek sızacağından delicesine korkuyordu.

Dilerim ki kelebek bilimci Nabokov benim işlerimi onaylar. Ama emin değilim. Hiçbir zaman da olamayacağım.

Öncelikle, belki hâlâ kendin bu sonuca varamamışsındır diye şuna bir açıklık getireyim: Hiçbir çevirim yayınlanmadı. Bir projeyi bitirdiğimde, işin son ritüelleri tamamlandığında, sayfaları bir kutuya, kutuyu da banyoya koyarım. Projeyi bitirince ortadan kaldırmak da ritüelin bir parçası haline geldi. Son düzeltmelerimi yaptıktan sonra metni birkaç gün bir kenarda tutar, sonra baştan sona bir kez okurum. Eğer kabul edilebilir bir çeviriyse onu kutuya yerleştirir ve kutuyu bantlayıp bandın hava geçirmez olmasını ümit ederim. Kitapların aslını, yerini kolay tespit edebilmek için kutunun dışına iliştiririm. Kutuyu hizmetçi odasına, daha doğrusu orası artık dolduğu için hizmetçi banyosuna koyarım. Ondan sonra artık çevirimle işim bitmiştir ve bir daha onu nadiren düşünür, bir sonraki projeme geçerim.

Önce yaratır sonra kutuya kapatırım!

Jacques Austerlitz defnedilmeyi bekliyor. Yılın o zamanı geldi yine.

Yaptığım işlerin yayınlanamaz olduklarını daha en başında biliyordum. Bu işin hiç piyasası yok ve bir gün olacağından da şüpheliyim. Arap dünyasında edebiyat pek aranan bir şey değildir. Hele çeviri edebiyat? Hele ki çevirinin çevirisi? Ne uğraşacaksın?

Aslına bakarsan, çeviriye ilk başladığım yıllarda, yaptığım çevirilerin bir gün ait oldukları yere ulaşacaklarına inanarak kendimi kandırmış olabilirim. Fakat bu pek sürmedi. Sonuçta, *Anna Karenina*'yı okumak isteyen beş on kişi varsa genelde onu İngilizce ya da Fransızca okuyacak kadar eğitimliler demekti. Kitabı Arapça okumak isteyecek iki veya üç kişiyse orijinal dili Rusçadan yapılmış bir çeviriyi tercih

ederdi; kendime özgü sistemime göre çevrilmiş bir versiyonu istemezler. Hayatımın kumarını, yayınlanmaya değil, sadece çevirmeye oynuyorum.

Kabul, bir kere kutulandıktan sonra çevirilerimle bir daha alakam kalmıyorsa kendimi çeviri yapmaya neden bu kadar adadığımı sorabilirsin. Ben kendimi ortaya çıkacak üründen çok sürece adıyorum. Biliyorum, kulağa ezoterik geliyor ve böyle bir hava yaratmaktan hiç hoşlanmıyorum ama bana ilham veren şey eylemin kendisi, işin kendisi. Bir kere kitap tamamlanınca o mucize eriyerek yok oluyor, gizem çözülüyor. Bundan sonrası bende pek az ilgi uyandırıyor.

Ancak hepsi bundan ibaret sayılmaz. *Huzursuzluğun Kitabı*'nda, Pessoa şöyle yazar: "Üstün bir insana yakışan yegâne tavır, yararsız olduğunu bildiği bir işi inatla sürdürmek, sonuç vermeyeceğinin farkında olmasına rağmen disipline ayak uydurmak ve zerre kadar önem vermediği felsefi ve metafizik düşünce kıstaslarına sıkı sıkıya sarılmaktır."[20]

Her ne kadar bu ifadenin işaret ettiği şeyleri tümüyle anlayabildiğimi söyleyemesem de çeviri eylemimin faydasız olması ama yine de eylemde ısrar etmem tanıdık geliyor. Dünya ben yaptıklarımı yapsam da yapmasam da dönmeye devam edecek. Walter Benjamin'in kayıp valizini bulsak da bulmasak da medeniyet bir ileri bir geri gitmeye devam edecek, insanlar yerküreyi tavaf edecek, savaşlar patlak verecek, öğle yemekleri servis edilecek. Kimse Pessoa'yı okusa da okumasa da. Şu sanat meselelerin hiçbiri önem teşkil etmiyor. Deli divane işler.

Vanitas vanitatum, omnia vanitas.[21]

İlk başlarda buna inanmayı reddediyor, yaptığım işin bir anlamı olmasını istiyordum. Günün birinde hırslı bir Mendelssohn'un Aaliya'nın eserlerini hayata döndürme hareketi başlatacağını umuyordum belki de. Bu kibirli dileğimi besleyen

20 Çev. Saadet Özen. Can Yayınları, 2017

21 Latince 'vanitas', 'kibir' kelimesinden türetilen özdeyiş. "Her şey kibirden ibaret, her şey boş, boşuna." (ç.n.)

şey umut etmekti işte; o zincire vurulasıca kibir. Neyse ki bu hayal uzun sürmedi – şimdi o kadar aptal ve saf görünüyor ki.

Gerçeği söylemem gerekirse –zaten söylemeliyim de değil mi– kendi icadım olan sistemimle kitap çevirmemin sebebi bu sayede zamanın daha pürüzsüz akıyor olması. Asıl neden bu bence. Albert Camus'nün *Düşüş*'te de dediği gibi: "Ah! Azizim, yalnız, tanrısız ve efendisiz kimse için günlerin yükü korkunçtur."[22]

Ben çeviriyi kendime efendi yaptım. Çeviri efendim olunca günlerim çıldırtıcı boyutlarda dehşet verici olmaktan çıktılar. Projelerim beni meşgul ediyor. Çalışıyorum ve günler geçiyor.

Ama bazen merak ediyorum, gerçek yine de bu mu diye. Yaptığım şeyi bazen beni mutlu ediyor diye yaptığım ihtimalini göz ardı etmemeliyim. Neticede haz yitiminden mustarip değilim; zevk alma becerisine sahibim. Edward Hirsch tarafından yazılmış, mutlulukla ilgili bir şiir okudum. Şu dizelerle bitiyordu:

Beynim tavan penceresi gibi.
Kalbimse şafak.

Bazen çeviri yaparken, kesinlikle her zaman değil, beynimin tavan penceresi gibi olduğunu düşünürüm. Kendi adıma hiçbir çaba göstermeksizin büyük bir neşe peydahlanır bende. Çok sık olmaz ama çevirimle, efendimle muhabbetteyken gerçekten mutlu olabilirim. Bazen bunun yeterli olduğunu düşünürüm; Beckett donukluğunda geçen bir yaşamda birkaç dakikalık bir coşku. Doruklar vadiler olmadan var olamazdı. Çeviri yapışım bir Wagner operası. Anlatı başlar, heyecan tırmanışa geçer, müziğin gelgitleri alçalıp yükselir; yaylılar, üflemeliler derken heyecan daha da artar ve aniden safi keyif ânına ulaştırır sizi. Gabriel altın borusunu öttürür, havayı yücelten nefis kokular salınır ve tanrılar Olimpos'tan inip dans ederler – işte zevkin bu doruk noktası cennetten çıkmadır.

22 *Düşüş*. Albert Camus. Çev. Hüseyin Demirhan. Can Yayınları, 2016

O anlarda artık her zamanki ben değilimdir ama bedenen ve ruhen bütünüyle kendimimdir. O anlarda tüm yaralarım iyileşir.

Masamda öylece oturuyorumdur ve aniden artık hayatımın olduğundan farklı olmasını istemiyorumdur. Olmam gereken yerdeyimdir. Kalbim zevkle dolup taşar. Kutsal hissederim.

Dante böyle anları şaheserinin son dizelerinde mükemmel bir şekilde tasvir eder:

Fakat arzularım ve iradem
Çoktan bir tekerlek gibi aynı hızda yuvarlanıyordu,
Güneşi ve tüm yıldızları döndüren o Sevgi ile.

Bazen bu yeter der, şükrederim.

Çoğu zamansa, sadece hezeyanlara kapıldığımı düşünürüm. Vanitas vanitatum, omnia vanitas.

Bu arada, savaş durulmaya başlarken, yanılmıyorsam 1988 senesinde, beni bir yayıncı aradı ve kitap çevirisine 'el atmak' isteyip istemediğimi sordu. Çalıştığı çevirmenlerden biri bile bu vahşi şehirde kalmamıştı. Dağıtımcısından İngilizcemin bayağı iyi olduğunu duymuştu. Neden olmasındı? Kalbimi bir an için tatlı bir heyecan sardı. Önemli biri olabilirdim, bir iz bırakabilirdim. Telefonda konuşurken çoktan ego dediğimiz o iskambil kâğıtlarından evi kurmaya başlamıştım bile.

Yağ satarım bal satarım.

El atmayı düşünmemi istediği kitap, *Lana: The Lady, the Legend, the Truth*'tu.[23]

Evimin kapı eşiğinde, gümüş bir tepside, üzeri kırış kırış alüminyum folyoya sarılmış oval bir porselen tabak duruyor. İçinde ne olduğunu anlamak için açıp bakmama gerek yok; hâlâ sıcak bamya ve kuzu yahnisinin kokusunu alabiliyorum. Karnım hemen serenat yapmaya başlıyor ama mesanem bas-

23 ABD'li oyuncu Lana Turner'ın biyografi kitabı. (e.n.)

kın çıkıyor. Ayakkabılarımı paspasa silip içeri giriyorum ve tepsiyi mutfak tezgâhına bırakıp banyoya koşuyorum. Bugünlerde ne zaman mesanemi boşaltsam parmak uçlarımda tuhaf bir karıncalanma oluyor. Acil durumlarda o tuvaleti kullanabilmek için hizmetçinin odasındaki kutuları yeniden düzenlemeyi bilmem kaçıncı kez düşünüyorum. Yapacağımdan şüpheliyim. Ben tam anlamıyla alışkanlık insanıyım, yılların alışkanlıklarının.

Bu tabak açlıktan ölmekte olan dört Etiyopyalıyı tıka basa doyurabilir. Fadia, her şey bir yana, fazla cömert. Yemek marifetiyle beni mutlu edeli epey olmuştu. Artık yalnız yaşadığı, kocası ölmüş, çocukları da gitmiş olduğu için bugünlerde eskisi kadar sık yemek yapmıyor.

Fadia'nın çocukları bütün Orta Doğu'nun belki de en terbiyeli çocukları olabilir. (Gerçi bu pek bir şey ifade etmiyor.) Aynı zamanda dünya üzerindeki en sıkıcı insanlar; sıkıcılıkları saçmalık boyutlarında. Fadia iliklerine kadar görgü görenek aşıladı; çocuklukları boyunca hep edepli davranışlar sergilesinler diye çırpındı. Onları öyle bir nasihat yağmuruna tutardı ki Joumana bir keresinde Fadia'ya vaaz verme profesörü demişti. Çocuklar, annelerinden korkarak olduğu kadar utanarak da büyüdüler. Her birinin, kendisinden daha iyi bir yaşam sürmesi derdine o kadar çok düşmüştü ki onları, hayatlarında kendi annelerine yer vermeyecek insanlar olarak yetiştirdi. Fadia onların özel günlerine, toplantılarına katılır ve onlarla müthiş gurur duyar; çocuklarıysa ondan utanırlar. İşin aslı, annelerinden korkmasalar onu davetli listesinden bile siliverirler. Çocuklarından hiçbiri bugüne dek onu eleştirmeye veya bir kusurunu söylemeye cesaret edemedi, çünkü biliyorlar ki Fadia onları vurur. Hiç şakası yok, vurur.

Arada derede –kesinlikle daha çok derede– çocuğum olsaydı hayatım nasıl olurdu diye merak ediyorum. Ama sonra Fadia'nın çocuklarını, alt kattaki çocukları düşünüyorum ve halime şükrediyorum. Eskiden üst katta oturan gürültücü kız ne zaman aklıma gelse keyiflenip bir şampanya patlatır ve sürdürdüğüm soysuz varlığı kutlarım.

Yukarıdan hiç ses gelmiyor. Joumana ve cadılar kuaföre gitmiş olmalılar. Bu akşam Fadia'ya teşekkür etmek için iki kat merdiven çıkmama gerek kalmadı.

Dolaptan kırmızı şarabı çıkarıyorum ve bir kadeh dolduruyorum. Vakumlu mantarı tekrar şişeye takıyorum; bekâr insanlar için dünyanın en muhteşem icadı. Penceremin önündeki sokak lambası yandığı sırada, sarı kırmızı mutfak masama akşam yemeğimi koyuyorum. Masanın ortasındaki vazodan ölü çiçekleri, bükülmüş bayrakları andıran kuru süsenleri alıyorum ve çöpe atıyorum. Aralık'ın sonunda süsen mi? Kırk yıl önce böyle bir şeyin mümkün olacağı kimin aklına gelirdi?

Evdeki perdeleri çekiyorum ve panjurları kapatıyorum. Yahniden bir lokma almamla gözlerim yaşarıyor. Enfes, ilahi bir lezzet. İşte bu, işte sanat bu.

İddiaya girerim sanatın kurtarıcı gücüne inanıyorsundur.

Eminim inanıyorsundur. Ben de inanırdım. Nasıl da romantik bir düşünce. Sanat dünyayı kurtaracak, insanlığı esir kaldığı bu korkunç bataklıktan çekip çıkaracak. Sanat seni kurtaracak.

Sanatın beni daha iyi bir insana dönüştüreceğini düşünürdüm. Kiri Te Kanawa veya Victoria de Los Ángeles dinlemenin ruhumu arındırdığı gibi aptalca bir fikre kapılırdım. "*Vissi d'arte*"[24] falan.

Sanat için yaşadım ben, aşk için yaşadım,
Hiçbir cana asla zarar vermedim!

Yo, hayır, *non vissi d'amore*.[25] Ben o kadar şanslı değildim. Ayrıca hiçbir cana zarar vermediğimi de söyleyemem. Zira kitap sattım.

Ama sanat için yaşadım. Bilinçli bir seçim olduğunu hiç sanmam. Bir gün oturup da estetik güzelliğe adanmış bir yaşam kurayım diye plan yapmadım. Bunun için kendimi yer-

24 İta. Sanat için yaşadım. (ç.n.)
25 İta. Aşk için yaşamadım. (ç.n.)

den yere de vurmuyorum. Ben hayattan kaçarken sanata yöneldim. Edebiyata sıvıştım.

Yaşamın yasaklı yanları beni baştan çıkarmış olabilir. Küçükken kimsenin kitap okumamı onayladığını zannetmiyorum. Öncelikle annem kesinlikle onaylamıyordu ve üvey babam da fark ettiğinde muhakkak tenkitte bulunurdu. "Okuya okuya gözün bozulacak. Yakında gözlük takmak zorunda kalacaksın ve daha da sevimsiz olacaksın." Sanat diye bir şeyin varlığından haberleri olsaydı, ailem sanata karşı iflah olmaz bir düşmanlık beslerdi – onlara kuyruklu piyano gösterseniz muhtemelen ne çeşit bir iblis olduğunu çözemezlerdi. Elbette ki, "Bu kadar çok okursan seninle kim evlenmek ister," nutkunu çeşitli şekillerde dinledim. Ama aynı zamanda, o kan dondurucu, "Normal insanlardan farklı olacağım diye bu kadar uğraşma," lafına da katlanmak zorunda kaldım.

Normal insanlardan farklı mı? Bunu ilk duyduğumda fena halde gücendim. Bence herkes sanat için yaşamalıydı, sadece ben değil. Üstelik, neden normal olmak isteyecektim ki? Başkaları gibi aptal olmak?

Normal insanlardan farklı olma arayışıyla yanıp tutuştuğumu izninle itiraf edebilir miyim? Ben özel olmak istiyordum. Başkalarından zaten farklıydım: Uzun boylu ve sevimsiz falan. Benim güzelliğim yüzünden bırakın savaşları, mahalle kavgası bile çıkmazdı. Kimsenin beni sevmeyeceğini biliyordum. Bu nedenle ben de saygı uyandırmak, örnek alınmak gibi hedefler edindim. İnsanların onlardan üstün olduğumu düşünmelerini istiyordum. Bayan Jean Brodie'nin kaymağın da kaymağı diye adlandırdığı öğrenciler gibi olacaktım.

Sanatın beni daha iyi bir insana dönüştüreceğini düşünüyordum ama aynı zamanda başkalarından daha üstün kılacağına da inanıyordum.

Daha üstün? *Yo, la peor de todas.*[26]

Ah, insan denen et ve kanın acınacak kibri,

26 İsp. *Ben, yüz karası.* Aynı zamanda Octavio Paz kitabından uyarlanmış María Luisa Bemberg filmi. (e.n.)

Görmüyor musun, zerre kadar önemin yok? [27]

Şiir bana müthiş zevkler yaşattı; müzikse engin bir teselliydi. Ama bunları takdir edebilmek için kendimi sürekli eğitmem gerekmişti. Benim için kendiliğinden oluveren bir şey değildi. Wagner'i veya Messiaen ya da Ligeti'yi ilk dinleyişimde dayanılmaz bir gürültü duymuş, ancak şaraptan ilk yudumunu alan bir çocuk gibi içtikçe seveceğim bir şey olduğunu hissetmiştim. Ve şüphesiz içtikçe içtim.

Anamızın karnından António Lobo Antunes'u sevme becerisiyle doğuyor filan değiliz.

Biliyorum. Sanatı hassas bir ruhun olduğu için sevdiğini zannediyorsun.

Ancak hassas ruhlu olmak, yetersizlik hissini gururlu bir tepeden bakışa dönüştürme aracı değil de nedir?

Sanatın bir anlamı olduğunu düşünüyorsun. Kendinin, benim gibi olmadığını düşünüyorsun.

Sanatın dünyayı kurtarabileceğini zannediyorsun. Ben de öyle zannederdim.

Neden kendimi daha iyi bir aşçı olmak için eğitmedim?

Tüm bunlar ne içindi? Bana ne faydası oldu?

İçeri giren ışığı gören tek kişi ben olduktan sonra tavan penceresinin ne anlamı var?

Ne ayrıcalık ama!

Güneşi buyur eden camlar,

Ve ötesinde derin, mavi hava, hiçbir şey göstermeyen,

Hiçbir yerde olmayan, hep sonsuz[28].

Fransız olmamama ve Doğu Asyalı bir adama aşkla yanıp tutuşmamama rağmen Marguerite Duras'la bağ kurabiliyorum. Alice Munro'nun vücuduna bürünebiliyorum. Ama kendi öz annemle bağ kuramıyorum. Bedenim cümleler ve anlarla dolu, kalbim, kıvrak ifadelerin güzelliğiyle ışıl ışıl, ama kimse ne bedenime ne de kalbime dokunamaz.

---

27 Pessoa'nın, Álvaro de Campos imzasıyla yazdığı *Lisbon Revisited (1926)* şiirinden. Pessoa Lizbon'dan çok az ayrılmış ve eserlerinde şehre epey yer vermiştir. (e.n.)

28 Philip Larkin'in *High Windows* şiirinden. (e.n.)

Okuduğum yazarların nevrozlarına sahip ama yeteneklerine sahip değilim.

John Fowles, *Fransız Teğmenin Kadını*'nda, karakteri Byronik bir bezginlik duymasıyla tasvir eder. Müsaadenle açıklayayım:

İçim Byronik bir yalnızlıkla dolu olsa da şairin çıkış noktalarının hiçbiri bende yok: deha ve zina.

Bendeki tek şey yalnızlık.

Yatmadan önce Sebald'ı yerine koymalıyım; hem *Göçmenler*'i hem de *Austerlitz*'i. Onu şimdi, bu ruh haliyle okuyamam. Sebald fazlasıyla dürüst. Başka bir şey okuyacağım.

Bir sonraki projeme hazırlanmam gerek. Ocak'ın biri yaklaşıyor.

Lavabonun yanındaki sepette bulaşıklar kuruyor, su damlaları tezgâhın gri taşlarına düşüyor. Mutfak penceresinin öbür tarafında kış rüzgârı yavaşça uğuldamaya başlıyor ve yağmur bastırıyor.

Uyumam gerek. Aaliya'nın hayata dönüşünü boş ver, bana Aaliya'nın uykusu lazım.

Elbette, annemin ziyareti beraberinde daraltıcı bir gece getiriyor. Uyuyamıyorum. (Aklın uykusu canavarlar yaratır.[29]) Neden, nasıl ve ne soruları kafamda taklalar atıyor. Zihnimdeki kaygı sisini dağıtmak umuduyla yataktan biraz hızlıca kaldırıyorum kendimi. Günün ilk soğuğu sırtımı tüyden bir el gibi gıdıklıyor. Sabahlığımı üzerime geçiriyorum. Nemden kararmış geceliğim gövdeme soğan zarı gibi yapışıyor. Arkama bakınca yatağın üzerinde bir çift ampul izi bıraktığımı fark ediyorum.

Karanlık mutfakta çay suyunu kaynatırken düşüncelerimi toparlamaya, sabahın bulanık tortularını üstümden atmaya çalışıyorum. Pencerenin dışında yağmur çiseliyor ve soka-

29 Francisco Goya'nın "El sueño de la razón produce monstruos" adlı gravürüne bir referans. (e.n.)

ğın şu tanıdık, çalışan tek lambasının cılız, yapayalnız ışığı, asfalta koni şeklinde bir ışın gibi düşüyor. Bitkinim. Bu sabah annem hakkında düşünmek istemiyorum. Hayatım hakkında düşünmek istemiyorum. Başka birinin hayatında kaybolmak istiyorum. İhtiyacım olan, dinlendirici, sorunsuz bir sabah geçirmek.

Yatak odama geri dönüp aynası olmayan makyaj masamdaki kitap yığınına yürüyorum; okumayı planladığım, okunmamış kitaplardan oluşan büyük bir yığın bu. Ne okuyacağımı seçmek zor değil. Genelde tercihim, eve en son getirdiğim kitaptan yanadır. Sürekli kitap toplarım ve onları okunacaklar yığınına koyarım. Hangi kitabı okuyorsam bittiğinde en son aldığım kitaba, radarıma en son yakalanan kitaba başlarım. Tabii yığın büyüdükçe büyür ve sonunda tüm yığını okuyana kadar tek bir kitap dahi almamaya karar veririm. Bazen bu kararı uygularım da.

Yığının en üstünde duran kitap Claudio Magris'in *Mikrokozmoslar*'ı. Yazarın daha önce bir kitabını okumuştum, *Tuna Boyunca*. O kitabın pek çok mükemmel cümlesinden bir tanesi, heyecandan yorgun duymuş zihnimi aylarca ahtapot gibi sarmıştı. Şöyleydi: "Kafka ve Pessoa karanlık gecenin sonuna yolculuk etmiyor, çok daha rahatsız edici olan sıradanlığın renkten yoksun gecesine yolculuk ediyorlar. Orada kişi yalnızca hayatın iliştirildiği bir mandal olduğunun farkına varıyor ve bu farkındalık sayesinde, o hayatın dibinde, belki gerçeğe dair son bir kalıntının daha eşelenebilecek olma ihtimalini görüyor."

Eğer Kafka bile bir böcek olmayı kabullenebiliyorsa, o bile fırtına birliklerinin postallarıyla ezdikleri bir ot sapı olmayı kabullenebiliyorsa, benim bundan fazlasını olmak istemem yakışık alır mı?

Ah, *Mikrokozmoslar* ne muhteşemdi; şaheser denecek bir kitabı keşfetmenin lezzeti. İlk cümlelerin güzelliği; bu önüm-

deki ne, bu nasıl oluyor soruları; tüm o ilk aşk anları, ta en baştan; ruhun gülümseyişi. Kalbim yükseliyor. Kendimi bütün gün koltuğumda oturmuş, başka hayatlara, olay örgülerine, cümlelere gömülmüş, sözcüklerle ve düşlerle sarhoş olmuş, tatminden ve hoşnutluktan kelimenin gerçek anlamıyla kaskatı kesilmiş, alacakaranlık çökene, artık kelimeleri seçememeye başlayana, düşüncelerim başka yerlere kayana, ağrıyan kaslarım kitabı tutamayacak kadar yorulana dek okurken görebiliyorum. Keyif, keyfin beklentisini yaşamaktır. Güzel bir kitabı ilk kez okumak Ramazan'da oruç açarken portakal suyundan aldığın ilk yudum kadar harikadır.

Gerçi ben çocukken mecbur bırakıldığımdan beri hiç oruç tutmadım. Nasıl bir şey olduğunu sadece anımsıyorum.

Okuma koltuğuma yerleşip bacaklarımı uzatıyorum. Uzun, haz dolu bir yolculuk olacak.

Narin sayfaları, telaşsız, ölçülü bir tempoyla çeviriyorum; tembel bir metronom ritmi. Kendimi kitabın hülyalı topraklarında kaybediyorum. Trieste'de bir kafeye ışınlanıyorum. Kafenin özgün müdavimleriyle ahbap oluyorum. Kitabın dolambaçlı yollarında ilerliyor, bir köyde genç bir adamla kahvaltı ediyor, başka birinde yaşlı bir kadınla öğle yemeği yiyor, güzel cümlelerle ağzımın suyu akıyor, hayatımda adını bile duymadığım bayramları kutluyorum. Okudukça okuyorum. Ta ki Esperia'nın hikâyesi, tüm ağırlığıyla kafama dank diye inene kadar; üç yüz sayfalık kitaba öylesine serpilmiş dört sayfayı bile geçmeyen bir hikâye. Birkaç cümleyle asla silinmeyecek bir şekilde anlatılmış olan bu tesadüfi karakter, yaşam sahnesinde biraz oyunbaz bir role sahip bu kişi, Hannah'yı yansıtıyor.

Bana kaçış yok.

Hikâye bünyemin dengesini bozuyor: Baş dönmesi ve hafif bir mide bulantısı. Kulağım hiperaktif bir kilise çanı gibi çınlıyor. Önümdekini göremez oluyorum. Etrafımı duyamıyorum. Artık kim olduğumu hatırlayamıyorum. Kitabı yüzü bana dönük bir şekilde göğsüme yaslıyorum ve derin bir nefes

alıyorum. Vücudumu titremeye başlıyor; kemiklerimde elektrik şokları geziyor. Üşüyorum. Düzenli nefesler de beni ısıtmaya yetmiyor.

Önce annem çat kapı hayatıma dalıyor, sonra da Hannah. Nedir bu?

Ben tesadüflere inanmam.

"Çocukluğumdan hatırladığım tek şey açlık – doymak bilmeyen, her şeyi silip süpüren, gözü dönmüş bir açlık." Hannah bu cümleyi orta yaşlarındayken tuttuğu günlüklerden birine yazmış. Düşüncelerini kelimelere döküp günlük tutmaya erken bir yaşta başlamış; yazıya geçirdiği ilk doğum günü onuncu yaşıymış. Bu günlüklerin hepsi bana kaldı tabii. Onları bana kendisi verdi – daha doğrusu bıraktı, adımın yazılı olduğu küçük bir kâğıt parçasıyla.

İlk günlükleri neredeyse okunamaz halde; kurşun kalemle yazılmış çocuksu yazılarla dolu spiralli defterler. Telleri paslanmış ve sertleşmiş. Katlanır turuncu kapağın rengi solmuş. İmalatçının logosu (Clairefontaine, yanılmıyorsam) neredeyse tanınmaz halde. Sayfalar eskimiş, yamulmuş, yıpranmış ve renkleri gitmiş ya da çok renkli olmuşlar – eskime yeni renkler doğurur, defterin durumunda bu, sarı ve yanık turuncunun varyasyonlarına dönüşmüş; sönmekte olan alevlerin rengi. Hannah'nın çocukluk günlüklerini okumak eski papirüslerdeki şifreleri çözmek gibi. Ergenlik sonrası günlüklerse daha iyi korunmuş, yeni, beyaz kâğıtlara kalıcı mürekkeple yazılmışlar. El yazısı kusursuz ve arabesk biçimde.

Ölümünden birkaç ay öncesine dek, sarsılmaz bir adanmışlıkla her gece ve bazen de gündüzleri yazmış. Aslında beni en çok tam da o aylar, o haftalar ilgilendiriyor. Ne olduğu hakkında genel bir fikrim var veya en azından makul bir teori geliştirdim ama eğer o son haftalara dair yazılı bir şeyler olsaydı bu Ovidian dönüşümü neyin tetiklediğini, aklından neler geçtiğini daha iyi anlayabilirdim. Belki çektiği acıyı veya

muhtemelen duyduğu aşağılanmayı, hayatında geçirdiği ikinci dönüşümü, kelebekten, kendinden utanan bir kara sineğe geçişini daha iyi kavrardım. Ne yazık ki o aylar benim için kayıp.

Hannah sadece fiziksel açlıktan bahsetmiyordu. 1922'de, benden on beş yıl önce doğduğu zaman Lübnan'daki kıtlık büyük ölçüde sona ermişti – Osmanlı askerleri ve bir çekirge vebası, birbirlerinin yerine geçen bu haşaratlar Büyük Savaş sırasında tüm yiyeceklerimizle kendilerine ziyafet çekmişlerdi. Hannah, alt orta sınıftan, ama asla fakir denmeyecek bir ailenin beşinci ve tek kız çocuğuydu.

Söylentiye göre annesi tam bir hafta boyunca doğum yapmaya çalışmıştı çünkü Hannah dünyaya adım atamayacak kadar utangaçtı. Yine söylentiye göre, sonunda onu zorla çekip çıkardıklarında utangaçlıktan ağlamamış, hatta mırıldanmamıştı bile. Suratı, poposu, yeni doğmuş tüm bedeni tarla domatesi gibi kıpkırmızıydı. Tüm bunlar, sanki salt gerçeklermiş gibi, en ufak bir ironi barındırmadan aktarılmıştı ona. Evet, saçlarının kızıl tilki renginde olduğu doğruydu.

Çocukken ailesi tarafından seviliyordu; ağabeyleri ona bayılıyor, sevgiye boğuyorlardı. Evin küçük bebeğiydi. İyi besleniyordu. Hiç aç karna uyumak zorunda kalmamıştı.

İki kusurla doğmuştu: hafif çarpık bir tek bacak ve aşırı utangaçlık. İkinci kusuru yirmili yaşlarında toparlandı ama ilki hiçbir zaman tam olarak geçmedi. Sol ayağı için yapılan tedaviler daha bebekliğinden başlamıştı.

Babasının evinin, Hannah'nın dünyamıza adım attığı evin üç bina ötesinde bir *azadirachta* ağacı ve üç katlı, Osmanlı taklidi bir ev dikiliyordu. Burada bir Arap şifacı yaşıyordu. Çoğu Beyrutlu ona saygı gereği Arap doktor diyordu; o kadar saftirik olmayanlarsa şarlatan. Bizim güzel dilimizde ayrıca *neem* ve *zanzalacht* isimlerini alan bu azadirachta ağacı, adamın ekmeği ve yağıydı ya da ekmeği ve can suyu. Ağacın reçinesinin sözde tıbbi faydaları Lübnan'ın dört bir yanından hastayı kapısına getiriyordu. (1990'larda, bizim sah-

te doktor çirkin bir halde yitip gittikten, Arap doktorlar bu mesleği yapmaz olduktan yıllar sonra, Sri Lankalı uyanık bir işçi bu ağacı keşfetti ve ampuller dolusu reçineyi Beyrut'taki Seylanlı hizmetçilere sattı. Neem ağacının iyileştirici gücü o coğrafyada da ünlüydü.) Ağacın can suyu, Arap şifacının yazdığı her reçeteye sızıyordu. Hatta kemikler için yaptığı alçıya bile ondan karıştırıyordu. Bu, onun *pek–de–gizli–olmayan* malzemesiydi.

Hannah o şarlatanın elinden çektiği acıları günlüğüne yazmıştı; bazıları hatırladıkları, bazılarıysa sonradan kurguladıklarıydı. Adam kemiklerin düzgün kaynayacağı umuduyla daha dört yaşına gelmeden ayağını iki kez kırmıştı. İlk seferinde yaşadıklarını hatırlamasının mümkün olmadığını yazmıştı günlüğüne, çünkü henüz altı aylık bile değildi. Ancak bu olay kendisine anlatıldığında yirmili yaşlarına dek sona ermeyecek ağlayan bebek kâbusları görmeye başlamıştı. Her iki kırma işleminde de uyuşturulmamıştı. Operasyonun kendisini, herhangi bir alet kullanılıp kullanılmadığını hatırlamıyordu – ufku açık kişiler hayallerinde örsler, tokmaklar ve nalbant önlükleri canlandırabilirler fakat Hannah sadece sonunda yaşadığı acıyı hatırlıyordu.

Aklında kalan ayrıntılar beni hayrete düşürmüştü; günlüğüne yazdıkları – ergenlik yıllarının sonlarında, şarlatan ziyaretlerinin üzerinden on sene geçmesinin ardından yazdığı ayrıntılar. Beyaz, temiz bir bekleme odası hatırlıyordu; Arap doktorun Ürdünlü karısının sürekli ıslak olan zemini paspasladığını, her köşe bucağın tozunu aldığını, yalnızca tavanın bir köşesine uzanamadığını, o köşeden plastik bir üzüm demetiyle tozlu, yapay yaprakların sallandığını. Yanında annesinin değil, babasının olduğunu. İkinci oda, yani işkence odası, dıştan temiz gibi görünmekle beraber hemen fark edilmeyen bir iltihap kokusu barındırıyordu. Havada hafiflik, belirsizlik, sığ soluklanmalar. Ve adamın kendisi: Uzun boylu, bir deri bir kemik; parlak, iri gözler ve hain bir gülümseme. Tüm bunlar yeniden kurgulanmış şeyler miydi? Ayaklarında çorap yoktu, yıpranmış çarıklar giymişti. Babasının abartılı bir kibarlık

sergilediğini hatırlıyordu. Bir rafın üzerinde, tozlarla, bitkilerle, yapışkan sıvılarla dolu kavanozlar. Ve acı.

Hannah utangaçlığının çektiği acılarla ilgisi olduğunu düşünmüyordu – bir nedensellik ilişkisi yoktu; en azından Hannah'ya göre. Neredeyse göze hiç çarpmayan topallaması da utangaçlığını açıklamıyordu ama tabii ki duruma pek de yardımcı olduğu söylenemezdi. Sen ya da ben bu aksaklığı fark etmeyebilirdik ama o farkındaydı. (Yürüyüşünü, sürünün alfa olmayan goriline benzetiyordu). Onun için zor bir durumdu. Ayrıca muhtemelen, herhangi bir damat adayının ve bu adayın keskin gözlü ailesinin durumu muhakkak fark edeceğini düşünmekte haklıydı.

Gerçi ortada bir damat adayı yoktu; sadece teğmen vardı ve o da tam olarak bir aday sayılmazdı. Bu adama az sonra geleceğim.

Hannah'nın duyduğu açlığıysa açıklayacak hiçbir şey yoktu.

Hannah yedikçe yiyordu. Önüne ardına ne konsa yiyordu. Bir türlü durmuyordu ve durmak aklına da gelmiyordu. Çocukken meyveye çok düşkündü. Anlaşılan, annesi, Hannah'da bir sorun olduğunu, babasının eve getirip mutfak masasına bıraktığı bir salkım muzu tek başına mideye indirmesiyle fark etmişti. Bir oturuşta yaklaşık yirmi beş muzlu bir salkımı yemişti. Dört yaşındaydı.

Ailesi sorunu görmekte geç kalmıştı çünkü Hannah şişman değildi. Daha doğrusu, obez değildi. Benim için, kibarca söylemek gerekirse biraz iri, balık etli ve yuvarlak hatlıydı. Ama çirkin denecek kadar değil. Bana öyle geliyor ki ergenliğinde de çocukken göründüğü gibi olmalıydı; gürbüz ve sağlıklı. Annesi duruma dikkat kesilmeye başlayınca Hannah'nın sürekli yediğini fark etti. Zengin olsun fakir olsun, Beyrut'taki tüm mutfaklarda olduğu gibi onların mutfağında da mutlaka yiyecek bir şeyler olurdu. Hannah da üzerine düşeni yapıyordu.

Annesi yemekleri kaldırmaya, sadece belli saatlerde ortaya çıkarmaya başladı. Hannah'nın kafası ilk başlarda karıştıysa da zamanla buna alıştı. Yemekler, herkesin paylaştığı ortak tabaklarda servis edildiği için Hannah önündeki her şeyi yemeye devam etti. Ancak bu kez diğerlerinin paylarını da yer olmuştu. Yemek masaya konduğu gibi ortadan kayboluyordu. Hannah lokmaları uçup gideceklermiş gibi yutuyordu ve tabii uçup gidiyorlardı da. Akşam yemekleri bir yarışa dönmüştü. Ağabeylerinden biri bir an tereddüt etse yeme hakkını kaybediyordu. Annesi ve babası Hannah'yla konuşmayı denediler. Ama onları anlayamayacak kadar küçüktü. Sadece açtı.

Babası farklı bir taktik denedi. Eve bir kasa mandalina getirdi. Hannah'ya hepsinin onun olduğunu söyledi. Başka kimse dokunmayacaktı. Odasında saklayabilir, canı istediği zaman yiyebilirdi. Bu mandalinalar hiçbir yere gitmeyecekti.

Tabii gittiler. Hannah, odasında tek başına, bir kasa mandalinayı bir akşamda yedi. Gece yarısı şiddetli karın ağrılarıyla inliyordu.

Günlüklerinde genelde rastgele karalamalar ve anlamsız çizimler olan bir sürü resim vardı. Ancak bir tanesi, Hannah'nın verdiği isimle açlık habercisi, oldukça dikkate değerdi; en azından benim için. Çok sonradan, yetişkin bir kadın olarak, sürekli sevilme, istenme ihtiyacı duyduğunu yazmıştı; içindeki kara delikte, acilen giderilmesi gereken bir iştahla yaşayan, yırtıcı bir canavar vardı. Hannah'ya sunulan bütün sevgiyi, canavar fırlayıp kapıyor, ona hiçbir şey bırakmıyordu. Bu baskın canavar resmi oldukça incelikli ve ustaca çizilmişti. Ejderhaya benzer bir canavar, at gibi başını delikten dışarı uzatıyordu. Bu delik mükemmel bir daire ya da Hannah'nın çizim açısı nedeniyle mükemmel bir elips şeklindeydi ve deliğin gerçekten ne kadar koyu, ne kadar karanlık olduğunu göstermek için üzeri çapraz çizgilerle taranmıştı.

İşte Hannah'cığım böyleydi.

Hepimiz gibi o da yaşadı, hayatta kalmayı başardı. Senin benim düşündüğümüzün aksine mahallede onunla ne alay ediyorlar ne de ona işkence çektiriyorlardı. Topallayan ve ai-

lesinden olmayan herhangi bir Tanrı kulunu her gördüğünde suratına kan hücum eden tombul, kızıl saçlı, çilli bir kız –tamam, Beyrut'ta ender rastlanan bir şey değildi bu belki ama yine de?

Bu tuhaf halleriyle alay konusu olmaktan kaçınmayı nasıl başarmıştı?

Hannah'nın ailesi sevilen, saygı duyulan bir aileydi. Ona göz kulak olan ağabeyleri popüler çocuklardı. Eğer kusurları olmasaydı erkeklerin onunla evlenmek için sıraya gireceklerini yazmıştı Hannah ve muhtemelen haklıydı da. Ama insanların onu bir nevi kabul etmelerinin sebebi bundan ibaret değildi. Başkalarını memnun etmek için bitmek tükenmek bilmeyen bir arzu, günlüklerinde yazdığı gibi "cibilliyetsiz bir iştah" duyuyordu. İnsanların ne istediklerini, daha küçük bir çocukken bile bir bakışta anlamak gibi açıklanamaz bir beceriye sahipti ve istediklerini onlara sunmaya hep hazırdı. Evde, annesinin ne zaman yardıma ihtiyacı olduğunu, babasının ne zaman sırtının ovulmasını istediğini hemen anlayıveriyordu. Okula giderken yanında her şeyden iki tane götürürdü; iki dolma kalem, iki kurşun kalem, iki silgi. Kızlardan birinin tükenmez kalemi biterse Hannah'nın fazladan kalemi daha o esnada sihir gibi ortaya çıkıverirdi. Sevilmeyen biri değildi. Onu görmezden geldikleri de olurdu ama genelde hoş karşılanırdı. Ailesini ve öğretmenlerini memnun etmek için elbette ki çalışkan bir öğrenci olmuştu.

Günlüğüne, komşulardan biri veya öğretmeni ona bir şey sorduğunda ya da onunla konuştuğunda nasıl hissettiğini, kalbinin nasıl hızla çarptığını, ellerinin nasıl kızardığını, ciğerlerinin nasıl büzüştüğünü, boğazının nasıl düğümlendiğini ve çenesinin nasıl sızladığını yazmıştı.

Yedi yaşındayken annesiyle babasının yatağına geri taşınmıştı. Evin sadece iki yatak odası vardı; buna karşılık dört erkek ve bir kız çocuk barınıyorlardı. Anlaşılan erkek çocuklardan biri belli bir yaşa gelmiş ve babaları, Hannah'nın artık ağabeyleriyle aynı odada kalmaması gerektiğine karar ver-

mişti. On dört yaşına geldiğinde, babası eve iki oda daha yaptırana dek Hannah ebeveyninin yanında uyumuştu: Baba sol tarafta, anne ortada, Hannah sağda. Günlüğünde o günlerden özlemle söz ediyordu. O yaşlarda uyumakta hiç zorlanmıyordu; annesinden gelen bir yetenek. Yatağa tırmanıp annesinin arkasına yerleşir ve rüyalar alemine dalıp giderdi. Babası ise bu beceriden yoksundu; Hannah annesinin horlama yeteneğine de sahip olduğu için adamcağızın uykusuz geceleri aile arasında sakız gibi uzayan şakalara konu oluyordu.

"Babamın havasını sömürüyorduk," diye yazmıştı.

Sosyalleşme becerisinden yoksundu; bana da oldukça tanıdık bir kusurdur bu. Bazı açılardan ikimizi bir araya getiren şey de bu olmuştu. Ama her zamanki gibi fazla hızlı gidiyorum. Bizim birbirinden çok farklı iki insan olduğumuzu gösteren bir şey de var; en azından benim kitabımda ve onun günlüğünde. Ergenlik yıllarında tuttuğu günlükler fantezilerle doluydu. Aşk ve evlilikle ilgili ayrıntılı anlatımlardı bunlar; asla seks yoktu, sadece kurtarılma hikâyeleriydi. Sanki neredeyse, birkaç yıl sonra Beyrut piyasasına yıldırım gibi düşecek olan o masum aşk romanlarını önceden görmüştü. Biraz daha büyüdüğünde, ağlak aşk hikâyelerinin fotoğraflarla ve konuşma baloncuklarıyla anlatıldığı İtalyan fotoromanların (Fransızcaya çevrilmiş versiyonlarının) müptelası olacaktı. Ancak bu romanlar 1950'lerin başına kadar Beyrut'a ulaşmamıştı; bu nedenle ergenlik çağında ayrıntıyla kâğıda döktüğü fantezileri onlardan ilham alarak yazmış olması söz konusu değildi. Belli ki zamanının ilerisinde yaşayan bir kızdı.

Fantezileri ustaca kurgulanıyor ve hoş bir şekilde dile getiriliyordu. On dört yaşındayken günlüğüne yazdığı yazılardan özellikle etkileyici olan biri vardı; kocasıyla beraber yaşayacakları yatak odası en ufak ayrıntısına kadar tasvir edilmişti. Müstakbel sevgilisinin tasviri ise biraz daha uçucu olma eğilimindeydi; her yazısında başka bir şekil alıyordu: uzun boylu, orta boylu, kıllı, kılsız, bıyıklı, tıraşlı. Tanışmalarıysa –yolda birbirlerinin yanından geçerken bakışmalar, okul

kitabından kafasını kaldırınca bir çift aşk ve tutku dolu mavi gözle karşılaşmalar– *Goldberg*'den bile daha çok çeşitlilik gösteriyordu.

Şaşırtıcı şeylerden biri de –ben gerçekten afallamıştım– Hannah'nın kimliğinin de sürekli değişmesiydi. Romantik fantezilerden oluşan yüzü aşkın günlük yazısından birinde bile Hannah'nın kendisi yer almıyordu. Bambaşka bir Hannah'yı yazıyordu. Bazılarında sarışın, bazılarında esmerdi. Bazen Mısırlı bir aktris, bazen terk edilmiş Avrupalı bir prenses, bazen de sürgüne mahkum Rus bir kontesti. Kendi ismini kullanıyor ama kendi kimliğine yer vermiyordu. Zengindi, meteliksizdi, upuzun kirpikleri, küçücük bir burnu vardı. Bir ceylan gibi, bir kavak gibi zarafetle yürüyordu; aksak bacaklı bir kız gibi değil. Kendini fantezilerinde yeniden yaratıyordu.

Pek ya benim fantezilerim? Bence pek fantezi denmez; daha çok ılımlı hayaller veya uysal arzulardı. Ben romans ve macerayla ilgili nadiren, aşk ve kocalarla ilgiliyse hiç hayal kurmazdım. Evlenecektim, bunu biliyordum ama bu benim için daha çok gerçek bir olgudan ibaretti. Çok yakında vuku bulacak, şimdiden olmuş bitmiş olarak gördüğüm bir şeydi; dört gözle beklenecek bir şey değil. Kiminle veya nasıl evleneceğimi düşünerek geçirmiyordum vaktimi. Benim tek istediğim çalışmama müsaade edilmesiydi. Bir sekreter olarak kariyer yapmayı umuyordum. O zamanlar sekreterlikten başka iş alanı tasavvur edemiyordum. Karşılaştığım iş sahibi kadınlar sadece hizmet sektöründe çalışan kadınlardı: hizmetçi, aşçı, tezgâhtar, sekreter, okul öğretmeni. Mizacım gereği çok fazla insanla iç içe olamazdım. Sekreterlik huzurlu bir meslek gibi görünüyordu – zeki, dürüst, efendi bir adama asistanlık yapmak. Sanırım ironik olan, zamanımı, ideal kocayla ilgili hayal kurmaktan çok, bir gün nihayet sahip olacağım ideal patronla ilgili hayal kurarak geçirmiş olmamdır.

Şu eski klişe nasıldı? Bütün Arap kızları sıraya girmiş, Tanrının, evlenmek–için yanıp tutuşan kız genini dağıtması-

nı beklerken herhalde ben başka bir yerde, muhtemelen bir kitabın içinde kaybolmuş falandım.

Bu gene sadece Arap kızlarının sahip olmadığını biliyorum evet, ama bizim buralarda oldukça baskın bir gendir. Yaradılış ve yetiştirmenin gizemli gücü, bir epijenetik kasırgası, bizi evlenmeye ve üremeye iteliyor. Sosyal işaretler, toplumsal törenler, dini ritüeller, aile toplantıları, tüm bunların tek amacı, Bruno Schulz'un evlilik yolculuğu dediği şeye geçiş yapacak olmalarının önemini ve kaçınılmazlığını çocukların beyinlerine kazımaktır. Benim jenerasyonumdan hiçbir kız bu düzene başkaldırmayı hayalinde dahi canlandıramazdı ki zaten istemezdi de. Benden küçük kadınların zihinlerindeyse bir hayal gücü tomurcuğu yeşermeye başlamıştı. Fadia başkaldırdı. Yine de, onun başkaldırı anlayışı da takip eden kuşaklardaki kızların başkaldırı anlayışının aynısıydı. Tek isyanı, evleneceği kişiyi seçme hakkına sahip olmak üzerineydi. Zamanla, anlaşmalı evlilik prangası Akdeniz'in sularına atıldı; aileler dışarıdan yapılan evliliklere, ister farklı dinler, ister farklı sınıflar, isterse farklı klanlar olsun, alışmaya başladılar. Biriyle çıkmak, evlilik öncesi birlikte yaşamak, zina ve rastgele cinsel ilişki, günümüz Beyrut'un da karşılaşılan sıradan manzaralara dönüştü.

Feminizm Lübnan'da espadrillere ve koşu ayakkabılarına ulaşamadı; henüz hâlâ daha makul topuklarda geziyor. Evlenmeme seçeneği henüz sahneye giriş yapmadı. Belki şimdilerde giriyordur, onu bilemem. Gençlerle bağım yok.

Bunları yazarken, koca hayali kurmadım dememin ne kadar doğru olup olmadığını düşündüm. Bile isteye gerçeği gizlediğimi söylemiyorum. Fakat sonsuz kere yorumlanabilecek olan Freud'a başvuracak olursam ve Freud'un da, insan geçmişten söz ederken aldığı her nefeste yalan söyler, gibisinden bir şey demiş olduğunu düşünecek olursak, şunu söylemek istiyorum:

İnsan geçmişle ilgili yazarken çizdiği her harfle yalan söyler, hatta kahrolası virgülle bile.

Hafıza, anı yazıları, otobiyografi – yalan, yalan, hep yalan.

Hiç kocam olacak adam hakkında düşünmediğim, hiç koca hayali kurmadığım doğru mu yoksa bugün olduğumu hayal ettiğim kişi, olmak istediğim kişi, kendini o günün gerçeklerine mi dayatıyor? Bu soru anlamlı geldi mi?

Şöyle diyeyim: Benim de her Beyrutlu kız gibi evlenme hayalleri kurmuş olmam, müstakbel kocamın tipi hakkında fantezilere kapılmış olmam gibi bir ihtimal var. Ancak büyüdükten, üzücü ve hep eksik kalmış bir evlilik deneyimi yaşadıktan sonra kendimi yeniden yaratmış ve böyle önemsiz meselelerle ilgili zaten hiçbir hayale kapılmamış olduğuma kendimi ikna etmiş olabilirim. Bu mümkün. Ben bütün samimiyetimle gönül işlerini önemsemediğime inansam da, bir genç kız olarak o kadar da cesur hissetmiş olabileceğimi de düşünemiyorum.

Bu nedenle ihtimallere açığım.

Benimle kalan bazı imgeler var. Okuduğum bir makaleyi hatırlıyorum, –sanırım Nuriddin Farah yazmıştı, emin değilim– yazar, romanlardan aklımızda kalanın sadece sahneler, daha doğrusu imgeler olduğunu söylüyordu. Gerçekten öyle midir bilmiyorum ama birçok yazar romanlarını imge üzerine imge kullanarak yazıyor gibi – muhtemelen bu biçimi en iyi şekilde işleyen yazar Michael Ondaatje'dir; romanları bana, kurgudan ziyade birbirinden bağımsız bir dizi harikulade imgeden oluşuyor gibi görünür. O makaleyi kimin yazdığını hâlâ hatırlayamadım; belki Ondaatje bile olabilir ama bundan kuşkuluyum.

Yukarıda bahsettiğim fikri benimsemiyorum çünkü eğer bir romandan aldığımız tek şey sadece imgeyse, o zaman bundan çıkacak bariz sonuç, fotoğrafın, resmin ya da filmin daha iyi bir iletişim aracı ve daha üstün bir sanat biçimi olduğudur. Sağlam bir kanı değil. Ayrıca, *İngiliz Hasta*'yı roman olarak

sevmiştim ama film, sevgili Juliet Binoche'un varlığı bir yana, benim için fazla ağlamaklıydı.

Bu konuyu açmamın sebebi, hafızama kazınmış bir imgeden söz etmekti – derin kederli W.G. Sebald'dan bir imge. Alphonso adında bir büyük amcanın resim yapma ânını tasvir eder: "Resim yaparken her zaman bir gözlük takardı, ama bu gözlüğünün çerçevesine cam yerine gri, şeffaf ipekten bir tül yerleştirilmişti, böylece önündeki manzarayı her zaman incecik bir ortünün ardından görüyordu, öyle ki kendisi için renkler soluklaşıyor ve dünyanın ağırlığı gözleri önünde eriyip gidiyordu."[30]

Muhteşem.

Bazen geri dönüp yaşamıma, çerçevelerinde gri ipek peçetelerin olduğu bir gözlüğün ardından baktığımı düşünüyorum.

Bu önemsiz sayfalardan geriye senin için hangi imgenin kalacağını tahmin edecek olsam sevgili dostum, zannederim ki annemin çığlığı, zayıf bedeni, ellerinin duruşu, dehşetli haykırışı olacaktır.

Bildim mi?

Çoğu insan çocuklukları, ilk aşkları veya belki Beyrut'un eski hali ya da göçüp gitmiş anne babaları için özlem duyduğunu söyler. Ben duymam; en azından herkesin duyduğu anlamda. Ben sahneler için özlem duyarım. Gençlik yıllarımı sevgiyle hatırlamıyorum; ailemi de öyle: Ne rahmetli amca yarısı babamı ne de hâlâ hayatta olan annemi. Buna karşılık, acımasız sıcakların bastırdığı o yaz gecelerinde, bütün pencereler açık, içeri süzülen yasemin kokusuyla bütün çocuklar hep beraber uyumamızı, çarşafların desenlerini ve renklerini özlemle yâd ediyorum. Küçük üvey kız kardeşim yatağı ıslatınca o zamanlar en sinir bozucu olan anı, yataktan çıkmak zorunda kalmamızı bile şimdi bir kutsallık hissiyle hatırlıyorum. Bende bu hissi uyandıran şey, kız kardeşim ya da yaşadığı zor anlar değil de, çarşaftaki ıslak lekeyi inceleyen

30 *Austerlitz*. W. G. Sebald. Çev. Gülfer Tunalı. Can Yayınları, 2008

annemin etrafında, hep aynı noktada dikilmemiz, şilteyi havalanması ve güneş ışığında temizlenmesi için dışarı taşımamız. Salondaki mobilyaların belli başlı bir düzene göre yerleştirilmiş oluşu, sehpanın üzerindeki yuvarlak pirinç tepsinin akşam yemeği için hazır edilişi gibi şeyler içimi ısıtıyor.

Öte yandan, *Swann'ların Tarafında*'da ya da *Guermante'nin Yolu*'nda çıkılan yürüyüşler için veya Charles Kinbote'nin banyo yapmakta olan John Shade'i şaşırttığı an için ya da Anna Karenina'nın trendeki oturuşu için özlem duyabiliyorum.

Bir keresinde bir sekreterle tanışmıştım, sınıf arkadaşımın annesiydi. Sabahleyin kızını okula, bahçe kapısına kadar getirmiş, bu esnada kır saçlı Ermeni bekçi, her veli geldiğinde yaptığı gibi onları karşılamak için kulübesinden dışarı çıkmıştı.

Cennet kapısının bekçisi Herkül müydü? Bu yaşlı Ermeni'yi hiçbir açıdan Herkül'e benzetemem. Görevi, hiçbir öğrencinin okul bitmeden kapıdan çıkmamasını, öğrenci ve öğretmenden başka kimsenin de kapıdan girmemesini sağlamaktı. Ki bu nedenle, her ne kadar kızın annesine dalkavukça yaklaşmış olsa da, asıl yaptığı şey, kızı anneden almak, anneyi de girmekten men etmekti. Yani hayır, kesinlikle Herkül olamaz. Ayrıca okulu çok sevmiş ve kendimi o kafesin içinde çok rahat hissetmiş olmama rağmen, okul benim için Cennet'ten çok Hades'ti – orada ritüel çocukları öldürmekti; çocuklar ölüme gönderiliyordu. Bekçi bu durumda kayıkçıydı.

Anne kızını teslim ederken bekçiyi asil bir gülücükle şereflendirdi. Üzerinde sanki başka birine aitmiş gibi duran terzi işi bir elbise vardı; kadın elbiseyi taşıyabiliyordu ya, yine de niyeti bir gün büyüyüp elbisenin içini doldurmaktı sanki. Gri elbise, o günkü iç karartıcı gökyüzünün kurşuni grisinden oldukça farklı bir tondaydı. Anne omuzlarına parlak, mavi bir şal atmıştı. Okula gelen ve her biri bir uyuşukluk vebasından

mustarip öğretmenlerin aksine bu kadın, etrafındaki dünyayla ilişki halinde, bilinçli ve iştirak eder duruyordu. Şimdi bunları yazarken, onu seyretmenin, bir anne olarak ne kadar genç göründüğünün ve içinde nasıl da doğal bir çocuksuluk barındırdığının bende doğurduğu o muhteşem hissi hatırlıyorum.

Kızını bekçiye teslim edişini parmaklıkların öbür tarafından izledim – evet, bir önceki seneye kadar kafamın aralarından geçebildiği gerçek demir parmaklıklar. Ucuz sarı renkte, kafesteki kanarya sarısı tonunda boya katmanlarıyla boğum boğumlardı; boya soyulup dökülmeye başlamıştı ve altından görünen pas, rengi hoş bir şekilde tamamlıyordu. Ben kadını izliyordum. Ellerimle parmaklıkları tutuyor, elmacık kemiklerimi iki yandan boyalı demirlere bastırarak yüzümü aradaki boşluğa yaslıyordum.

Kızı, yani sınıf arkadaşım gelip yanımda durdu. Annesinin, kayıkçıyla gereksizce hoşbeş etmesini seyretti. Bizse kendi aramızda tek kelime bile konuşmadık. Annesi daha sonra bizi fark edip yanımıza yürüdü. Kibarca kim olduğumu sordu, kızının arkadaşı olup olmadığımı öğrenmek istedi; yalnızca evet ya da hayır anlamında başımı sallamamın yeterli olacağı kısa sorular.

"Size güzel bir gün dilerim kızlar," dedi.

Elini parmaklıkların arasından uzattı. Saçlarımı okşarken şalının omzundan aşağı kayışı bugün bile gözümde canlanır – hatırladığım kadarıyla, bu birinin başımı okşadığı tek andı. Sonra gitti.

"Annem on parmak yazabiliyor," dedi sınıf arkadaşım.

Bir kez daha konudan saptım. Affedersin. Müsaadenle tekrar Hannah'ya döneyim.

Hannah ve beni bir araya getiren şey, daha önce de söylediğim gibi sosyal beceriksizliğimizden çok, Hannah'nın teğmenle tanıştığı o kader günüdür; gerçi o kader günü, evlenmemden çok önce, ben daha bir çocukken çoktan gerçekleşmişti.

Hannah onunla tanıştığında yirmi ikisindeydi; o dönemin şartlarına göre bekâr olmaktan utanılacak yaştaydı, ama henüz tescilli bir kız kurusu da sayılmazdı. O zamanlar günlüğüne yazdıkları, gelecekteki yaşamının nasıl olacağına dair akıl yürütmeler, mahallede hangi kızın evlenme teklifi aldığı, ve aile içindeki konumunun nasıl değişime uğradığıyla ilgiliydi. Hannah teğmeni oltaya taktığında ağabeylerinin hepsi çoktan evlenmişti. O kader gününden on üç hafta önce, yengelerinden biri bir oğlan çocuğu doğurmuştu; ailedeki dördüncü ve ilk erkek torundu.

Çarpıcı bir olaydan söz etmişti. Henüz yeni evlenmiş ve Hannahlar'ın evinde yaşamaya başlamış son yengesi Maryam (o zamanlarda sadece iki ağabeyi onlarla aynı küçük evde yaşıyordu), Hannah'nın babasıyla hararetli bir sohbete dalmış. Yengemi aşan bir sohbet, diye yazmıştı Hannah fakat Hannah'dan birkaç yaş küçük olan kız fazlasıyla şen şakrak ve yüksek sesle konuşuyormuş. Hannah, yeni yengesinin "sessizliği takdir edemediğini" yazmıştı – bana sorarsanız çok güzel bir ifade.

Aile toplanmış, salonda akşamüzeri kahvesi içiyorlarmış. Kız konuştukça konuşuyor, Hannah'nın babası kahvesini höpürdetiyormuş. Hannah kendi boş kahve fincanını ve annesinin boş fincanını eline alıp mutfağa doğru yürümeye başlamış. Tam Maryam'ın yanından geçerken, gözleri kayınpederinde, makinalı tüfek gibi konuşmaya devam eden Maryam, kendi fincanını öne doğru uzatarak sol eliyle direkt Hannah'nın yolunu kesmiş.

Hannah durmuş, ayak parmakları kıvrılarak halıya sımsıkı saplanmış. Tabii o sırada, öfkeden çok utanç duymuş. Ne yapacağını bilememiş. Kız ona bakmamış bile. Hannah, Maryam'ın fincanını da taşımak istermiş ama annesi kadar maharetli değilmiş. Salondaki saatin tik–takları adeta onunla alay ediyormuş ama kimse bunu fark etmiyormuş bile.

"Tepsiyi getireyim," demiş Hannah, yengesine. "Bir dakika bekle."

Maryam, düşüncesizliğini ve duyarsızlığını dehşetle fark ederek ayağa fırlamış. "Lütfen affet, ablacığım," demiş. "Aklım başka yerdeydi. Utancımdan öleceğim. İzin ver de sana yardım edeyim. Hepsini bana verebilirsin."

"Affedecek bir şey yok," demiş Hannah. "Hem de hiç yok."

İki kız fincanları mutfağa birlikte götürmüşler.

Müsaadenle kısa bir şeyden söz edeyim, çok kısa. Tik–tak.

Günümüz uzmanları, internetin gelmiş geçmiş en büyük gelişme olduğuyla ilgili bu aralar sürekli bir şeyler atıp tutuyorlar. Onun ağı, bunun ağı, bırakın ev sahibi örümcek hayatınızı sömürüp tüketsin. Dünyayla bağlantı halinde olmak bana hiçbir açıdan çekici gelmiyor.

Yalnız yaşayan ve yaşlanmakta olan bir kadın olarak en sevdiğim teknolojik buluş elektrikli saat; aslında, Beyrut'un elektriğinden söz ettiğimiz için pilli saat demeliyim. O eski saatlerin nasıl bir kaygıya yol açtığı hakkında bir fikrin var mı? Tik–tak, bomboş bir evde tek başınasın. Tik–tak, dışarıdaki dünya seni yutmaya geliyor. Tik–tak, giderek gençleşiyor filan olamazsın, değil mi? Biri bana bir sakinleştirici versin lütfen.

İleri marş giden zamanın vuruşları tik–tak.

Çarklarla dolu o küçük nesnenin tik–takları, yaşamı öğütüp içinden yenilerini çıkarıyor, tüm varoluşu boğuyor,

Bu muhteşem keşfin icadından sonra da akrep ve yelkovan aynı yönde dönmeye –siz gençler için söyleyeyim, buna saat yönü derler– devam etti; zaman hâlâ ilerliyordu ama mucize eseri, o uğursuz vuruşları artık sadece bir vızıltıya indirgenmişti.

Hannah, yengesine affedecek bir şey olmadığını söylerken samimiydi. Bu olayı hiçbir zaman yengesine mal etmedi. Yaptığı şeyin önemsiz bir hata, küçük bir gaf olduğunu düşünüyordu. Sonuçta yengesi bilerek onu küçük düşürmek istemiş değildi. Maryam kendini o kadar suçlu hissetmişti ki

ondan sonra Hannah'yı hep el üstünde tutmaya çalışmıştı. Aslına bakarsan, Hannah'nın öldüğü güne dek, o ikisi, aynı çatı altında güzelce yaşadılar. Hatta Maryam bugün hâlâ taze çiçeklerle haftada bir kere Hannah'nın mezarına gider, çiçekleri mezar taşının tam iki el uzağına bırakır.

Yine de o olaydan sonra Hannah'nın günlüğündeki yazılar değişmişti. Cümleler bir süreliğine kısalmıştı. Yazıları giderek azalmış, giderek daha sinirli bir havaya bürünmüştü – düzensiz, gergin karalamalardı; sadece yediği yemekten bahsediyor olsa bile.

1944'ün ikinci yarısında, yeniden doğmuş gibi geleceğe umutla bakan ülkesi bağımsızlığının birinci yılını geride bırakırken, Hannah artık bütün zamanını evde geçirmeyeceğine karar vermişti.

Orta sınıf bir aileden gelen, eğitimli, iki dile, Arapça ve Fransızcaya hakim ve üçüncüsünü, İngilizceyi de derdini anlatabilecek kadar bilen, felsefeyi çok seven ve başarılı da olan genç bir kız o dönemde ne yapabilirdi?

Pek bir şey değil.

İlk olarak, babası beklenildiği üzere kızının çalışmasına, kızının herhangi bir şekilde para kazanmasına karşıydı. Babası iyi bir adamdı. Hannah ona hayrandı. Adamın engelleyici tavrı sadece yaşadığı dönemin gerektirdiği bir şeydi.

Hannah ona diller döktü, yalvardı, yakardı ve sonunda adam ilk kararından geri adım attısa da ikincisinden vazgeçmedi. Çalışmasına izin veriyordu ama para kazanmayacaktı. Onun kızı bu şekilde saygınlığını yitiremezdi. İstiyorsa babasına bakkalda yardım edebilirdi. Hannah mutluluktan havalara uçmuştu.

Bir pazartesi sabahı işe başladı ve üç gün boyunca, günlüğüne çalışmaktan ne kadar zevk aldığını yazdı. Malları dizmekten temizliğe, müşterilere yardım etmekten para işini üstlenmeye her şeyi yapıyordu. Günlüğü daha uzun, daha tumturaklı, daha detaylı ve keyif dolu yazılarla doluyordu. Babasıysa iki kat daha mutluydu; sevgili kızını mutlu etmiş olmakla bir yana, mahalledeki kadınların dükkânda daha çok

vakit geçirip daha çok şey satın almaya başladıklarını da görmüştü. Kızının pek konuşkan biri değildi ama kadınlar hiç şüphesiz onunla ya da iki oğluyla konuştuklarından daha çok konuşuyorlardı Hannah'yla. Hannah utangaçlığını üstünden atmaya başlamıştı. Kısa bir süreliğine de olsa dükkânın çiçeği olmuştu.

Üç gün; bu ideal yaşam üç gün sürmüştü. Çarşamba akşamı yemek yerlerken, annesi, Hannah'nın dükkândaki varlığının harikalar yarattığından söz eden kocasını dinleyince acaba kendisinin de yardımı olabilir mi diye düşünmeye başladı. Neticede, çocukları artık büyümüş, ev işleri uzun zaman önce azalmıştı. Neden olmasındı? Herkes, oğulları bile bunun çok iyi bir fikir olduğunu düşündü ve gerçekten öyleydi de.

Baba, anne ve kızları perşembe günü dükkânı beraber açtılar. Birlikte mutlu mesut çalıştılar ve işleri iyi de gitti. Ancak burası küçük bir dükkândı ve yapılacak çok iş yoktu. İşleri aralarında paylaştılar. Elde edilen gelir herhangi bir şekilde bölünmediği için herhangi bir uyumsuzluk yaşanmıyordu. Hannah içinse durum ilk günlerdeki kadar mükemmel değildi çünkü artık yapacak daha az iş kalıyordu ona.

Ama gelmiş geçmiş en dindar Müslüman Hannah, Allah onu da verir demişti her zaman.

Dükkâna dadanmasının üzerinden iki hafta geçmişti ki bir gün yapacak iş bulamadan etrafta dolanırken bir müşteri ona, insana en çok ihtiyaç duyulan yerde, yani yerel hastanede gönüllü olmasını önerdi. Hannah harika bir fikir olduğunu düşündü, annesi harika bir fikir olduğunu düşündü, babası razı geldi. Sonraki iki ay boyunca, teğmenle tanıştığı güne kadar Hannah, hiç izin almadan, ona müsaade edilen tüm saatlerde görev alarak hastanede gönüllü olarak çalışacaktı.

Eğitimli, iki dili akıcı konuşan ve bir diğerine aşina, okulda felsefeyi çok sevmiş ve üstün başarı göstermiş orta sınıfa mensup bir kadına hastanede ne iş verilirdi?

Kafeteryada servis işi tabii ki. Pilavınızın yanında kasvetli bir Wittgenstein da alır mıydınız? Ya da tatsız bir Schopenhauer? Hegel'den bir fincan metafor, belki?

Önden düğmeli sarı üniforması, saç filesi, tel tokayla tutturulan kâğıt kepi, bej çorapları ve alçak topuklu beyaz rugan ayakkabılarıyla doktorların, hemşirelerin ve ziyaretçilerin seçim yapmalarını bekliyor, sonra da yemekleri kepçeyle tabaklarına dolduruyordu. Patates yemeği şap, tamam; sıradaki, karnabahar yemeği şap, tamam; sıradaki, kuru fasulye şap, tamam; sıradaki. Günde üç saat böyle. Kimsenin onunla ilgilendiği yoktu.

Bu işe bayılıyordu.

Her ne kadar çocukluğundaki oburluğu biraz yatışmış olsa da yemek yemeyi o da seviyordu. Günlüğünde bundan söz etmemişti ama eminim servis ettiği her yemeğin birazından fazlasını da kendine ayırıyordu. Yemekhanede bir yemek düşkünü.

Hannah mutluydu, annesi mutluydu, babası mutluydu.

Sabahları üniformasını giyer –doğaüstü bir temizlikle parlayan üniformasını– işe gider ve öğlen yemeğinden sonra yine o kılıkla eve dönerdi.

Peki, işe nasıl gidip geliyordu? İşte asıl hikâye burada başlıyor.

O zamanlar Beyrut'un tabii ki altmışlı, yetmişli yıllarda şehrin modernize edilmesine karar verildiğinde yok olan basit bir tramvay sistemi vardı. Tramvay hattının biri, Hannah'nın çalıştığı hastanenin yalnızca iki bina ötesindeki durakta duruyordu. Fakat ne yazık ki bu hat Hannah'nın evine kadar gitmiyordu. Tramvay durağına ulaşmak için on dakika yürümesi gerekiyordu ki tabii aksak bacağından utandığı için bunu yapmak istemiyordu.

Beyrut sakinleri için başka bir ulaşım aracı daha vardır; bu, otomobilin ilk gelişinden beri kullanılan ve toplu olmayan bir taşıma aracıdır. Beyrutlular buna (İngilizce değil Fransızca telaffuzuyla) *servis* derler. Organik bir dolmuş sistemidir. Müşteriler yolun kenarında dururlar. Servis onlara yaklaşınca yavaşlar. Müşteri şoföre gideceği yeri söyler ve şoför de onu

alıp almayacağına karar verir. Şoförün güzergâhında olması koşuluyla, küçük bir ücret karşılığında şehirde isteğiniz her yere gidebilirsiniz. Çoğu araba beş kişiye kadar insanı götürebilir; önde şoförün yanında iki, arkada üç.

1944'te, arabası olan herkes yoldan yolcu alabiliyordu. Ama ellilerin bir yerinde, bunun için özel, kırmızı bir plakaya sahip olma zorunluluğu getirildi.

1944'te hiçbir saygın kadın servisi kullanmazdı. Aracı kiminle paylaşacağınızı ya da daha da kötüsü şoförün size uygunsuz bir laf edip etmeyeceğini bilemezdiniz. Saygın bir kadın, servis kullanmaktan kaçınırdı. Hannah ise kaçınmamıştı.

İnsanların onu yürürken görmesiyle, servise binerken görmesi arasında yapacağı tercih onun için çok basitti. O ikinciyi seçti. Fakat yabancı birinin yanına oturmasını engellemek için çift ücret ödüyordu. Öne, şoförün yanına oturmuyordu. Arkada oturuyor, iki kişilik para ödüyor, böylece binecek kişinin onun yanına değil de cam kenarına oturmasını garantiliyordu. Hannah bunu edepli ve münasip bir çözüm olarak görüyordu.

Geliştirdiği sistem işe yarıyordu. İki ay boyunca tek bir sorun bile yaşamadı. Şoförlerden ya da yolculardan gelebilecek her türlü müstehcen veya art niyetli söze karşı kılıçlarını kuşanmıştı ve hiçbir söz işitmedi. Anlaşılan o ki Beyrutlular centilmendi, en azından onun etrafındakiler. Üstündeki civciv sarısı üniformanın ve özellikle de kâğıt kepin, gördüğü saygıda büyük etkisi olduğunu düşünüyordu. Her sabah evden çıkıyor ve uygun servis için kaldırımda bekliyordu. Arka koltukta birden fazla yolcu varsa binmiyordu. Yirmi dakika bile geçmeden hastaneye varmış oluyordu. Çocuk oyuncağıydı.

22 Kasım 1944'te bir sorun yaşadı. Sonradan o günün, hayatının en güzel, en mutlu günü olduğunu düşünecekti.

Allah veriyordu.

Bağımsızlığın birinci yılının kutlanacağı günden bir gün önceydi. Herkes bu kutlu günün hazırlıklarını yapıyordu. Ülkenin dört bir yanında gereksiz görevlerin başındaki askerler,

burunların havaya dikileceği ihtişamlı geçit törenine hazırlanmak için şehre akın etmişti. Hannah öğlen yemeği servisini bitirmiş eve dönüyordu. Yanında duran dolmuşun ön koltuğunda iki kişi vardı ve arka koltuk boştu. Hannah arabaya binmeden önce, beyaz saçları ve bıyıkları özenle taranmış yaşlı şoföre iki koltuk için para ödediğini açıkça söylemeyi unutmadı. Yirmi metre gitmişlerdi ki, kocamın en büyük kardeşi, teğmenin ta kendisi, şartların demirden zincirlerine takılarak arka koltukta Hannah'nın yanında yerini almıştı.

İlahi takdir! Kader!

Tam da olması gereken yaşta olan bu yakışıklı adam, özenle taranmış siyah saçları ve bıyığı, ulusal gri üniformayla –tıpkı Hannah'nınki gibi doğaüstü bir temizlikle parlayan üniforması ve kafasındaki kepiyle– gelip Hannah'nın yakınına, bir metreden daha kısa bir yerde oturuvermişti. Tuttuğu günlüklerden, fantezilerinden birebir fırlamış bu adam; hayallerinin değişmez kiracısı onunla aynı arabayı, aynı dünyayı paylaşıyordu.

Arabasında bir Lübnan askerini taşımaktan çok gururlanan vatansever şoför bu yeni yolcuyla sohbet kurmaya çalıştı. Ancak pek karşılık görmedi. Hannah'nın teğmeni de Hannah kadar çekingendi.

Hannah'nın yanakları sanki sıcak su dolu bir küvete girip çıkmış gibi al al olmuş, teni, saçlarının kırmızısına dönüp yanmaya başlamıştı. Kendine hakim olamıyordu. Başını pencereden dışarı çevirdi ama bir yandan göz ucuyla müstakbel kocasını ölçüp biçmeye devam etti. Adamın, güçlü kalp atışlarını duyabildiğinden adı gibi emindi. Nefesini yavaşlatmaya çalıştı.

Adam ise sessizliğini koruyordu.

Arabada beraber oturalı sadece sekiz dakika olmuştu ki Hannah bir panik yaşadı.

Araba kaldırımda duran başka bir asker için yavaşlamıştı. Hannah, ağzından bayağı yüksek bir sesle *hayır* kelimesinin çıktığını duydu. Serviste zaten dört kişi vardı. Bu asker arabaya binerse teğmenin Hannah'nın yanına, yani

Hannah'nın parasını çoktan ödemiş olduğu koltuğa kayması gerekecekti. "Hayır," dedi, şoförün bu fazla yolcuyu almasına fırsat bırakmamaya çalışarak.

İlk gördüğünde şoför gerçekten de kibar davranmıştı ama şimdi arkasında oturan Hannah, adamın saçlarının hiç de özenle taranmamış olduğunu görüyordu. Saçlarını bir arada turan şey kepek sürüsüyle briyantindi. "Endişe edecek bir şey yok, madam," dedi şoför. "Size paranızı iade edeceğim."

"Hayır," dedi Hannah. "Hayır." Sesi, amaçladığından daha yüksek ve tiz çıkıyordu. İki kişilik para ödediğini ısrarla tekrar tekrar söylemek istiyordu. Bir adamın yanına sıkışmak, özellikle de bu çok çekici teğmenin yanına sıkışmak gibi bir dileği olmadığını açıklamak istiyordu. Fakat kalbi güm güm atıyor, ciğerleri patlamış bir balon gibi büzüşüyor ve resmen konuşma felci geçiriyordu. Ağzından çıkarabildiği tek sözcük *hayır* oluyordu.

"Adam asker," diye diretti şoför. "Öylece yolun kenarında bırakamayız. Bir Lübnan askeri."

"Hayır," dedi Hannah. "Hayır."

Ön koltuktaki yolcular Hannah'ya müthiş bir kınamayla baktılar. Öfkeden balık gibi kabaran şoför dudaklarını sıktı, yanaklarını şişirdi. "Askerlerimize saygı göstermeliyiz," dedi.

İşte tam bu esnada Hannah'nın şövalyesi imdadına yetişip yerdeki beyaz mendili eline aldı. "Başka bir arabaya binebilir," dedi teğmen. "Bu arabanın dolu olduğu ortada."

Hepimizin çoğu zaman yaptığı gibi teğmen de mantıklı konuşmanın gücüne gereğinden fazla bel bağlamıştı. Bizim şövalye teğmenin ağzından çıkıp çıkabilecek son cümle o oldu. Öfkeden kudurmuş olan şoför –cehennemin en yakıcı dumanları kulaklarından, sözlerin en rezili dudaklarından çıkarak– Hannah'yı da teğmeni de arabadan attı. Hannah'nın çift kişilik parasını da iade etti.

Prenses ve şövalye, hafif travma geçirmiş bir halde faytonlarının, onları egzoz dumanına boğarak öteki askerle birlikte uzaklaşmasını seyrettiler.

"Özür dilerim," dedi teğmen. "Galiba yangına körükle gittim."

"Hayır," diye cevap verdi prenses müteşekkirce, bu kez ne yüksek ne de tiz bir sesle konuşarak.

Teğmene, ona destek çıkmasını ne kadar takdir ettiğini, o müdahale etmeden önce kendini ne kadar çaresiz hissettiğini, ne kadar minnettar olduğunu, hayatına bir adamın girmesini ne kadar zamandır beklediğini, onu dünyanın en mutlu erkeği yapabileceğini, en önemlisi ne kadar iyi bir eş olacağını söylemek istiyordu.

"Biz de başka bir arabaya bineriz," dedi teğmen.

İşte kaderini mühürleyen bu zamir olmuştu: *biz*. Sana söyleyeyim, teğmenle tanıştığından öldüğü güne kadar, Hannah günlüklerinde birinci çoğul şahsı birinci tekil şahıstan beş kat fazla kullanmıştı.

Hannah başka bir arabaya binemeyecek kadar sarsılmıştı. Teğmen, arabaya binmeden önce biraz dinlenmek ister mi diye sordu. Hannah başıyla hayır dedi. Teğmen eve yürüyebilir mi diye sordu. Hannah yürüyebileceğini söyledi. Teğmen onunla beraber yürüdü. Hannah'nın evi, yolunun üstündeydi. Proustçu bir gezinti.

Sonbaharın yağmur öncesi havası hâlâ tüm güzelliğiyle sürmekteydi, hava serin ama kuru değildi. Aheste bir yürüyüşteydiler. Hannah elinde çantasını, teğmense belinde silahını ve omzundaki askıda tüfeğini taşıyordu. Hannah, teğmenin aksak bacağını daha ilk adımda fark ettiğini biliyordu çünkü Hannah'yı telaşa düşürmemek için adımlarını hemen yavaşlatmıştı. Teğmen de sözlü iletişimde en az Hannah kadar beceriksizdi. İlk yirmi adım boyunca her ikisi de kibar bir sohbet, anlamlı bir konuşma başlatmaya çalışarak kekelediler. Nihayet Hannah, dilbilgisi açısından doğru, bütünlüklü bir cümle kurmayı başardı.

"Beni kurtardığınız için teşekkürler," dedi.

Teğmen sözünü bile etmemesini rica etti.

"Minnettarım," dedi Hannah.

"Üstüme düşeni yaptım," dedi teğmen, sesi ilk kelimede çatlayarak. "Sadece görevimi yerine getirdim. Dürüst hiçbir erkek, bir hanımefendiye böyle hayvan gibi davranılmasına ses çıkarmayıp hayatına devam edemezdi."

Hannah günlüğünde *hanımefendi* kelimesinin altını üç kere çizmişti.

"Siz iyi bir aileden geliyorsunuz, şoför içinse aynı şeyi söyleyemem," dedi teğmen. "Üstlerine nasıl davranması gerektiğini bilmesi lazım."

Hannah *iyi aile* ifadesinin altını bir kez çizmişti.

"Koltuğun parasını ödemişsiniz ve o da bunu kabul etmiş," dedi. "Sadece alçaklar sözünden döner. Bir insanın sözü onu hayvanlardan ayıran tek şeydir." Sevgili teğmen o sırada duraksayıp Hannah'nın gözlerine bakar ve cümlesini tamamlar. "Ben hep sözümde dururum."

Eğer *biz* zamirini kullanmak kaderini mühürlediyse bu son cümlesiyle sıcak kırmızı balmumunu dökmüş ve aile nişanını üzerine basmıştı.

Belki sadece nazik olmaya çalışıyordu. Belki centilmenliğin bunu gerektirdiğini düşünüyordu. O üniformayı giyerek ulusun ordusunu iyi bir şekilde temsil etme görevini üstlendiğine inanıyordu. Fark etmezdi.

Hannah'nın gözlerinde bu centilmen ona evlenme teklif etmişti.

Bunu günlüğüne yazdı.

Teğmenin ona eşlik ettiğini komşular da gördüler. Hannah, gururlu bir kadın gibi başı yukarıda, burnu havada yürüdü. Herkesin artık onun nişanlı bir kadın olduğunu görebildiğinden emindi; nişanlı bir kadın gibi yürüdüğü gerçekten su götürmezdi.

Komşular, teğmenin onu kapıya bıraktığını, ayrılmadan önce ellerini eline aldığını da gördüler. Hannah'nın "Lütfen ailenize ziyarete beklediğimizi iletin," dediğini duydular. Hannah'nın ağabeyinin kapıyı açtığını, yüzünde şok geçirmiş bir ifade belirdiğini gördüler. İki erkeğin, Hannah ağırbaşlı bir edayla eve girerken el sıkıştığını gördüler. Teğmenin, yabancı

gözler tarafından ölçülüp biçildiğinden bihaber, mahalleden gittiğini gördüler.

Hannah'nın ailesi elbette ki şaşkına dönmüştü. Ne sıra dışı bir evlilik teklifi!

Annesi daha önce hiç böyle bir şey duymadığını haykırdı. Ağabeylerinden biri teğmenin ilk görüşte vurulmuş olması gerektiğini söyledi. Başka bir ağabey, bunun Allah'ın işi olduğunu, teğmeni Allah'ın gönderdiğini düşündü. Yengesi Maryam ise, coşkuyla ne kadar kısmetli, ne kadar hayırlı bir şey olduğunu söyledi.

"Peki neden ailesiyle gelip benden seni istemediler?" dedi babası, "Normal insanların yaptığı gibi."

"Eminim gelecekler," diye cevapladı Hannah.

Bunun üzerine teğmenin ailesine hemen, elden bir öğle yemeği daveti gönderildi.

Öğlen yemeği daveti mi? Hiç öğlen yemeğine misafirim olduğunu hatırlamıyorum; eski kocam ve Hannah dışında, ki onları da misafir olarak görmedim, hem ikisi de öldü zaten.

Endişelendiğim şeylerden biri de, dönüşmekten kaçınmak için çok çaba harcadığım o tipik yaşlı kadınlara dönüşüyor olmak; konuyu sürekli kendilerine çeviren yaşlı kadınlar. Hannah'nın ailesi eski kocamın ailesini öğlen yemeğine davet etmiş. Zavallı benmişim, öğlen yemeğine hiç misafirim olmamışmış. Tahammül edilemez bir şey. Eh, en azından başka insanların sürekli kendilerinden bahsetmelerine ben tahammül edemiyorum.

Yaşlı insanların, erkek olsun kadın olsun hep narsisist olduklarını düşünürdüm. Tek yapmak istedikleri kendileri hakkında konuşmaktır. İyi ama, bu sayfalar narsisistçe bir eylem değillerse nedirler? Nedir bu sayfalar?

Her şeye rağmen ben yine de başka insanlardan söz ediyorum. Başarısız bir narsisistim. Miras aldığım o mükemmel genlere rağmen başaramadım. Bu konuda annem kadar iyi değilim.

Annem zirveye ulaşmak için yaşlanmayı beklememişti. Everest'in narsisist tepelerinde dönmeye erken bir yaşta atıldı, daha sonra kocasının ölmesinin ve çocuklarının büyümesinin ardından tümüyle Himalayalar'ın üstünde süzülür oldu. Uzmanlık alanları ya da sohbet etmeye istekli olduğu konular sırasıyla şöyleydi: Kendisi, oğulları, kocası, ve diğer herkesin değersizliği. Sadece biraz abartıyorum.

Gölgesini sağdan sola takip eden kalemimin ucuyla bunları yazarken beynime annemin söylediği korkunç sözlerden oluşan anılar hücum ediyor. Ateşimin yükseldiğini hissediyorum. Yanaklarım, boynum yanıyor, gözlerim sanki yuvalarında kızarıyor, dilim damağım kuruyor. Şekli şemaili belli olmayan bir kaygıyla boğuluyorum.

Cama vuran yağmur yorgun anılarımı ve beni sadece bir nebze yatıştırabiliyor. Kulaklarım yağmurun patırtısıyla nemleniyor, zihnim serinliyor.

Çocukken, eğer bir gün eve bir yarayla döndüysem, mesela düşüp dizimi kanattıysam, bu annem için hayatında çektiği bütün acılarla ilgili konuşma fırsatına dönüşürdü. Daha o sabah bacağını sehpaya nasıl çarpmıştı, on iki yaşındayken çaydanlığı düşürüp elini nasıl yakmıştı, mide hassasiyeti ona ne ıstıraplar veriyordu. Çoğu zaman, benim yaramla ilgilenmeyi bile unuturdu.

İlk âdetime, kendi âdetinin ne kadar berbat olduğuyla ilgili dur durak bilmeden söylenmek için yakaladığı bir şans muamelesi yapmıştı. Âdetinin başlamasına iki gün kaldığını haber veren mide bulantısının neye benzediğini bütün detaylarıyla dinlemek zorunda kalmıştım.

Beni gerdek geceme, kendi gerdek gecesi için ne kadar hazırlıksız olduğunu, ne kadar korkunç geçtiğini anlatma nezaketini göstererek hazırladı. Annesi ona bu konuda hiçbir bilgi vermeyerek ne kadar da ihmalkârlık etmişti. Evleneceğim günün arifesinde, kocası, kayınlarımla kontratın son detaylarını halletmek için evden gittiğinde beni yatağın üstüne oturttu. Işıklar loş, yaz sıcağı boğucuydu, ortalıkta sivrisinekler cirit atıyordu. Bana bebeklerin nasıl dünyaya geldiğini

anlattı; sonra, bunu zaten anlatmış olduğunu hatırladı. Çok acı çektiğini, canının çok yandığını söyledi. Söyleyecek başka bir şey gelmemişti aklına. "O kadar çok acıdı ki. Ben alışana kadar da acımaya devam etti."

Olsun, en azından bir şeyler söylemeye çalışmıştı. Gerdek gecesinin ne kadar kötü geçtiğini anlatarak aklınca, bana olası durumlar için uyarıda bulunmuş, seksin temel mekaniğini açıklamış olmuştu. Tabii bunların hiç faydası olmadı çünkü annemin iktidarsız erkeklerle ilgili en ufak bir şey bildiğinden şüpheliyim. Ne annem ne de ben, daha uzun bir süre bakire kalacağım ihtimalini aklımıza getirmemiştik. Annem iyi bir anne değildir ama kendi annesine kıyasla daha iyiydi.

Her ne kadar geçinmesi zor, narsisist biri olsa da bazen onu affedebiliyorum. Seksen sekiz yaşına gelip de dünyanın sizin etrafınızda döndüğüne inanmamanız mümkün değil diye düşünüyorum.

Bazense onu affedemiyorum.

Yukarıdaki örnekler, annemi aslında nahoş değil de sadece düşüncesiz biri olarak tanımlamamız gerektiği fikrini verebilir. İzin ver de bu yanlış fikri düzelteyim.

Hannah'yla beraber seneler önce o gün neden annemin evine gittiğimizi hatırlamıyorum; muhtemelen sadece ziyaret amaçlıydı. Kocam henüz beni terk etmemişti yani 1950'nin ortaları olsa gerek. O zamanlar şu anki yaşımın yarı yaşındaki annem kapıyı açtı. Biz içeri girer girmez beni dirseğimden çekti ve kulağıma fısıldadı: "O kızı buraya getirme."

Annemin bu tarz ikazlarına henüz bağışıklık kazanmamış olduğumdan çok şaşırmıştım. Ne gibi bir sorun vardı anlayamıyordum.

"Biz iyi bir aileyiz," dedi. "Milletin dedikodumuzu yapmasını istemem. Canın istiyorsa onunla görüş, ama benim evimde değil."

Kafam karışmıştı. "Hannah'nın nesi var ki?"

"Saçları kızıl," dedi annem, sanki bu, benim kadar kalın kafalı biri için bile yeterince açıklayıcıymış gibi. Hâlâ anlamadığımı fark edince ters ters ekledi. "Cart kızıl."

"Yani, evet," dedim. "Bunu ben de görebiliyorum."

Annem hüsranla başını iki yana salladı. "Ataları Haçlılarla ilişkiye girmiş. Her şeyi sana açık açık söylemem mi gerekiyor? Bu yüzden saçları kızıl. Haçlı kanı var onda."

Konuyu idrak etmem birkaç saniye sürdü. "Bir dakika," dedim. "Hannah'yı kızıl saçlı olmakla mı suçluyorsun?"

"Hayır, ben tabii ki suçlamıyorum. Annesinin de saçları kızıl, gerçi onunki kadar cart değil. Ama başka insanlar suçlar. Komşuların ne düşüneceğine ben karışamam. Şahsen ben böyle şeyleri yargılamam. Kim kiminle istiyorsa ilişkiye girebilir ama benim ailemle yakınlık kuramazlar."

Ne diyebilirdim ki? O zamanlar hâlâ genç bir kızdım.

Ona, kendi atalarının da Haçlılar tarafından, belki kızıl kafalılar yerine esmer İrlandalı, İngiliz, Gallerli ve Fransız Haçlılar tarafından tecavüze uğradıklarını söyleyebilirdim. Ayrıca, bizi fethettikleri zaman Araplar, Osmanlılar, Romalılar, Yunanlar ve Makedonyalılar tarafından da tecavüze uğramışlardı. Vay anasını, Beyrut o güzel bacaklarını, koklama mesafesindeki bütün ordulara açarak binlerce yıldır hayatta kalmayı başarmıştı.

İlk fahişenin gerçekten de Babilli mi olduğunu sanıyorsun?

O Babilli, amatör kalır. Asıl fahişe Beyrut'tan canım, Beyrut'tan.

Bu meseleler anneme nasıl açıklanırdı ki?

Kendime sürekli onun eğitimsiz bir kadın olduğunu hatırlatıyorum. Yıldızlara bakarsanız yüzünüzde siğil çıkacağına inanan biri o. Çocukken gökyüzüne her baktığımda kafama hafif bir şaplak indirerek ikazda bulunurdu. Okuma yazmayı hiçbir zaman öğrenmedi – okula giderken ona da öğretmeye çalışmıştım ama her zamanki gibi başarısız oldum. Sürekli onu suçlayarak bir yere varamam. Çok büyük imkânlarla büyümemişti; elindekilerle idare etmek zorundaydı. Zor bir hayatı olmuştu. Yine de onu eleştirmeden duramıyorum.

Ne zaman annemin ilmiğini bütün çabamla boynumdan çıkarsam sonunda sanki kendi ellerimle boğuyorum kendimi.

***

Şikayet etmekten hoşlanmıyorum, gerçekten hoşlanmıyorum. Ama kendimi sık sık şikayet ederken buluyorum. Yaşlanmak sızlanmaktır.

Bağırsak durumumu mu anlatsam sana?

Şaka, şaka. Ama eğer Thomas Mann'ın günlüklerini okuma talihsizliğini yaşayacak olursan, kafaya taktığı tek şeyin bağırsak düzensizliği olduğunu görürsün ve işin aslı o parfüme bulanmış kaba herifin bu konuda şakası yokmuş. Nobel Ödülü'nü alması buna bağlı bile olsa o konuda şaka yapmazdı.

Bugünlerde yayımlanan kitapların çoğu bir dizi sızlanma ve onu takip eden aydınlanma ve aşmışlıktan oluşuyor. Bu anı yazıları ve iç hesaplaşma romanlarına, mutlu trajediler adını verebilirsin. Her şeyin üstesinden geleceğiz falan. Duygusal ve sıkıcı olduklarını düşünüyorum. Kurtuluştan önce çekilen acılara dair ibret hikâyeleri barındırmaları açısından *Azizlerin Hayatları*'nın[31] modern versiyonu gibiler; sadece daha az ilgi çekiciler çünkü artık, iç gıcıklayıcı bakirelerin peşinden koşan, onların, iştah açıcı, dolgun ama ebediyen iffetli memelerine hücum eden şehvet düşkünü Romalı savaşçılar yok – daha az ilgi çekiciler, çünkü bereketli Cennete ve Tanrının huzuruna yükselmek yerine, bugün elde edebildiğimiz tek başarı beş para etmeyen bir aydınlanma anı.

Bana kazıklanıyoruz gibi geliyor, sence de öyle değil mi?

İsterseniz Joyce'u ve *Dublinliler*'i suçlayın ki ben onlara bayılıyorum, ama Bay Joyce'a merhamet göstermelisiniz çünkü bazı yazarların, Joyce'un bu şaheserinden anladıkları tek şey aydınlanma, yine aydınlanma ve biraz daha lanet olasıca aydınlanma. Yeni bir edebi çözülme olmalı: Aydınlanma yok. Yeter. Hayatın gerçek çelişkilerinden birinin sonuna gelen ve sahte bir geçici aydınlanma hissi yaşamayan, kafası hâlâ karışık okurlara merhamet edin biraz.

Sevgili çağdaş yazarlar, eksik hissetmeme sebep oluyorsunuz çünkü benim hayatım sizin hikâyeleriniz kadar net ve özlü değil.

---

31 Nino Ricci romanı. Küçük bir kasabada yaşayan ve eşini aldattıktan sonra halk tarafından fahişe olarak damgalanan bir kadının hayatını anlatır. (e.n.)

Yazarlara, yazarlık kurslarına ve yayıncılara mektup göndermeliyim. Her mükemmel cümleyle cümleleri, her yavan kitapla kitapları öldürüp edebiyatın canını çıkarıyorsunuz.

Şu mektuplarında sürekli dırdır eden Herzog da benim yaşlarımda değil miydi? Bence Bellow'un en iyi romanı odur. *Herzog*[32] sonunda bir aydınlanmayla mı bitmişti hatırlamıyorum ama şüpheliyim. Bi' bakmam lazım.

Günlerden bir gün, şikayet etmeme kararı aldım. Gördüğün üzere, sözümü tutmakta pek başarılı olamadım ama bu kararı gerçekten de almıştım. Yıllar önce, korkunç bir olaya şahit olduktan sonra bir daha asla sızlanmamaya karar vermiştim.

İç savaşın ilk yıllarında bir gündü, Ağustos 1978. Beyrut bunaltıcı yaz sıcağının ve üç yıldır süren savaşın çifte ağırlığı altında acı içinde kıvranıyordu; yorgun düşmüş, kasvetli bir şehir. Çatışmalar bir ara dinmişti; kısa süreli sayısız ateşkeslerden biri. Kitapçıdan eve yürüyor, daha doğrusu koşturuyordum; çoğunlukla solmuş, sırma desenli krem rengi duvar kâğıdıyla kaplı kitap odamın güvenliğine, bütün eşyaların yerli yerinde olduğu odama kaçıyordum.

Apartmana ulaşmama on beş dakika kala yolun karşısında bir adam fark ettim; o yakıcı sıcakta üst üste bir sürü palto giymiş, tekinsiz bir adam, belli ki iyi değil, muhtemelen deli. En üste giydiği paltonun yeşil yünlü bir palto olduğunu hatırlıyorum. Karanlık gözleri sanki ta uzaktan içime işliyordu. Alazlanmış bir duvara yaslandı. Kıpırdamıyordu. Yanında açık bir kapı vardı –yanından her geçtiğimde kapalı olan çift kanatlı bir kapı– ve eşiğin ötesinde karanlıktan başka hiçbir şey görünmüyordu; içinden geçilmez ya da henüz hiç geçilmemiş zifiri karanlık. Sonrasında, yorgun ve gergin olduğumu, bir gündüz düşüne dalmış, bir halüsinasyona kapılmış olabi-

32 *Herzog*. Saul Bellow. Çev. Özde Duygu Gürkan. İletişim Yayınları, 2016

leceğimi düşündüm ama arkama bakmayı reddederek adımlarımı da hızlandırdım. Düş olsun ya da olmasın, bu hayali karanlık ne kadar ürkütücü görünürse görünsün, sorun ben veya en azından bir parçamın, o eşikten geçmek istemesiydi.

Şimdi fark ediyorum da muhakkak halüsinasyon görmüş olmalıyım yoksa bir önsezinin, bir ölüm habercisinin bu kadar net olması mümkün değildi. Birkaç dakika sonra, birkaç adım ardından cesedi gördüm.

Yolun kenarında, muhtemelen yakın bir zamanda oraya atılmış, bırakılmış bir adam yolumu tıkamıştı – sadece yolumda duruyormuş gibi değil, daha çok "üzerimden atlaman gerek!" dercesine önümü kesmişti. Üzerinden, tavan arasında unutulmuş bir halı gibi hafif nahoş, tatlı bir koku geliyordu. Kahve çekirdeği rengindeki kurumuş, pul pul olmuş kan tabakalarının altından mavimsi, soluk yüzü görünüyordu. Kafası anormal bir açıda duruyordu, kırışıklıklar burnunun üzerindeki yuvarlak çıkıntının etrafında toplanmıştı. Zamanından çok önce beyazlamış, hatta neredeyse boyanmış gibi görünen (mavimsi bir renk ya da Bel Argent gibi değil) ve uçlarda seyrelerek incelen kıvırcık saçları, kafasına hortlaksı bir hava veriyordu. Üzerindeki giysilerin iyi ve havaya uygun olduğunu düşündüm; açık renkli keten bir takım ve yine tuhaf bir açıda duran güzel bir kravat.

İlk önce sakindim, durgun, telaşsız, berrak bir dinginlik. Pessoa'nın şu cümlesini düşündüm: "Bir ölü gördüğümde, ölümü, bir gidiş anına benzetirim. Ceset ise, üzerimizden çıkardığımız giysileri hatırlatır. İçimizden biri çekip gitmiş, hem de o benzersiz, biricik giysisini yanına almadan."[33]

Suratı ne kadar kan ve morluk içindeyse kıyafetleri de o kadar temiz ve lekesizdi; sanki katil zevk sahibi biriymiş de onu önce öldürmüş, kanın durmasını bekledikten sonra da giydirmiş gibi. Şöyle düşündüğümü hatırlıyorum: *Evet, Ahmad'ın, benim Ahmad'ımın tam da böyle düşünceli bir şey yapması mümkün*. Sanıyorum ki işte tam o sırada, o düşünce

33 *Huzursuzluğun Kitabı*. Çev. Saadet Özen. Can Yayınları, 2017

aklımdan geçtikten sonra paniğe kapıldım ve sıska bacaklarım el verdiğince hızla eve koştum.

Seni, "ceset görme sonrası sakinleşme teknikleri"yle sıkmayacağım ki bütün Lübnanlılar bu konuda uzmanlaşmıştır; her ne kadar her birimiz farklı ekollerden yetişmişsek de. Eve varınca bir daha asla hiçbir şeyden şikayet etmeyeceğime ant içtim. Hayattaydım, ne olursa olsun hayattaydım. Nefes alıyor olduğum gerçeği bir mucizeydi. Gerçek şu ki tırnaklarımın uzuyor, gözlerimin görüyor, kalbim atıyordu. Bir mucize. Artık şikayet yoktu.

Şimdi öğlen yemeğine geri dönelim, olur mu?

Eski kocamın ailesi öğlen yemeği için Hannahlar'a gittiler – sülalece değil, sadece Baba Teğmen, Anne Teğmen, bizim şövalye, iki küçük erkek kardeşi. Kardeşlerden biri, kocam olacak bozuk hortumlu uyuşuk sivrisinekti. O zamanlar on beş yaşındaydı; eminim iç sıkıcı, berbat bir on beş yaş. Büyük ağabeyine hayrandı ve Hannah'yı hakir görüyordu, bu nedenle, evlendiğimizde bana tekrar tekrar anlatmaya bıkmadığı olaylar, onun versiyonunda, Hannah'nın günlüğüne yazdıklarından bambaşkadır. Öğlen yemeğinin sadece bir öğlen yemeği olduğuna yemin eder, ağabeyinin evlenme teklif etmediğini, Hannah'nın bunu düşündüğünden haberinin bile olmadığını, aileden kimsenin, ne yemekten önce ne de sonra, bu ziyaretin bir kız isteme ziyareti olduğunu anlamadıklarını söylerdi.

Hannah'nın o gün için günlüğüne yazdıklarındaysa öğlen yemeği gayet güzel geçmişti. "İçeri girer girmez elimi sıktı ve yanımdan hiç ayrılmadı. Çok güzel sohbet *ettik*; bazen hoş ve hafif meseleler, bazense derin ve ciddi konular. Herkes *bizim* birlikte çok iyi *göründüğümüzü*, kesinlikle *yakıştığımızı* düşündü. Aperatiflere *bayıldık*, özellikle de mercimek ve peynirlere. Fetuşu pek *sevmedik*; fazla limonluydu. Izgara etlere ise *doyamadık*. En az bir kilo *yedik*."

Bu bölümler son derece hayat doluydu, cümleler akıyor, kelimeler kelimelere zıplıyor, sonra sayfadan kucağıma at-

lıyordu. Her satır, odanın öbür ucundaki turuncu ve kırmızı günbatımına doğru havalanmadan önce belli bir döngüyü tamamlamak istermişçesine en başa dönüyordu. "Ruhum sağ gözü tarafından fethedilmiş, sol gözü tarafından övülmüş ve tapınılmıştı." Önce ve sonrasında kaleme aldıklarının, bu yazılardaki Hannah ile uzaktan yakından ilgisi yoktu, bir kişilik bozulması, umutsuz bir kalp tutulması içindeydi. "O benim tahtım ve ben de onun tacıyım."

Hannah'nın yanında, Héloïse[34] bile makul ve aklı başında kalırdı.

Eğer benim gibi, Hannah'yı günlüklerinin bu bölümüne gelmeden önce tanımış olsaydın, bu aklı başında, saygın, güçlü kadının böylesi saçmalıklar yazmış olabileceğine inanmakta güçlük çekerdin. Hannah benim gözümde hep, yaşam denen ormanın içinde kendine özenle temiz yollar açan bir kadın olmuştur, fakat adaletsizce kısa olan bu dönemde, sanki yolundan ayrılmış ve çalılıkların, otların arasına sapmıştı.

Ruhu şad olsun. Her zaman benden daha yürekli, daha maceracı biriydi.

Evet, eski kocam ağabeyinin hiçbir şeyden haberi olmadığına, ağabeyi evlenme teklif etmiş olsaydı bunu ilk kendisinin öğreneceğine çünkü ağabeyinin sırdaşı olduğuna yemin ederdi. En az şüphe duyduğum kısım sonuncu kısımdı, o bencil sümsüğün herhangi birinin sırdaşı olabileceğini düşünmek bile çok saçma. Teğmen tabii ki Hannah'ya evlenme teklif etmemişti. Etmiş olabileceğine ben de inanmıyorum. Kesinlikle mantıksızdı. Ama aynı zamanda, eski kocamın ailesinin, konuya uyanmadan öğle yemeğini bitirip ayrılmış olabileceğine de inanmıyorum. Bencil sümsüğe göre, ailesi bu yemeği, Hannah'yı eve bırakma nezaketini gösteren oğullarına bir teşekkür olarak yorumlamış. Onca zahmet, onca ikram, kızla beraber eve yürüdü diye öyle mi? Eski kocam salağın tekiydi ama ailesinin de onun kadar kıt insanlar olduğunu zannetmi-

34 On ikinci yüzyılda yaşamış Fransız yazar, düşünür. Pierre Abélard ile yaşadıkları yasak aşk ile de bilinmektedir. (e.n.)

yorum. Bence Anne ve Baba Teğmen şaşkına dönmüştü, kafaları karışmıştı, yemek boyunca nezaketi hiç elden bırakmamış ve oğullarını topa tutmak için eve dönmeyi beklemişlerdi. Sözde damadın da onlar kadar şaşkına döndüğünü, kafasının karıştığını tahmin ediyorum. Zavallı adam.

Ertesi gün, Hannah'nın babası, şövalyenin babasına ziyarette bulundu. Eski kocam, ailesindekilerin durumu ilk defa o gün anladıklarını iddia etmekteydi. Diyelim ki öyle, bu buluşma oldukça dostane geçmiş, her iki baba da konuyu daha fazla ilerletmeden önce çocuklarıyla konuşma kararı almıştı.

Sonraki iki hafta içinde, teğmen Hannah'yı her hafta iki olmak üzere dört defa ziyaret etti. Her seferinde, genç hanıma onunla evlenmeye niyeti olmadığını söylemeyi amaçlamıştı. Sümsüğe göre, teğmen her görüşmelerinde bunu söylemiş ancak Hannah onu dinlememişti; kadın dinlemeyi bilmiyordu. Böyle olduğundan şüpheliyim. Bence teğmen ona söylemek istiyor ama çekiniyordu ve bir türlü doğru anı yakalayamamıştı. Dili varmıyor, onu incitmek istemiyordu Hannah'nın annesiyle babası onları konuşabilsinler diye salonda yalnız da bırakmışlardı ama onlar sadece sohbet etmiş, teğmen gerçeği söyleyememişti.

Salonda çekilmiş bir fotoğrafları var, birbirlerine fazla yakın değiller, iki ayrı koltuktalar, Hannah makinaya gülümsüyor, teğmen de o kadar somurtkan görünmüyor. Hannah en güzel elbisesini giymiş, saçlarını sıkı bir topuz yapmış. Teğmenin üzerinde üniforması var, tüfeksiz tabii ,elinde de filtreli sigara. Kardeşinden daha yakışıklı olduğu kesin, geniş bir ağız, daha dolgun dudaklar ve en önemlisi de, ilgili, davetkâr gözler. Öyle çocuksu bir havası var ki, sanki az sonra en sevdiği oyuncağını kendisi kadar şanslı olmayan ve oyuncağa imrenerek bakan başka bir çocuğa vermek üzereymiş gibi duygusal, iyi kalpli.

Teğmen, Hannah'nın erkek kardeşlerinin ikisiyle de arkadaş olup düşüncelerini onlara itiraf ediyor. Sümsüğün anlattığına göre onlar da teğmene yardım edeceklerine söz veriyorlar; teğmen, gerçeği söylediğinde Hannah'ya destek

olup onu teselli edecekler. Dördüncü ziyaretten sonra teğmen Hannah'nın babasına da gerçeği itiraf ediyor. Bu maskaralığı daha fazla sürdüremez. Hannah'ya her şeyi anlatmak istiyor ama bir türlü başaramıyor. Hannah, müstakbel kocasıyla babasının kafa kafaya verip evlilik merasiminin son ayrıntılarını tartıştıklarını zannederken babası aslında acı haberi kızına kendisinin duyuracağını, kızının kalbini kendisinin kıracağına söz veriyor.

Kalbini kıracaktı da. Hannah'nın o iki haftayı hayatının en mutlu zamanı olarak gördüğünü söylememe gerek var mı? Her detay, hayal edilen her ayrıntı kaydedilmişti. Adamın ne dediği, neyi ima ettiği, Hannah'nın ne anladığı... Ne yarınlardı ama! Aşktan konuşan dudakları, çok şey söyleyen gözleri. Parmaklarının şekli, Hannah'nın sevdiği.

Artık dil bilmez dağlı olmayan Hannah, ona şaka yollu sataşıyordu bile. Teğmenin çakmağıyla oynamak gibi bir alışkanlığı vardı. Tepesini açıyor, çakmağı ateşliyor, sonra kapatıyordu. Hannah gülerek onu, umut vadeden bir kundakçı olmakla suçlamıştı.

Evet, babası Hannah'nın kalbini kıracaktı ama kırmasına gerek kalmadı.

Son görüşmelerinin ertesi günü, sonradan bir kader ânı olarak hatırlanacak ama o sırada sadece acı verecekti. Teğmen bir araba kazasında ölüme tek başına gitmedi. Ya servis tramvaya çarpmıştı ya da tramvay servise. Arabadaki üç kişi, şoför de dâhil olmak üzere ölmüştü. Tramvayda ise yaralanan olmamıştı.

Hannah elbette ki üzüntüden perişan oldu. İçindeki acıyı sarsıla sarsıla ağlayarak boşalttı. Annesi, babası, ağabeyleri, hatta yengesi bile, yatağının etrafında toplanıp yüzükoyun kapanmış, çaresiz yatan Hannah'yı teselli etmeye çalıştı. Kaybettiği kocasının, kocasının geleceğinin, müşterek gelecekleri-nin yasını tutuyordu. Daha rahme düşmeden ölmüş çocukla-

rın yasını tutan bir çocuk gibi ağladı. İki erkek ve ortanca kız, hiçbir zaman büyütemeyecekleri bu üç çocuğun, hiçbir zaman inşa edemeyecekleri küçük dağ evinin bahçesindeki çiçeklerin, fıstıkçamı korusunun, zeytin ağaçlarının, şeftali, kiraz bahçelerinin ve asla ekip biçemeyecekleri topraktaki sebze tarlalarının yasını tuttu. Düşlediği gibi bir kadın olma ihtimalini yitirdiğini hissediyordu.

"İşitilen melodiler tatlıdır ama hiç işitilmemiş olanlar daha tatlıdır," diye yazmıştır Keats.

İnsan hiçbir şeyin kaybını, 'olabilirdi'lerin kaybı kadar derinden duyumsamaz. Hiçbir nostalji, asla gerçekleşmemiş olan şeylere duyulan nostalji kadar acı vermez.

Hannah ağladı, inledi, feryat etti, komşuların onu duyup duymadıkları umurunda olmadı – hayır, komşular da cümle alem de nasıl acı çektiğini bilsinler istiyordu. Son utangaçlık kalıntılarını da üzerinden attı, genç kız toyluğunun tortusunu silkeledi. Benim tanıdığım Hannah böyle doğdu.

Kahroldu ama kırk beş dakika sürdü bu. Durmadan ağladığını ve sonra aniden müthiş bir güç ve zindelikle kendine geldiğini yazmıştı. Eğer o bu kadar kötü hissediyorsa kim bilir yeni ailesi ne kadar yıkılmıştı, nasıl bir cehennem yaşıyorlardı? Yeni ailesinin ona ihtiyacı vardı. Ölüm haberinin ardından, birkaç saat içinde Hannah tüm sevdiklerini, anne babasını, ağabeylerini, yengelerini toplayıp nişanlısının evine götürdü. Teğmenin ailesinin acısını ellerinden geldiğince dindirmeye çalışacaklardı. Hannah aileyi teselli edip acılarını paylaşacaktı. Cenaze ve tören düzenlemesi için yardım etti. Öğlen yemeklerine yardım edip tüm ziyaretçilere kahve servisi yaptı. Altı ay boyunca hastanedeki gönüllü görevine dönmeyerek yeni ailesinin neye ihtiyacı varsa destek olmak için hazır bulundu.

Anlaşılan ona gerçekten de ihtiyaçları vardı. Sümsük eski kocam Hannah'dan istediği kadar nefret etsin, ailesi ona bayılıyordu. Hannah kendini sevdirmiş, onlar için ideal gelin olmuştu. Yalnızca yas döneminden söz etmiyorum. Hannah

hayatı boyunca, son yolculuğuna dek, ailede görevlerine sadık gelin rolünü yerine getirdi. Tüm üzüntüler geçtikten, aile, teğmenin ölüm acısını atlattıktan sonra bile Hannah oradaydı. Haftada en az üç kez onları ziyaret ediyor, hiçbir davetlerini geri çevirmiyor, tüm doğum günleri ve diğer önemli günlerde onlarla birlikte oluyordu. Hiçbir doğum gününü unutmaz, aile içindeki yeni doğumları da onlarla kutlardı. Yeğenler için kazaklar, bebek battaniyeleri örer, hangi akrabaya hangi hediyenin uygun olacağına uzun uzun kafa yorardı.

Eski kocam ne düşünmüş olursa olsun, artık Hannah'yı aileden biri olarak görmeye başlamışlardı. Onu her şeye dâhil ediyorlardı. Beni istemek için üvey babamın evine geldiklerinde Hannah da onların yanındaydı. Hannah ile böyle tanışmıştık, tanıştığım kadın, beni kanatlarının altına alacak, arkadaşım olacak, kocam beni terk ettiğinde de arkadaşım olmaya devam edecekti; utangaç bir kızla değil, bir kadınla tanışmıştım. Hannah'nın dönüşümü o sırada çoktan tamamlanmıştı.

Kaloriferin tıkırtısıyla üşüdüğümü fark ediyorum. Cadılar uyanmış olmalı. Senenin ilk kalorifer yakışının, grup kararı olması mümkün. Katmerlen dert, üzüntü, katmerlen.[35] İçlerinden biri ürpermiş olmalı; muhtemelen Marie–Thérèse'dir. Soğuğu en çok o hisseder. Belli ki bu sabah eve dönmek istemeyen kedisine sesleniyor.

Antika kaloriferden gelen sinir bozucu tıkırtılar beni rahat koltuğumdan kaldırıyor. Kör olasıcanın havasını almak gerekecek.

Ilık bir sonbahar geçirdik ama artık bizi terk etmiş gibi. Kış, kayıp zamanı telafi etmek için dörtnala koşarak geliyor.

Giyinmem gerek fakat şu an giyinmek Herkül'ün görevlerinden biri gibi. Terk ettiğim uykunun geceliği, dün yaşadığım utancın sabahlığı üzerine, şarap rengi tiftik paltomu geçiriyo-

35 *Macbeth*'in Orhan Burian çevirisinden. (ç.n.)

rum; senelerdir kış sabahlarında çareyi hep onda bulmak gibi bir alışkanlık içindeyim. Evin çok eski, yalıtımın da yetersiz olması nedeniyle kış rüzgârlarının sesi duyulmakla kalmıyor hissediliyor da. İşte senin hayatın bu Aaliya: Evinde gecelikle ve tiftik paltoyla geziniyorsun, yumuşak terliklerin o kadar eski ki sol ayağın bir sapık gibi her adımda beş parmağının beşini teşhir ediyor. Havasını boşaltmak için kalorifere eğiliyorum. Borunun altına, küçük, alüminyum bir tencere yerleştirip tapayı çeviriyorum ve fıs sesinin çıkıp sonra yavaşça kaybolmasını bekliyorum.

Büsbütün çekilmez bulmadığım az sayıdaki Hemingway hikâyelerinden birinde, "Beyaz Filler Gibi Tepeler"de, bir adam ve bir kadın İspanya'da bir kafede oturmuş, kadının hamile olması üzerine konuşmaktadırlar. Adam, bebeği aldırmayı ima ederek "havayı dışarı verecekler" lafını kullanır. İlk okuduğumda Hemingway'in neden söz ettiğini anlayamamış, kaloriferler nerede acaba diye meraka düşmüştüm. Biliyorum, hikâye zekice yazılmıştı ama beni etkilemedi. Hemingway'in derdi neydi hep merak etmişimdir. Bütün hikâye, çiftin iletişim kurmakta ne kadar zorlandığıyla mı ilgiliydi? Öyleyse çok sıkıcı. Eminim sonunda bir aydınlanma ânı vardır. Eleştirmenler ve üniversiteli çocuklar, yüzeydeki metnin buzdağının yalnızca görünen ucu olduğu konusunda pek ısrarcılar. Bana sorarsanız daha çok buz küpünün ucu olabilir.

Günümüz Amerikan yazının çoğunun, mektupların *sui generis*[36] dâhisi Faulkner'dan çok, her yaştan ve cinsten insanın içindeki yeniyetme oğlanın kahramanı Hemingway'den feyz almalarını bir ayıp olarak görüyorum. Orta Batı'daki yaşamın sıkıcılığıyla ilgili (ki Orta Batı'nın nerede olduğu hep kafamı kurcalamıştır; herhalde Iowa yakınlarında filan olsa gerek) koca bir kitap yığını alkışlarla yüceltiliyor; kimsenin değinmediği New Jersey'deki sıkıntılar veya Connecticut'ta iletişim kurmayı beceremeyen çiftlerle ilgili kitaplar da öyle. Entelektüel olmaları gerektiğini düşünmeyen yegane roman-

36 Lat. Şahsına münhasır. (ç.n.)

cıların Amerikan romancılar olduğunu öne süren ilk kişi Camus'ydu.

Muhteşem Faulkner'la ortak noktalarımızdan biri, Faulkner'ın da okuma yaparken rahatsız edilmekten hoşlanmamasıdır. Üniversite postanesindeki işinden (babasının sayesinde elde ettiği bir görevdi) atılma sebebi, mektuplarına ulaşmalarının tek yolu, çoğunlukla açılmamış mektup çuvallarıyla dolu çöp kutularını karıştırmak olan profesörlerin şikâyetleriydi. Babasına söylediğine göre, oturup müşteri beklemeye ve "pul almak için iki senti olan her it oğluna" minnet etmeye hazır değildi.

Ben de çalışırken okumamın yarıda kesilmesinden hoşlanmazdım ama kitap almak için iki sentleri olsun ya da olmasın her it oğluna veya annesine minnet ediyordum. Şikayet edilmek gibi bir lüksüm yoktu. Pek çok gün, sadece birkaç müşterim oluyordu ve ben de zamanımı masamda kitap okuyarak geçirebiliyordum. İşine sadık bir çalışandım. Üç kuruşluk maaşımın hakkını veriyordum.

Korkarım yine konudan saptım.

Kitabıma geri dönmeye çalışıyorum ama aklım toparlanabilecek gibi değil. *Mikrokozmoslar*'ı kenara bırakıyorum. Kafamdaki örümcek ağlarını temizlemek, karıncaları dağıtmak için müzik dinlemem gerek. Pikabı açıyorum. Aslında CD çalarım var –sekiz sene önce birini bozup yenisini aldım ve fark ettim ki herkes dijital müzik çalarlara geçmiş– fakat müziklerimin çoğu hâlâ eski albümler. Uzun zamandır, muhtemelen üç senedir dinlemediğim Bruckner'in Günter Wand şefliğinde, üç numaralı senfonisini seçiyorum.

Bruckner'le ilgili, uydurma olduğuna inansam da çok sevdiğim hoş bir hikâye var. Bu üçüncü senfoninin prömiyerini yönettiğinde seyirci müzikten nefret etmiş. Şahsen nedenini anlayamıyorum. Güzel bir eser olmasını geçtim, eğer herhangi bir kusuru varsa, fazla duygusal ve bayağı olmasıdır ki bu iki özelliğe seyirciler genelde bayılırlar. Yine de zevkler tartışılmaz, değil mi? Seyirci sahneyi şiddetle yuhalayıp salonu terk eder. Bestecinin, salonu terk etmekte olan petek petek

kafaların ardından bakışını ve sonra kendini şef odasına kilitleyip daimi yalnızlığıyla baş başa kaldığını hayal edebiliyorum. Kendini yıkılmış ve terk edilmiş hisseden Bruckner, herkes çıkana kadar bekledikten sonra son bir selam vermek için partere döner. Hâlâ koltuğunda oturmakta olan genç bir adam görür, bu genç besteci müzikten o kadar etkilenmiştir ki senfoni başladığından beri parmağını dahi kıpırdatamadan kalakalmıştır. Genç Mahler iki saatten fazla bir süre koltuğuna mıhlanmış bir halde ağlamıştır.

Bugün, genç bir Mahler değilim. Bu sabah ne müzik beni etkileyebiliyor ne de ben onu yatıştırıcı buluyorum.

Dalga dalga kaygılar, sinirlerimin kumsallarını dövüyor. Ah, berbat bir metafor oldu; tabii olduysa. Korkunç.

Hiçbir şey yolunda gitmiyor. Hayatımda hiçbir şey yolunda gitmiyor.

Edebiyatın, felsefenin ve sanatın devleri hayatıma tesir etti ama ben bu hayatla ne yaptım? Beni hiç takmayan bu kargaşa evreninde bir toz zerresinden ibaret olmaya devam ediyorum. Bir tozdan, tanecikten fazlası değilim – tozdan toza. Fırtına birliklerinin postalları altında ezilen bir çimen sapıyım.

Hayallerim vardı elbette, fakat bir toz zerresi olarak son bulmak üzerine kurulmamışlardı. Bir yıldız olmayı da hayal etmemiştim ama büyük bir epik oyunda sözsüz de olsa ufak bir rolüm olabilir sanmıştım; bir nebze sanatsal değeri olan bir epikte. Şahsen bir dev olma hayalleri kurmamıştım; o kadar kibirli ya da hezeyanlı biri değildim, ama bir toz zerresinden daha fazlası, belki bir cüce olmayı arzulamıştım.

Evet, bir cüce olabilirdim.

Tüm görkemli hayallerimiz, sonunda bir gübreden başka bir şey değil.

Eskiden, bir gün bir yazarın kapımda belireceğini hayal ederdim; kitabını çevirmiş olduğum birinin, belki muhteşem Danilo Kiš (*Ölüler Ansiklopedisi*); tabii ölmeden önce. O, dev bir yazar, ben cüce, eserini önemsediğim için bana teşekkür etmeye gelecekti, veya belki, Marguerite Yourcenar ka-

pımı çalacaktı. Onun eserlerini çevirmedim elbette çünkü o Fransızca yazıyordu. Hem de ne Fransızca! 1981'de, dilinin kusursuzluğu nedeniyle L'Académie Française'ye atanan ilk kadın olmuştu. Beni yüreklendirmek, dünyaya karşı dayanışma göstermek için kapımda belirecekti. Ben de senin gibi kendimi soyutladım. Sen, bu güzel ama acımasız Beyrut'taki apartman dairende, ben Maine kıyısındaki bir adada. Sen, ev sahiben Fadia'nın iyilikseverliği sayesinde bu evde yaşamaya devam eden meteliksiz bir çevirmen; bense, Frick servetinin mirasçısı ve tüm adanın sahibi olan kız arkadaşıyla yaşayan muhteşem bir yazarım. Tüm dünya bana saygı duyarken seninle alay ediyor. Yine de ikimizin çok ortak noktası var.

Hayallerim vardı. Danilo'yu evime davet edecektim. Lütfen, buyurun. Benimle bir fincan çay için. Bir sigara yakın. Fotoğraflarında hep sigara içiyor. Daimi dağınık saçları için belki bir tarak da ikram ederdim ona.

Fakat hayallerim, başarısızlıklarıma toslayıp parçalanırdı; ilk önce eski püskü eşyalarıma toslayıp parçalanmadılarsa tabii. Etrafa bakabilirsin. Otur, Danilo, otur. Eminim, kenarları paçavraya dönmüş, püsküllleri yıpranmış denizci mavisi şönil koltuğumu takdir edersin. Evet, süngerin üzerine oyulmuş şekil benim kıçımın eseri. Evet, köşedeki küçük sofa hakiki plastik deri, ha–ha. Aşk kanepesi diyorlar buna. Marguerite ve ben sık sık içine gömülüyoruz. Lütfen otur, bana çalışmalarından bahset. Genelde sabahları mı yazarsın?

Tam bir salağım.

Eskiden, günün birinde akşam yemeğine arkadaşlarımın geleceğini ve bütün geceyi edebiyatla, sanatla ilgili zekice sohbetlere dalarak geçireceğimizi hayal ederdim. Gülecek, eğlenecek, coşacak, Wilde'çı nükteler, şımarıklıklar yapacak, salonumda muhteşem söz düelloları sergileyecektik. Alem benim evime gıptayla bakacaktı, tabii alemin salonumdan haberi olsaydı.

Brodsky şiirlerinden birinde "hayaller delinmiş bir kafatasına nüfuz edemezler," buyurmuştur. Benim kafatasım muazzam kalınlıkta bir matkapla oyulmuş.

Bu sabah da geçecek – acınası bir salyangoz temposuyla ama geçecek. Yarın ve sonraki yarın ve bir yarın daha bu zavallı tempoyla sürünecek.

Marie–Thérèse'in şiddeti gittikçe yükselen kedisine seslenişinde herhangi bir sabırsızlık sezilmiyor, endişeye dair bir iz yok. Kedi eve gelecek elbette ama bunu alışkanlık haline getirdi. Akşam yemeği verildikten sonra Tanrı bilir nereye kayboluyor ve gün doğumundan az sonra geri dönüyor ama bu sadece yaklaşık bir hesap. Ne de olsa bir Akdeniz kedisi. Bence Marie–Thérèse kedilerini, özellikle de başına buyruk Maysoura'yı çocuklarından ve şüphesiz rahmetli kocasından daha çok seviyor.

Daha önce de söylemiş olabileceğim gibi, annemde de aşırı bir kedi sevgisi vardı. Ama dikkatini çekerim, şımarık ev hayvanlarına hiç tahammül edemezdi. Bir keresinde, ben dokuz ya da on yaşındayken âdet gereği gittiğimiz uzak akraba ziyaretinde, salona tüy yumağı bir kedi girdi. Annem kediyi işaret ederek suratını tiksintiyle buruşturdu ve annemin ikinci göbekten kuzeni ev sahibesi telaşlı bir mahcubiyetle ayağa kalkıp kediyi dışarı çıkardı. Annem Maysoura'yı görse, pohpohlanmış bu şirinlik abidesinden nefret ederdi. O sadece mahallenin evsiz, öksüz kedilerini severdi.

Bu takıntısını anlayabiliyorum, çocukken bile anlıyordum. Tabii, kızına vermesi gereken bütün içgüdüsel sevgi ve koruma duygusuna kediler el koyuyor diye onları kıskanmış olmam da mümkün fakat Beyrutluların vicdanına henüz hiç hayvan sevgisinin ve koruma bilincinin işlememiş olduğu bir zamandan söz ediyorum. Sokak kedileri kışkırtılır, avlanır, hatta erkek çocukları tarafından yakalanırlarsa işkence görürdü. Çocukken böyle birkaç vahşete tanık olmuştum. Sokak kedilerinin kahramanı olan annem, kedi yakalamaya çalışan bir çocuk ya da burnunu dükkâna fazla yaklaştırdı diye kediyi tekmeleyen bir kasap görecek olursa kudurup küçük bir hiddet topuna dönüşür, kalpsiz suçluya oracıkta azarı basardı.

Tavukları küçük parçalara keser, tuzlu kuzu yağında kızartıp yağlı kâğıtlara sarardı. Elinden geldiğince kimseye görünmemeye çalışarak, çünkü deli kadın olarak ün salmak istemiyordu –ki bunun için biraz geç kaldığını düşünebiliriz–, hazırladığı ziyafet paketlerini, köpeklerin çıkamayacağı yüksek çöp kutularının ve duvarların üzerinde açardı.

Kızarmış kuzu yağının kokusu iki sokak mesafedeki tüm kediler için bir siren görevi görürdü. Bu koku, daha az keskin, daha belirsiz bir halde, yanında yemek olsun olmasın annemin üzerine yapışır, artık onun kokusu olup peşinden takip ederdi. Kedilerin daha onu görmeden yaklaştığını anladıklarından eminim.

Kedi ne kadar perişansa porsiyon o kadar büyürdü. Bir kedi hatırlıyorum da, durumu o kadar kötüydü ki kürkü, aralarında kocaman boşluklar olan tüy beneklerinden ibaretti. Annem onu kedi olağanüstü parlaklıkta kürküyle rengârenk bir menekşe kraliçesine dönüşene kadar her gün besledi. Kedi onu okşamama izin veriyordu. Annemse ona dokunmayı hiç denemedi bile. Hiçbir kedi annemin arkadaşı olmadı bugüne kadar. Hiç kendine ait bir kedi edinmedi.

Anneme bu menekşe kraliçesinin dişi olduğunu nereden bildiğini sorduğumda, erkeklerin kürkünde en fazla iki renk olabileceğini söyledi. Dişilerdeyse renk sınırı yoktu.

1986 kışında, Beyrut, insanlığını ve insanlarını dökme mevsiminin nicesinden birini yaşıyordu yine. Savaş iyice şahlanmıştı, farklı mezhepler birbirlerini öldürüyor, milis kuvvetleri nüfusun kökünü kazıyor ve annem bir kedi için endişe duyuyordu. Üst üste on yedi gün boyunca evimde hapis kalmıştım. Ateşkesin ilk işaretlerinin verildiği sakin bir günde yemek almak için saklandığım yerden çıktım ve anneme de uğradım. Annem, bu cehennemden çıkma kedinin halinin ne olduğu dışında hiçbir şey konuşmak istemiyordu. Çatışmalar ve silah sesleri, hayvanı, büyük üvey ağabeyimin apartmanının yanındaki binada terk edilmiş bir eve kaçırmıştı. Annem kedinin acı acı miyavlayışını sabah akşam dinlemişti. Soka-

ğın karşısına yemek taşıyarak hayatını bile tehlikeye atmıştı. Keskin nişancılar umurunda değildi. Bu kediyi yemekle kandırıp onu düzenli olarak besleyebileceği kendi apartmanına götürecekti. Annem boş eve adımını atar atmaz kedinin sesi kesilmişti. Annem bütün evi aramış, onu, tavanla arasında ancak kedinin sürünerek girebileceği bir boşluk olan, ceviz ağacından büyük bir gardırobun tepesinde bulmuştu. Yalvarmış, diller dökmüş ama kedi tıslayarak geri kaçmıştı. Akılsız hayvan yardım kabul etmiyordu demişti annem. Odanın öbür ucundan bir sandalye taşıyıp üzerine çıkmıştı ve bu da kediyi iyice çıldırtmıştı. Annem bildiği bütün numaraları denemekle kalmayıp yeni numaralar da uydurmuştu.

"Yüzümü ondan uzak bir yöne bile çevirdim," dedi annem. "Ve ellerimi de o çirkin gardırobun üzerine koydum ki kollarımı kullanarak aşağı tırmanıp kaçabilsin. Hiçbir şey işe yaramadı. Şaşkın kedi kurtarılmayı reddetti. Ona yol açtığımın farkında değildi. Mecburen yemeği gardırobun üzerine bıraktım ve eve döndüm."

Birkaç gün boyunca, ne zaman kurşunlar, füzeler ve havan mermilerinin arasında kısa süreli bir sessizlik olsa annem, kedinin hiç kesilmeyen bağırışlarını duymaya devam etmişti. Sonra bir gün bağırışlar duyulmaz olmuştu. Çatışma nihayet bittiğinde, tam ben nasıl olduğuna bakmak için annemin evine gitmeden önce, annem sokağı koşarak geçmiş ve binanın yağmalandığını görmüştü. Binayı yağmalamakta olan milis çocuklara, evin kilidini kırıp içinde oturan kimsenin olmadığını ilan ederek yardım etmişti. Fakat içeride altüst olmuş eşyalar dışında kediye dair hiçbir iz yoktu.

Kadınlar matinesi toplanmaya başladı. Üç tuhaf kız kardeş, kahve merasimlerini bitirmeden ve Fadia evinin merdivenlerini tırmanmadan önce kapıdan kafamı uzatıp ona dün gece ikram ettiği yemek için teşekkür etmem gerek. Kesinlikle etmeliyim. Ayağa kalkmaya çalışıyorum fakat mide bulantısıyla karışık bir baş dönmesiyle sendeliyorum.

İnsanların arasında olmaktan hoşlanmadığımı anlamış mıydın acaba? Daha önce bundan bahsetmiş olabilir miyim?

Bazıları Tanrı'nın insanları kendi suretinde yarattığına inanır. Ben inanmam. Hiçbir şekilde dindar bir insan değilim. Ama ateist de değilim. Büyük T harfli bir Tanrı'nın varlığına inanmıyor olabilirim ama tanrılara inanıyorum. Ricardo Reis, namıdiğer Fernando Pessoa gibi ben de panteistim. Daha küçük çaplı bir inanç sistemine bağlıyım; şimdileri uydurma olduğu düşünülen. Yazarlarımın tapınaklarında ibadet ediyorum – eh, ediyordum, geçmiş zaman, çünkü bu sabah hiçbir şeye inanmayı kaldırmıyor midem.

Ben, çoğunlukla bir Pessoa'cıyım.

"Yalnızlığım beni kendine göre biçimlendirdi, kendine benzetti..." Bunu Pessoa söylemişti. Ayrıca şunu da yazmıştı: "Yalnızlık umudumu kırıyor; yanımda birilerinin olması üzerime ağırlık yapıyor."[37]

Cioran, *Çürümenin Kitabı*'nda, "Ortaklaşa hayat, [...] tahammül edilmez bir hale gelir; insanın kendi hayatı daha da çekilmez olur,"[38] demiştir.

Başka birinin –herhangi birinin– varlığı elimi ayağıma dolar; sanki artık ben ben değilimdir. Her zaman böyle olmamıştı elbette. Tamam, bir ahbaptan öbürüne koşan muhabbet kuşu olduğum da asla söylenemez, fakat insan içindeki rahatsızlık seviyem eskiden bu kadar yüksek değildi. Dostum ve yoldaşım Hannah ile rahat rahat vakit geçirebiliyordum. Müşterilerim bana hiç sıkıntı vermiyordu. Dükkânlardaki tezgâhtarlarla konuşurdum. Bir şekilde geçinip giderdim. Yaşlandıkça, hayat beni daha da çok soyutladıkça başkalarının yanında rahat edememeye başladım. "Yalnızlığım beni kendine göre biçimlendirdi."

Fadia'yla konuşma düşüncesi bile, hem de ne kadar kısa bir konuşma olursa olsun canımı sıkıyor, tedirgin hissettiriyor, hatta kaygılandırıyor. Elbette bu duyguların üstesinden

37 Her iki alıntı da *Huzursuzluğun Kitabı*'nın Saadet Özen çevirisinden. (e.n.)
38 *Çürümenin Kitabı*, E. M. Cioran. Çev. Haldun Bayrı. Metis Yayınları, 2016

gelebilirim ve geliyorum da. Tamamen umutsuz vaka değilim. Sonuçta işlev gösterebilen bir insanım. Çoğunlukla.

Sırf benimle çok alay etme diye söyleyeyim, yukarıdaki *çoğunlukla* kelimesi, *insan* olmamı değil, *işlevselliği* niteliyor.

Yalnızlık meraklıları Fernando Pessoa ve Bruno Schulz, insanlarla daha beter sorunlar yaşıyorlardı. Benimkilerden çok daha beter. Schulz büyük grupların içinde dehşete düşüyor, tanımadığı insanların arasında sinirleri bozuluyor, çocukça bir ürkeklik sergiliyordu. Annesinden ayrı kalmış iki yaşında biri gibi davranıyordu. Ceketinin kenarına musallat olmak gibi bir alışkanlığı vardı; öyle ki kumaşı aşındırmıştı. Onlara kıyasla ben dışadönük biri bile sayılabilirim.

Sanırım insanlarla temas kurmanın benim uzmanlık alanıma girmediğini söylemek yersiz olmaz. Fakat bu durum, son sekiz, dokuz ya da on yılda, tanımlanması zor bir sıkıntıya yol açmaya başladı. Bu aralar başkalarının varlığı beynimi yakıyor. Ne düşünebiliyorum ne doğal davranabiliyorum ne de sadece olduğum gibi olabiliyorum. Bu aralar insanlardan kaçınıyorum, karşılık olarak, onlar da benden kaçınıyor.

"Sağlıklı insanlar, hastalardan kaçınırlar," diye yazmıştı Kafka, karşılık göremediği aşkı Milena Jesenská'ya düzdüğü mektuplardan birinde, "fakat hastalar da sağlıklı insanlardan kaçar."

Dün kendimi bir sürü insanın ortasında bulmak sinirlerimi bozdu. Alışkanlıkların ve ritüellerin verdiği sükut sekteye uğratıldı. Sinirlerimi en çok annemin bozduğunu söylememe gerek bile yok. Ayrıca kimseye, Benjamin Netanyahu'ya, Ian McEwan'a bile bağırmasına şahit olmak istemem. Fakat tüm o insanların arasında olmak hoş bir deneyim değildi. Bu günlerde hiç hoş olmuyor.

Yine de Fadia'ya cömertliği için teşekkür etmem gerek. Eğer etmezsem kendimi bağışlamayacağım.

Sohbet canlısı pozlara bürünen kafamı kapıdan çıkarmadan önce paltomu ve geceliğimi değiştiriyorum. Cadıların karşısına dün sabahki geceliğimle çıkamam. İdam mangasıyla yüzleşmeden önce son bir şeye bakmam gerek.

Bruckner ve Mahler hikâyesini doğru anlattığımı zannetmiyorum; bence bir terslik var. Orada başka birinin daha olduğunu hatırlıyorum; başka bir besteci. Hikâyenin uydurma olduğunu düşündüğümü söylemiştim zaten ama yine de kontrol etmek istiyorum. Daha uzun bir makalenin içinden bu hikâyeyi başka bir yere not etmiştim. Dergiyi okuyalı bir sene olmadığından eminim. Bu yüzden o notların, hizmetçinin okyanus gibi zifiri karanlık odasında değil de banyosundaki muhtelif şeyler kutusunda olması gerektiğini biliyorum. Onları bulmak için fenere ya da muma ihtiyacım olmayacak.

Buluyorum da. Ayrıca haklıyım. Ya da az önce haksız olduğum konusunda haklıyım. Hafızam hikâyeyi nasıl da değiştirmiş.

Üçüncü senfoninin prömiyeri korkunç tepkiler almıştı çünkü korkunç bir şekilde yönetilmişti. Asıl orkestra şefi konserden hemen önce resmen nalları dikmişti; Bruckner'in hayatında şaşırtıcı olmayan bir talihsizlikti bu. Konser esnasında Bruckner anlaşılır bir şekilde kendi yazdığı müziğin içinde kaybolmuştur çünkü orkestra yönetmek gibi bir eğitimi yoktur. En az Bruckner kadar kaybolmuş olan seyircinin ilgisi iyice dağılmıştır. Ama kimse ne sahneyi yuhalamış ne de salonu terk etmiştir. Seyircilerin arasındaki diğer müzisyen ise Hugo Wolf'tur (İtalyan serenadını çok severim). Oraya Mahler ile birlikte gelmiş ve Mahler kadar şaşkına dönmüştür. Korkarım, kimsenin ağladığına dair bir kayıt yoktur. Mahler ve Wolf daha sonradan Bruckner'in öğrencileri olur. Mahler hayatının geri kalanında, kendi müziğinden kazandıklarını Bruckner'in eserlerini yayınlamak için harcar.

Aldığım notlar, Anton Bruckner'in tuhaf hayatına daha çok ışık tutuyor. Anton Bruckner küçük kızları arzularmış ama inançlı bir Katolik olduğu için bu sapkınlıklarını hayata geçirmez, geçiremezmiş. Rahip falan da değilmiş. Tedavi olmak için kendi rızasıyla yerel bir akıl hastanesine yatmış – Katolikliğini değil, sübyancılığı için. Bu aşağılık hastalığı iyileştirmiş olan Tanrı'ya teşekkür etmek için de Do Minör

missayı bestelemiş. Tabii bu minör missa, muazzamca orkestra edilmiş bir kulak kiri çorbası, yeni yetme dindarlığın toksinli sesler bütünüdür. Kısaca, çocuksu diyelim en iyisi.

Anton Bruckner yetmiş iki yaşında öldüğünde bakirdi.

Piet Mondrian da yetmiş ikisinde öldüğünde bakirdi.

Ben de yetmiş iki yaşındayım. Ne bakireyim ne de henüz ölü.

Öte yandan Hannah bir bakire olarak öldü.

Fadia'ya teşekkür edeceğim.

Mutfaktan, sahanlıktaki cadıların konuşmalarını dinliyorum. Uygunsuz, kritik bir anda laflarını kesmek istemem. Konuşmayı Joumana yönetiyor. Kızının, bir zamanlar şu çok gürültücü olan kızının nihayet tüm derslerini verdiğini, geriye bir tek tezinin kaldığını duyuruyor. Hanımlar sevinçten uçuyorlar, onun adına mutluluk ve müthiş bir gurur duyuyorlar. Üst kattan çağlayan sesler beraberinde aşağıya bir coşku dalgası getiriyor.

Joumana için ben de sevinip kendimi bile şaşırtıyorum. Kızı, gözlerimin önünde, kulaklarımın dibinde büyüdü. Joumana apartmana taşındığında ona hamileydi. Kızı ve Joumana için nasıl mutlu olmam? Girdiği her odanın oksijenini sömüren o gürültücü, sinir bozucu, gıcık kız, demek hayatında bir işe yarayacaktı. Yoluna çıkan herkesi ya da çıkmayan herkesi atlatacak, hoplatacak, zıplatacak ve biri olacaktı. Mutlu olacaktı. Ben de onun adına mutlu olacağım.

Kapıyı açmadan önce hep beraber mutlu olma mahremiyetlerine dokunmamak için birkaç saniye bekliyorum. Bu arada, kafamda alıştırma yapıyorum. *Önemli bir iş üzerinde çalışıyorum, çok acil, dikkatimi dağıtmamam gerek. Sadece o leziz bamya yemeği için teşekkür etmek istedim. Dünden kalanını bugün öğlen yemeğinde yiyeceğim.*

"Teşekkürler," diye sesleniyorum yukarı, Fadia'ya doğru, ama aslında üçüne de teşekkür ederek. "Yemek çok güzeldi.

Minnettarım." Bu sabah cadıların tepesinde epey bir saç var, belli ki dün akşam kuaföre gidilmiş. Alınmış kaşları, manikürlü tırnakları alt kattan bile görebiliyorum. Fakat bacaklara ağda yapılıp yapılmadığını bilmiyorum, sahanlıktan bacakları görünmüyor. Aralarında sarı meçler olan esmer pirinç rengi saçlarıyla Joumana kahve demliğini eline alıyor. Marie–Thérèse'nin fincanını doldurmak üzere. Zamanlamam başarısız.

"Sana da bir fincan kahve koyayım," diyor Joumana. "Yanımıza gel."

Cadılar kendilerini baştan yaratmaya karar vermiş olmalılar. Fadia'nın saçları koyu kızıl olmuş. Gözünde canlandırabil diye kıyaslayacak başka bir renk bulmaya çalışıyorum ama bulamıyorum. Faulkner gibi, Fadia'nın saçları da bugün nevi şahsına münhasır.

Beyaz saçlarımın Beyrut'ta pek eşi benzeri yok; mavi saçlarımınsa hiç.

"Sağ olun," diyorum kapıma doğru bir adım geri çekilerek. "Maalesef gelemem. Bir şeyle..."

Meşgulüm. *Meşgulüm* de olsun işte. Açıklama yapmana gerek yok.

Cadıların arkasında yağan yağmur sanki etraflarını sarıyor, arkalarında duvar yok. Bana endişeli gözlerle bakıyorlar. Oturma düzenlerinin son zamanlarda değişmiş olduğunu fark ediyorum – son zamanlarda derken son iki yılı kast ediyorum çünkü kadınlar matinesini en son iki yıl önce görmüştüm. Cadılar görülmemeli, sadece duyulmalıdırlar. Artık ortayı Marie–Thérèse değil, Fadia alıyor. Ayrıca ahşap bacaklı, yumuşak örgü sandalyeden de vazgeçmiş. Bugün *Sarı Denizaltı*'ndan çok *Biber Çavuş* renklerinde giyinmiş olan Fadia sekerek pozisyon alıp bahçe şezlongunun üzerine seriliyor –miskinlik tanrıçası Greta Garbo'ya selam çakan bir izlenimcilik öncesi cariyesi gibi (gerçi Fadia yalnız kalmak istemiyor).

"Acil bir iş," diyorum. Beceriksizleşiyorum, afazi nöbeti geçiren bir kekemeye dönüşüyorum.

Ne çok saç var, ne çok saç bakım ürünü. Kısa saç Lübnan'da çok nadirdir. Muhtemelen ancak elli kadından biri saçlarını omuz hizasından kısa kestiriyordur. Herhalde dişilik algısıyla ilgisi olsa gerek. Hiçbirimiz farklı görünmek istemiyoruz. Benim saçlarım her gün olduğu gibi tepede yarım yamalak bir topuz şeklinde. Saçlarımı nadiren dağınık ya da açık bıraksam da kısa kestirmeyi düşünmüyorum.

Hayır, kısa kestirmeyi düşünmüyorum ama yine de farklı görünüyorum. Cadıların beni incelediklerini hissedebiliyorum. Şu bizim tatlı, sırık komşuya bakın; bakın nasıl da bir zürafayla kadın arasındaki sınırda geziniyor.

Saçmalık bu. Aptala yatıyorum. Sakinleşmek için derin bir nefes alıyorum.

"Üzgünüm Joumana," diyorum. "Şu an sizinle kahve içemem. Davetin için teşekkürler tabii. Ama bir şey üzerinde çalışıyorum; bir saat içinde çıkmadan önce bitirmem gereken bir şey. O yüzden zamanım yok. Yine de sağ ol."

Hah, şimdi bir saat içinde sığınağımı terk etmem gerekecek.

Joumana bir daha soracak ya da en azından başka bir gün onlara katılmamı önerecek – ya Joumana ya da cadılardan herhangi biri. Fakat hiçbiri bir şey söylemiyor.

Ben geri gitmeye başlarken –bir adım yetecek evimin rahatlığına kavuşmaya– Joumana sesleniyor: "Kızım doktora derslerinin tümünü verdi. Şimdi bir tek tezini yazması ve tabii savunması kaldı."

"Doktor Mira," diyor Fadia biraz aşırı bir coşkuyla. "Kulağa hoş geliyor. Doktor Mira. Apartmanda bir doktor var artık."

"Harika bir haber," diyorum sanki ilk kez duyuyormuşum gibi. "Senin adına çok sevindim. Büyük bir başarı."

"Tez konusunu söyleyebilir miyim sana?" diye soruyor. Bu kez yüksek sesle değil ama ısrarcı bir tonla.

Kafamın içindeki diğer konuşma seslerini bir an için yarıda kesiyor. Suratıma hafif bir gülümsemenin yayıldığını hissediyorum. Tez konusunu bilmek istiyorum gerçekten de.

Joumana'nın yüzü parlıyor. "Mezar taşları," diyor. "Mezar taşlarını araştırıyor. Özel olarak, taşların şekilleriyle üzerindeki yazı ve ikonlar arasındaki ilişkiyi."

Mezar taşı, bedeninin üzerinde, adımın nereye kazınacağına karar verecek.

Ah, nereden aklıma geliyor böyle şeyler?

"Ne fena bir tez konusu o öyle," diyor Fadia. "Çok iç sıkıcı. Mezar taşları? Niye böyle şeylerle ilgileniyor ki?"

"Bence muhteşem," diyor Marie–Thérèse. "Çok ilginç olabilir."

"Kızına gerçeği söyledin mi tatlım?" diyor Fadia. "Evlat edinilmiş olduğunu? Hayatta senin kızın olamaz o. Mezar taşları demek?"

Joumana ikisini de duymamış gibi görünüyor.

"Non fui, fui, non sum, non curo," diyorum ben.

"O ne o?" diyor Fadia.

"Latince," diyor Marie–Thérèse.

"Latince biliyor musun?" diye soruyor Joumana.

"Latince mi? Ben mi?" Soruyu neden bu kadar yersiz bulduğumu anlamıyorum. "Hayır, bilmiyorum."

"Ben biliyorum," diyor Joumana. Joumana bu sabah çok zarif görünüyor. Olmadığı dernek kadını modeliyle aslında olduğu üniversite profesörü arasında bir yerde.

"Yani okuyabiliyorum demek istedim, tabii ki konuşamıyorum. Latince konuşan mı var artık? Üniversitede öğrenmiştim."

Acaba hafifçe bir tepki mi gösteriyorum yoksa Joumana mı seyirci karşısında fazla hassaslaşıyor bilmiyorum ama her halükârda son cümlesinden sonra tereddütle devam ediyor.

"Klasiklerin bazılarını orijinal dilinde okumak istiyordum," diyor.

Evet, demek istiyorum. Evet, bu çok hoş olurdu. Bir diyebilsem.

"Virgil mesela," diyor Joumana.

"O ne?" diyor Fadia.

"Ovid," dediğimi işitiyorum. Hatta ses tonumda hevesli bir fısıltı bile var; özlem dolu bir istek. Latince ya da belki Yunanca. Erkeklerin bugüne dek söylediği en güzel sözlerin hemen hemen hepsi Yunanca söylenmiş.

Bir de Latince.

"Tacitus," diyor Joumana. Elini demliğe götürüyor ve birkaç saniye tereddüt ettikten sonra kucağına geri çekiyor. "Orijinal dilinde okumak. Güzel olabilir diye düşünmüştüm."

Orijinalin ayrıca Fransızca çevirisini, sonra bir de İngilizcesini okuyup gece gündüz çalışarak, türlü hüsranlarla başa çıkarak, elinden gelenin en iyisini yaparak Arapçaya çevirir ve sonra hizmetçinin banyosunda bir kutuya da kaldırabilirsin.

"Tekrar tebrik ederim," diyorum yavaşça eve girerek. "Kızınla gurur duymalısın. İkiniz için de her şeyin en iyisini dilerim."

Eğer birazdan evden çıkacaksam önce yıkanmam gerek. Muhtemelen bir şeyler de yemeliyim. Mutfaktan cadıların hararetle tartıştıklarını duyuyorum – kavga etmiyorlar ama birbirlerinin üzerine gidiyorlar. Marie–Thérèse yanındaki iki arkadaşı için bir şeyler söylüyor, bir şeyleri asıl önce onların görmezden geldiklerini iddia ediyor. Konu muhtemelen benim. Oradan uzaklaşıyorum. Konuşmalarını dinlememeyi tercih ederim.

Non fui, fui, non sum, non curo.

Yoktum, varım, olmayacağım, umurumda değil.

Roma mezarlarında rastlanan en yaygın cümle budur.

Müslüman mezarlarındaki yazılar genellikle Allah ve peygamberleri öven yazılardır: Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla. Yeri ve göğü yaratan Allah'a şükürler olsun. Dualarımız Cebrail'e, tüm meleklere, İbrahim, İsmail ve Muhammed ve tüm peygamberlere, Muhammed'in kızına, karılarına, kuzenine, lisedeki en iyi arkadaşına, eczacısına. Şaka

yapıyorum elbette. Müslüman mezarlarında da çok muazzam yazılar gördüm.

Peki ya benim mezarımın taşı, acaba ne diyecek yazısı? Sayısız ihtimal, sayısız seçenek var.

"Bu mezarda yatar Aaliya, hiç gerçekten yaşamamıştır aslında, hâlâ yalnızdır, korkar hâlâ."

"Hiç kibirlenme ölüm, anca bir toz zerresidir öldürdüğün."

En sevdiğim mezar taşı yazısı tabii ki bir yazara ait:

Malcolm Lowry
Merhum, Bowery'dendi
Yazardı çiçek gibi
Bazen de dikensi
Yaşadı geceleri, gündüzleri içti
Ukulele çalarken göçtü gitti

İflah olmaz bir Pessoa'cı olarak mezar taşımda onun cümlelerinden biri yazmalı ve işte bu noktada seçebileceğim onlarca şey var.

Neler söylüyorum ben? İlgi çekici mezar taşı filan? Nabokov'dan alıntı yapacak olursam, tarih, yaşam öykümü iki gün arasında bir kısa çizgiyle sınırlandıracak.

Ben muhtemelen kitaplarımla beraber yakılacağım.

Evden çıkmak zorunda kaldığıma göre, dünyadan kaçmak için sıkça sığındığım yer olan ulusal müzeye gideceğim. Günü orada geçirip zamanım kalırsa anneme uğrayacağım. Tekrar bağırıp bağırmayacağını, o çığlığın bir seferlik bir sapıtma olup olmadığını öğrenmem gerek. Sadece zamanım kalırsa. Annemi de büyük üvey kardeşimi de görmeyi iple çekiyor değilim.

Duşa giriyorum, daha çok kendimi sürüklüyorum. Sıcak su vücudumdan süzülüp akarken saçlarımı Bel Argent'le değil, her zamanki bebek şampuanıyla yıkıyorum. Mavimsi ton

yavaşça, çok yavaşça yok olacak; bina keşke bu kadar eski olmasaydı diye içimden geçirdiğim bir başka gün, başka bir duş anında. Suyun daha sıcak olmasını, daha çok akmasını, daha tazyikli olmasını, boruların daha az gürültü çıkarmalarını istiyorum. Musluk kolunu her çevirdiğimde, orkestra çanlarından oluşan bir Schönberg senfonisi şahlanıyor. Bu borular ve ben, beraber yaşlandık.

Su damlacıkları, mika parçaları gibi boynumda, omuzlarımda dağılıyor. Havluyla kurulanıyorum. Saçlarımı sıkıyorum – Titian'ın, denizden yükselen Venüs'ü ve Cyrene'li Afrodit'le en azından böyle bir ortak noktamız var. Cyrene'li Afrodit'in kafası yok ama telafisi olmayan zaman, kellesini uçurmadan önce saçlarını burgu yaparak sıktığı söylenir.

Çabucak ve gelişigüzel giyiniyorum. Islak saçlarım eşarpta lekeler bırakıyor. Yürüyüş ayakkabılarımı giyiyorum – evet, hep yürüyor, yürüyorum. El çantama temel ihtiyaçlarımı koyuyorum; buna katlanır bir şemsiye ve Rilke'nin *Duino Ağıtları*'nın en son Fransızca çevirisi de dâhil (evden asla yanına bir şiir kitabı almadan çıkma). Sonra aceleyle kapıdan çıkıyorum.

Belli bir yaşa gelmiş her Beyrutlu, yürüyüşe çıkarken bir daha evine dönebileceğinden pek de emin olmaması gerektiğini öğrenmiştir; sebep sadece sizin başınıza bir şey gelebilecek olması değil, evinizin de yok olabileceği ihtimalinin yüksekliğidir.

Bugünün gençleri içinse artık, savaş yılları tamamen başka bir jeolojik devri temsil etmekte.

Dolmuş, isteğim üzerine Ulusal Müze'nin merdivenlerinde duruyor. Önce yürümeyi denedim ama çise ve rüzgâr şemsiyeyi tamamen etkisiz hale getirdi. Islanmış olmama rağmen bir süre yürüdüm ve güneşe aç havanın tuhaf kokusuyla sedef renginin beni daha çok sersemlettiğine karar verdim. Savaş sırasında esen rüzgârlar, çabucak ve gelişigüzelce atılmış ce-

setlerin mide bulandırıcı kokusunu taşırlardı – hem taze hem de çürüyen et kokuları şehrin doğal parfümü olmuştu.

Dolmuşu hemen durdurdum. Akıl sağlığımı korumak jimnastik yapmaktan daha önemli gibi görünüyordu.

"Bir Zamanlar Beyrut (1982)" bugün seslendirmek istediğim bir şiir değil.

Sağlıklı bir karar vermişim. Müzeye yapılacak bir saatlik yürüyüş insanı canlandırabilir – güzel günlerde düzenli olarak yürürdüm de – ama aynı zamanda dengeli bir Beyrutlunun dengesini bozabilmek gibi baltalayıcı bir etki de bırakabilir çünkü bu güzergâh, duygusal mayınlarla ve patlamaya hazır mühimmatlarla doludur. Bu yol, şehri doğu ve batı olarak ayıran ana yeşil hattı. Burası muhtemelen tüm ülkeye kıyasla, daha çok çatışma, daha çok keskin nişancı, daha çok ölüm, daha çok ceset, daha çok çürüme ve daha çok yıkım görmüştür – tahribat, zarar, bozulma. Bölgeyi bıçak gibi kesen bulvar ve çevresi yeniden inşa edildi. Bombalanan hipodrom ve tufan öncesi hayvanların iskeletlerini andıran sivri kiriş ve direkler tamamen yenilendiği için bize ahırlarda canlı canlı yanan onlarca atı hatırlatacak hiçbir şey kalmadı geriye – kendisiyle savaşan bir şehirde, ailesini ya da arkadaşını bulmak için yollara dökülen yüzlerce yayanın nasıl vurulduğunu hatırlatan rüzgâr dışında hiçbir şey kalmadı.

Müzeyi, kendimi çok daha eski bir tarihin kollarına bırakmak için ziyaret ediyorum.

Savaş başladığında, küratörler müzenin yağmalanacağından haklı olarak çok endişe duymuşlardı. Hiçbir çelik kasa, hiçbir gizli oda, silahlarını kuşanmış milislerin ellerini hazinelere atmalarına engel olamazdı – bizim savaşta, müzeleri koruyacak Amerikan deniz kuvvetleri yoktu (je m'amuse!). Küratörler ve müze bekçileri binanın altına bir yeraltı mezarı kazdılar. Değerli parçaları ahşap sandıklara koyup betonla kaplayarak gömdüler; modern bir lahdin içinde antika bir lahit. Bina parçalandı, bombalandı, kurşunlara hedef oldu ama kimse altında ne olduğunu bilmiyordu, kimse oraya dokunmadı.

Kestane rengi yanaklı, kibar bekçi bana bakıp başıyla belli belirsiz bir selam veriyor. Yaşadığım acılardan bihaber, beni gördüğüne her zamanki gibi seviniyor. Aslında giriş ücretini ödemeyi tercih ediyorum ama para verirsem kendini hakarete uğramış gibi hissediyor. Müze tekrar açıldığından beri birbirimizi yüzeysel olarak da olsa tanıyoruz. Küçük bir adam olmamasına rağmen aşırı iri kafası yüzünden devlik hastalığına yakalanmış bir cüce gibi görünüyor. Üzerinde üniforma yok. Kısa kollu bir gömlek giymiş. Onu görünce ben ürperiyorum. Bir keresinde müzeye bedava girmemin ahlak kurallarına aykırı olduğunu, müzeye destek vermem gerektiğini söylemiştim. Ancak bana, bir bilet parasının hiçbir kasayı iflasa sürüklemeyeceğini söyleyerek itiraz etmişti.

Bana Tante[39] der. Allah iyiliğini versin.

Metal detektörün yanındaki metal masada oturuyor. Detektör müzenin tekrar açılmasından sonra sadece birkaç sene çalıştı. İlk başlarda herkes detektörden geçiyor, X–ışını aleti bütün çantaları yutup tükürüyordu. Fakat sonra ya aletler ya da müze görevlilerinin çalışkanlığı bozuluverdi. Kemer şeklindeki detektörün içinden geçtiğim sırada bekçi hafifçe başını eğiyor ve az sonra çok hassas bilgiler paylaşacak iki casusmuşuz gibi gizli gizli fısıldıyor: "Bugün makarna günü, Tante. İştahım açılıyor."

Makarna, onun İtalyanlar için kullandığı gizli casus kodu. Müzedeki ziyaretçilerin çoğunun İtalyanlar olduğu anlamına geliyor.

"Karımı arayayım," diye fısıldamaya devam ediyor, cep telefonunu çıkararak. "Akşama pişirir belki. Makarna sever misin, Tante? Kırmızı şarapla mı beyaz şarapla mı?"

Müzeyi sevmemin sebebi buraya az insanın gelmesidir. Uzunca bir süre, bu koridorlarda gezinen tek kişi bendim. Lübnanlılar tarihe pek değer vermezler. Arap turistler savaştan sonra yine akın etmeye başladılar ama onlar tarihe Lübnanlılar kadar bile değer vermezler. Onları buraya yeniden

39 (Fr.) Teyze. (ç.n)

getiren şey, güneş, sahil, dağlar, gece kulüpleri, alkol, uyuşturucu ve tabii ki seksti – hemen kaldırımın üstünde grup seks fantezileri. Araplar için gizli kod, *devedir*. Bekçi Şii – muhtemelen benim de Şii olduğumu düşünüyor, henüz bu yanlışını düzeltmedim. O nedenle Suudileri sevmiyor ve nadiren müzeye geldikleri günlerde gizli kod adlarını tıslayarak fısıldamaktan büyük zevk alıyor. Bazen dudaklarını şişirip hayali geviş getiriyor. İranlılar geldiğinde ise yüzü parlıyor, onların kod adıysa *şah*.

Lübnanlı göçmenler müzeyi, tatilden evlerine döndüklerinde çocuklarına göstermek, yeniden şöyle bir gururlanmak için ziyaret ediyorlar. Müzedeki Avrupalı turist sayısı –İspanyollar *paelle*, Almanlar *sosis*– giderek yükseliyor. İtalyanlar artık Fransızlara nazaran daha büyük gruplar halinde geliyorlar ya da *salyangozların* aksine makarnalar nadiren bireysel geziler yaptıkları, genelde hep sürü halinde dolaştıkları için bize öyle görünüyor. Mili Müze'ye geliyorlar çünkü kültürlü insanların öyle yapması gerekiyor veya onlara hep öyle söylenmiş. Kimsenin gerçekten sanatla ya da tarihle ilgilendiği yok. Müzede yürüyen birini görmek bile istisnai bir durum; çoğu ziyaretçi birbirini ite kaka aceleyle geçip gidiyor. Paris'e, Lyon'a veya Cenova'ya döndüklerinde Beyrut'taki müzeyi gezdiklerini hiç tereddüt etmeden söylemelerine yetecek kadar vakit geçiriyorlar. ("Çok şirin, küçücük, pek tatlı!") Şimdilerde, Lübnan'ın dört bir yanından gelmiş okul servislerinin de bu sokağa park ettiklerini görmek mümkün. Çocukları müzeye getirmeye başladılar çünkü yapılması gereken bu. Müzeye girdikten sonra ne yaptıkları hiç önemli değil; önemli olan getirilmeleri.

Ben müzeye kendimle baş başa kalabilmek için geliyorum; hem evden çıkmış hem de kalabalığa girmemiş oluyorum. Beyrut'ta arka plan müziğinin istilasına uğramamış başka bir yer bulmak zor. Süpermarkette, bulvarlarda, hastanelerde, sokaklarda, dükkânlarda, asansörlerde, köşelerden bucaklardan, Beyrutluların beyin dalgalarını çorbaya çevirip

köreltsin diye berbat müzikler veriyorlar – bana sorarsanız iç savaştan aşağı kalır yanı olmayan bir felaket bu da. Müzede düşünebilme lüksüm var. Tam bir huysuzluk ve öfke abidesi olan Thomas Bernhard'ın romanlarından birinde bir karakter vardır. Haftada üç sabah, Viyana Sanat Tarihi Müzesi'nde, aynı tablonun önündeki koltukta oturur: Tintoretto'nun *Beyaz Sakallı Adam Portresi*. Bunu yapmasının sebebi, oda sıcaklığının düşünmek için gereken ideal derecede olmasıdır; tuvalleri muhafaza etmek için tüm sene boyunca on sekiz santigrat derecede sabittir. Bizim müzedeki sıcaklık kaç derecedir bilmem ama hoş olduğunu söyleyebilirim.

İnsanlar, ziyaretçiler kalabalıklarıyla beni müzemden kovalamaya başlamak üzereler. Gerçekten de sanki ben havandaymışım ve kalabalık da tokmakmış gibi ezileceğimi, posamın çıkacağını düşünüyorum. Bildiğin üzere kalabalıklardan kaçınır, insan sellerinden uzak dururum. Artık burada bile sakin sakin vakit geçirmenin tadına varamayacağım bir noktaya geliyorum.

Müze, tamamen sarı kireçtaşından, koruyucu camdan ve tarihi mozaiklerden oluşuyor. Mısır Uyanışı tarzında inşa edilmiş; bu ne anlama geliyor hiçbir fikrim yok. Herhangi bir tarz söz konusuysa bana Fransız görünüyor. İçeri her girdiğimde dikkatimi ilk çeken şey merdivenlerdir. O merdivenleri defalarca çıkmış olmama rağmen hep yukarı tırmanmak için değil de aşağı inmek için yapılmışlar gibi bir his duyarım; muhtemelen en üstte ikiye ayrıldıkları ve görünmez asma kata doğru dönerek gittikleri için böyle bir etki bırakıyorlar.

Bugünün tek ziyaretçileri İtalyanlar değil. Beş yaşlarında iki erkek çocuğu oyun bahçesindelermiş gibi etrafta koşturuyorlar. Annelerinden zincirlerini koparmış, gürültücü ve fıkırdaklar. Pahalı spor ayakkabılarından çıkan gıcırtılar havada yankılanıyor. Çocuklara pek meraklı olmadığımı itiraf etmeliyim. Çapak gibi üzerinize yapışırlar ve onlardan kurtulmak

zahmetli bir iştir. Çocukları sevmediğimi söylemiyorum. Sadece etrafımda gezinmemelerini tercih ederim. İtalyanlara da meraklı değilimdir ki gürültü bakımından çocuklardan kayda değer bir farkları yoktur. Ama yine de, adaleti elden bırakmadan Araplardan, İranlılardan veya gürültücülükte bir numara olan Amerikalılardan da pek hoşlanmadığımı belirteyim. Eh, çoğu zaman, genel olarak insanlardan hoşlanmam.

Burada çok kalamayacağım; müzenin alışıldık sakinliği açısından iyi bir gün değil. Belki tarihi lahitleri gezerek vakit geçirmeliyim. Her ne kadar bambaşka dönemlere ait olsalar da, o kadar eskiden beri buradalar ki yüzlerce yıllık bir akrabalığın kutsal bağıyla birbirlerine bağlanmış gibiler. En sevdiğim, girişin ve işlev göstermeyen metal detektörünün yakınlarındaki bir soylu mezarı. Yüksekliği muazzam, muhtemelen bir buçuk metre. Lahdin tabanını çepeçevre saran eski taşın üzerine, *İlyada*'nın yirmi dördüncü kitabındaki en etkileyici sahne oyulmuş. Tüm erkekler, kadınlar, tanrılar ve canavarlar Aşil'in etrafında duruyor, Priam ise karşısında diz çökmüş elini öpüyor.

Ben hiçbir unsurun eksik olmadığı bu hikâyenin önünde dikilirken, çocuklardan birinin annesi, arka kısmı kalçalarına yapışmış eteği ve bozuk Amerikan İngilizcesiyle onları formalite icabı azarlıyor. Birine, mavi ekoseli gömleğini içine sokmasını söylüyor. Çocuklar ona zerre aldırış etmiyorlar; sanki o da Homer'in dönemi kadar uzakta bir yerdeymiş gibi. Uzunca saçları onlar zıpladıkça havada inip kalkıyor. Bu yaramazlıklarından aldıkları Lübnan terbiyesini mi yoksa içinde büyüdükleri Amerikan ortamını mı sorumlu tutmam gerektiğini bilmiyorum.

Sabrım da bu dünyada kalan sürem gibi giderek azalıyor.

Lübnanlı göçmen bir babanın oğlu olan David Malouf, Priam'ın Hektor'un ölü bedenini almak için Aşil'e yalvarma hikâyesini yeniden anlatan, *Ransom* adında muhteşem bir roman yazmıştır. Bu hikâye beni her zaman etkilemiştir; oğluna duyduğu sevgi yüzünden dilenciler gibi yalvarmak zorunda

kalan tarihi bir kral. Aşil, Hektor'un bedenini at arabasına bağlamış zaferle sürüklemektedir. İntikam ateşi damarlarında kıpkırmızı parlıyordur. Fakat bir babanın acısına, bir ebeveynin kederine şahit olur ve böylece kendinde düşmanını affedecek gücü bulur. Bugün, muhtemelen annemin yeniden ortaya çıkmış olması yüzünden lahit huzurumu kaçırıyor ve hemen yoluma devam ediyorum.

Eşmun'un mermerden yapılmış oğullarına doğru yürüyorum fakat etten kemikten gerçek oğlanlar da benimle aynı yöne doğru koşturuyor. Dönüp ters yöne, Astarte'nin tahtlarına doğru gidiyorum. Eşmun ve Astarte, müzenin iki yanında bekleyen iki Fenikeli tanrı – tanrıların kendileri değil, onların vekilleri: Şifacı Eşmun'a gerçek oğulların sağlığını korusun diye sunulan erkek çocuk heykelleri ve kutsal Astarte'nin tahtları.

Herkes selam duruyor huzurunuzda, iki bin yıl geç olsa da.

Ya da dört bin yıl.

Bu boş tahtların karşısında kaç defa dikildim sayamam – bir zamanlar önemli olanlardan geriye kalmış kırık kalıntılar; hepsi başka bir büyüklükte, hiçbiri tam değil: Taşlar aşınmış, kenardaki sfenksin kafası kopmuş, aslan başsız, kuyruksuz kalmış. Gözlerim, yerlerinden kıpırdatılmayan heykellerin çatlakları arasında büyüyen yosunları arıyor. Ama bu tahtlar tertemiz fırçalanmış. Fenikeliler, tahtların üzerine kutsal taşlar koyarlarmış. Aslında meteor olan bu taşların, içinde tanrıçanın varlığını, yaşam gücünü barındırdığını düşünürlermiş. Bu kutsal taşlardan hiçbiri kalmamış geriye. Tahtlar bomboş. Astarte; Milton'ın hilal boynuzlu cennet kraliçesi – Aştarot, İştar, Venüs – artık bu diyarlara hükmetmiyor.

Müzeye girdiğimde şimdiki zaman sekteye uğruyor, yakın geçmişim unutuluyor; bu tahtların huzurundayken kendi hayatım tümüyle bir kenarda kalıyor. Daha büyük bir tarihin parçasıymışım, zamanın devasa çarkının içindeymişim gibi hissediyorum – eminim ki hepsi benim hüsnü kuruntum. Yine de böyle düşünmek bana huzur veriyor. Bazen merak ediyo-

rum, bu dünya yerine o diğer alemde yaşasaydım kim olurdum acaba? O tahtlardan birinde mi otururdum? Hayır, ben ne Astarte'yim ne de bir tanrıça. Belki, bir kutsal taş.

Müzedeyken sık sık Bruno Schulz'u düşünürüm; muhtemelen duvar resimleri ve İsrail'deki müzeyle ilgili yaşanan tantanalar yüzünden.

Yazar ve sanatçı olan Schulz Polonyalıydı, Drohobych kentinde doğmuş ve büyümüştü. Bruno her açıdan tuhaf biriydi. Sağlıksız ve utangaçtı. Acımasız bir dünyada, sosyal anlamda yetersiz, acayip bir sürü tiki olan sıra dışı bir çocuktu. Zaman zaman kıyaslandığı diğer büyümeyen çocuk Proust gibi çok yetenekliydi. Yine Proust gibi onun da arzularını açık etmede ihtiyatlı davrandığını söyleyebiliriz – dikkatini çekerim, homoseksüel değil, seksüel mazoşistti; Kürklü Venüs'ünü seviyordu. Her ikisi de kendi dönemleri için kabul edilemez tutkular peşindeydiler. Gerçi Mösyö Marcel bu tutkularını hayata geçirme lüksüne sahip olmuştu. (Edmund White ve başkaları, Proust'un ayrıca kutsal şeyleri kirletmek gibi bir fetişi olduğunu öne sürerler; özellikle de Papa'nın fotoğraflarını ancak bunu ne kadar sıklıkla yaptığından kimse tam olarak emin değildir). Schulz'un resimlerinde, zürafa gibi bacakları olan uzun boylu kadınlar Schulz–vari suratlı cüceleri ezerler. En sevdiğim resimlerden birinde, çıplak bir adam, yatak ya da taburede oturmakta olan ve suratı profilden görünen, sabahlık giymiş bir kadının önünde taparcasına diz çökmektedir. İncecik askıları kışkırtıcı bir şekilde omuzlarından aşağı düşerken biz kadının çıplak sırtını görürüz ve kadın, çivi topuklu ayakkabısına kapanarak tapınan adama aşağılayıcı bir bakış atmaktadır. Adam, sol elinin işaret parmağını ayakkabıda gezdirirken sağ koluyla ona sanki bir sevgiliymiş gibi sarılmaktadır. Kadın sağ ayağıyla, yanağı yere yaslanmış, yüzünde dalkavukça bir ifade olan adamın sırtına basmaktadır –yüce Astarte'nin ve ayakkabısının huzurunda eğilme şerefine erişmek için bir yalvarış.

Schulz'un edebi külliyatı bizimle alay edercesine küçüktür: Bazı denemeler, birkaç makale ve iki kısa hikâye kitabı – ama ne hikâyelerdir, nasıl bir cesur yeni dünya sererler önümüze. Fakat hem bizim hem de onun için ne yazıktır ki kendi yaşam öyküsü, hikâyelerinden daha çok önem kazanmıştır. Nasıl öldüğü, kim olduğu ve ne olduğu, çarmıha gerilme tiyatrosunda ana sahneye yerleşmiştir. 1941'de, Drohobych, Almanlara yenik düşer. Schulz gettoya taşınmak zorunda bırakılınca hayatı boyunca yaptığı tüm çalışmaları meslektaşları ve tanıdıklarına vererek saklamalarını ister: Çizimler, resimler ve muhtemelen aralarında *Mesih* adında bir romanın da bulunduğu iki yayınlanmamış eser. Hepsi Walter Benjamin'in bavulu gibi kaybolur.

Yahudi işçilerden sorumlu Gestapo subayı Felix Landau, Bruno'nun herhangi bir Yahudi değil, lüzumlu bir Yahudi olduğuna karar verir.

Bu ifadeyi bir düşün.

Lüzumlu insan nedir?

Bruno'nun hayatını kurtaran şey, daha doğrusu ölümünü erteleyen şey demeliyim, Landau'nun kendini bir sanat sever olarak görmesidir. Bu lüzumlu Yahudi'yi, oğlunun yatak odasının duvarlarına, sevilen masallardan sahneler çizmeye zorlar. Landau, Schulz'a 1942 Kasım'ına kadar yaşama hakkı tanır. Sonra bir gün, rakip bir Gestapo subayı olan Karl Günther, Landau'dan intikam almak için Schulz'u öldürür çünkü Landau da daha önce Günther'in sevdiği bir dişçiyi öldürmüştür – herhalde lüzumlu bir dişçiyi.

Günther, Landau'ya şöyle demiştir: "Sen benim Yahudi'mi öldürdün – ben de seninkini öldüreceğim."

Bunlar yetmezmiş gibi, Alman bir film yapımcısı, şimdi Ukrayna kenti olan Drohobych sakinlerinin yardımıyla, Schulz'un Landau'nun oğlu için yaptığı duvar resimlerinin izini bulur. Kat kat beyaz boyanın altından, Bruno'nun hayal gücünde yaşayan cüceler, krallar, kraliçeler ve periler çıkar. Sanatçı kısa bir süreliğine de olsa bir kez daha hayata dö-

ner ve sonra yine kaybolur. İsrail'deki Soykırım Tarihi Müzesi olan Yad Vashem'den üç kişi, gecenin bir yarısı resimlerin parçalarını duvarlardan kazıyıp çalarlar. Müze, benim kahramanınım eserlerinin etik olarak kendilerine ait olduğunu öne sürmüştür. Peh!

Bruno Schulz bir Nazi tarafından kafasından iki kere vurularak öldürülmüştür.

Federico Garcia Lorca ise bir faşist tarafından önce kafasından, yere düştükten sonra da homoseksüellik damgasını taşıması için iki kere kalçasından vurulmuştur.

Her Schulz okumamda, Lorca'nın kara sularında vaftiz olurum.

Müzede, İsrail değil de bizim Lübnan müzesinde, tufandan kalma olmasa da bayağı eski bir tahtı inceliyorum. İncil tarihçilerine göre Tanrı dünyayı dört bin beş yüz yıl önce tufanla cezalandırmış. Öyleyse, tufandan kalma bir taht olamaz.

Arkamda topuk sesleri duyuyorum ama dönüp bakmıyorum. İtalyanlar. En az yedi kişi olmalılar, çoğu kadın. İki oğlanın gıcırdayan spor ayakkabıları onlara doğru koşuyor. Tüm bunları sadece duyuyor, görmüyorum. Çocuklar da bir şey görmüyor olmalılar ki İtalyan grubun içine dalıveriyorlar. Vücutların birbirine çarptığını, İtalyanca küfürlerin savrulduğunu duyuyorum. Ama bir düşüş veya yuvarlanma yok. Çıkacak tantanayı seyretmek için onlara dönüyorum. İtalyanlar oğlanlara bozuk İngilizceleriyle fırça atıyorlar, anneler çocuklarını üzdükleri için İtalyanlara fırça atıyor, İtalyanlar çocuklarını terbiye etmedikleri için annelere kızıyorlar ve bunun sonucunda da Lübnan'a özgü küfürler patlak veriyor. Hiçbir bekçi, uzlaştırıcı ya da müzeyle alakalı hiçbir görevli sahneye teşrif etmiyor.

Bu kültür çatışması beni ilgilendirmiyor.

Gruplar dağılıyor. İtalyanlar, Lübnan asıllı Amerikalılara kibirle gözlerini dikiyorlar. Anneler düşmanlarını sanki yedi

ölümcül günahı taşıyan bulaşıcı bir kervanmış gibi şüpheyle süzüyorlar. Annelerden biri günahkârların bakmadığından emin olduğu sırada oğlunun kafasına elinin tersiyle bir şaplak atıyor. Çocuk darbeden ancak birkaç saniye sonra yüzünü buruşturuyor. Anne siyah saçlarını geriye atıyor, saçları heykelden dalgalar gibi omuzlarına dökülüyor. Sonra arkadaşını koluna takıp çocuklardan uzaklaşıyor. Kadının şaplağı her ne kadar sert olmasa da çocuk şoka uğramış gibi görünüyor. Her iki oğlan da ne yapacaklarını bilemeden kadınların onları bıraktığı yerde birbirlerine bakakalıyorlar. Olayı şaplağı yememiş olan çocuk başlatıyor, arkadaşını o kışkırtıyor. Şaplağı yemiş olan çocuk ise şaşkın görünüyor. Önce arkadaşının dudakları titriyor, kesik kesik nefes alıp veriyor. Bilerek ya da bilmeyerek şaplağı yemiş olan çocuk da ona aynı sırayla eşlik ediyor; dudaklar, nefes ve sulanan gözler. Kendilerini yere atıp taşa oturuyorlar ve ağlıyorlar – daha çok, zırıldıyorlar. Önceki taşkınlıkları ne kadar gürültülüyse, acı çekerken o kadar sessiz oluyorlar. Antik varlıklarla dolu holde, küçük erkeklerin burun çekişleri birbirine karışıp yankılanıyor.

Çocuklar birbirlerine dokunmuyor, sarılmıyor, birbirlerini teselli etmeye çalışmıyorlar. Sadece yerde oturup birlikte bir ağlama nöbeti paylaşıyorlar.

O sırada ben de duygulanmaya başlıyorum. Asla sahip olmadığım bir masumiyete, elimden kaçmış ve özlemini duyduğum bir çocukluğa tanık oluyorum. Hiçbir nostalji asla var olmamış şeylere duyulan nostalji kadar derinden hissedilemez.

Titremek için can atan dudaklarımı kontrol altında tutmayı başarıyorum fakat nefesim bana ihanet ediyor.

Kimseler görmesin diye hemen merdivenlerin arkasına kaçıyorum. Hâlâ müzenin ana girişinde olmama rağmen, sarımsı aydınlık griye dönüyor ve köşede hapis kalmış havada nem artıyor, ağzıma bakır tadı veriyor. Burada, sahanlığın altında dünya bambaşka. Gözyaşlarım yanaklarımdan aşağı dere gibi süzülüyor. Göğsümden kollarıma ve bacaklarıma bir dehşet hissi yayılıyor; korkuyorum çünkü makul herhangi bir

duruşu kaybediyor gibiyim ve nedenini anlayamıyorum. Derin bir üzüntü kalbime akbaba gibi çörekleniyor.

Bana ne oluyor böyle?

Midemden derin nefesler alıyorum. Hıçkırıkların dudaklarımın arasından kaçmalarına izin veremem. O oğlanlar gibi ben de sessiz kalmalıyım. Sağ tarafımda dikdörtgen şeklinde bir karanlık dikkatimi çekiyor. Odanın içine süzülüyorum ve kapının yanındaki duvara yaslanıp ağlıyorum. Duvarların varlığını hissedebiliyorum ama ne renk olduklarını göremiyorum. Odanın sıcaklığı hoş bir on sekiz derece değil – hayır, hiç hoş değil. Bunaltıcı sıcak içeriyi nemli bir yaz mevsimine çevirmiş. Aralık'ta Ağustos gibi. Her an sivrisineklerin saldırısına uğramayı bekliyorum. Boğazım kavruluyor. Terliyorum. Ağustos ayı için fazla kalın giyinmiş vaziyetteyim elbette. Buram buram gazyağı ve tütün kokusu yüzünden artık derin nefes alamıyorum. Rahatlamak için katlanır şemsiyemi okşuyorum. Onun da ıslak olması beni rahatlatıyor; odadaki berbat kokuların rahatlatması gibi.

Aklımı başıma toplamam lazım. Kendime gelmeli ve bu bunaltıcı yerden çıkmalıyım.

Bir iki defa kafamı tokatlıyorum, – stresi azaltmak ya da aptalca davrandığımda düşünmemi sağlamak için alışkanlık haline getirdiğim bir davranış, Sadece kafamın üstüne hafif bir şaplak. Parmaklarımı saçlarımın arasından geçirip saçlarımı geri çekiyorum ve eşarbı açıp tekrar bağlıyorum. Avucumla yüzümü yelliyorum. Terleme ve ıslaklık, iki koltukaltımla, göbek deliğimden oluşan bir üçgen alanın dışına çıkmamış gibi. El çantamı karnıma yaslıyorum. Cesaretlenmek için derin bir nefes alıyorum ve müzenin, şimdi gözlerimi kör edecek kadar aydınlık olan holüne adım atıyorum. Keşke güneş gözlüğü de getirseymişim.

Hol bomboş. Çocuklardan, annelerden ve İtalyan düşmanlardan eser yok. İşte müzemin bu halini seviyorum. Boş, ıssız ve tamamen bana ait. Fakat daha fazla burada kalamam.

Her zaman neşeli görünen bekçi bu kez endişeli görünüyor. "İyi misin, Tante?" diye soruyor.

Yine kaçamak bir şekilde "İyiyim," deyip hızla çıkış kapısına yönelmeyi düşünüyorum ama tereddüt ediyorum. Bekçi daha samimi bir cevabı hak ediyor.

"İyi olacağım," diyorum dönüp yüzüne bakarak. "Buraya bazı ailevi sorunlardan kaçmak için gelmiştim ama kaçamadım." Hafifçe kekelediğimi fark edip duraksıyorum. "Her şey yoluna girer mutlaka."

Bekçi, yavaş ama yüreklendirici bir tavırla başını sallıyor ve aileyle ilgili Lübnanlılara özgü mecburi nutukları çekiyor: Ailenin gerekliliği, deliliği, sallantısı, gizemi, rahatlığı.

Kapalı kapılar ardındaki bunaltıcı sıcaktan sonra dışarıda iliklerime kadar ürperiyorum; çiseleyen yağmur durmuş, şimdi sadece nem olarak havalı asılı bekliyor. Binanın önündeki merdivenleri inip sıkışık trafiğin arasından karşıya geçiyorum ve yürümeye başlıyorum. Nereye veya hangi yöne gittiğim umurumda değil. Kan dolaşımımı hızlandırmam lazım

Neden müze bekçisi gibi olamıyorum ben de? Hep sabit kalan bir mutluluk içinde ve normal görünüyor – içinde yaşadığı dünyaya ait ve çok normal.

Henri Matisse bir keresinde şöyle demiş: "Başkaları gibi resim yapmamak hayatım boyunca beni üzmüştür."

Bu alıntıya bayılıyorum, yirminci yüzyılın en parlak ressamının böyle hissetmiş olmasına bayılıyorum. Farklı olmak onu üzüyordu. Gerçekten de herkes gibi mi resim yapmak, herkes gibi biri olmak mı istiyordu? Gerçekten de bir yere ait hissetmek mi istiyordu?

Herkes gibi biri olmamak hayatım boyunca beni de üzmüştür. Uzun yıllar boyu, özel biri olduğuma, farklı olmanın benim seçimim olduğuna kendimi inandırdım. Aslına bakarsan, diğerlerinden üstün olduğuma inanmak istiyordum; bir sanatçı ya da Matisse gibi bir dahi olarak değil de bildik kalabalıktan farklı biri olarak. Ben eşsizim, bir bireyim, sadece kendine özgü değil, aynı zamanda olağandışıyım. Bireyselli-

ğimi bir erdem olarak görüyordum; beni toplumsal ruh hallerinden ve deliliklerden koruyan, ailevi ve sosyal akıntıların üzerinde seyretmemi sağlayan. Bu düşünce beni rahatlatıyordu. Fakat şimdi tepetaklak ediyor. Sadece şimdi de değil. Bir süredir kalbimi gerektiği gibi sağlam duvarların içinde tutamıyorum.

"Herkesin yüreğinde koruduğu bir kraliyet odası vardır," diye yazmıştır Flaubert. "Ben kendiminkini mühürledim."

Ben Gustave kadar başarılı olamadım bu konuda. Benim mumum sızıntı yapıyor. Seneler içinde duvarlarımda tırtıklı çatlaklar belirmeye başladı. Müzede geçirdiğim zırlama nöbeti belki alışılmadık bir şeydi ama kesinlikle ilk değildi. Bugünlerde daha sık tekrar ediyor. Duvarlarım, kaçınılmaz bir çürümenin, kırılmanın işaretini veriyor. Ellili yaşlarımın ortalarına kadar hiç böyle ağlama nöbetlerine tutulduğumu hatırlamıyorum. Flaubert yukarıdaki cümleyi yazdığında kaç yaşındaydı acaba. Atmışına basmadan birkaç yıl önce ölmüştü.

Yabancılaşma konusunda Flaubert'den bile daha duayen sayılabilecek olan Pessoa ise şöyle yazmıştı: "Varlığımın bahçesinin çevresine, değme sur duvarından daha ürkütücü, neredeyse göğü tutan parmaklıklar diktim, bu sayede başkalarını rahatça hem görüp hem dışlayabiliyor, birer yabancı olarak kalmalarını sağlıyorum.."[40]

Nasıl da kelimelere hükmeden bir şair, imgeleri nasıl da avucuna alıyor.

Gençken hor gördüğüm onca şeyden birine dönüşüyorum ben de artık: Hisli bir ahmak. Bu aşınmış duvarlar beni kötü filmlerin ezberlediğimiz duygusallıklarından bile koruyamadılar. Yüce kahramanların kendilerinden de yüce motivasyonlarla büyük işler başardığı kötü Hollywood filmlerine ağlar oldum.

Ne kadar kötü bilmek ister misin? Lana Turner'lı *Zehirli Hayat*. Bu duygu sömürücü filmi yakın zamanda izlediğimde buram buram duygusallık kokan pençelerini kalbime geçirdi.

40 *Huzursuzluğun Kitabı*. Çev. Saadet Özen. Can Yayınları, 2017

Peki ya *Sevgi Sözükleri*'ne ne demeli? Onda da aynı şey olduğunu itiraf etmeye utanıyorum.

Birkaç yıl önce, televizyonda haberlerden sonra *Mor Yıllar* başladı. Her şey gözünüze sokmak istercesine anlatıldığı için romanı sevmemiştim fakat filme kıyasla saydamlığın nüansları üzerine bir çalışma bile sayılabilirmiş. Film, üçüncü sınıf Arap uydu kanallarından birinde gösteriliyordu; belki de Sudan veya Libya da olabilir. Yani görüntü bile vasattı. Ama izlemekten kendimi alamadım. Evet, kendimden nefret ede ede *Mor Yıllar*'ı piksellere bölünmüş bulanık bir halde baştan sona seyrettim. Feleğin sillesini yemiş kadın –eskiden fahişe, bir zamanlar lezbiyen, şimdiyse, önceden koroda şarkı söylemiş evli bir blues şarkıcısı– günahkârları kilisenin bağrına topluyordu. Kilisenin papazı ise, onu kötü yola düştüğü için evlatlıktan reddetmiş olan kuralcı ve dik kafalı babasından başkası değil. Adam ona affedici kollarını açıp bağrına basıyordu çünkü kızı, hazretlerinin hükümdarlığına adım atıp (buraya dikkat) "Belki Tanrı Sana Bir Şey Anlatmaya Çalışıyor"u söylüyordu ve bu arada Hristiyan koro da şarkıya eşlik ederek kıza destek oluyordu. Ve ne olur ne olmaz, seyirci belki ekranda süzülen mucizeleri kaçırmıştır diye, yolunu kaybetmiş kız, babasına şöyle diyordu: "Günahkârların bile ruhu vardır!" İşte tüm bunlar olup biterken, her türlü mantıklı düşünce tarafından terk edilmiş olan ben, gözden düşmüş ve şimdi kurtarılmış bir çocuk gibi – evet, maalesef bir çocuk gibi böğüre böğüre ağladım.

Sulu gözlü aptal bir kız, evet bu benim.

Ama mesele sadece filmler de değil. İnsanlar da beni ağlatabiliyor.

Fadia'nın âşığı Abdallah yaklaşık on beş sene önce öldü. Kalbi bir akşam pes etmişti. Ertesi sabah erken saatlerde ortak bir dostları Fadia'ya telefon açtı. Fadia, Abdallah sanki pek de önemli olmayan bir tanıdıktan başkası değilmişçesine haberi soğukkanlılıkla karşılamak zorundaydı. Herhalde, ah zavallı çocukları, zavallı ailesi gibi laflar bile etmesi gerek-

mişti. Apartmanın erkeklerinin gitmesinin ardından sahanlığa çıkana kadar beklemeliydi. Arkadaşları ve kahvesiyle baş başa kalana kadar beklemeliydi.

Telefon geldiği zaman kendini ne kadar yalnız hissetmiş olabileceğini tahmin edebiliyor musun? Âşığın az önce öldü, yol arkadaşın seni bıraktı, ama sakın uygunsuz bir tepki verme çünkü ailenin yanındasın. Artık kimse sana onun gibi dokunmayacak, seni kimse anlamayacak, kimse seni kollarında uyutmayacak ama sakın ola suratına bir üzüntü kırıntısı yansımasın. İnsanın sevdiklerinin arasında yalnız hissetmekten duyduğu o keskin acı.

Fadia'nın kendini koyuverdiğini duyduğumda çaydanlığın kaynamasını bekliyordum. Abdallah'ın vefat ettiğini sanki öyle yoldan geçerken duyuruyormuş gibi söylemişti. İlk önce bu kadar rahat olmasına çok şaşırmıştım ama sonra Joumana'nın ve Marie–Thérèse'nin kocalarının gitmelerini beklediğini anlamıştım. Kadınlar matinesi hemen tepki vermemişti ya da ben mutfak penceremden bir şey duymadım. Sonra Joumana'nın kocası, işe gitme patırtısıyla beraber merdivenlerden inmiş, Marie–Thérèse'nin kocası da kendi patırtısıyla ona katılmıştı.

Kadınlar, adamların gitmesinden sonra birkaç saniye beklediler. Sonra Joumana ve Marie–Thérèse teselliye başladılar ve Fadia da acısını döktü. Fadia sahanlıkta feryat edemezdi ve Joumana'yla Marie–Thérèse de alçak sesle konuşmak zorundaydılar. Fakat bir gün öncenin bulaşıklarının kurumakta olduğu lavabonun yanında durduğum yerden her kelimeyi, her iniltiyi, her hıçkırığı, her fısıltıyı duyabiliyordum. Tahmin edebileceğin gibi, Joumana ve Marie–Thérèse onlarca kuşak sonra Lübnan'da hâlâ eskimemiş olan bir dizi basmakalıp taziye cümlesi sarf ettiler: "Allah bu kulunu yakınında istedi", "Zaman her şeyin ilacı", "Şükür senin sağlığın yerinde", "Allah yardım eder" Tüm bunların aslında sinir bozucu bir etki yaratmış olması gerektiğini düşünebilirsin. Bir yandan hep beraber ağlarken diğer yandan aynı yavan cümleleri art

arda söylemeye devam ediyorlardı –aptalca, değersiz, önemi olmayan, hiçbir şey ifade etmeyen ve kesinlikle ne ses ne de öfke içeren içi boş sözler, tekrar tekrar... Fakat işe yarıyordu. Beraber ağlayıp beraber yas tutuyorlardı.

Ben de mutfakta, onları rahatsız etmemek için sessizce ağladım ve yas tuttum. Duygularımı kontrol edemiyordum. Abdallah'la hiç tanışmamış, sadece kadınların kendi aralarında konuşmalarından onunla ilgili hikâyeler duymuştum. Yine de onun için üzülüyordum. Fadia için üzülüyordum. Duygusal bir ergen gibi kaybettikleri aşk için üzülüyordum.

Şimdi de öyle düşen her yaprak ya da her bomba için ağlamam aslında. Sadece eskiden daha güçlü olduğumu söylemeye çalışıyorum. Çocukken ve genç bir kadınken ağlamazdım. Şimdi ağlıyor olmam, her ne kadar seyrek olsa da zaman zaman bunu kontrol edemiyor olmam endişe verici. Hepsi bu.

Yalnızca bu ağlama nöbetlerinin alışıldık bir şey olmadığını bilmeni istedim.

Ayrıca, Joumana'nın kızı, seneler önce kadınlar matinesine Sorbonne'da doktora programına kabul edildiğini duyurduğu zaman da kontrolümü kaybettiğimi itiraf etmeliyim. Üst kattaki sahanlıkta cırlayan tebriklerin ve tezahüratların arasında onların sevincini paylaşmış ve gri tezgâhın başında ağlamıştım.

Fakat böyle şeyler çok nadir olur.

Çisenin buğusu dağılmış. Buralara yağmur yağdığının tek göstergesi nemli kaldırım ve alçak bulutlardan oluşan bir örtü – bir an tehditkâr, bir an huzur verici görünüyorlar. Birbirleriyle yarışırcasına ilerleyen bacaklarım beni bir ara sokağa sürüklüyor. Şehri kasap satırı gibi ayıran ana caddelerin aksine bu antika sokak kıvrılıp duruyor. Mahalleyle anlaşmaya çalışıyor, pazarlığa tutuşuyor, bir verip bir alıyor; nadiren dümdüz ilerliyor, kendine has bir duruşu var. Bu sokak büyük bulvarlardan daha eski kafalı, daha karakterli. Mecburen as-

falt yolda yürüyorum çünkü kaldırım –gerçek bir kaldırımdan çok bölük pörçük taşlar aslında– park etmiş araçlarla ve şehirde hatırı sayılır bir sosyal sınıf olan kurye çocukların Vespa'larıyla dolu. Çise kalıntılarının incecik tabakası yürüyüş ayakkabılarımın altında hafifçe ezilen yolun bir zift demeti gibi görünmesine sebep oluyor. Sokaktaki binaların çoğu ya dört katlı ya da daha yüksek; her katta bir balkon ve zamanın birinde canlı renkleri olan ama şimdi eskimiş, uzun ve geniş balkon perdeleri var.

Yanımdan içi sigara tiryakileriyle dolu küçük bir araba geçiyor; tüten sigaraların dumanı yüzünden yanıyormuş gibi görünüyor. Başka bir arabada canı sıkılan bir çocuk suratını arka cama bastırıyor. Beni görünce dilini çıkarıp ezme usulüyle yaptığı otoportresinin ortasına yapıştırıyor. Aramızdaki bu kısa etkileşim çocuğu güldürdüğü gibi beni de güldürüyor. Çocuk geri çekiliyor; verdiğim tepkinin mi yoksa ıslak eserinin mi keyfine varmak için bilemiyorum. Üçüncü bir araba yola atlamayacağımdan emin olmak için kornaya basıyor ve uğuldayarak yanımdan geçiyor. Kaldırıma yanaşıyorum fakat ancak bir adım gidebiliyorum çünkü patates cipsiyle dolup taşan raflar yolumu kesiyor. Bakkal dükkânının sahibi dışarıda bir taburede oturuyor. Kulaklarında kulaklık var. Kendisinin ve mallarının dükkândan taşarak kaldırımı işgal etmelerini hiç de umursar bir hali yok. Kendi alemine dalmış, mutlu görünüyor.

Arapça harflerle KUAFÖR AALİYA yazan bir tabelanın yanından geçiyorum. Aynı tabelanın Roma alfabesiyle yazılmış kısmı ise KUAFÖR BEYONCÉ diyor. Ağlasam mı gülsem mi bilemiyorum. İçerideki koltuklarda hiç müşteri yok.

Hava şimdi daha soğuk. Sonbaharın son izleri de uçup kayboluyor. El çantama sıkı sıkı sarılıyorum. Tabii artık terlemiyorum ama parmak arası vadilerim hâlâ nemli.

Bir sandviççiden sokağa sarımsak kokusu yayılıyor. Acıkıyorum. Öğlen yemeği zamanı geldi mi geçti mi bilmiyorum. Saatimi evde unuttum, ki emekli olduğumdan beri alışılmadık bir durum değil bu.

Bu mahalle bir tavşan yuvası; en azından tavşan yuvasını nasıl hayal ediyorsam öyle. Fakat yine de Filistin kamplarının sürekli değişen labirentleriyle kıyaslanamaz. Burası daha istikrarlı görünüyor. Muhtemelen aşina olduğum için farklılıklar gözüme batıyor. Seneler önce Ahmad'ı görmeye gittiğimden beri bir daha Sabra'ya uğramadım. Bu mahallede de sürekli dolaşmasam da biliyorum. Son geldiğimden beri bazı değişiklikler olduğunun farkındayım. Yine de içime işlemiş bir tanıdıklığı var. Büyüdüğüm yer buradan çok uzakta değil – bir taş atımlık olmasa da havan topu atımlık mesafede.

Birkaç sene önce epey bir havan topu atılmıştı. 2008'de Şiiler ve Sünniler *–Tanrı iki ailenin de belasını versin–* bu sokaklarda kısa bir süre vahşice çatıştılar. Çatışmanın izlerini binalarda görebilirsiniz, birinci katta birkaç kurşun deliği, başka bir apartmanın ikinci katında bir karaltı, üçüncüsünde bir doğum lekesi. Plastik cerrahi gibi bir lüksü olmayan izlerle dolu binalar. Ancak bu savaşların sebep olduğu psikolojik yaralara dair en ufak bir iz göremezsiniz Beyrutlularda. Biz travmaları çok güzel bastırırız. Üzerimize çöken boğucu karanlığı hep erteleriz.

Bir kez daha Lübnanlı Lübnanlıyı öldürmeye başladığında nasıl ihanete uğramış gibi hissettiğimizi anlatmaya neresinden başlayayım? 1990'da savaşın bitmesinin ardından seneler boyunca bir daha asla birbirimizle savaşmayacağımızı kendimizi söyleyerek kandırdık. Korkumuzu gömdüğümüzü zannettik. Lübnanlılar tarihin o dönemini mercek altına yatırmak istemezler. Bizler de, çoğu insan gibi tarihi, kara tahtadan silgiyle silinebilecek bir ders olarak görürüz. Yaşamın zorluklarına karşı kafamızı kuma gömmeyi tercih ederiz.

İstersen George Santayana'nın o bildik teranesini topraktan kazıp çıkarabilirim: "Geçmişi hatırlamayanlar onu tekrar yaşamaya mahkumdurlar." Fakat bu alıntının bir anlamı yok. Umutsuzca iyimser bir söz. Geçmişi hatırlasak da hatırlamasak da tekrar yaşamaya mahkumuz. Tekrarlar kaçınılmazdır; istersen Nietzsche'ye sor (sonsuz geri dönüş) veya Hegel'e (ta-

rih tekerrür eder) ya da James McCourt'a (tarih hıçkırık gibi yinelenir).

Beyrutlular şehirlerindeki savaşlara karmaşık bağlarla örülmüşlerdir.

Ben daha çok Mark Twain'in sözünü seviyorum: "Tarih tekerrür etmez ancak kafiyelidir."

İsrail ne zaman cinai maçoluğunu sergilemek için felekten bir gece çalsa biz travma geçiririz ama hemen bir açıklama getirip üzerinde durmayız. Onlar bizim gibi insanlar değillerdir. Bu, sürekli aletinin ne kadar büyük olduğunu ispatlama derdinde olan bir komşuyla yaşadığımız için ödediğimiz bedeldir. Ve gerçekten de büyüktür, inan bana, nükleer büyüklüğündedir hatta. Komşularımızın 2006'da reva gördüğü yıkım anıtsaldı – hayır, bu sıfatı kullanmamalıyım çünkü yerle bir etmek yerine inşa etmeyi çağrıştırıyor. Şehrin güney banliyöleri haritadan silindi. Binlerce değilse de, yüzlerce insan öldü. Ülkedeki bütün köprüleri, bütün elektrik santrallerini bombaladılar. Benim yaşadığım mahalle bombalanma tehlikesinde değildi ama yine de evden çıkmamıştım. Tüm bunlar her ne kadar dehşet verici olsa da, pek çok Beyrutlu gibi olayları, kaçık Hizbullah'la İsrail ordusunun kafa kafaya gelmelerinden doğan bir delilik ortamı olarak elimin tersiyle itmiştim. Ey Poseidon, bu kent düşmanlarının ikisinin de evlerini başlarına yık.

İki yıl sonra, 2008'de, Şiiler ve Sünniler arasındaki çatışmalar tekrar baş gösterdiğinde hiçbir meseleyi elimin tersiyle itecek halim kalmamıştı.

Eminim İsrail'den, kendini büyük görme hastalığının paçalarından aktığı bu cüce devletten hoşlanmadığımı fark etmişsindir; yine de saygı duyduğum pek çok dev de Yahudi'dir. İnan bunda bir çelişki yok. Ben kendimi toplum dışı insanlarla, yabancılaşmışlarla, mülksüzlerle özdeşleştiririm. Pek çok ulus devleti gibi, diğer cüce kız kardeşi Lübnan da dâhil olmak üzere İsrail bir tiksinti abidesidir.

İsrailliler mizah anlayışlarını yanlış yerlerde harcayan Yahudilerdir.

Ben, baskın kültüre uyum sağlayamayan kadın ve erkekleri ya da Álvaro de Campos'un onlara verdiği tanımla, burada ve her yerde yabancı gibi yaşayanları severim. Bu kişilerin yaşamları da ruhları gibi tesadüfidir. Aykırı insanları; hayat denen şeyi yaşamak için hapsedildiğimiz bu lanetli şatonun örümcek ağı bürümüş koridorlarında sürüklenen hayaletleri severim.

David Grossman İsrail'i sevebilir belki ama kendisi de İsrail'in örümcek ağı tutmuş koridorlarında sürükleniyor; tıpkı adaşı Vasily'nin Rusya koridorlarında sürüklendiği gibi. Yazmak, evinizde olmadığınızın farkında olmaktır.

Odysseus'u, İthaka'ya geri döndüğü anda sevmeyi bıraktım.

Anayurt, tema olarak hoşuma gider ama gerçek dönüşlerden hoşlanmam.

Czesław Miłosz zamanın birinde, bir makalede, 'Odysseus'un İthaka'ya gidişinden beri edebiyattan beslenen' anavatan söylemindeki bütün nostaljinin günümüzün teknoloji ve toplu seferberlik çağında, tümüyle unutulmadıysa da oldukça zayıfladığını yazmıştı. Büyük olasılıkla zayıflamıştır evet, ama bence tamamen unutulmamıştır. Sanata ilham veren şey illa gerçek anlamda var olan bir anavatan özlemi değil, mitolojik bir anavatana duyulan özlemdir. Bu özlem olmadan anavatan, İsrail'in Lübnan'la savaşırken kullandığı tankları üreten Finlandiya şirketinin adından ibarettir ya da Arjantin menşeili makinalı tüfeğin ismidir.

Ben özlem duygusuna değer veririm.

İroniye de değer veririm.

1982 yazında, İsrail tanklar ve savaş helikopterleriyle, kale duvarlarıyla çevrilmemiş olan Beyrut'u işgal etme faslına bir kez daha giriştiğinde su şebekelerini kapatmış, gıda sevkiyatını durdurmuştu. Modern mancınıklar ve hava kuvvetleri binaları yerle bir etmiş, bütün altyapı yok olmuş ve ne hikmetse Beyrut'un Musevi mahallesindeki sinagog bombalanmıştı.

Hayır canım, çelişki filan yok.

Sokağın karşısındaki kaldırımda oturan bir anne görüyorum. Yüzünden Lübnanlı olmadığı anlaşılıyor. Üzerindeki yırtık pırtık elbiseye bakılırsa bu mahalleden de değil. Profesyonel bir dilenci olarak mesleğinin tüm gereçleri mevcut: Kollarında bir bebek. Kıyafeti ve dizleri kir içinde, beş yaşlarında bir kız çocuğu da yanında uydusu gibi dikiliyor. On yaşından fazla görünmeyen en büyük kız ise sırtını duvara yaslamış yerde oturuyor ve uzaktan beni inceliyor. Grim masallarından fırlamış gibi görünen anne en büyük kızını dürtüyor ve kız hemen ayağa kalkıp yapmaya alışık olduğu her halinden belli, ustaca bir hamleyle bana doğru fırlıyor. Kahverengi saçları, pis suratı, pembe yanaklarıyla pek azimli ve fazlasıyla candan görünüyor. Gözleri aşırı dozda bir hırsla parlıyor; avını seyreden bir yırtıcı gibi.

Gel gör ki bu kez avı, olacaklara hazırlıklı.

Park etmiş arabanın etrafından dolaşıp önüme gelene kadar bekledikten sonra onu durduruyorum ve avucumu açıp, "Bozukluğun var mı? Açlıktan ölüyorum," diyorum.

Vücudu suratından önce tepki veriyor; birkaç saniyelik bir zaman atlaması. İrkilerek neredeyse solundaki mavi Nissan'ın üzerine devriliyor. Kaşları havaya kalkıyor, çenesi düşüyor, dudakları büzüşüyor, yanakları mosmor oluyor. Arabadan destek almak için kolunu iyice uzatıp yaslanıyor. Aslında ilk göründüğünden daha küçük olduğunu o anda fark ediyorum. Uzun boylu ama muhtemelen sekiz yaşlarında.

Acaba fazla mı ileri gittim diye düşünüyorum ama hayır, kız çabuk toparlanıyor.

Önce gözleriyle gülümsüyor, akıllı kız. Sonra kıkırdamaya başlıyor. Kahkahaları mancınık topu gibi çarpıyor suratıma ve bakışları karşısında olduğum yere mıhlanıyorum. Beni neşeyle inceliyor. Ona sırıtıyorum.

Bizi ayıran asfaltın öbür tarafında huzursuzca kıpırdanan anne, kızıyla aramızda geçen bu tuhaf sahneyi ve sahne-

nin kentsel güzelliğini takdir eder gibi görünmüyor. Duyduğu kaygı aradaki onca mesafeye rağmen hissedilebiliyor. Beş yaşlarında olan kızını sağ koluyla kalçasından kavrayarak kendine çekiyor.

"Saçların mavi," diyor benim kız.

Abartılı bir jestle kol çantama uzanıyorum ve içindeki tüm kâğıt parayı ona veriyorum – hepsini, çantam çalınırsa diye cebimde taşıdığım asıl para hariç hepsini. Sonunda ona müze giriş ücretinden biraz fazlasını vermiş oluyorum. Aptal da değilim, romantik de değilim, işi başından aşkın Rus bir romancı da değilim.

Kız üstüne başına çeki düzen verip gözü parlayarak Beyrutlu sarrafların çevik parmak hareketleriyle paraları sayıyor. Saymaya ara vermeden arkasına dönüyor ve annesine doğru yola koyuluyor.

"Okulu bırakma," diyorum ona.

"Tatildeyiz," diye cevap veriyor. Ne suratını kaldırıyor ne de arkasına bakıyor, hâlâ büyük ikramiyesiyle meşgul.

Dışarı çıkmış bir tutam saçı geri itip eşarbımı düzeltiyorum ve yoluma devam ediyorum.

Bu ara sokaklardan birinde, hangi sokak olduğunu hatırlamıyorum, başımdan utanç verici bir olay geçmişti. Neredeyse yetmiş yıl sonra hâlâ hafızamdan silinmemiş olsa da artık hatırlayıp üzülmüyorum. Beş yaşımdan birkaç ay almış olmalıydım; annem, büyük üvey kardeşime üç aylık hamileydi. Beni elimden sürüklüyor, aceleyle eve dönüyorduk. Tamamen yürümeye odaklanmıştı ve panik halindeydi. O zamanlar, kocasını, kocasının ailesini ve kendi ailesini hayal kırıklığına uğratmaktan ne denli korktuğunu anlamıyordum ve uzun bir süre daha anlayamayacaktım. Çoğumuz gibi o da annesinin ataerkil sütünü emmişti (erkekler cesur, kadınlar sadık olmalı). Kocası nefesini tutacak olsa ya da herhangi bir isteği karşılanmasa gerçekten de dünyanın sonunun geleceğine, evrenin küle döneceğine inanıyordu.

O gün nasıl hızlı adımlar attığımı hâlâ hatırlıyorum; daha yeni alınmış ama hemen modası geçmiş olan lastik ve kumaş karışımı kahverengi bej ayakkabılarımın sağlamlığını ve adımlarımın nasıl birbirine karıştığını. O yoldan sık sık geçerdik ama bu sefer farklı bir şeyler vardı. Adamın akşam yemeğini hazırlamak, temizliği bitirmek, geceliğini ütülemek yoksa başka bir şey için mi geç kalmıştı artık bilmiyorum. Havanın hâlâ aydınlık olduğunu anımsıyorum; yani kocası henüz eve gelmiş olamazdı. Etrafımdaki o tanıdık manzaralara hiç bakamadığımı, sadece annemin baldırlarına odaklanabildiğimi hatırlıyorum. Baldırları her adımda tektonik katmanlar gibi kayıyorlardı. Evet, bir şeylere geç kalmıştı ama hamile olduğu için koşamıyordu. Yoldan geçenler buna müsaade etmez, henüz fetüs olan üvey kardeşimi sorumsuz anasından korumak için duruma müdahale etme zorunluluğu duyarlardı.

O zamanlar bu sokaklarda daha fazla insan yürürdü, çok daha fazla.

Şimdi buralardan geçerken annemin pürüzsüz baldırları o zamanki biçimleriyle kafamda canlanıyor; Hera'nın bacakları ya da Rubens'in *Paris'in Yargısı* tablosundaki Athena'nın baldırları gibi. Siyah etek uçlarının sallanışını gözümün önüne getiriyorum; dizlerinin arkasındaki eyer biçimindeki boşluklarda dalgalanışını.

Yürürken bu sokaklardaki binaların eskisinden ne kadar yüksek olduklarını fark ediyorum. Çoğu ellilerde ve atmışların ortasında inşa edildi. Şimdi benim boyumun da ne kadar uzun olduğunu düşünüyorum.

Beni bir telaş sardığını anımsıyorum. İşemem gerekiyordu. Anneme eve kadar bekleyemeyeceğimi söyleyip duruyordum. Annemin, ne de olsa bir büyücüydü ya, isterse benim için hemen yoktan bir tuvalet var edeceğini hayal etmiş olmalıyım. Lut'un karısının aksine annem arkasına hiç bakmıyor, gözlerini ulaşmaya çalıştığı Mekke'sinden ayırmıyordu. Yolda gitmeye devam ederken kendisinin de çişinin geldiğini söylemişti. Hamileliği yüzünden sürekli çişe gitmesi gerekiyordu

ama eve varana kadar bekleyecekti. Hep de beklerdi. O yapabiliyorsa ben de yapabilmeliydim.

Herhalde ağlamaya başlamış olmalıyım. Sendelemiş olmalıyım. Bir şey yapmış olmalıyım ki insanlar bizi endişeli gözlerle sürdüler, bazıları yargılayıcı bakışlar attı. Annem durdu. Hep bir şeyler istemek hep bir olay çıkarmak zorunda mıydım? Niye normal bir çocuk gibi davranamıyordum? Elim hâlâ ellerinde, beni iki katlı toprak rengi evlerin ortasında bir ara sokağa sürükledi. Aramızdaki bağı koparıp elini havada sallayarak beni uzaklaştırdı. "Oraya," dedi, "Git oraya, yap çabuk."

Duyduğum şeye ya çok şaşırmış ya da bariz şoka girmiş olmalıyım. Kesin ikisinden biri ama hangisi olduğunu hatırlamıyorum. Annem sırtını bana dönüp nöbet tutmaya başlarken ara sokağa koştum. Yoldan biri geçer ve görür diye korkarak binalardan birinin bahçe kapısından içeri süzüldüm. Çiçek açmış kocaman bir begonvilin arkasına, kırmızı çiçek örtüsünün altına hafifçe gizlenmiş olarak çömeldim.

Siyah kıyafetler içinde, saçları da siyah bir başörtüyle kapanmış bir kadın bana bağırıp hakaretler yağdırmaya başladı. Kimsenin beni göremeyeceğini sanmıştım. Çişimi yapmaya başlamadan önce etrafıma iyice bakmış fakat üst kattaki balkonda duran kadını fark etmemiştim. "Çık oradan!" diye bağırıp duruyordu ama çıkamıyordum. Çişimi durdurabilecek halde değildim. Kafamı kaldırıp suratına da bakamıyor, öfkesiyle yüzleşemiyordum. Sesi iyice yükseldi ve küfürleri daha da şiddetlendi. Gözlerimi, ayaklarımın arasındaki toprakta oluşmaya başlayan kıta şeklindeki göletten başka yere çeviremiyordum. Kafamı kaldırabilecek kadar toparlandığımda annem gelmiş tepemde dikiliyordu. Kızgın değil ama şaşkındı. Şaşkınlığı yalnızca bir an sürdü. Balkondaki kadın, ona ve annelik yöntemlerine hakaret etmeye başlayınca annem art arda öyle sarsıcı lanetler yağdırdı ki kıpkırmızı kesilen kadının dili damağı tutuldu. Küstah dilsiz, sanki annemin nefesiyle üfleyerek onu balkondan uçuracak gücü bile olabi-

lirmiş gibi demirlere ölümüne yapışmıştı. Kadının artık terk ettiği balkonun altında bir arma görünüyordu. Taşın üzerine buğday demetleri oyulmuştu. Bir zamanlar binayla aynı toprak renginde olan ama şimdi, çatlakları şehrin isi ve pisliğiyle dolu, rengi kararmış uydurma bir hanedan arması.

Annem beni sokağa çekti ve tekrar elimden tutup eve doğru seferini sürdürdü. Yolun geri kalanı boyunca beni görmezden geldi ama kafasını gökyüzüne kaldırıp kendi kendine söylenip durdu. Bana vurmadı, elinin tersiyle kafama şaplak atmadı fakat kızgındı. Sefer halinde tek eliyle hareketler yapan bir öfke yumağıydı.

Öfkesini neyin daha çok alevlendirdiğinden emin değilim: Onu utandırmış olmamın mı, kötü bir anne olduğunu düşünen balkondaki kadının mı yoksa tempolu yürüyüşünün yarıda kesilmesiyle, kocasının kötü bir eş olduğunu düşünecek olmasının mı? Yolun geri kalanı boyunca korkudan titrediğimi hatırlıyorum. Gözlerim, sol ayakkabıma takılmıştı. Kahverengi deri kısımda değil de bej rengi kumaşın üzerinde iki ıslaklık lekesi vardı. Şimdi bunu anneme nasıl açıklayacaktım?

Annemin evine yürümeye devam ediyorum. Bunun çok da bilinçli bir yürüyüş olduğunu söyleyemem. Sabahleyin gitmeyi düşünmüş ama kesin bir karar vermemiştim. Annemi görmek bir süredir aklımdaydı. Bacaklarımdaki bir çeşit kas hafızası bu düşüncemi uygulamaya koymuş olmalı. Ayaklarım beni işkence gibi bir tempoyla genel olarak o tarafa doğru götürüyor. Tıpkı bütün peri masallarındaki gibi orada bulmalıyım kendimi. Jung herhalde hiç şaşırmazdı.

Ne bıçağımı bilemekle ne de pamuk gibi onu kucaklayacak kollar açmakla meşgulüm. Onu öldürmek için pamuklu yastıklar da kabartmadığımı belirtmeliyim. Hiçbir şey yapmayı planlamıyorum. Hikâyenin çözülme noktası olmayacak, herhangi bir aydınlanma yaşamayacağım; ve çok büyük ihtimalle her şeyi artık daha iyi anlıyor da olmayacağım. Sanırım

sadece, onunla ilgili son hatıramın o çığlık olmasını istemiyorum. Niyetim – amacım– çok basit.

Son görüşmemizde elimden bir fırsat kaçırdığımı hissediyorum. Birçok şeye gebe bir andı, öyle değil mi? Ona bir şeyler mi söylemeliydim?

"Benim, anne. Benim."

Milton'dan alıntı yapıp, kızı Günah'ın, babası Şeytan'a söylediği şeyi mi söyleseydim: "*Beni unuttun mu yoksa? / Şimdi gözlerine o kadar mı çirkin görünüyorum?*"

Kendine gelsin diye tokat mı atsaydım?

Her şey yağmurdan sonra öyle sivri, öyle kaygan ve parlak görünüyor ki. Adını bilmediğim bir ağacın ölü yapraklarının üzerinde pas rengi lekeler belirmeye başlamış. Yine çığlık atarsa onu öldürürüm. Onu görmeye gitmek yerine eve gitmeli ve Sebald'ı temizlikçinin odasına kaldırmalıyım.

Austerlitz projemi bitirdiğim için kendimle gurur duyuyorum. En başarılı soykırım romanlarından biri olduğunu düşünüyorum. İtiraf etmem gerekir ki bugünlerde soykırımla ilgili yazılan bir sürü şey sadece küçük burjuvaziye yönelik. Özellikle soykırım gibi dehşet verici bir konu yıllardır işlenmişse, söylenecek herhangi yeni bir şeyin, konuya taze gözlerle bakmamı sağlaması, daha önce hissetmediğim duygular hissettirmesi, bugüne dek keşfedilmemiş şeyler keşfettirmesi gerektiğini düşünüyorum. Primo Levi'yi ilk okuduğumda, bedenim bir hafta boyunca garip garip zamanlarda ürperip kasılmıştı. Borowski'nin, *Böyle Buyurun Gaz'a Bayanlar Baylar* adlı kitabını okurken sanki üstüme inme inecekmiş gibi iş yerindeki masamın kenarını elimle sıkı sıkı tutardım. Fakat sonra, Kertész'in *Kadersizlik* kitabıyla karşılaşıp sonunda yeniden zorlu bir okuma yapana dek yıllarca bir sürü duygu yüklü kitabın arasında dolaşmak zorunda kalmıştım.

Kertész de tıpkı Levi ve Borowski gibi Auschwitz'teki gaz odalarından kaçmıştı ve üçünün arasında bir tek o kendini

öldürmedi – en azından şimdilik. Tadeusz Borowski 1951 yılında henüz yirmi dokuz yaşındayken gazı açıp kafasını fırının içine soktu. Gestapo onu, Yahudi olmayan bu adamı, el altından şiirlerini bastırdığı için tutuklamıştı.

Her kim kalem kılıçtan keskindir diyorsa bir tabancayla hiç burun buruna gelmemiş demektir.

En çok sevdiğim iki kitap, *Göçmenler* ve Ota Pavel'ın *How I Came to Know Fish* (*Balıkları Nasıl Tanıdım*) kitabıdır. Bu kitapların sevdiğim yanı, soykırımı dolaylı bir bakışla ele almalarıdır. İki kitapta da soykırım kelimesinin geçtiğini sanmıyorum. Her iki kitap da kederi, duygusallıkla bulandırılmıyor ve işte bu yüzden kahredici bir etki bırakıyor.

Keder, direkt yaklaşılması zor bir şeydir, bu nedenle etrafında temkinli adımlarla dolaşılmalıdır. Çok azımız büyük bir trajedi hakkında yazarken gözyaşlarının kör edici ışık kırıkları arasında yolunu kaybetmemeyi başarır. Bana öyle geliyor ki *II. Richard*'daki Bushy'nin ve bu bağlamda Slavoj Zizek'in tavsiyelerini dikkate almalı ve yamuk bakmalıyız.

Acaba keder de mi, kısa dalga boylu ışınları algılayan konileri ve hüznün rengini ayırt etme becerimizi kaybetmemize neden oluyor?

Merak ediyorum, Hannah da yaşamının son yılında gözlerini hayatına dikmiş ve gördüklerinin ağırlığı altında ezilmiş miydi? Belki başını yana eğip baksaydı kendini kurtarabilir miydi?

Rilke'nin *Orpheus'a Soneler*'inden:

Hatta çocukken diktiğiniz ağaçlar
Çoktan ağırlaşmışlar; taşıyamazsınız onları.[41]

Hannah'yla ilk karşılaşmamız annemlerin evinde olmuştu. Eski kocam ve ailesi beni istemek için resmi bir ziyarette bulunacaklardı. Gelirlerken Hannah da peşlerine takılmıştı. Aslında Hannah daha o gün dikkatimi çekmişti ama üzerin-

41 *Orpheus'a Soneler*. Çev. Yüksel Özoğuz, Yapı Kredi Yayınları, 2009

de durmamıştım. On altıncı yaşıma basmama iki ay vardı ve hâlâ utangaç biriydim. Kafamı kitaplardan, ev ödevlerinden ve hayallerden kaldırmıyordum.

Şimdi itiraf etmeliyim ki o günün doğuracağı olası sonuçları hiç düşünmemiştim. Bunun bir evlilik teklifi olduğunu biliyordum, daha doğrusu hepsi bana söylenmişti. Müstakbel kocamın ailesi beni ölçüp biçmek, değerlendirmek için ziyarete geliyordu; oturuşuma kalkışıma dikkat etmeliydim. Yine de konuyu hiç adam akıllı düşünmedim. Benden önce bu süreçten geçmiş bir ablam yoktu. Örnek alacağım benden büyük kuzenlerim de yoktu.

Mesela, evliliğin okuldan ayrılacağım anlamına geldiğini bilmiyordum. Bilseydim, sınıftaki zamanımı iyi değerlendirir, birkaç soru daha sorardım öğretmenime. Ben, kozasından zorla çıkarılıp dünyanın haşin aydınlığı ve korkutucu fırtınalarının içine atılan bir güveydim.

Seçeneklerimin ne olduğunu anlayamamıştım. Anlamış olsaydım daha çok dikkatimi verir, bizim kuş beyinli hakkında daha çok bilgi edinmeye çalışırdım.

O özenti pipoyu püflettiği anda boğazına tıkardım.

Eski kocam Stendhal çağına özgü o ilk erdeme sahipti. *Parma Manastırı*'ndaki Kont Mosca, tatlı Düşese bunu şöyle açıklıyordu: Günümüzde, belki gelecek elli sene boyunca da –korku içinde yaşadığımız ve din, gücü tekrar ele geçirdiği sürece– bir genç adamın ilk erdemi, herhangi bir heyecan duyma becerisinden yoksunluğu ve beyin denen şeyden fazla nasiplenmemiş olmasıdır."

İşte evlendiğim, çürük ruhlu o beyinsiz ahmak böyle biriydi. Eski kocamın durumunda, hem mizah hem de onur gibi kavramlardan yoksun olmayı da buna ekleyebiliriz; ah bir de para kazanmaması, işlevsel cehaletiyle mutlu mesut yaşaması ve doğuştan pısırıklığı da söz konusu. Benim kocamın çok erdemleri vardı, erdemlerle dolup taşıyordu diyebiliriz.

Sohbet edip birbirimizi tanıyalım diye küçücük salonda bizi yalnız bıraktıklarında iktidarsız böceğin cesaretini top-

layıp bir laf etmesi için ("İyi görünüyorsun") yirmi dakikadan fazla zaman geçmesi gerekmişti. Salonun her yerinde dolaşan ama bir tek birbirleriyle kesişmeyen bakışlarımızla rahatsız edici bir sessizliğe gömülüp oturmuştuk. O günden sonra yaptığımız her konuşmanın sağlam bir yirmi dakikalık sessizlikle başladığını söylersem yalnızca biraz abartmış olurum.

Evliliğimiz boyunca, sadece üstün körü bir iki şey konuşarak geçirdiğimiz haftalar olurdu; tuhaf bir sessizlik halinden başka bir şey paylaşmazdık.

Ve sanıyorsun ki şimdi ben yalnız hissediyorum? Allah aşkına.

Keşke o zamanlar Çehov'a kulak vermiş ya da onu okumuş olsaydım: "Eğer yalnızlıktan korkuyorsanız evlenmeyin."

Benim evliliğimin hayattaki en korkunç evlilik ya da eski kocamın en kötü koca olduğunu düşünecek kadar benmerkezci değilim. Bana hiç el kaldırmadı (kaldırabilmesi için sandalyeye, merdivene filan çıkması gerekirdi) ya da fiziksel bir acı yaşatmadı. Ondan çok daha kötü erkekler gördüm. Ayrıca benim evliliğimin sadece bana özgü ya da Beyrut'ta eşi görülmemiş bir evlilik olduğunu da kesinlikle düşünmüyorum. Tıpkı benim gibi evlenmiş ve hemen ardından kocasından ayrılmış olan Madame du Deffand'ın özlü sözüyle belirttiği gibi "Kadının kocasına en ufak bir sevgi duymaması oldukça yaygın bir talihsizliktir," diyebiliriz.

Neyse, eski kocamdan söz ettiğimiz yeter.

Hannah'nın o gün dikkatimi çekmiş olmasının iki sebebi vardı: Sürekli bir şey yiyordu ve mutlu görünüyordu. Ona ikram edilen her şeyi silip süpürüyordu. Annem ya da ben, ortaya bir tepsi ev tatlısı, çikolata ya da badem şekeri çıkardığımızda, Hannah yemekte hiç tereddüt etmiyor, gözünü dahi kırpmıyor, hiçbir ikramı geri çevirmiyordu. Diğer misafirlerin, daha fazla yesek mi yemesek mi diye düşündükleri belli oluyor, önce kem küm edip sonra yiyorlardı. Ama Hannah böyle yapmıyordu. İkram ettiğimiz her şey için bize bin bir teşekkür ettikten sonra mideye indiriyordu. "Lütfen, iki tane al," dediğimde hemen alıyordu.

Benim canım, canım Hannah.

Evet, bu ve bir de mutlu olması. Pek bir şey konuşmamıştı ama orada bulunmaktan çok keyif alıyormuş gibi görünüyordu; sanki damat oydu. Gelenekler, örf ve âdetler müsaade etse ayağa fırlayıp salonun öbür ucundan yanıma gelir ve bana sarılarak yeni geline dünyasının kapılarını açardı. Eski kocamın ailesini de benim ailemi de neşeye boğmuştu.

Hem nişanımızda hem de evlilik töreni adı altında geçirdiğimiz akşam bizimleydi. Ancak onu sevmeye başlamamın asıl sebebi yeni evime taşındıktan iki gün sonra gelip beni ziyaret etmesiydi. Beni diyorum, bizi değil; çünkü eski kocam ondan nefret ediyordu. Hannah ise onun nefretine karşı kayıtsızdı, açıkçası eski kocama karşı genel olarak kayıtsızdı. Hayatını sonlandıran o uçuruma yuvarlandığı ana kadar, yaşamını nahoşlukları görmezden gelmek gibi mucizevi bir beceriyle sürdürmüştü ve eski kocam, en hafif tabiriyle nahoş biriydi. Kocamın onun için hiçbir şey ifade etmediği kararına tam olarak ne zaman varmıştı bilmiyorum ama epey önce olsa gerek; benim de buna karar vermemden çok önce. Günlüklerinde ondan sadece iki kez söz etmişti. İlkinde onu havaalanlarındaki taşıyıcılara benzetmişti ki bence bu olağanüstü yerinde bir tasvirdi. İkinci ve son kez sözünü ettiğindeyse, beni terk etmiş olan kocamdan köpek diye bahsediyordu; tam olarak, pis, uyuz bir köpek olarak.

O gün ilk kez evime geldiğinde ona kahve yapmak için mutfağa gittim. O da peşimden geldi. Ben çekirdekleri çekerken, kafasını eğdi. Alnının saçlarıma hafifçe değdiğini hissettim. "Pek de suratsızdır, senin şu küçük kocan," diye fısıldadı. "Ama endişe etme, onu küçüklüğünden beri tanırım. Zararsızdır." Kaşları iki kere kalkıp indi. Ne zaman bir muzırlık yaptığını düşünse, karşı tarafın onayını bekliyormuş gibi kaşları sanki kendiliğinden kalkıp inerdi.

Elbette bana nasıl kahve pişirileceğini, kaç kaşık kahve, kaç kaşık şeker ve ne kadar kakule kullanacağımı o öğretti. Aramızda bir arkadaşlık başladı. Hayatında olmamı isteyen ilk insan oydu; bunu seçen ilk kişi.

Hannah bana bir sürü şey öğretti. Evlendirildiğim zaman hayata hazır değildim. Bazen hâlâ hazır olmadığımı düşünürüm, o başka mesele. Kendisi de benden çok iyi bir aşçı sayılamamasına rağmen bana yemek yapmayı öğretti. Örgü örmeyi de öğretti ama hiçbir zaman ilgimi çekmediği için ilerleme kaydetmedim. Sökük onarmayı, düğme dikmeyi öğretti ve bizim iktidarsız böcek düğmelerini kaybetmekte usta olduğu için bu konuda bayağı beceri geliştirdim. Bana kitaplar, dergiler verirdi.

Ayrıca nasıl dua edileceğini de öğretti ama bu alanda da ilerleme kaydedemedim. Birincisi, ilk başlarda çok meşguldüm; ev işleriyle, yemekle, kendimi eğitmekle. Bana ayıracak zamanı olmayan bir Tanrı için benim de ayıracak zamanım yoktu. Olgunlaştığımdaysa Tanrı'ya gereksinimim kalmamıştı. Emmanuel Lévinas, Tanrı'nın 1941'de bizi terk ettiğini söylemişti. Benimki 1975'de terk etti. Ve 1978'de, sonra da 1990'da. Öte yandan Hannah ise, ne benim ne de iktidarsız böceğin bir seccadesi olmadığını öğrenince şok geçirmişti (kocam dinden çok batıl inançlara bağlıydı). Evlendiğimde annemin de yeni evim için bir seccade vermediğini duyunca iyice şok geçirmişti. Yataktan kalkarken ayaklarımın ilk değdiği şey, Hannah'nın bana aldığı seccadedir.

Hannah ibadet konusunda çok titiz davranmazdı. Elinden geldiğince ibadet eder ama bir ya da iki namazı kaçırmayı dert edinmezdi. İkindi namazlarını neredeyse hep kaçırıyordu çünkü çoğunlukla kitapçıyı kapamama yardım etmek için yanıma gelirdi. Sonra birlikte evime kadar yürürdük. İster yaz gününde ister kış karanlığında, ister bir şemsiyenin, ister pırıl pırıl bir gökyüzünün altında, Hannah hep yıllarca dükkâna gelmeye devam etti.

Sohbet ede ede akşam yemeğini hazırlar, sonra da bir güzel mideye indirirdik. Hannah ile ilgili unutamadığım görüntülerden biri de yalayarak ıslattığı parmağıyla masa örtüsündeki ekmek kırıntılarını toplamasıdır. Benimle beraber kitap odasında otururdu. O zamanlar oda, şimdiki kadar çok

kitapla dolu değildi. Bana, ayaklı gazete gibi ailelerde olup biten son gelişmeleri aktarırdı. Kendi ailesinin, nişanlısının ve benim eski kocamın ailesinin maceralarını anlatırdı. Hep örgü örer ve durmadan konuşurdu. Her iki ailesindeki yeğenler için fabrika gibi kazak üretirdi – bu kazaklar sayesinde sevildiğini, o aileye ait olduğunu hissederdi.

Mesai saatlerimde de ziyarete geldiği olurdu. Tabii o kadar sık değil. Ayrıca kitapçıdayken pek konuşmazdı. Müşteri olsun olmasın, köşedeki beyaz plastik sandalyede oturur, *tık-tık–tık-tık* eden bambu şişlerinin sesi dışında en ufak bir ses çıkarmadan örgü örerdi. Bazen de günlüğünü yazar, kaleminin hışırtısı dükkânın sessizliğinde belli belirsiz duyulurdu. Ben masamda kitap okurdum ve Hannah okumamı, işimin vazgeçilmez bir parçasıymış gibi görür, düşünceli biri olduğu için de yanımda vakit geçirir ama beni hiç rahatsız etmezdi. Biz, birbirlerinin varlığıyla sürekli tazelenen bir lütuftan faydalanan iki yalnız ruhtuk; birbirini besleyen iki yalnız ruh.

Aslında bazen kitapçıda üç yalnız ruh oluyorduk. Hannah zaman zaman Ahmad oradayken de gelirdi. Ben çalışırken ikisi de pek konuşan insanlar olmadıkları için iyi anlaşırlardı. Ben masamda kitap okur, Hannah köşesinde örgü örer ve Ahmad da yere oturup kitapları yalayıp yutardı. Ahmad, Hannah'nın kendini öldürmesinden birkaç sene önce beni bırakıp gitti.

Hannah bana pek çok şey öğretti ama yıllar içinde bir ara, tam olarak hangi ara olduğundan emin değilim, muhtemelen yirmi iki ya da yirmi üç yaşlarımdayken, beraber yeni bir ritüel edindik: Akşamları yemekten sonra odada otururken ona kitap okumaya başladım. O, aşk kanepesinde sessizce örgü örer, bu sefer ben denizci mavisi şönil koltukta ayaklı gazete gibi susmak bilmezdim. Ona sadece felsefe kitapları okuyordum –felsefeyi sevdiğini söylüyordu hep– ve sadece Fransızca kitaplar okurdum çünkü İngilizcesi zayıftı (daha ilk yantümceyle karşılaştığında kafasının hemen karıştığından şikâyet ederdi). İlk başlarda ikimiz de biraz zorlandık ve

açıkçası okuduklarımın büyük bir kısmını anlamak benim bile çok zamanımı almıştı. Sanırım, *Le monde comme volonté et comme représentation*'u okumak, sırf sayfalarını çevirmek iki yılın, 1952 ve 1953'ün tüm akşamlarını aldı. Buna rağmen ne o ilk okumada ne de ikinci okumada Schopenhauer'u tam olarak anladığımı iddia edemem ama denemeye devam ettim. Felsefe söz konusuysa, gerçek bir okur olmadan önce uzun bir süre sadece sayfa çeviricisi olarak kaldım. Kitabın özünü çıkarana kadar yüzeyini dişledim diyebiliriz.

Şimdi bunları yazarken, o ilk öğrenme yıllarının ne kadar zor olduğunu rahatlıkla söyleyebildiğimi fark ediyorum ama o zamanlar bunu o kadar kolay kabul edemiyordum. İlk başlarda sıkıntımı Hannah ile paylaşamıyordum; ona bu filozofların bana ne kadar yabancı geldiklerini, eğitimli bir insan olma yolundaki engellerin ne kadar aşılmaz göründüğünü itiraf edemiyordum. Tek umudum, eğitimliymişim gibi yaparak sonunda eğitimli olabilmekti. Hannah'nın da okuduklarımın çok az bir kısmını anladığını varsayıyor, sadece sesimi duymayı sevdiği için beni dinlediğini düşünüyordum. Spinoza'nın *Etika*'sını bitirmek tam bir yılımızı aldı; sadece birinci cildini hem de.

Kitapçının ilk yıllarında, ben hâlâ pek çok şeyden emin değilken ve Hannah köşedeki plastik sandalyede örgü örerken içeri buram buram zambak parfümü kokan, küçük burjuva tavırlarıyla şık bir kadın girdi. Kadındaki hava, kendimi yetersiz hissetmeme sebep olmuştu. Masama yaklaştı, güneş gözlüklerini yukarı itti ve Heidegger kitaplarıyla ilgili sorular sormaya başladı. Bir felsefeciyle ilgili sorular soran ilk müşteriydi. Onu kitapların yanına götürdüğümde beni yapmacık bakışlarla şöyle bir süzüp, "Peki siz hangi kitabı önerirsiniz?" diye sordu.

Kadın gaddarlık ediyor, sırf kendini eğlendirmek için beni kullanıyordu. Ben cahilin tekiydim ve öyle de görünüyordum zaten. Aslında sorusunu cevaplayabilirdim. Hannah'ya Heidegger'le ilgili bir makale okumuştum ama Heidegger'in

kendisini henüz hiç okumamıştım. Çok utanmıştım ve ağzımdan muhtemelen yanlış bir şey çıkacaktı.

Hannah, gözlerini örmekte olduğu kazaktan hiç kaldırmadan şöyle dedi: "Size, o Nazi sempatizanının yazılarından önerecek hiçbir şeyimiz yok. Tuhaf bir yün bere takan üçüncü sınıf bir filozof ve inanın bana ben yünden anlarım." Hannah'ya, Heidegger'in makaleye iliştirilmiş fotoğrafını göstermiştim. Hannah, ona okuduğum makaleyi süsleyip püsleyerek kaba bir tonla devam etti: "Adamın tek derdi caka satmak ve ancak diğer caka satıcılar onu ilginç bulur. Sizin gibi zeki bir kadın, zamanını Heidegger okuyarak harcamamalıdır. Onu seven birileri varsa felsefeyi aşçılıkla filan karıştırıyor olmalıdır. Tüm yazdıkları, yağda kızarmış, sotelenmiş ve tamamen dibi tutmuştur. Schopenhauer'ı deneyin, işte onu önerebiliriz."

O zamanlar Heidegger'i gerçekten anlamış olsaydık onu bu kadar kolayca savuşturamazdık. Neticede, yer değiştirmenin dünyada var olmanın temel kuralı olduğunu söyleyen biri, bizim tarafımızdan biraz daha ciddiye alınırdı.

Evet, ilk başlarda çok bir şey anlayamıyorduk belki ama baş ediyorduk – Hannah'nın yardımlarıyla baş ediyordum.

Kendime en yakın bulduğum filozof Spinoza'dır. Hem hikâyesi hem de yaşamıyla özdeşleşebiliyorum. Amsterdam'ın yaşlı Musevileri, benim bu sevgili akrabama karşı daha yirmi üç yaşındayken bir herem –ya da siz İbranice bilmeyenler için, fetva– çıkardı. Aykırı düşünceleri nedeniyle aforoz edilmişti. Spinoza bununla savaşmadı, isyan etmedi. Hatta sızlanmadı bile. Aile verasetinden vazgeçip özel bir akademisyen, evde çalışan bir filozof oldu.

Resimlerde ve portrelerde hep kocaman kahverengi gözleri vardır (bir de tabii benimki gibi büyük bir Sami burnu). Gözlerinde, etrafımızı ve içimizi saran bütün karanlığı delecek güçte bir bakış vardır. Sanki hiç kırpmaz onları – sisi ve pusu dağıtan, parlak, derin gözler.

Kırk dört yaşında öldüğü güne dek mercek taşlayıcısı olarak çalıştı. Zanaatını sürdürürken soluduğu cam tozu nedeniyle daha da çok ilerleyen bir akciğer hastalığından, muhtemelen silikozdan ölmüştü.

İnsanların görmelerine yardım etmeye çalışırken erken bir yaşta gitmişti.

Hayranı olduğum pek çok yazar ve müzisyen gibi hiçbir zaman evlenmemişti ve öldüğünde muhtemelen bakirdi.

Spinoza'nın heremden sonra bir münzevi hayatı yaşadığını düşünmüştüm hep. Fakat yakın zamanda hiç de öyle olmadığını keşfettim. Sürekli ziyaretine giden birçok arkadaşı varmış. Hatta bazıları ona maddi destek bile verirmiş. Yani, kafamda kurduğum Spinoza fikrinin pek de doğru olmadığını artık biliyorum ama ben yine de kendi mitime bağlı kalmayı seçiyorum. Şimdi, eğer *Etika*'yı yazmış olmasaydı – dinsel özgürlük, basın özgürlüğü, demokratik cumhuriyet ve teolojiden ayrı bir ahlak anlayışı gibi kavramlar geliştirmiş olmasaydı – onu benimsemezdim. *Etika* gibi bir başyapıt yazmış olması, onun bir dahi olduğunu gösteriyor. Onu toplumdan patolojik boyutta soyutlanmış biri olarak görmem ve gerçekten de öyle olması, en sevdiklerim arasında yer almasını sağlıyor.

Bizim de Beyrutlu bir Baruch'a o kadar ihtiyacımız var ki – din ejderhalarının kafasını kesecek ya da en azından pençelerini sökecek bir şövalyeye.

Okuduğum bir kitapta, tıpkı Antonio Muñoz Molina'nın *Sefarad*'ında olduğu gibi Spinoza'nın adıyla karşılaşınca kalbimde kelebekler kanat çırpar; sanki kaybettiğim bir aşkımı görmüşüm ya da bir yakınımı yeniden bulmuşum gibi neredeyse şehvetli bir ana sürüklenirim.

Ayakkabımın topuğu sertçe zemine, kaldırım taşına basıyor ama ucu herhangi bir destek alamıyor ve dengemi kaybediyorum. Öne doğru düşmemek için çabucak kendimi toparlıyorum. Kaldırımda kocaman bir delik bana bakıyor – madenci

bir cücenin içinden geçebileceği kadar büyük bir delik. Madenin ne kadar derin olduğunu hesap edebilmek için gözlerimi aşağı dikiyorum. Adımımı içine atsaydım bacağımda kaç tane kemik kırılırdı diye tahmin yürütmek istiyorum. Fakat midem bulanıyor ve geri çekiliyorum. O küçük, hiperaktif kilise çanları kulaklarımda tekrar çalmaya başlıyor. Birkaç metre sonra duruyorum ve nefes alıp dinlenmek için bir binanın duvarına yaslanıyorum. Kafamdaki anı sisinin dağılmasını beklemem lazım.

Yürümeye devam etmem gerek. Yola devam.

Bu küçücük sokakta iki tane devasa apartman inşaatı var. İnşaatın çevresini saran reklam panosunda, absürt bir zenginliği temsil eden Batılı insanlar görünüyor. Alışveriş yapıyorlar, özel havuzlarda yüzüyorlar, spalarda cilt bakımı yaptırıyorlar. Sloganın biri, "Yeniden Beyrutluyoruz," diyor. Şehrin dört bir yanında bu tarz yüzlerce bina inşa ediliyor, kesinlikle hiçbiri süper ultra lüks standartların altında değil.

Evlenmemin üzerinden çok geçmemişti ki aniden yüzeysel bir parçası oluvereceğim ailem, şu anda annemin ve üvey kardeşimin veletleriyle beraber yaşadıkları eve taşınmıştı. Ev değiştirmek, bir sokak öteye gitmek, bir yükselme hareketiydi ama çok açıdan da değil. İki yatak odalı bir evden iki buçuk yatak odalı bir eve taşınılmıştı – o yarım oda, annemin hücresi oldu. Diğer küçük bina, içinde büyüdüğüm daha da küçük olan evle beraber yıkılmış, yerine iki katlı bir kompleks yapılmıştı. Eskiden evimizin olduğu giriş katında artık bir suşi teknesi restoranı vardı. O restoranda hiç yemek yemedim.

Annemin (büyük üvey kardeşimin evinin) kapısının zilini çalmıyorum. Çam ahşabından kapıyı tıklatmadan önce biraz duraksıyorum. Hiçbir ses duymuyor ve bekliyorum. En son burada dikilmemin üstünden çok zaman geçti. Çizikler, sıyrıklar ve oyuklar yüzünden kapı bir kedi tuvaletinin dibine benziyor. Fakat pirinç tokmak, pek çok elin dokunuşuyla hâlâ cilalı gibi parlıyor – çok uzun süredir benim elimin dışında, pek çok el.

O tokmağa dokunmayı, onu çevirmeyi reddediyorum. Elimin, sahanlığı çerçeveleyen siyah demir korkuluğu nasıl da sıkı sıkı tuttuğunu fark ediyorum. Korkuluğu bırakıyorum.

Acaba Murakami, bir zamanlar uyuduğu yerde şimdi yabancıların ton balığı kesmesi hakkında ne düşünürdü? Kıç kıça durmadan dönen minyatür teknelerde servis edilen suşiler hakkında ne derdi?

Tıklattığım kapıyı kimse açacak gibi görünmüyor. Kapıya yaslanıp içeriden hiçbir ses duymamayı umuyorum. Evde kimse yoksa hiç hayal kırıklığına uğramayacağım çünkü nasıl olsa başka bir gün gelirim ben zaten. Bu on yedi sığ ve dik merdiveni istersem bir kez daha tırmanırım. Paşa gönlüm isterse yaparım. Ahşap kapıya yaslanan kulağım eşarbıma yapışıyor.

Zili çalıyorum. İçeriden ayak seslerinin hışırtısı geliyor ve sesler yaklaşıyor. Tişört ve kot pantolon giymiş, beceriksizce makyaj yapmış, terlikli bir kız kapıyı açıyor. Bence on üç yaşında, hatta o tuhaf keçi saçı modeline rağmen on dört yaşında bile olabilir. Çenesinin sağ alt köşesini iflah olmaz bir sivilce kümesi kaplamış. Ağırlıktan kapanacakmış gibi aşağı sarkan gözkapakları yüzünden daimi bir ilgisizlik havası yayan bakışlarında, kapıda kırk yılda bir, bir yabancının belirmiş olması karşısında, hafif bir şaşkınlık, hatta biraz heyecan okunuyor. Tişörtü, pırıltılı altın harflerle KENZO diye bağırıyor.

O kadar genç ki. Kim olduğuna, ne gibi bir akrabalığımız olduğuna dair tahmin bile yürütemiyorum. Aramızda bir benzerlik var; bu kadarından eminim. Aileden biri. Beynim duruyor.

"Annemi görmek istiyorum," diyorum, resmi bir duyuru yapar gibi.

Kim olduğuma ya da kimden bahsettiğime dair en ufak bir fikri olmadığı çok belli. Büyükannesine sesleniyor; yüksek sesle ve fazla ısrarcı bir tonla. Kapıdan ayrılmıyor, bekçi gibi dikiliyor. Amacı tam olarak içeri girmemi engellemek de değil.

Biraz kenarda bekleyerek sanki ona bir bahşiş ya da karşılaşmamızın şerefin bir yadigâr filan vermemi umuyor.

Büyükannesi, benim şu hırçın yengemden başkası değil. Küçücük boyuyla düpedüz o işte. Fare gibi suratındaki o şaşkın ifadeyi görmek, bu evde beni bekliyor olabilecek tüm nahoş sürprizlere değer doğrusu. Yorgun görünüyor, bezmiş ve bakımsız. Çok çalışmış, çok şey yaşamış. Zavallı kadın ne sükûtu ne yalnızlığı tatmış hayatında.

"Annemi görmek istiyorum," diyorum. "Sakın ümitlenme. Onu yanımda götürecek değilim. Bunu aklından bile geçirme. Sadece ziyaret etmek istedim."

Her zamanki hırçınlığına bürünmesi uzun sürmüyor. "Şimdi mi?" diyor. "Şimdi mi ziyarete geliyorsun? Olan biten onca şeyden sonra?"

Kesik kesik soru işaretlerinden oluşan bir konuşma mı? Bu ne sinir? Bu ne nefret?

Ben zararsızlığın vücut bulmuş haliyim. İnsanların beni sevmesini, benden hoşlanmalarını ya da bana karşı en ufak bir şey hissetmelerini beklemiyorum. Hiçbir zaman düşman edinecek kadar önemli biri olmak istemedim. Doğuştan utangaç biri olduğumu filan söylemeye çalışmıyorum ya da skandallar yaratacak kadar muhteşem kokulara sahip bir kaplan zambağına dönüşmek tutkusuyla yanıp tutuşan bir şebboy olduğumu da iddia etmiyorum. Sadece, başkalarının hayatına müdahale etmeden yaşamaya çalışıyorum ki başkaları da benim hayatıma müdahale etmesin.

Yengem benden neden hoşlanmıyor? Ona hiç kötü bir şey yapmadım. Onunla bir münasebetim olduğunu bile hatırlamıyorum. Annemi onun sırtından almamı istediğini anlıyorum ama bunun makul bir istek olmadığının o da farkında olmalı. Kendi ailesinin evinden benim ailemin evine taşındı ve o günden beri de annemle yaşıyor. Annemi benden daha iyi tanıyor.

Yıllar yılı yengemin hayatına müdahil olmadım. Benden nefret etmemeli.

"Ziyaretimin faydası olabilir diye düşündüm."

Buraya gelirken niyetlendiğim her şeyi alıp gitmeye hazır bir şekilde bir adım geri çekiliyorum. Yengem bir şey söylemiyor ama benimkinden daha büyük bir adımla geri çekiliyor. Hem o hem de torunu, bana yol açıyorlar; deyim yerindeyse denizi yarıyorlar.

Kız ambalajından bir sakız çıkarıp ağzına atıyor. Kimin kızı olduğunu anlayamıyorum. Büyük üvey kardeşimin hangi kızı acaba? Sormalıyım belki ama sormuyorum. Aslında düşününce, üvey kardeşimin çocuklarından hiçbirini ya da kaç çocuğu olduğunu dahi hatırlamıyorum. Karşımdaki iki kapı görevlisinin arasından eve giriyor, gençlik kokularının (sakız ve ucuz parfüm) ve yaşlılık kokularının (ter ve hafif bayatlamış vücut kokusu) ortasından içeri süzülüyorum.

Ev, en son buraya geldiğimden beri pek değişmemiş. Ne zaman gelmiştim? O kadar uzun zaman önce ki hatırlayamıyorum bile. Hep havasız, karanlık ve rutubetliydi. Tavandan sarkan sinek kâğıdı şeridinin altından geçerek koridorda yürüyorum. Bu kâğıt muhtemelen benim kadar yaşlı. Rengi artık kahverengiye dönmüş, üzerinde koyu renk lekeler var – herhalde sineklerin kabukları.

Büyük üvey kardeşim evde yok ve bunun için minnettarım. Muhtemelen arkadaşlarıyla çocukça oyunlar peşindedir. Nerede olduğunu sormuyorum. Karısı da bana bilgi vermiyor. Çift kanatlı kapıdan içeriye, ininin derinliklerine götürüyor beni. Siyah külotlu çoraplarının üzerindeki minyatür merdiven motifini fark ediyorum.

Duvar kâğıdında renkten ve dokudan eser kalmamış. Yanlış hatırlamıyorsam son gördüğümde rengi şeftali pembesiydi ve üzerinde pembe dikey çizgilerden oluşan kabartmalar vardı. Şimdi kirli bej olmuş. Salonun iki duvarı kilimlerle süslenmiş; zamanın herhangi bir ilginçlik ya da değer katmadığı, makine yapımı iki devasa Türkmen kilimi. Üçüncü duvara ise gerçek boyutlu portreler asılmış; tümü bıyıklı, tombul adamların siyah beyaz fotoğrafları. Hiçbiri gülümsemiyor. Hepsi ölmüş. İçeri girerken bana sert, sitemkâr bakışlar atıyorlar. Bu

portreler, duvarların, salonun içinden daima daha kalabalık olacağını ispatlıyorlar. Ölülerin sayısı, yaşayanların sayısını geçiyor.

Annem salonda cansız gibi duruyor ama göğsünden mırıltılar çıkıyor, nefes alıyor.

"Yaşıyor," diyor yengem.

Annemin kafası ve kolları, vücudunun üzerine virgül şeklinde kapanmış. Ufacık bedeni, bükük boynu ve çiçek desenli koltukla (güller, dalyalar, dikenler ve yapraklar) *Alice Harikalar Diyarı'nda* romanından bir sahnede gibi duruyor. Kısa topuklu siyah ayakkabıları yere değmiyor – terliklerden hep nefret ederdi. Saçındaki beyaz saçlar çoğalmış sanki. Küçük bir pencereden yüzüne ışık vuruyor ama ışıktan rahatsız olmuyor. Uyurken hepimiz çocuk oluruz.

Pencerede otururum. Ve otururken

gençliğim geri gelir. Bazen gülümserim. Yahut tükürürüm.[42]

"Onu uyandırabilirim," diyor, yeğenimin kızı. "Uykusunu yarıda kesmek hiç de zor değil."

Annemi rahatsız etmek istemediğimi, onları da rahatsız etmek istemediğimi söylüyorum. Bir süre bekleyebilir, sonra ayak altından çekilirim. En yakındaki yüksek sırtlı sandalyeyi çekip, karşıma annemi, arkama pencereyi alarak oturuyorum. Yanımdaki kauçuk çiçeğinden geriye kalmış birkaç yaprak da solmuş ve kavrulmuş; ışığın mı, mübarek suyun mu yetersizliğinden, sevgi ve ilgi eksikliğinden mi bilemiyorum. Görünürde başka bir saksı çiçeği yok.

Koltuğun sırtı salonun geri kalanına çevrilmiş. Demek ki annemin görüntüsünden rahatsızlık duymadan televizyon izlenebiliyor. Annem pencereden dışarıya, dünyaya dönük ama kendi ailesine dönük değil. Belki böyle oturmayı o seçmiştir. Belki dışarıya bakmayı, içeriye bakmaya tercih ediyordur.

***

42 Joseph Brodsky şiiri. (e.n.)

Tüyler ürpertici geleceğinizle aniden yüz yüze kaldığınızda duyduğunuz ıstırabı tarif edecek bir kelime olmalı, herhangi bir dilde. Bildiğim diller arasında aklıma hiç böyle bir kelime gelmiyor.

Belki Svahili dilinde ya da Sanskritçede vardır.

Belki Hamsun'un *Kuboaa*'sı gibi ben de bir tane uydurabilirim.

Belki sadece *anne* kelimesidir.

Bir tane biliyorum: *Litost*. Çekçede, Milan Kundera'ya göre, litost, kişinin kendi bedbahtlığıyla aniden karşılaştığında yaşadığı acı ve işkence halidir.

Anneme baktıkça onu daha çok bir Çehov karakterine benzetiyorum; uzun bir yolculuğun arifesinde, muhtemelen bir tren yolculuğundan önce dinlenir gibi. Gerçi Tanrı biliyor ya, Lübnan'da artık yolcu treni falan kalmadı. Uyku salyası, kafası güneydoğu yönünde öne doğru düşerken aralanan ağzının sol köşesinden, kuru yaz aylarında katılaşan bir dere gibi ağır aksak süzülüyor. Kesik kesik nefes aldığını duyuyorum; horultusu fısıltı gibi çıkıyor.

Burada olmayı hiç istemiyorum. Annem bulaşıcı. Benim nefesim de onunki kadar hırıltılı çıkmaya başlıyor.

Yanında duran koyu kestane sehpanın üzerinde beyaz bir çizik var. Bu sehpa en az on yıldır bir kat vernikle bile şımartılmamış. Sehpanın üzerinde, uyumsuz bir masa lambasının hemen yanında, tik–taklar çıkaran, yuvarlak, eski bir çalar saat var. Tepesindeki küre şeklinde takke de çan görevi görüyor. Fakat dikkatimi asıl çeken şey başka bir nesne: Çocukluğumdan çok iyi hatırladığım, el büyüklüğünde, sedef kakmalı bir müzik kutusu. Annemin bu kutuyu kendine hediye olarak aldığı gün aklıma geliyor.

İçimde sel gibi kabaran duygulara karşı düzenli nefes almaya çalışıyorum. Bu müzik kutusunu evlendirildiğimden beri görmemiştim.

"*Ah, Belleğim, sana yalvarmıştım, en candan yardımcım sen ol diye*," yazmıştı Kavafis.

Etrafıma bakıp durum değerlendirmesi yapıyorum. Yengem salonda yok ama varlığını tehditkârca hissettiriyor; mutfaktan deli gibi doğrama sesleri geliyor. Fakat torunu, titrek televizyonun karşısındaki kanepede eski model bir dizüstü bilgisayarın tuşlarını bangırdatırken yan gözle beni inceliyor. Kendime hâkim olmam lazım.

Annem müzik kutusunu değişik bir şey diye almıştı; üzerinde bir değil, iki balerin vardı. Safo taklidi bir *pas de deux*. Rus yapımıydı ya da tipi öyleydi ve hepimiz çalan müziğin de Rus müziği olduğunu sanıyorduk. Ama değildi. Bu sabah kahvaltıda ne yediğimi, hatta yiyip yemediğimi bile hatırlamam ama o melodiyi, kutuyu altmış yıldır açmamış olduğum halde her notasına kadar ıslıkla çalabilirim.

Salonun öbür ucundaki ısıtıcının kırmızı bobinlerinden, şu an içinde bulunduğum durumda bir uğursuzluk alameti hissi veren statik elektrik mırıltısı çıkıyor. Yine ter atmaya başlıyorum.

Kutunun içinde hapsolmuş, piyano taklidi tenekemsi müzik, Chopin'in do diyez minör valsiydi. Bu müzik kutusunu tamamen unutmuştum, varlığını dahi hatırlamıyordum. Hafızamdan silinmiş. Anılarımda bir yerde kaybolmuş.

O kadar kolay etkilendiğime şaşmamak gerek. Chopin potansiyel bir virüs olarak çoktan bünyemde dolaşıyordu zaten.

Rus yapımı müzik kutusunu çaktırmadan çantama atmak için yanıp tutuşuyorum ama bu sefil dürtüye karşı koyuyorum. Kendimle saygın bir ilişki içinde varlığımı sürdürmeye niyetliysem ne kadar istesem de asla yapmayacağım bazı şeyler var hâlâ.

Eve gidince valsları Polonyalı Rubinstein'dan dinlerim.

Dikkatimi başka yere vermek için ısıtıcının üzerindeki nemli, pembe kazaktan çıkan belli belirsiz buhara bakıyorum. Herhalde kız da yağmurda ıslanmış ve benden biraz önce gelmiş olmalı. Sakızını şapırdatarak çiğniyor.

Annem bana peygamber devesi derdi (Arapçada karşılığı peygamber kısrağıdır ki bana sorarsanız güzel bir kelimedir)

çünkü uzun boylu ve sıskaydım. Bence aslında çomak böceğini kast ediyordu ama ne çocukken ne de yetişkin bir kadınken onun hatalı ifadelerini düzeltmeye yeltendim. Fakat şimdi karşısında otururken hiçbir zaman onun kadar sıska olmadığımı fark ediyorum. Bir zamanlar Rubens'in kadınları gibiyken şimdi Schiele'nin kadınlarına dönmüş.

Pek çokları, yaşlanınca çocuk gibi olarak bir döngüyü tamamladığımızı iddia etmiştir. Annemin kendi üstüne katlanmış oturuşuna bakınca bu iddiayı daha da ileri götürüyorum ve büzüşerek fetüse dönüştüğünü düşünüyorum. Dış görünüşü de değişmiş. Hem de sadece yaşamın üstümüze vurduğu gerçek damgalar olan çizgi ve kırışıklık ağlarının kördüğümünden bahsetmiyorum. Sanki başka birinin, ondan çok daha büyük birinin derisini giyiyor. Elden düşme deri. Üst dudağında, kısa ve sivri kıllardan oluşan bir öbek var. Hitler bıyığı. Suratı hem şişmiş hem de zayıf. Kaslar tamamen laçkalaşmış, belirgin hiçbir hat yok. Yüzü, artık çift cinsiyetli.

İşte beni bekleyen gelecek bu.

Uykudayken, annem melankolinin vücut bulmuş hali gibi. Yine de merak ediyorum, acaba ben böyle düşünmeye şartlandığım için mi onu böyle görüyorum. Nereden bileyim, belki rüyasında çiçekler, buğdaylar, kelebekler, Alp Dağları, çikolata ve Chanel görüyordur. Belki zihni, kendi deliliği içinde mutludur. Endişelerden ve sorumluluklardan arınmış, gündelik yaşamın sıkıntılarından uzakta, belki Nirvana'ya ulaşmıştır; herhangi bir guru ya da Şerpa'ya gerek kalmadan.

Fakat Thomas Jefferson'ın o hazin sözleri dönüp duruyor kafamda. 1825'te arkadaşına yazdığı mektupta şöyle demişti: "Herkes öldü ve bizim tanımadığımız, bizi tanımayan bir neslin arasında sadece bizler kaldık geriye."

Belli ki Jefferson'ın da Şerpa'sı filan yokmuş.

Annemin sol tarafında kulağını sararak içine giren bir işitme cihazı var. Bu yeni bir aksesuar ama eski model. Kula-

ğının arkasında ilk başta üreticinin logosu gibi görünen şeyin dikkatli bakınca bir yanılsama olduğu anlaşılıyor. Mor mürekkeple ve Roma alfabesiyle yazılmış kelimeyi okumak için öne doğru eğiliyorum: "AU SECOURS!"[43] Bunun kimin marifeti olduğunu anlamak için çok düşünmem gerekmiyor. Geri çekilip sandalyeme yaslandığım anda bizim Kenzo'nun patlıcan gibi morardığını fark ediyorum. Televizyondaki reklama bakar gibi yaparak benimle göz teması kurmaktan kaçınıyor.

Kapının çarpmasıyla kızın dikkati dağılıyor. Havada hafif bir değişiklik oluyor; salondaki kokunun bayatlığını fark ediyorum. Çok önceden kalmış sigaraların, naftalinin ve koltukaltı terinin karışımı bir koku. Gelenin büyük üvey kardeşim olmasından endişe duyuyorum fakat içeriye paspal bir yeniyetme oğlan giriyor. Kızdan bir ya da iki yaş büyük olmalı. Muhtemelen kızın ağabeyi. Bakışları, çirkin bir güneş gözlüğünün arkasına gizlenmiş. Kulaklarından son derece ucuz görünen bir çift gümüş gözlük zinciri sallanıyor. Beni fark edince duraksıyor. Ellerini havalı havalı beline koyup tam karşımda dikiliyor. Zayıf, şapşal bir Beyrutlu genç manzarası.

"Sen kimsin?" diyor ters ters, kötü niyetle değil ama belli bir üstünlük edasıyla.

Kız kardeşi onu susturuyor ve koma halindeki annemi işaret ediyor. Çocuğa cevap vermiyorum. Nezaketten yoksun yeniyetmeliğin, üzerinde çalışılmış umursamazlığı ile omuz silkiyor ve uyuşuk adımlarla mutfağa gidiyor. Eminim büyükannesi ona kim olduğumu söyleyecektir.

Öte yandan ben, annemin kim olduğunu söyleyemiyorum. Karşımdaki bu kadın kim? Bu düşünce beynimde bir duman gibi dalgalanıyor: *Seni tanıyor muyum?*

Annemin beni nasıl gördüğünü düşünmekle o kadar meşguldüm ki asıl kraliçe hazretlerini, büyük hanımın kendisini görmemi sağlayacak hiçbir bakış açısı bırakmadım kendime. Bu benim annem. Beynimi zorluyorum. Onun hakkında ne biliyorum? Ne hatırlıyorum?

43 Fra. İmdat! (ç.n..)

Bir yaşama dair bölük pörçük olaylar, görüntüler ve sahneler anımsıyorum – aslında, uzun bir yaşam için oldukça küçük parçalar bunlar ve sadece benim hayatımla kesişmiş olanlar. Annemi ancak sepya tonlarda tanıyorum.

İnsan hayatının bir sahneler dizisinden fazlası olması gerekmez mi? Annem, kafamda biriktirdiğim görüntülerden mi ibaret? Bunlar, kulağa retorik sorular gibi geliyor olabilir belki ama cevaplarını gerçekten bilmiyorum. Onunla ilgili anlayabileceklerim sınırlı mı? Onu tanıyamamam bendeki bir kusurdan mı kaynaklanıyor? Yoksa bir insan bir insanı zaten ancak bu kadar mı tanıyabilir? Kafama asıl takılan soru, herhangi birini annemden daha iyi tanıyıp tanımadığım. Lear'la beraber ben de hep aynı soruyu sormuşumdur: "Var mı burada beni tanıyan bir kimse?" Ama hiç "Burada kimseyi tanıyor muyum?" diye sormamışımdır. Başka bir insanı tanımaya çalışmak, bana bir kırlangıcın gölgesini yakalamaya çalışmak kadar imkânsız görünüyor.

Annem bana ait olmayan sisli bir dünyada yaşadı, yaşıyor.

Diğer insanlar da sadece anılarımda bir cisme bürünmüş olan sisli görüntüler.

Her ne kadar roman kahramanlarını da bir sahneler dizisi, kafamda biriktirdiğim cümleler olarak tanısam da onları annemi anladığımdan daha iyi anladığımı düşünüyorum. Edebi karakterler söz konusu olunca, boşlukları gerçek insanlarla yapabildiğimden daha iyi dolduruyorum ya da belki daha çok çaba sarf ediyorum. Lolita'nın annesini, kendi annemden daha iyi tanıyorum ve şunu söylemeliyim ki onu kendi annemi anladığımdan daha çok anlıyorum. Rembrandt'ın annesinin tablodaki yüzü, kendi annemin gerçek yüzünden daha tanıdık.

Kız televizyon izliyormuş gibi yapıyor. Onun için sadece arka plan gürültüsünden ibaret olabilir ama benim için öyle

değil. Televizyonun sesi kısık olsa da programda anlamadığım bir dil konuşulduğunun farkındayım; muhtemelen Türkçe ya da İbranice. Sanki ses televizyondan değil de çok, çok uzak bir diyardan geliyor – bir erkek sesi; genizden çıkan, hafif çatallı bir ses. Üstelik yaylı enstrümanların çaldığı bir New Age müziği de ona karışıyor. Hiç çekilmez.

"Kapa şunu," diyorum sinirlenerek ters ters; biraz fazla sinirlenerek.

Kızın hiç düşünmeden televizyonu kapatmasına şaşırıyorum.

Şu an biri bana masaj yapsa, nazikçe omuzlarımı ovsa çok hoşuma giderdi; kördüğüm olmuş kaslarımı çözecek herhangi bir dokunuş. Sanki çok masaj yaptırdığım varmış gibi. Hayır, ne kadar faydalı olursa olsun bir yabancının bana dokunmasına kolay kolay razı gelmem. Hem zaten böyle kişisel zevkler için harcayacak param da yok. Omuz kaslarım birbirine dolanıp yün yumağına dönmüş. Ağrısı ve uyuşukluğu kürekkemiklerimin en dibine çöküp kilitlenmiş. Omuzlarımı geriyorum ve üçe kadar sayıp tekrar serbest bırakıyorum. Bu egzersizi bana Hannah öğretmişti. İşe yaramıyor. Hiçbir zaman da yaramamıştı.

Dışarıdan ağır bir taşıtın geçmesiyle pencere titriyor ve avizeden sarkan örümcek ağı sallanıyor. Annem gürültü ve sarsıntıdan uyanıyor. Önce sol gözünü, sonra sağ gözünü açıyor.

Tüm cesaretimi toplamaya çalışıyorum. Kafamda saniyeleri sayıyorum – hayır, hayır, kafamda başka biri saniyeleri sayıyor: Bir, iki, üç. Düşüncelerimi dizginleyemiyorum. Annemin gözlerinin etrafındaki her çizgiyi, hiçbir çeteleyi atlamadan saymaya başlıyorum. Zihnim bir karamsar düşünceyle öbürü arasında gidip geliyor ve ürperiyorum. Beni tanıyacak mı? Beni hiç kucağında sallamış mıydı? Benden nefret mi ediyor? Neden saçlarımı hiç taramadı? Son zamanlarda onu doktora götüren biri oldu mu? Richard Strauss'un *Son Dört Şarkı*'sının açılış sözlerini söyleyen Karita Mattila'nın sesi

kafatasımda yankılanıyor. Dilim ve yanaklarımın içi kuruyor. Avucunun içinde küçük kırmızı izler olduğu dikkatimi çekiyor ve diğer elinin üzerindeki toprak rengi yaşlılık lekeleri. Gözlerini bana çeviriyor. Bakışları son derece aklı başında gibi görünüyor.

On ikiye kadar saydığımda sessizce adımı sesleniyor. "Aaliya," diyor.

Beni tanımasına gülümseyerek ve başımı sallayarak karşılık veriyorum. Hâlâ terden biraz yapış yapış olan ellerim gevşiyor, kucağıma koyuyorum. Kalbim biraz daha hızlı çarpıyor, biraz daha keskin. Annem şimdi artık sakince nefes alıyor, uykudaki kadar zorlanmadan, hırıltı çıkarmadan.

"Değişmişsin," diyor, pamuk gibi bir ses tonuyla.

"Evet," diyorum. "Hepimiz değiştik. Yaşlandım."

"Hayır," diyerek sözümü kesiyor. "Saçın mavi olmuş."

Beni hiç kucağında salladı mı? Hiç sarıldı mı? Kulağıma tatlı sözler fısıldadı mı? Hiç sanmıyorum.

"Evet, öyle," diyorum. "Mavi oldu."

Şaşırmış, biraz kafası karışmış gibi görünüyor. Suratını buruşturuyor. Yüzü, sanki kırıcı bir cevap vermişim ya da anlaşılmaz veya korkutucu bir şey söylemişim gibi şekilden şekle giriyor. Sebebin ne olduğunu bilemiyorum. Koltuğunda geri geri gitmeye çalışıyor ama bu fizik kurallarına ters bir çaba – koltuğun müsaade ettiğince geride oturuyor zaten.

"Sorun yok anne," diyorum becerebildiğim kadar rahatlatıcı bir ses tonuyla. "Yanlışlıkla çok fazla boya şampuanı kullandım. Kalıcı değil. Saçlarım düzelecek."

Kafası daha çok karışmış gibi görünüyor ve gözlerini kaçırıyor. Sanki tavanda hayaletler kıpırdanıyormuş gibi tavanı inceliyor. Elini omuzlarındaki şalın altına sokuyor ve kolunu esnetiyor. Yüzünün ekşimesi daha da şiddetleniyor, ağzının köşeleri birbirlerinden nefret ediyorlarmış gibi arayı açıyor.

"İyi misin?" diye soruyorum ona bakarak.

Sözlü veya sözsüz hiçbir cevap alamıyorum.

"Bazen cevap vermez," diyor yeğenimin kızı. Artık beni görmezden gelmeyi bırakmış; dizlerinin üzerinde oturuyor,

koltuğun kenarına yaslanmış, benimle iletişim kurma çabasında. "Acı çektiğini bazen anladığım oluyor ama neresinin acıdığını söyleyemiyor. Bazen de boynunun acıdığını söylüyor ama aslında boynunun yıllar önce acımış olduğunu kast ediyor. Hiç anlam veremiyorsun. Derdini anlatmayı beceremiyor."

"Ben de beceremem," diyorum. "Anne, canın mı acıyor?"

"Pek konuşmaz. Çoğunlukla sadece mırıldanır." Yeğenimin kızı abartılı el kol hareketleri ve mimikler sergileyerek sözlerini vurguluyor. "Arapça eski şarkılar. Mırıl mırıl mırıl. Ümmü Gülsüm değil, Feyruz da değil. Hayatta bilemezsin."

"Asmahan," diyorum.

"Bildin!" Kız neşesini saklayamıyor, coşkuyla bağırıyor. "Tabii ki bilirsin. Sen onun kızısın. Asmahan'ın kim olduğunu yüzlerce kez sordum ama hep aynı şeyi tekrar ediyor. 'Onu öldürdüler, onu öldürdüler.' Sonra yine mırıldanmaya başlıyor. Bitmeyen bir mırıltı. Evimiz hep müzik dolu. Resmen kendimize ait bir kanaryamız var."

İlk başta bu sözüne alınıyorum ve onu terslemek istiyorum. Bir insan için söylenecek berbat bir şey. Muhteşem Sławomir Mrożek'in kısa hikâyelerinden birinde, anlatıcı bir partiye gider. Partinin eğlencesi evin evcil hayvanı; kafese kapatılmış bir liberal hümanisttir. Bu kişi artık sadece antika devrim şarkıları söyleyen bir şarkıcıya indirgenmiştir. Annem hiç devrim şarkısı bilmez ama Asmahan'ın şarkılarını bilir. Bu nedenle aynı zamanda içimde bir mutluluk, bir sevinç pırıltısı da uyanıyor. Şarkıcıyı doğru tahmin etmiş olmamla hiç ilgisi olmaksızın, annemin Asmahan şarkıları mırıldanması beni iyi hissettiriyor. Annemin, üç ya da dört kez evlenmiş ve bu adamların hepsini boşamış bir şarkıcıyı; kocasını ve ailesini –şanlı, unvan sahibi bir aileyi hem de– kariyerinde ilerlemek için terk ederek skandallar yaratmış bir aktrisi sevmesi içimi neşeyle dolduruyor.

"Kim olduğunu biliyor musun?" diye soruyor yeğenimin kızı.

"Kimin?" diyorum.

"Şarkıcının," diyor kız. "Şarkıcının kim olduğunu biliyor musun?"

"Elbette."

"E, yani?" diyor kız.

Bir şey söylemem için bekliyor fakat ben beklemekte ondan daha deneyimliyimdir.

"Kim öyleyse?" diye soruyor.

"Yanı başında harika bir bilgisayar duruyor. Açıp araştırsana."

Annem bir inilti çıkarıyor. Ürperiyorum. Yine mi bağıracak?

"İyi misin anne?" diye soruyorum.

Artık beni tanıyor gibi görünmüyor ama sessizleşiyor. Onu çözemiyorum. Acı mı çekiyor yoksa sadece dalgın dalgın düşünüyor mu bilemiyorum. Yalnız ve korkuyor gibi görünüyor; zihni koşup kaçabileceği tek yer. Ağzı hiç sabit durmuyor, saniyeler içinde bir buruşuyor bir ağır ağır gülümsüyor bir öfkeyle büzüşüyor; ileri geri, sağa sola, yukarı aşağı.

"Daha net sorman lazım," diyor yeğenimin kızı.

Artık koltuktan kalkmış, yanımda dikiliyor. Biraz daha burada kalırsam, biraz daha yanında olursam sonunda kucağıma mı oturacak diye merak ediyorum.

"Genel bir soru sorduğumda cevap vermez," diyor kız. "Ama eğer sırtı mı ağrıyor diye sorarsam cevap verdiği olur. Bazen bütün vücut parçalarını tek tek sormam gerekir." Konuşurken sanki kendini onaylıyormuş gibi kafasını sallıyor. Sesi coşku dolu. "Sen gelmeden önce susayıp susamadığını sordum, evet demişti. Ama su getirdiğimde uyumuştu. O yüzden suyu ben içtim."

Yeğenimin kızı o kadar heyecanlı ki iyice coşup tavana fırlamasın diye kolundan tutsam mı diye düşünüyorum.

"Anne," diyorum. "Sırtın mı ağrıyor?"

Annem sanki yokmuşum gibi hiç oralı olmuyor. Uzanıp ona bir şaplak atma dürtüsüne hakim oluyorum.

"Hiçbir lafımı duymayacaksa ona ne sorabilirim ki?" diye söyleniyorum.

"Elini tut," diyor yeğenimin kızı. "Bazen onunla konuştuğunu bilmez. Dokunman gerekir. Yoksa saatlerce orada otursan da o kendi âleminden çıkmaz."

Kız, elini omzuma koyuyor fakat içgüdüsel olarak irkilmemle hemen geri çekiyor. Kollarını geride, küçük poposunda birleştiriyor. Ne diyebilirim? Bu heyecan dolu gerginliğine bakılırsa birazdan bana Yaşlı Gemici'den dizeler döktürecek diye korkuyorum. *"Konuklar karşılandı. Ziyafet hazır."* Beni kendi halime bırak.

"Hadi, durma," diyor. "Elini tut. Sana zarar vermez. Isırmaz."

"Ya, öyle mi? Ama ben ısırabilirim, dikkat et."

Bu yaşımda daha ne kadar saçmalayabilirim? Bir ergene komiklikler yapmaya çalışıyorum. Esprilerim Fadia'nınkiler kadar kötü. Belki Fadia'nın şuh kahkahalarını da kapmalıyım. Klişe bir atın üzerinde, komedi gösterilerindeki trampet sesi ve zillerin eşliğinde yapay bir günbatımına doğru yol alırım.

"Ha–ha," diyor kız alaycı bir gülüşle. "Neredeyse dedemin şakaları kadar komikti."

Annemin eli, elimin arasında kırılacakmış gibi duruyor, bir deri bir kemik – herhangi bir esneklikten yoksun, kupkuru bir cilt. Fakat yeğenimin kızı haklıymış. Annem aniden kendine gelmiş gibi görünüyor.

"Sırtın mı ağrıyor?" diye soruyorum.

Kafasını hayır anlamında iki yana sallıyor. Elini elimden çekiyor ve incecik parmağını kaldırıp –ki parmağı bile hâlâ havaya kalkabildiğine şaşırmış görünüyor– ayakkabılarını gösteriyor. "Ayaklarım," diyor sessizce ve ağır ağır.

"Ayakların mı?" diyorum emin olmak için ayakkabılarını işaret ederek.

"Evet, evet, ayakları," diyor yeğenimin kızı. "Öyle olmalı. Daha önce hiç ayaklarını işaret etmemişti."

Artık bir yardımcı oyuncum var.

"Bakabilir miyim?" diye soruyorum anneme. "Ayakkabılarını çıkarmam gerekecek."

Bunu yapmayı niye öneriyorum bilmiyorum. Alçak topuklu siyah ayakkabılarının içinde ne yün ne de naylon çorap var. Nereden bileceğim, belki ayakları nasır tutmuştur. Öyleyse ona yardım edebilecek miyim sanki? Bulaşıcı mantar, devasa iltihaplar, deri altı siğilleri, kesikler, ülserler? Ya tabanları gemilerin altına yapışan midyeler gibi su topladıysa – bir gemi dolusu kabarcık varsa?

Annemin evinden taşındığım anda ilk terliklerimi satın almıştım. Yatma saati gelene kadar ayakkabılarımı çıkarmama izin vermezdi. Oğlanlar evde ayakkabısız, yalınayak ya da donlarını özgürlük savaşçılarının maskesi gibi suratlarına geçirip istedikleri kadar koşturabilirlerdi; annemin umurunda olmazdı. Erkek çocuğu yapardı – duyduğum en yavan sözdür bu. Kızlar yapamazdı. Hanımlar asla ayakkabısız dolaşmamalıydı.

Yardımcı oyuncumun ayaklarında, Hello Kitty logolu, yün astarlı açık mavi terlikler var. Terliklerine baktığımı fark edince bana dönüyor. "Hep ayakkabı giymemde ısrar ederdi, bu yüzden sürekli tartışırdık ama birkaç sene önce bıraktı – artık fark etmez oldu."

İltihap yok, su toplamamışlar. En azından ilk bakışta bir şey görünmüyor. Fakat burun deliklerime berbat bir ayak kokusu hücum ediyor. Koku, yeğenimin kızının ucuz parfüm ve sakızdan oluşan güvenlik kalkanını bile aşıyor.

"Öğğ," diyor kız, fazla kısa ve öz bir şekilde, bana sorarsanız.

Ne kadar kuru olduklarını anlamak için ayaklarına dokunmamama gerek yok – ve gerçekten dokunmak da istemiyorum. Ayakkabılar, eklem derilerini tahriş etmiş. Parmakları sanki sevgili kavgasına tutuşmuş gibi görünüyor. Tırnakları, kartal pençeleri kadar uzamış ki acı çekmesinin sebebi de muhtemelen bu. Tırnaklarının kesilmesi lazım.

"Ay!" diye bağırıyor yeğenimin kızı.

Kızın bu tek hece sevdası hoşuma gidiyor.

Anneme pedikür yapılması gerek. Bu halde onu kuaföre götüremem. Bazı manikürcüler eve de geliyor ama onları nereden bulacağımı bilmiyorum. Yengeme sorabilirim; belki o biliyordur.

"O tırnaklara bir şey yapmamız gerek, Tante," diyor yeğenimin kızı.

"Biliyorum, düşünmeye çalışıyorum. Ve lütfen bana Tante deme. Adım Aaliya."

Bana gururla kendi adını söylüyor. Nancy. Ve adıyla ilgili bir yorum yapmamı bekliyor, yapmıyorum.

"Çabuk düşün, Aaliya Tante," diyor. "Yoksa boğulacağız burada. Camı açayım mı? Gerçi dışarısı soğuk. Kolonya getireyim?"

Yeğenimin kızına katlanabilmeme şaşırıyorum. Utangaçtan gevezeye doğru mikro saniyeler içinde vites değiştirebiliyor. Aklından geçen her düşüncenin duyulması, bilinmesi için çıldırıyor. Genelde bu benim için son derece sinir bozucu bir şeydir; dayanılmaz olması bir yana. Ama şimdi, o kadar üstelemiyorum. Merak ediyorum, acaba o da mı yalnız hissediyor – o da mı kocaman ve dayanılmaz bir yalnızlığın ağırlığını taşıyor? Belki de bazen bu yalnızlığı, ne kadar önemsiz ya da ucuz olursa olsun, herhangi bir etkileşimle seve seve değiştirmeye razı. Belki karşısına çıkan ilk kişiyle, en değmez insanla bile dış dünyaya dair en ufak bir ilişki kurmaya hazır. Eğer öyleyse, yeğenimin kızı için günün ilk insanı ben oluyorum ve de en değmez olanı.

Anneme pedikür yapmak istemiyorum. Bugüne dek başka kimsenin tırnaklarını kesmemiş olmam bir yana, böyle bir şeyi – nasıl desem?– küçük düşürücü buluyorum. Ben havarilerinin ayaklarını yıkayan İsa filan değilim ki. Bethany'li Meryem de değilim. Annemin ayaklarını saçlarımla kurularsam ayakları mavi olur mu?

Ben Hakim değilim. Ben Hakim değilim. Ben Hakim değilim.

Peki biz ne yapacağız şimdi barbarlar olmadan?

Ah Coetzee, Ah Kavafis, Ah sevgili tanrılar, ben ne yapıyorum burada?

"Bana yardım eder misin lütfen?" diyorum yeğenimin kızına. Acaba bir leğen sıcak su getirebilir mi, kaynar değil, sadece ayak banyosu yaptıracak kadar sıcak? Eğer evde varsa yeşil çay yaprağı, yoksa siyah çay, hatta sallama çay bile olur. Hayır, içmeyeceğiz, dezenfektan olarak kullanacağız, eğer çay yapmak istiyorsa ben de bir fincan alırım – ayak banyosundan ayrıca tabii. İspirto, tırnak makası, törpü ve bir dilim şalgam, eğer yoksa turp da olur. Şalgam suyu doğal parfüm görevi görür. Ayrıca annemin çoraplarından bir çift getirebilir mi lütfen ve nemlendirici için Vazelin, zira elimizin altında çoban düdüğü yağı yoktur herhalde?

Bethany'li Meryem çoban düdüğü yağını sırf kokusu için mi kullandı yoksa gerçekten de nemlendirici özelliği var mıydı? Öğrenmek için kardeş bitkisi olan lavanta yağını denemeliyim.

Çayın bakterileri yok etme özelliğini, bazı kök bitkilerinin koku giderici etkisi olduğunu nereden biliyorum ben? Genelde bu tip sorulara hiç düşünmeden şu cevabı veririm: Kitaplardan. Kitap okurum – hep okur, okurum; insan kitaplardan her şeyi öğrenebilir. Ama bu durumda cevap kitaplar değil. Küçük bir kızken annemi ayaklarını yıkarken seyrettiğimde öğrenmiştim ve muhtemelen o da başkalarından öğrenmişti.

Yeğenimin kızı, sıcak su dolu plastik leğeni taşımak için bu kez gözlüksüz olan ağabeyinin yardımına ihtiyaç duyuyor. Araba tekerliği büyüklüğünde, sarı etiketleri hemen göze çarpan, kırmızı yuvarlak leğenin içinde nilüfer misali dört tane Lipton çay poşeti yüzüyor. Yengemin mutfaktaki doğrama gürültüsü kargaşa boyutunda yükseliyor. İşkence ettiği şeyler arasında sulu bir şalgam da olmasını umuyorum. İki kardeş, su tekerleğini yere indirirken aralarında didişiyorlar. Yeğeni-

min kızı ısrarla, ağabeyine onu dinlemesi gerektiğini çünkü bizim işimizi bildiğimizi söylüyor.

Bizim işimiz ne?

Annemin ayakları suya güç bela yetişiyor. Parmakları boğulmak istercesine kıvrılarak suyun içine girmeye çalışıyor, tabanındaki kemer kısmıysa bu zoraki vaftizde yer almak istemeyerek geri çekiliyor.

"Böyle olmayacak," diyor yeğenimin kızı. "Çok kısa boylu. Onu öne çekmemiz gerek."

"Hayır," diyor annem, fazla kısa ve öz bir şekilde, bana sorarsanız. Aniden tamamen dikkat kesiliveriyor. "Gidin başımdan." Eğer gözler ruhun aynasıysa, o halde annemin şu anda bayağı öfkeli bir ruhu var. "Bırak beni," diyor yeğenimin kızına, zayıf elini otoriter bir tavırla havada sallayarak. "Hem söyle o anana, sana düzgün bir koca bulsun."

"Annemin işi var," diyor yeğenimin kızı ters ters. Üst dudağı neredeyse kaybolacak kadar içine kıvrılıyor – pek de hoş bir görüntü değil.

Ağabeyi bu lafa şimdiye kadar duyduğu en komik şaka muamelesi yapıyor. "Ben sana bir koca bulurum," diyor. "Şöyle şişman, çirkin, asık suratlı bir şey."

Hiç düşünmeden omzumun üzerinden ona ters bir bakış atıyorum. Çocuk birden süt dökmüş kediye dönüyor; içeri girdiği zamanki kendinden hoşnut tavrı yok oluyor. Aklı karışık, ürkek bir oğlan çocuğu. Elleri belinde, tedirgince topuklarının üzerinde sallanıyor. Kız kardeşi onu öldürecekmiş gibi bakıyor ama çocuğun derdi bu değil. Asıl annem onu ateş püsküren bakışlarıyla göz hapsine almış. Belki de annemin onaylamadığı şey, kocaların asık suratlı olmaları.

"Leğeni yükseltebiliriz," diyor oğlan, tekdüze ses tonu tuhaf şekilde yükselerek ve alçak notalar arasında gidip gelerek. "Sorun çözülmüş olur."

Kırmızı leğeni bir taburenin üzerine koyuyoruz, ben tıpkı duvardaki kardeşlerine benzer ucuz bir Türkmen kilimine diz çöküyorum.

Annemin ayakları geniş, parmakları kısa ve kalın, tırnakları mısır sarısı ve ortaları pütür pütür, bileklerinde kalıcı damarlar oluşmuş ama şişmemişler. Parmak uçlarından dizlerine ve muhtemelen dizlerinden de yukarı doğru bacakları boyunca uzanan benekli renk bozulmaları var. Derideki pigmentler artık doğru düzgün karışmıyor olmalı.

Ayaklarını yavaşça suya sokarken annem iç çekiyor.

Oğlan, kız kardeşinin koltuktaki yerini alıyor ve dizüstü bilgisayarla bir diyaloga girişiyor. Bir sigara yakıp saniyeler içinde rahatsız edici bir duman bulutunun içinde kayboluyor. Yeğenimin kızı benim yanımda dizlerinin üzerine çöküyor ve yardım edip edemeyeceğini soruyor. Ne yaptığımı bilmediğimi itiraf ediyorum. Ayaklarını yıkayıp tırnaklarını kesmek belki? Eğer isterse o sağ ayağı yapar ben de solu yaparım.

Annemin ayağını sudan çıkarıyorum; sırf kemik, hiç et yok. Elimle ayağını yavaşça yıkayarak üzerinde beyaz bir köpük tabakası oluşturduktan sonra sabunu yeğenimin kızına veriyorum. Bir zamanların tektonik katmanları olan baldırları pörsümüş, üzerleri böğürtlen rengi damarlarla çizgi çizgi olmuş. Eskiden, Javier Marías'ın kitaplarındaki kadın karakterlerinki kadar güçlü bacakları vardı. Bilek kemiğini çevreleyen sinir ve düğümleri ovalıyor, parmaklarımı ayak parmaklarının aralarındaki boşluklardan geçirerek masaj yapıyorum. Kan dolaşımını elimde hissediyorum.

Yeğenimin kızı her hareketimi taklit ediyor. Birlikte hassas bir tempo yakalıyoruz, yavaş ve rahatlatıcı bir tempo; yazın öğleden sonra verandada sallanan bir salıncak misali.

Annemin gözleri kapalı, dudakları da öyle ve muhtemelen kulakları da. Yüzündeki her kırışığa dinginlik yayılıyor. Ayaklarını yıkayanın ben olduğumun farkında bile değil; Tanrının kuzusu gibi meleyen vicdanımdansa hiç haberi yok. Tatmin olmaktan da öte, mutlu görünüyor. Artık odada değil. Onunla ne yapacağımı, ona ne diyeceğimi bilmiyorum. Mütevazı vazifemi sürdürüyorum. Annem benim için bir kez daha kayıp.

"Belki saçımı maviye boyarım," diyor yeğenimin kızı.

Küçük pencerede yağmur damlaları süzülüyor – bu tembel, kendinden emin, dertsiz tasasız yağmur, eve yürüyerek dönme planımı gözden geçirmemi söylüyor.

Gökyüzü dertli

Ele veriyor duyduğu kederi[44]

Ah, Longfellow, uzun yolları yürüyemeyecek kadar çok yaşarsam halim ne olur? Ayaklarımı kendim yıkayabilir miyim hâlâ?

Annemin ayağı leğenin kenarına basıyor ama ağırlığını kucağımda hissediyorum; ensemde gergin bir düğüm, omuzlarımda bir yük gibi. Su hâlâ ılık, ayağından yukarı, aşağı, yana doğru akıyor. Parmaklarım buruşuyor. Bürümcükleri ve çizgileri, annemin parmaklarınınkinden daha karmaşık görünüyor.

Sağımda asılı olan kilimde birkaç pütür çarpıyor gözüme. Onları daha önce fark etmemiştim. Birileri sökükleri ürkek bir dikişle tutturmuş ve sonra ucuz boyayla örtmeye çalışmış gibi görünüyor. Sahte Türkmen kiliminin üstünde de bir portre asılı, amca yarısı babamın eski bir resmi. Şimdi nasıl göründüğünü hatırlıyorum. Gözümdeki katarakt bir anlığına da olsa kalkıyor.

Daha genç görünüyor, çocukluğumdaki gibi. Takım elbisesi ve fesiyle sonsuza dek saygın bir görüntü sergileme çabasında ama nafile. Tuhaf bir fotoğraf. Teni güvercin beyazı bir tonda ama griliklerin zaman içinde mi artıklarını yoksa fotoğrafın ilk başta bu anormal tonlarda mı basılmış olduğunu anlayamıyorum. Burun deliklerinden çıkan siyah tüy tutamları bıyığına karışıyor. Çenesi çok uzun ve hıyar şeklinde bir burnu var. Onun da alnı benimki gibi çıkık ki bu da ağabeyiyle birbirlerine benzedikleri anlamına geliyor. Gözlerimizin benzeyip benzemediklerini anlayamıyorum çünkü fotoğraf makinesini okumaya çalışıyormuş gibi gözlerini kısarak bak-

44 Henry Wadsworth Longfellow dizeleri. (e.n.)

mış. Şimdi, hep gözlük takması gerektiğini de hatırlıyorum ama hiç gözlüğü olmamıştı ya da hiç göz doktoruna gitmemişti. Dünyaya gözlerini kısarak bakıp yaşadı ve kısarak öldü.

Terzi çırağı olmanın üstesinden nasıl geldiği konusu beni aşıyor.

Sanki onu rahatsız eden bir şey varmış gibi hoşnutsuz görünüyor. Belki de fotoğrafın onu acayip göstereceğini biliyor, belki suratının çirkin olduğunu düşünüyor; bilmiyorum, dış görünüşünden memnun değilmiş gibi. Onu huysuz biri olarak hatırlıyorum ama makul sınırlar içinde. Şimdi sanki, partiyi hemen terk etmeye hazır, daima kötü hisseden, evine dönmek isteyen biri gibi görünüyor.

Artık onu iyice hatırlayabiliyorum.

Aklıma onunla ilgili bir anı geliyor. Elimden tutmuş, karşıdan karşıya geçiyorduk. On ya da on bir yaşında olmalıydım. Aklından ne geçtiğini tahmin edebilecek kadar büyük olduğum kesin. Sokakta arabalar, otobüsler, tramvaylar ve katır arabaları vardı; elimin bu yüzden tutulması gerekiyordu. Ben sağ elini tutuyordum, büyük üvey kardeşim de sol elini. Fakat amca yarısı babam, bir anda ikimizin yerlerini değiştirmişti. Bir kaza olsa aracın çarpacağı ilk kişi ben olacaktım.

Şimdi bunda bir suç bulabilir miyim? Onun üvey çocuğuydum – ağabeyinin kızı, karısının kızı; kendi çocuğu değil. Ama o zaman onu kesinlikle suçlamıştım.

Öte yandan hatırlıyorum da, büyük üvey kardeşime, onu kırbaçlamak için kullanacağı deri kayışı öptürürdü ama bana öptürmezdi – üvey babam beni hiç cezalandırmadı.

"Bir kızı daha olduğunu hiç bilmiyordum," diyor yeğenimin kızı. "Dedem de senden bahsetmedi. Belki ben etrafta yokken bahsetmiştir ama sanmıyorum."

Annemin ayak tırnaklarını kesiyorum, yeğenim de kesiyor. Kesilen tırnaklar suyun içine düşüyor. Cildine Vazelin sürerek masaj yapıyorum ve ayağına çoraplarından birini giydiriyorum. Çorap tırnağında bir çıkıntıya takılıyor. Onları daha düzgün törpülemeliydim.

***

Evden çok uzakta sayılmam. Yağmur durmuş. Fakat, renkleri fotoğraftaki üvey babamın ten rengi bulutlar alçalıyor ve şeytansı bir tehdit gibi görünerek katı yığınlar halinde gökyüzünü iteliyorlar. Bu soğukta yürüme riskini göze alacağım. Kendime gelmem, kafamdaki karınca yuvasını bir kez daha dağıtmam gerek.

İnsan, şuursuz birine verdiği bir sözü yerine getirmek zorunda mıdır? Anneme geri geleceğimi söyledim ama beni duymuş olması imkânsız. Yine de, yeğenimin kızı şahitti.

Nancy mi? Ne garip bir isim. Bizim aileden birinin kızına Batılı bir isim vereceği kimin aklına gelirdi?

Beyrut göz alıcı aksesuarlarını sosyete hanımlarından bile daha sık değiştiriyor; saçlarında daha çok röfle olduğu kesin. Işıldıyor. Senenin herhangi bir zamanına, günün herhangi bir anına, havaya ve daha birçok değişkene göre ışıkları dönüşüm geçiriyor. Bu ışıltı –mecazi değil, gerçek anlamda– yanardöner Akdeniz'le dağların arasındaki konumundan kaynaklanıyor. Denizi göğüsleyen bir burun olarak Beyrut, süslü püslü nöbetçiler gibi dikiliyor; parlak mücevherlerle bezenmiş Horatio ve Marcellus misali. Élisée Reclus, Biblos için şehvetin tanrılaşmış hali tanımını kullanmıştır; ama bence bu Beyrut için daha uygun bir tanımdır.

İnsanların çoğu, Beyrut'u ilkbaharda öğleden sonraları, ciğerleri deniz havasıyla doluyken, mor ve kırmızı begonviller, eflatun ve beyaz morsalkımlar açmaya başlarken, ya da yazın gün batımlarında, altın sarısı renklerle ve sümbüllerle bezenen suyun yaşama sevincinden neredeyse o dağlık burunun üzerinde resmen dans ettiği zamanlarda daha çok sevdiklerini söylerler. Bense şehri böyle sönük aydınlıklarda, yuvarlanan gri bulutların altında, yağmurun yağmadığı ama yağmurla dolu olduğu zamanlarda, otantik renklerinin şehrin havasıyla tezat oluşturduğu mevsimlerde severim. Bu bulutlar dağların zirvesine yeni düşen pırıl pırıl beyaz karları görmemi engellerler ama onu muhteşem şehir manzaralarıyla telafi ederler.

Bu mahallenin sadece iki kumtaşı ev ve bir çınar korusundan ibaret olduğu zamanları hatırlayacak kadar yaşlıyım. Ağaçların sararmış yaprakları yeri halı gibi örter, evlere bahçe görevi görürdü. Bizdeki büyük şehir olma çalışmaları 1950'lerde başladı ve 1960'larda tamamen çığırından çıktı. İnşa etmek, toprağa işaret bırakmak demektir ve Beyrutlular, o gün bugündür toprağa kuduz köpek sürüsü gibi iz bırakmakla meşguldürler. Beton adını verdiğimiz bu zehirli kanser, şehrin her yerine yayılıp yaşayan her yüzeyi yiyip yuttu. Geriye kaç tane çınar ağacı, kaç tane meşe veya servi kaldı bilmiyorum ama şimdi yarım saat yürüdüğüm ve tek bir ağaçla karşılaşmadığım olur. Eğer karşılaşırsam genelde yabancı bir ağaçla karşılaşırım; okaliptüs, jakaranda ya da fırça çalısı – hoş ama yeterli değiller. Bugünlerde eğer karşıma bir bahçe çıkarsa ben de sevinçten çiçek açarım.

Şimdi bundan bahsetmemin sebebi o iki evden birinin mucizevi bir şekilde ayakta kalmayı başardığını görmüş olmam. Üç kemerli ve kırmızı kiremit çatılı yıkık dökük Osmanlı evi, o çirkin bina istilası arasında, mecliste anadan doğma dikilen bir kadın gibi göze çarpıyor. Şehrin birkaç yerine saçılmış böyle bir iki ev daha var ama hiçbiri bunun kadar eskimiş, yenik düşmüş, hiçbiri bunun kadar güzel değil.

Karşında kölenim;

Fakir, hasta, zayıf, gözden düşmüş yaşlı bir adam.

Ona tepeden bakan diğer evlerin aksine bu ev boş ve içinde birileri yaşayalı en az bir nesil geçmiş; 1975'teki savaşın ilk zamanlarından, hatta muhtemelen ondan da öncesine, Hannah'nın öldüğü 1972 senesinden beri boş kalmış olduğuna şüphem yok. Duvarları çiçek bozuğu gibi delikli, karnı deşilmiş, damı kapısı yok olmuş bu ev, her türlü tozu pisliği içeri buyur ediyor ve yine de heybetli görünüyor; en azından benim gözlerime. Kendinden daha büyük, daha yüksek, daha güçlü ordular tarafından gasp edilmiş; fakir, hasta, zayıf ve gözden düşmüş ama Kral Lear'ın aksine, hâlâ meydan okuyor, asaletini koruyor ve muhtemelen son âna kadar da koruyacak. Tek başına direniyor.

Çok uzun zaman öncesinden başka bir enkaz daha geliyor aklıma. Yetmişlerin başlarında, buradan pek uzakta olmayan, hiç uzakta olmayan bir güzergâhtan kitapçıya yürüyordum. Bu Osmanlı evi o zamanlar tabii ki çok daha iyi durumdaydı. Her ne kadar orada burada emareleri görülmeye başladıysa da savaş henüz çıkmamıştı. Trafik sıkıştığı halde yavaşlamayı reddeden parlak turuncu bir BMW 2002 görmüştüm. Şoför muhtemelen, yakında insanları öldürüp sakat bırakmaları, evleri yağmalamaları için alçak rütbelilere emirler verecek olan burnu havada genç bir adamdı. Birkaç arabayı geçmek için direksiyonu sağ kırıp ilerledi ve çoğu salatalık ve domatesten oluşan sebzeler taşıyan bir katır arabasına arkadan kafa üstü tosladı. Kimse yaralanmadı, katır irkilmedi, fakat arabanın ahşap yüklüğü parçalandı. Katırı süren adam koltuğunun devrilmesiyle düştü, Charlie Chaplin filmlerindeki gibi kıç üstü yere yapıştı. Geleceğin milisi olacak BMW sürücüsüyse sebzeye ve utanca gömülmüştü.

Bu manzarayı seyretmekten kendimi alamadığım için kitapçıyı bir saat geç açmıştım. Olağanüstü bir şeye tanık olduğumun o zaman bile farkındaydım: Yeni Beyrut eski Beyrut'la çarpışıyordu; genç sürücü ve yaşlı sokak satıcısı, aceleyle ilerleyen modern dünya, kırmızı ve yeşile bulanmış turuncu bir araba. Lübnan çamıyla iç içe geçmiş Alman çeliği ve herkes şokta. Büyülenmiştim.

Kumtaşından evi geçip geride bırakıyorum. En üst katta, parlak kırmızı, turuncu ve koyu sarı renkte halka ve kıvrımlardan oluşan soyut şekillerle süslenmiş camlı ve kemerli bir pencere olduğunu hatırlıyorum. Bir gece yarısı kırıldı mı yoksa şeytan mı alıp götürdü bilmiyorum. Kayboluverdi. Artık sadece hafızamda, benim Proust'çu hafızamda yaşıyorlar.

Hannah'nın okuduğu son kitap Proust'un kitabıydı ve bitirememişti. *Swann'ların Tarafı*'nı daha ilk başlarda okumuş ama *Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde*'yle devam etme-

mişti; en azından ilk girişiminde. Ne zaman okumaya devam etme kararı alsa tam bir deneyim yaşamak amacıyla birinci cilde geri dönüyordu. Birkaç senede bir *Swann*'ı okumaya tekrar başlar, ikinci cilde gelmeden ya da üçüncü ciltteyken, her şeyin sonu olan o nihai sona ulaşmadan vazgeçerdi. Öldüğü zaman hangi cildi okuyordu bilmiyorum ama bu sefer hiç ilerlemediği kadar çok ilerlemişti. Bunun onu mutlu ettiğini düşünmüştüm.

Yaşamının o son günlerinde sessiz kalmak yerine günlüğüne yazmış olsaydı onu Proust mu öldürdü, metinde sinirlerini bozan bir şeyle mi karşılaştı, bizim yüce züppenin yazdığı bir şeye mi bozuldu öğrenme şansım olabilirdi. Keşke bilebilsem. Gerçek bir açıklama için yanıp tutuşuyorum.

Bütün ciltlerini sırf beni mutlu etmek için bitirmek istediğini biliyorum. Ben hepsini iki defa okumuştum ve hiç ağzımdan düşmezdi; Marcel, ne müthiş bir yazar, idolüm deyip dururdum. Ona hayran olma sebeplerimle ilgili bir sürü şey zırvalar; onun gibi hiçbir partiyi kaçırmayan, insanları eğlendirme müptelası sosyetik bir adamın, aslında toplum dışı aykırılığın mükemmel bir temsilcisi olduğundan, arkadaşlık etme hayalleri kurduğu onca insanın ortasındayken bile evrende yapayalnız kaldığından, belki de en yalnız toz zerresi olduğundan dem vururdum.

Lütfen, sevgili dostum, o koca romanı bitirmeyi başaramadı diye kendini öldürdüğünü filan söylemeye çalıştığım yok. Bu çok saçma.

Hannah vaktinden erken yaşlandı, otuzlara daha yeni adım atmışken saçlarına ak düşmeye başladı. Kırklarının ortalarında altmış yaşında gibi görünüyordu. Aynı nesilden pek çok Lübnanlı kadının benzer sorunları vardı; şimdilerde pek çoğu çareyi estetikte buluyor ve kimse kimsenin kaç yaşında olduğunu tahmin edemiyor. Hannah'nın bunu kafasına taktığını düşünmüyorum; en azından o günlerde düşünmüyordum. Annesi de onun gibi yaşlanmıştı. Ben tanıştığımda annesi çoktan yaşlı görünüyordu ve o zamanlar şimdiki yaşımdan

çok daha gençti. Hannah günlüklerinde kırk yaşına geldiğinden beri kendini yaşlılar kategorisinde hissettiğini herhangi bir duygu emaresi göstermeden belirtmişti. Zaten beklediği bir şeydi bu. Hatta, şakayla, canı ne isterse yiyebilen yaşlı bir kadın olarak dış görünüşü için endişelenmek gibi bir sorunu olmadığını yazmıştı, hoş, endişelenmek de onu yemekten hiçbir zaman alıkoymamıştı ya.

Kırk yaşlarındayken bir ara uyku sorunu çekmeye başladığını ve işte asıl bunun için endişelendiğini söyleyebilirim. En büyük hayali bir gece deliksiz uyku çekebilmekti. Ben onun gibi uyku sorunları yaşamaya altmışlarımda başladım, kırklarımda değil. İlk önce eski usul kocakarı ilaçları denedi. Ballı sıcak süt, yeşil çay, anason çayı, papatya çayı – hiçbiri bir işe yaramadı. Yastığının altına önce bir, sonra iki, sonra üç lavanta kesesi koydu. Geceyi kendi evinde değil benim evimde geçirmeyi denedi. Hiçbir şey işe yaramadı. Bir doktor Valium verdi ama beş miligramı bile onu ertesi gün yürüyen bir cesede çeviriyordu. Seconal almaya başladı fakat o da uyku getirmekten çok sersemletip dengesini bozmuştu. Bana, kendini tanıyamadığı ve ne yaptığını bilmediği için bütün gece dehşet içinde uykuya karşı savaştığını söylemişti.

Geriye kalan günlerini ve gecelerini insanı tüketen uykusuzluk nöbetleriyle uğraşarak geçirdi.

Elli yaşına yaklaştığı 1972 yılında, Valium ve Seconal hapları artık hikâyesinin büyük bir parçası olacaktı ama düşündüğünüz şekilde değil. Hannah kendi cehenneminin çukuruna, Beyrut'tan da önce düştü – dikine çakıldı.

Ben akılsızın tekiydim. Otuzlarında çocuk sayılacak kadar gençtim ama tabii bu bir bahane olmamalı. Daha çok dikkat etmeliydim. Sene sonu yaklaşıyordu ve yeni bir projeye başlamak üzereydim. Kafam projedeydi.

Hannah değişiyordu. Geçici olduğunu düşünmüştüm, bir safhaydı belki. Annesini özlüyor olduğunu, sık sık aklına geldiğini ve babasını da her ikisini de özlediğini söylemişti. Ben de bunu son derece normal bulmuştum. Ağabeyleri hâlâ

hayattaydı, yeğenleri vardı ve seve seve görüştüğü teğmenin ailesi. Hannah birkaç gezegenin yörüngesinde dönen bir aydı. Yaşamını insanlarla ve ilişkilerle doldurmuştu; benim hiç hayatımda olmayan insanlar. İsmini pek çoklarının kalbine kazımış olmalıydı ya da ben öyle olduğunu tahmin ediyordum.

Bu ipe sapa gelmez tahminler ve bir de umudum yüzünden kendimi kandırıp duruyordum. Hannah'nın kendini, bari benim kadar yalnız, benim kadar yalnız hissetmemesini öyle çaresizce istiyordum ki. Alt tarafı, her zaman olduğu kadar, her zaman olacağı kadar yalnız hissettiğini düşünüyordum.

Umut, gençken hoş görülür bir şeydir, değil mi? Herhangi bir ironi şüphesi olmadan, bir damla kuşkuya yer bırakmadan, denizkızlarının şarkısıyla bizi tuzağına düşürür. Benim de aldanışlarım oldu, Hannah'nın da – evet, özellikle Hannah'nın aldanışları...

İlk intihar girişiminden tam bir sene önce, benim kayınvalidem, teğmenin annesi vefat etmişti. Bu iki olay arasındaki bağlantıyı ancak Hannah'nın ölümünden sonra kurabildim. Hannah, ölüm döşeğindeki kadının başında tüm aileyle beraber nöbet tutmuştu. Eski kocamın ona pis pis bakıp durduğunu ama hiçbir laf edemediğini çünkü annesinin özellikle Hannah'yı orada istediğini söylediğini anlatmıştı. Anlaşılan, teğmenin annesinin ölmeden önce konuştuğu son kişi Hannah'ydı.

"Bana hayatımın en mutlu günlerinden bazılarını yaşattın," diye fısıldamıştı kadın yavaşça ve hırıltılı bir sesle. "Oğlumun bu ailedeki yokluğu senin varlığınla biraz teselli buldu. Sana söz veriyorum, bir gün üçümüz de Cennet'te buluşunca, oğlumla senin aranda imkânsız bir seçim yapmak zorunda kalmayacağım."

Hannah, bunları bana ertesi gün büyük bir sevinçle anlatmıştı. Teğmenin, ölüm döşeğinde son nefesini verirken onu artık kendi kızı olarak gören annesine öyle minnet duyuyordu ki. Evet, o son cümleyi de aktarmıştı bana, ama sadece ek bir bilgiymiş gibi gülüp üzerinde durmamıştı. Teğmenle Hannah

arasında bir seçim yapmak mı? Ne seçimi? Sonradan, günlükleri bana verildiğinde, ölüm döşeğindeki kadının sözlerinin ilk iki cümlesini yazdığını ama verdiği o huzur bozucu sözü dâhil etmediğini gördüm.

O olaydan sonra Hannah uzun bir süre daha, dokuz ya da on ay kadar, aynı hayata devam etti fakat tahminimce, kadının o son cümlesi, kulakta vızıldayan bir sinek gibi, kısık sesine rağmen onu uyutmamaya başlamıştı. Kolezyum'u dolduran kalabalıkların uğultusuna dönüşen bir kuşku vızıltısı mıydı?

Gerçekler onu baştan çıkarmış, yılan eline elmayı uzatmıştı belki.

Bir sabah uyanmış ve teğmenin onu hiçbir zaman istemediğini anlamış olabilir. Bir sabah uyanmış ve Spinoza'nın merceklerini gözüne takmış olabilir.

Karanlık bir köşeye ışık yansıtmak, harladığında her şeyi, özellikle de yanmaya çok müsait ruhlarımızı yakıp kül edecek bir ateş çıkarmakla sonuçlanabilir. Cioran bir keresinde, "Azıcık keskin bir bakış en ilkel halimize indirgeyebilir bizi: Çıplaklığa," demişti.

Yorgunum, hep yorgunum. Şekli şemaili olmayan bir bitkinlik beni boğuyor. Uyumak istiyorum. Keşke uyuyabilseydim.

O sene berbat, tuhaf denecek kadar kasvetli bir kış geçirdik; soğuktu ama şiddetli yağmurlar nedeniyle buz gibi değildi. Hannah havayla rekabet ediyordu sanki: Hangimiz daha iç karartıcıyız? İlk önceleri, değişimler aşamalı ve neredeyse belirsizdi. Biraz içine kapanık görünüyordu, daha az konuşur olmuştu. Artık günlük tutmadığını fark etmem birkaç hafta sürdü. Meraklanıp sorular sordum ama onunla ilgili endişelerimi elini havada sallayarak savuşturdu.

Garip bir şekilde, varlığını yanımda hissediyor ama artık burada benimle olmadığı duygusuna kapılıyordum. Başka bir

deyişle, hâlâ vücuduna sahipti ama ruhuna değil. Anlatabiliyor muyum?

Akşamları evde ona bir fincan çay yapardım ve bazen o çay hiç dokunulmadan kalırdı. Çayını soğuttuğunu hatırlatmam gerekirdi.

"Ah kafam," derdi. Sonra bir yudum içer ve tekrar unuturdu.

Bir akşam, renk cümbüşü mutfak masamda, karşısında otururken onu yakaladığımda, gözlerini kâsedeki mercimek ve pazı çorbası dolu su birikintisinin içine dikmişti, kâse bir kehanet küresiymişçesine. Beni bayağı endişelendiren başka bir şey daha dikkatimi çekmişti. Bu seferki örgü örmesiyle ilgiliydi. Parmaklarının durduğunu gördüm, öylece durdular – şişler en az otuz saniye hiç hareket etmedi. Bu, *Princess Bride*'daki kel adamın tabiriyle düşünülemez, hayal edilemez bir şeydi. Hannah uykusunda bile örgü örerdi; onun için bütünüyle otomatik hareketlerdi bunlar. Örgüsünü eline alıp sohbet etmeye devam edebilir, televizyon seyredebilir, telefonda konuşabilirdi ve o şişler hiç durmazdı. Kitap okuyabilir, sadece sayfayı çevirmek için bir an duraksardı. Resmen durduğunu, örgü örmeyi bıraktığını gördüm; bakışları salonun ortasında bir noktaya kilitlenmiş halde gözleri boşluğa dalmıştı. Paniğe kapıldım.

"Ne yapıyorsun?" diye sordum.

"Düşünüyorum," dedi konuşmayı oracıkta noktalayan bir ses tonuyla.

1972'de bahar erken geldi, inim inim inleyen kışın ardından hava ılıdı. Hatta kanat çırpan kelebekler bile oldu. Yine öyle güzel günlerden birinde kitap dükkânındaydım. Pek fazla bir şey sattığımı sanmıyorum ama müşteri trafiği oldukça yoğundu. Kapatma saati yaklaştığında Hannah geleceğini söylemiş olduğu halde gelmedi. Yalnız kalıp rahmetli annesini, ebeveynlerini düşünmek istiyordur diye tahmin yürüttüm ve onu rahatsız etmedim. Fakat üç gün üst üste ortalıkta görünmeyince sonunda telefon açtım. Evet, üzüntülü olduğunu itiraf etti ama yine de aklı başında gibi geliyordu sesi.

Ağzından, senin de annem ölmüş olsa neşesiz kalırdın diye bir laf kaçırdı ve sonra ekledi: "Eh, belki de o kadar değil." Birlikte güldük.

Ertesi sabah kitapçıya geldiğinde Hannah'nın keyfine diyecek yoktu. Sebebini sorduğumda bana ısrarla baharın; güzel başlangıçların ve çılgınca açan çiçeklerin mevsiminin geldiğini söyledi.

"Mutlu olmak için illa bir sebep mi lazım?" diye sordu yapmacık bir masumiyetle. Kelimeler şarkı söyler gibi çıkıyordu ağzından – hayır, hayır, daha çok coşkulu bir ahenkle konuşuyordu. Yüzü al aldı. Raftan bir kitap alıyor, sonra ne başlığına ne de içeriğine bakıyor, bırakıp yerine başka bir kitap alıyordu. Gözlerinde muzip bir pırıltı vardı; tavuk kümesinde istediği gibi cirit atabileceğini keşfetmiş bir tilki gibiydi. Ona inandım – o sabah mutlu olduğuna, geçici olsa da olmasa da içinden fışkıran sevincin gerçek olduğuna inandım. Tek ihtiyacım olan bir açıklamaydı – benim derdim hep nedenselliklerdir. Seni bu kadar sevindiren *ne*?

Uzun sorgulamalar sonunda –sorularımın çoğuna kesik kesik kahkahalarla cevap verdikten sonra– bana yıllardan beri ilk kez deliksiz bir uyku çektiğini söyledi.

Nasıldı, neydi, nedendi diye bir saat süren yanıltıcı, kaçamak laflardan sonra Hannah her şeyi itiraf etti, en azından bildiğim kadarıyla her şeyi itiraf etmişti. Önceki akşam büyük bir umutsuzluğa kapılmış, bu üzüntünün ağırlığını daha fazla taşıyamayacağını düşünmüştü. Yaşadığı melankoliden bahsederken soyut tanımlar kullandı (bu ağırlık, bu baskı) ve üzüntüsünden, sanki onun dışında var olan ve içine giren bir şey gibi bahsetmişti. Şimdiyse hepsi geçmişti. Belli ki ihtiyacı olan tek şey güzel bir uyku çekmekti. Ama önceki gece mutlu değildi. Hayır, hiç mutlu değildi. Onu sisin içinden çıkaracak hiçbir yol göremiyordu. Evet, uzun süredir, karakışın o renksiz sisinde kaybolmuştu, bunaltıcı bir sis. Önceki akşam hiç teselli bulamamıştı, evet yaşadığı tam olarak buydu.

"Yorgun düşmüştüm," dedi, şimdi hiç de yorgun görünmeyerek. "Kafamın içinde dönüp duruyordum, bilmem anlatabi-

liyor muyum? Amaçsız, pusulasız kaybolmuştum. Burnumun ucunu bile göremiyordum."

Yorgun olduğunu ama korkaklığından eser kalmadığını söyledi bana. Neredeyse üç saat boyunca odasındaki pencereden dışarıyı seyretmiş, karanlığa bakmıştı, sokak lambaları yanmıyordu. Ama yine de, dikkatini çekerim, dehşet duyduğumuz o derin, karanlık dünyadan söz etmiyordu, zifiri karanlık değildi. Şehrin elektriği uğulduyordu. Ağabeyi ve karısı salonda televizyon izliyorlardı. İstese gece lambasını yakabilirdi ama yakmamıştı.

"Dün gece," dedi, "Tanrının ışığını bulamadım."

Kendinde değildi, bu yüzden eflatun keten elbisesini giymişti, sonra üşümüş ve siyah hırkasını sırtına geçirmişti.

"Kendime bakınca tanıyabilmek istedim," dedi.

Yıllar önce nefret ettiği hapları, Seconal ve Valium'ları çıkarmıştı. Hepsini birden yutmuştu. Yaklaşık otuz beş taneydiler. Haplar kolayca midesine insin diye ağzına kadar dolu iki bardak su içmişti. Bana, akşam sekizden sonra, bir veya iki yudumdan fazla su içeli yıllar olduğunu söyledi. Mesanesi yüksük kadar olduğu için bir yudumdan fazla bir şey içtiğinde bütün geceyi huzursuzca tuvalete koşarak geçirmek zorunda kalıyordu.

"İşlediğim kabahatin zevkinden içim bile gıcıklandı," dedi. "O iki bardak su, verdiğim karardan neredeyse pişman etti beni. İki bardak suyla kendimi günahkâr gibi hissettim. Ya üç tane içseydim ne olurdu tahmin edebiliyor musun? Zevk cümbüşü herhalde? Lütfen canım, alay etme benimle."

Yatağa uzanmış, kafasını kuştüyü yastığa koymuş, gözlerini tavana dikerek borazan dilli Cebrail'in gelip onu çağırmasını beklemişti. Her şey yerli yerine oturmuştu.

"Hazırdım," dedi.

On saat boyunca derin, deliksiz, müthiş bir uyku çektikten sonra, ertesi sabah sekizde uyanmıştı. En büyük hayali gerçek olmuştu – uyandığında kendini tazelenmiş, yenilenmiş hissediyordu. Tek sıkıntısı, mesanesi dolmuş olduğu için duyduğu hafif ağrıydı.

"Görebildiğin üzere," dedi, "Elbisemde tek bir kırışık bile yok."

Ağzımın açık kaldığını söylesem hafif kalır. Dehşete düşmüştüm çünkü Hannah'nın ne kadar yalnız olduğunu, her şeye ne kadar geç kaldığını ve onu nasıl yüzüstü bıraktığımı o zaman, ancak o zaman anlamıştım. Dudaklarımdan dökülebilen sözcükler, "Bunu nasıl yaparsın?" oldu. Yardıma ihtiyacın olduğunda niye bana gelmedin? Ben arkadaşın, sırdaşın değil miydim? Tanrının ışığını bulamadığında beni aramaya başla.

Israrla endişe etmemem gerektiğini söyledi. Sadece yanlış bir karar vermişti. Kafasını boşaltması gerekiyordu. O sabah kendine bazı sözler vermişti. O sözleri yerine getirmeliydi. Dükkân kapanırken geri geleceğine dair ondan söz aldım. O akşam uzun uzun konuşacaktık. Ertesi gün dükkânı açmamaya karar verdim. Onun yerine, Hannah'yı bir doktora götürecek, her şeyin yolunda olup olmadığından emin olacaktım. Hannah kaybettiği kutsal ışığı yeniden bulmuş olabilirdi belki, ama bir doktor elinin altında halihazırda bir fener olmasını sağlayabilir diye düşünmüştüm.

O akşam kendimizi şımartarak iki kızarmış tavuk, yanına da yakışan her şeyi almamızı önerdi; turşu, bir sürü turşu, özellikle en sevdiği pembe turplar ve en az iki kâse sarımsak. Nefesimizi üflesek sinekleri öldürebiliriz dedi.

Sonra evine dönüp odasına girdi, o bir saat içinde bütün günlüklerini iki kutuya doldurdu ve sarı not kâğıdına Arapça süslü harflerle adımı yazarak kâğıdı kutuların üzerine bıraktı. En rahat ayakkabılarını giyerek merdivenlerden binanın çatısına çıktı ve atladı. Dört kat onu ilk anda öldürmedi; zavallı Hannah. Hastaneye götürürlerken ambulansta öldü.

Başarısızlıkla sonuçlanan ilk intihar teşebbüsünden sonra, Hannah'nın ölmeyi bir kez daha deneyeceğini tahmin etmeliydim. Yengesi Maryam kendini suçladı. Uzun, çok uzun

bir süre şoktan çıkamadı. Hannah'nın mezarına her hafta çiçek getirirdi. Yanılmıyorsam Maryam hâlâ hayatta ve üzerinden yıllar geçmiş olduğu için Hannah'nın ölümünü herhalde atlatmıştır diye düşünüyorum. Bazen ben de atlattığımı düşünürüm.

Kendini öldüren pek çok insan olduğunu ve sevdiklerinin bunu engellemek için hiçbir şey yapamadıklarını düşünerek avunmaya çalışıyorum. Müthiş İtalyan yazar Cesare Pavese intihar etti; 1950'de, Premio Strega ödülünü kazandığı yıl, bir otel odasında aşırı dozda uyku hapı içerek öldü. Böyle bir şey yapacağı kimin aklına gelirdi ki?

Yine de beni daha uyanık olmalıydım. İlk intihar teşebbüsünden sonra, Hannah'nın hayatının anlamının, kendi hayatına verdiği anlamın, demirlendiği kara parçasından kopup serbest kaldığını anlamalıydım. Kendini kandırış mabedi göçüp parçalanmıştı. Bana o hapları içtiğini söylediğinde tüm bunları etraflıca düşünebilmiş olmalıydım. O zamanlar aklım anca o kadar çalışıyordu. Onu gözümün önünden hiç ayırmamalıydım.

Kendimi suçluyorum. İyi hissetmek istediğimde başkalarını suçluyorum: onunla yaşadıkları halde hiçbir şey fark etmeyen ailesini, teğmenin, sırrını mezarına götürmeyi becerememiş olan annesini... Ahmad beni bırakmamış olsaydı kitapçıyı ona emanet eder Hannah'nın yanından ayrılmazdım. Ahmad'ın beni terk etmesine sebep olan Kara Eylül yüzünden Kral Hüseyin'i ve Yaser Arafat'ı suçluyorum. Hannah'yı suçluyorum. Sonra tekrar kendimi.

Bu anılar – işte böyle anılarım, zamanın körelttiği acıları yeni baştan bilerler.

Eve doğru yürürken, iniş yapan ticari uçakların uzaktan kükreyişlerini duyuyorum. Günün bu saatinde, yılın bu zamanında o kadar çok uçak olur ki. Yeni yıl tatili için eve dönen Lübnanlı göçmenleri getiriyorlardır.

Ahmad'ı suçluyorum; göçmen, daha doğrusu sürgün Ahmad'ı. Evimde bir yerde, gazeteden kestiğim bir fotoğraf var. Fotoğrafta da Beyrut'tan gitmekte olan Ahmad. İsrail'in kuşatmasını ve zırvanadan çıkmış bombardımanlarını sonlandırmak için Beyrut'tan gitmeye zorlanan Filistinli grubun arasında duruyor. 1982 Ağustos'unda, Filistinlilerin o büyük göçünü yaşadık. Göçün, göçün ve göçüp gidin. Olayın bir sürü fotoğrafı yayınlandı. Samimiyetsiz coşkusu, yayvan gülümsemesi, iki elinin parmakları zafer Nixon gibi zafer işareti yapmakta olan, farklı açılardan çekilmiş birkaç Yaser Arafat suratı. Diğer tarafta vedalaşan, ağlaşan, çilekeş kadınlar, ellerinde posterler, pankart taşıyan çocuklar. Bendeki fotoğraf gazete bir hafta sonra çıkmıştı. Ne gariptir ki gemilere binecek ve Tunus'a gidecek bir yığın adamın içinde, poşusu omzunda fakat kalaşnikofsuz Ahmad görünüyordu. Silahlı bazı arkadaşları suratlarını siyah beyaz poşuların arkasına gizlemişlerdi ama benim Ahmad'ım yüzünü saklamıyordu. Hiçbiri, yenilgiye uğramış ya da utanç duyuyormuş gibi görünmüyordu; daha çok teslim olmuşlardı, kafaları boyun eğen ayçiçekleri gibi aşağı sarkıyordu.

Ahmad'ı son görüşüm buydu.

Dik bir kavşakta biten küçük bir sokaktan geçiyorum. Yandaki binanın en üst katından başlayıp ikinci katta biten yağmur oluğundan, bir sel fışkırıyor; şehrin ortasında anormal bir pastoral nehir manzarası. Berbat bir gürültüsü var, bana kalırsa. Bu kadar çok yağdığının farkında bile değildim.

Su var, her yerde su.
Geminin tahtaları hepsini emdi;
Su var, her yerde su.
Ama bir damla yok, içmek için.[45]

Pavese'in ölümünden sonrasıyla ilgili müthiş bir hikâye var. Kırkına merdiven dayadığında sürgünden döner ve sol-

45 Samuel Taylor Coleridge'e ait dizeler (e.n.)

cu bir yayıncı olan Einuadi için çalışmaya başlayarak çevirmen ve editör olur. Einaudi yayınevi onun eserlerini basmış ve ölümünden sonra da evine nezaret etmiştir. Muhafazakâr başbakan Silvio Berlusconi, Einaudi'yi satın alınca, Pavese'in eski evini su basar. Bir boru patlamıştır ve bütün eserleri yok olmuştur. Pavese resmen mezarından bile, o züppe sarhoşun kendi eserlerinden beş kuruş dahi kazanmamasını sağlamayı başarmıştır.

Eve devam etmek için kavşaktan sağa da dönsem olur sola da. Nasılsa artık iki güzergâh da herhangi bir belirleyici özelliği olmadan sokak sokak, viraj viraj ilerleyecek. Ancak bu kavşağı özel kılan, büyümesini tamamlamış üç tane ağlayan incir ağacı görebilmeniz. Birbirine karşı üç kaldırımın tepesinde eşkenar üçgen oluşturan yeşillikle dolu birer küfe gibiler. İçlerinden biri bile, nefes almak için insan yapımı binalarla savaşmak zorunda değil. Bu emekçi mahalleyi seviyorum. Sokakların binaları mimari olarak birbirlerine yapışık, aralarında bir istikrar var – o modern ucubeler yok. Estetik bir güzelliğe sahip değiller –solmuş boyalarının yenilenme tarihi çoktan geçmiş– ama organik ve uyumlu göründüğü için şehrin bu kısmı hiç değilse bir anlam ifade ediyor.

Binanın birine bir ekleme yapılmış: Bizim binadakine benzer dış merdiven artık sadece boyanmamış betondan ibaret. Savaştan önce yaygın olan bu şeylerin şimdi soyu tükeniyor. Bekçi kapılarıyla korunaklı yepyeni binalar, koşmaya hazır taylar gibi doğuyorlar. Kadrolu kapıcılar ve güvenlik görevlileriyle isteseler bütün şehri anında dışarı atabilecek güçteler.

Bir iki sokak ötede bir Sünni camisi var. Bir elektrik direğinden aşağı, mümkün olan her açısı görünen onlarca Lübnan bayrağı sarkıtılmış. Bizim cüce kadar ülkenin sembolü olan yeşil sedir ağaçları, sanki bir çığla beraber aşağı devriliyor gibi görünüyorlar. Bütün mezhepler kendisinin bir diğerinden daha fazla Lübnanlı olduğunu kanıtlamak için birbiriyle yarışıyorlar ki bu da, değişik mahallelerde son zamanlarda yük-

selen o çocukça ve içi boş vatanseverlik ateşini açıklıyor. Bu cami aynı zamanda, "Arapların lideri," patates suratlı Cemal Abdül Nasır'ın Mao kızılı fon üstüne posterini de sergiliyor. O posterden çok uzun zamandır görmemiştim.

Barok ve Rokoko arasındaki farkı açıklayabilir, Güney Amerika'nın büyülü gerçekçiliği ile Güney Asya ve Sahra altı Afrika'daki büyülü gerçekçiliği karşılaştırabilir, Camus'nun nihilizmiyle Sartre'ın varoluşçuluğunu kıyaslayabilir, modernizmle post–modernizmin farkını anlatabilirim; ama sevgili dostum, sakın bana Nasırcılar ile Baasçılar arasındaki farkın ne olduğunu sorma. Bu mahalle Baasçı olamaz, o kadarını anlıyorum; çünkü Sünniler bugünlerde Suriye karşıtı ve herhangi bir tarafa ait olma ihtiyacı – hem de ne tarafa olursa olsun–, bir kez daha aptal gibi görünme korkusundan daha ağır geliyor. İşte bu nedenle günün menüsünde kahraman olarak Nasır var. Ancak bütün bu terimlerin ne demek olduğunu pek çözemiyorum.

Samir Kassir, Beyrut'la ilgili yazdığı mükemmel kitapta onları şu şekilde ayırmıştır: Sosyalizme geçiş yapmış milliyetçiler ve milliyetçiliğin insanları harekete geçirme gücüne yeni yeni uyanan sosyalistler.

Gelin de çıkın işin içinden.

Bu arada Baasçılar ve Nasırcılardan birbirlerinden çok insan öldürdüğünü söylememe gerek yoktur, herhalde?

Akla ilk gelen, Beyrut'ta insanların, böyle ufak tefek anlaşmazlıklar için birbirlerini öldürecek kadar vahşi ve çıldırmış olmaları gerektiğidir. Bizi o kadar sert yargılamayın ama. Pek çok düşmanlığın temelinde birbirleriyle asla bağdaşamayan benzerlikler yatar. Yüzyıllarca İsa ilah şeklinde bir insan mı yoksa insan şeklinde bir ilah mı diye savaşlar verilmiştir. İnanç, ölüm saçar.

Hannah öldükten sonra yaşam benim için anlaşılmaz bir hal aldı – yani, her zamankinden daha anlaşılmaz. Zor dö-

nemler atlattığımı itiraf ediyorum, sıkıntılı yıllar. Yas tutuyordum – yeteri kadar yas tuttum mu tutmadım hesap etmek çok zor olsa da. Hayat çığırından çıkmıştı. Hacı Wardeh de o sene öldü ve Fadia'nın beni evden çıkarmaya çalışıp çalışmayacağını henüz kesin olarak bilmiyordum. Annem evle ilgili kafamda sürekli tef çalıyordu; üvey kardeşlerim hem kapımı hem direncimi zorluyorlardı. Hoş zamanlar değildi ve sonra yıkımların en büyüğü, savaş başladı. Ben kendimi kitaplara gömdüm. Hep açgözlü bir okur olmuştum ama Hannah öldükten sonra artık doymak bilmiyordum. Kitaplar benim sütüm, balım oldular. "Kitaplar soluduğum havadır" ya da daha da kötüsü "Edebiyatsız hayat olamaz" gibi yavan ifadeleri kendime tekrar ederek daha iyi hissetmeye çalışıyordum. Aslında tüm bunlar, dünyayı açıklanamaz ve içinden çıkılamaz bulduğum gerçeğinden kaçmak için gösterdiğim zayıf çabalardı. Kederi anlamaya çalışmanın yarattığı karmaşıklığın yanında, Foucoult veya Blanchot okumak, resimli bir çocuk kitabını incelemek gibi kalır.

Bir taksi durduruyorum. Bu seferlik savurgan olacağım. Eve varmam lazım. Hava fazla soğuk; buzlu parçalar taşıyan rüzgâr giderek hızlanıyor ve yokuş aşağı inen yolda zemin kayganlaşıyor. Yaşlı ayaklarım, sanırım bastıkları yeri hissedemiyorlar artık. Eve varmam lazım.

Taksi şoföründe sohbet etmek ister gibi bir hava var. Ne konuşacaksa eminim daha önce milyonca kez duymuşumdur. Taksi şoförleri pek konuşkandır. Bu geveze şehrin hikâye anlatıcıları taksiciler, bir kaptırdılar mı bir daha çenelerini kapayamazlar. Çantamdan Rilke'yi çıkarıyorum ve okur gibi yapıyorum. Sosyallik, şu an ihtiyacım olan son şey.

Taksi, tatil arifesi trafiğinde ağır bir ilerleme kaydediyor. Bütün Beyrut sokağa çıkmış yeni yıl alışverişinde. En son birine hediye alalı o kadar zaman oldu ki. Yağmur düşmeye devam ederken güneş aniden batıyor; kış geceleri böyle hiç habersiz bastırıverir. Araba farlarının huzmeleri ön camımızda kırılıyor. Yürüyerek yarım saatte gidebileceğim mesafeyi

taksi de yarım saatte gidiyor. Uzakta bir şimşek çakıyor ve taksiye binerek iyi bir seçim yaptığımı düşünüyorum, her ne kadar arka koltuğun antika yayları yüzünden rahatım o kadar yerinde olmasa da.

Bizim sokağa gelene kadar dur kalk yaparak birkaç mahalleden geçiyoruz. Sırtım ağrımaya başlıyor. Yol kenarında, son derece iri ve de gri yepyeni bir otel türedi. Duyduğum kadarıyla, en üst katta sıcak bir jakuzinin içindeyken kocaman, yuvarlak camlar sayesinde bütün Beyrut'u seyredebiliyormuşsunuz. Bir nevi ters denizaltı etkisi. Giriş katında bir Amerikan restoranı ve devasa bir spor salonu var. Spor salonunu kullanan kaç kişi vardır bilmiyorum ama sağlıklarına gıpta ediyorum. Bu benim için çok uzun bir gün oldu.

Nereye gitmiş, ne kadar uzak kalmış olursam olayım, eve her yaklaştığımda içimde bir kıpırtı olur. Bizim sokağa dönen keskin viraj, yetmişlerin başında yapılmış ve kesinlikle yeni olmamasına rağmen benim yeni bina dediğim o kahverengi ve gri apartman, bunlar hep eve yaklaştığımın haberci işaretlerdir. Neredeyse varmış olmaktan duyulan zevk ve henüz varmamış olmanın verdiği sabırsızlık, hep o belli noktalarda başlar. Eve girip kapıyı ardımdan kapatınca yaptığım ilk şey kendimi koltuğa atmak ve sadece dinlenmek olur. Evimdeyimdir.

ô rage ! ô désespoir ! ô vieillesse ennemie ![46]

Yüzümdeki inatçı çizgilerin sinir bozucu görüntüsü beni olduğum yere çiviliyor. Banyodaki aynanın karşısında büyülenmiş gibi kalakalıyorum. Daha net görebilmek için gözlüklerime uzanıyorum. Bana ne oldu, yüzüme ne oldu? Nasıl bu kadar zayıf ve ifadesiz görünebilir? Karşımdaki bir yabancı. Sahip olduğum itici dış görünüşün, hiçbir zaman gururumu okşamasını beklememiştim de, şimdi her zamankinden daha silik görünüyorum. İçimden hayat çekilmiş, en ufak bir pırıltı ya da güç belirtisi yok. Tam bir tanımsız insana dönüşmüşüm.

46 (Fr.) Ah öfke! Ah umutsuzluk! Ah bana düşman yaşlılık! (ç.n)

Anneme, biyolojik babamın fotoğrafı var mı diye sormalıyım – ölmeden önce mutlaka sormam gerek. Ona benzeyip benzemediğimi bilmek istiyorum. Benziyor olmalıyım. Burnum anneme çekmiş ve son günlerde yarılmış etin içine gömülmüş bir palayı andırıyor. Babamın suratını gözümde canlandırmaya çalışıyorum ama elbette işe yaramıyor. Çok küçüktüm. Belki bir gün bir fotoğrafını görmüş olabilirim fakat hiç hatırlamıyorum. Annemi hatırlıyorum ama; babam öldüğünde nasıl göründüğünü. Fakat uzun zaman geçtiğinden herhalde o görüntüyü de ben uyduruyorumdur diye düşünüyorum. Annemin kafasını hiç kaldırmadığını hatırlıyorum; gözleri hep aşağıdaydı, bakışları yere, hatta daha da aşağıya, Şeytan'ın yaşadığı dünyanın merkezine iniyordu. Kocasının ölümü yüzünden kendini suçlu hissetmiş olmalıydı. Daha iyi, daha becerikli bir eş olabilseydi kader kocasını ondan almazdı. Eşlerin ölülerle birlikte yakılma âdetine göre yaşıyor olsaydık, annem herhalde bir adım ileri, iki geri gider ve sıçrayarak salto yapıp ateşe kafa üstü atlardı.

Bunları gerçekten hatırlıyor olabilir miyim yoksa sadece olayların nasıl yaşanmış olması gerektiğine dair düşüncelerimden zorla birleştirdiğim bulmaca parçalarılar mı? Ahşap kovamı hafıza kuyusunun siyah duvarlarından aşağı sarkıtmaya devam ediyorum; pek çok insan bunu dener. Ve ip hep esnek kalarak uzamaya devam eder. Bir yemek anı hatırlıyorum. Annemin tüm dikkati tabağındaki yemekteydi ama yediğini sanmıyorum. Hatırladıklarım, gerçek olduğu kadar gerçek dışı, güvenilir olduğu kadar uçucu, sarsılmaz olduğu kadar narinler. Babam öldüğünde iki yaşında bile değildim. Tüm o gördüklerimin anlamını çok daha sonra çözmüş olmalıyım. Çocukluk, başka bir dilde sahnelenen bir tiyatro oyunu gibidir ve ona dair hatıralarımız bir Constance Garnett çevirisi.

Yüz hatlarım geçen zamanla belirginliğini yitirdiler, karşımdaki yansıma, kafamdaki görüntüme zar zor benziyor. Yerçekimi, yıllarca ona karşı direnen bedenle artık ödeşmek istiyor. Sadece göğüslerim ve sırtım da değil, hafifçe şişkin du-

dak kıvrımlarım bile zamanın bir yerinde düzleştiler. Ayrıca kaşlarım da bayağı bir döküldü. Şimdi hepsi beyazlar. Renk değişimini seyrelmelerinden önce fark ettim. Kaşlarım kalın birer kalem gibiydiler. Fakat bu arada, melanin eksikliği çeken cildimde de değişik değişik renkler belirmeye başladı. Gözaltlarımda, dört yanı karayla çevrili, düzensiz şekillerde ve sıçan grisi, mor renklerde denizler dalgalanıyor. Sağ kulağımın kenarına da benekli bir midye yerleşmiş. Şakaklarımdaki damar damar akarsular ise şüphesiz yeşile çalıyorlar.

Yüzümün tüm kemik yapısının değiştiğine yemin edebilirim.

Nefesim nasıl mücadele versin ki?
Yılların hırpalayıcı kuşatmasıyla,
O güçlü kayaları, demir kapıları bile
Çürüten Zamanın karşısında?

Üst kattaki banyoda Joumana'nın patırdadığını duyuyorum. Eğer günlük programını takip ediyorsa akşam yemeğini pişirmeden önce temizleniyor olmalı.

Bir şey yapmalıyım. Banyodan çıkıp kitap odasına, disk çaların yanına gidiyorum. Chopin'i arıyorum ve Richter kayıtlarından birini buluyorum. Kafam yavaşça toparlanmaya başlıyor. Richter'in Chopin'i gerçekten ilham verici.

Sciatoslav Richter, plastik, pembe ıstakozu yanında değilse konsere çıkmayı reddedermiş. Renginin kırmızı olduğunu zannederdim –bir yerlerde okumuştum, plastik kırmızı ıstakoz– fakat sonra fotoğrafını gördüm. İri kıskaçlarıyla gerçekten de kabuklu bir deniz hayvanına benziyordu ama ıstakoz olduğu söylenemezdi; en azından benim bildiğim türden bir ıstakoz. Ayrıca rengi de kırmızı değil pembe, gül pembesiydi.

"Pek çok şey benim için kafa karıştırıcı," demişti televizyonda.

Richter: The Enigma adlı bu belgeselde, gerçekten de hayat yüzünden şaşkın ve kafası karışmış gibi görünüyordu. Kel, zayıf, yıpranmış ve yaşlanmış, kameraya bakamayan bir yüz; kaybedilenlerin, uğrundan vazgeçilenlerin anlamını ta-

mamen kavramış bir yüz. Bence olabildiğince gerçek görünüyordu. Bilmiyorum bakir miydi ama homoseksüeldi.

Richter bu plastik ıstakozla konuşur ve yanında olmayınca kendini kaybolmuş hissederdi. Istakozu yokken onunla konuşursanız bir otistik gibi karşılık verirdi. Ama çaldığında – çaldığında ruhunuz erirdi. Suda yürürdü resmen –eh, en azından parmakları– suyun esnekliğiyle, pürüzsüz akışıyla, damlalarıyla, çağlamasıyla bir olurdu.

Filmde, "Kendimi sevmiyorum," demişti.

Bir kez daha banyodaki aynanın karşısında dikiliyorum. Bir makas alıyorum ve gözlerimi kapatıp saçımdan bir tutam kesiyorum. Richter o güzel büyücülüğünü döktürürken ben makası vuruyorum ve ağlıyorum, makası vuruyorum ve ağlıyorum. Richter yüreğimi parçalıyor. Duygusal bir ahmağım. Kestikçe zırlıyorum. Mavi saçlar etrafıma dökülüp yerde ufak bir tepe oluşturuyorlar; ayaklarımı çevreleyen biz aziz haresi gibi.

"Kadın başını örtmeyecekse," der Korintliler'de, "saçlarını da kessin."[47] Artık kimse İncil ya da başka hiçbir şey okumadığı için herkes türbanın Müslüman icadı olduğunu sanıyor. "Başı örtülü olarak dua ya da peygamberlik eden her erkek, başının saygınlığını hiçe indirir. Öte yandan, başı örtülmemiş olarak dua ya da peygamberlik eden her kadın başının saygınlığını hiçe indirir. Böyle davrananla başını tıraş eden arasında hiçbir ayrım yoktur."[48]

Artık saçlarım olmadığı için başım örtülü değil. Yerdeki saçları süpürmeye başlıyorum. Yavaş, ölçülü, düzenli hareketlerle, kafam bir siste kaybolmuş gibi dalıp giderek süpürgemi, temizliğimi yapıyorum. Almanya'da eskiden kesilmiş saçlar bir beze sarılır ve yeni ay arifesinde mürver ağacının dibine bırakılırmış. Alaska'nın Yukon yerlilerinde de benzer bir ritüel varmış. Fas'taysa, kadınlar baş ağrısından korunmak için

47 Korintliler, 11:6

48 Korintliler, 11:4–5

saçlarını, mucizevi güçleri olan bir aziz mezarının yakınlarındaki ağaca asarlarmış. Suudi Arabistan ve Mısır'da, dökülen saçlar mendillere sarılıp çekmecede istiflenirmiş. Ben benimkilerin hepsini faraşa süpürüp çöpe atıyorum.

Saçlarım koyun gibi kırpılmış, daha net konuşmak gerekirse yolunmuş bir haldeler. Rengi, yaşlılığın kırağısı gibi. Daha çok bir kanser hastasına mı, yetmişlerin Kızıl Tugaylar terör örgütü üyesine mi, yoksa avangart bir sanatçıya mı benziyorum bilmiyorum ama farklı göründüğüm kesin. Yalnızca makas kullandığım için eşit değiller ve kırpık kırpıklar. Hayır, yukarıda saydıklarımdan hiçbirine benzemiyorum; yüksek mevkilere aday bir Katolik'i ya da pek bilinmeyen bir dini mezhebin çaylak keşişini andırıyorum.

Kendimi hafiflemiş hissediyorum ama bunun anlamsız bir his olduğunun farkındayım. Alt tarafı saçtı. Albatros düştü ve denizin dibine kurşun gibi battı.

Bu akşam dünyayı küvetimde yattığım yerden düşüneceğim. Bugünü üzerimden akıtacağım. Annemi saçlarımın arasından temizleyeceğim. Onu akıtacak, kurutacak ve dışarı itecek, pencereden uçuracak, sözleşmemizi feshedecek ve serbest bırakacağım. Küveti ağzına kadar sabunlu suyla dolduracak, bütün su borularını takırdatacak ve bir kez daha Schoenberg'in borulardan gelen çan senfonisini dinleyeceğim. Atmosfer yaratmak için mumlar yakacağım. Hizmetçinin odasındakileri alamam; o yüzden banyodaki çirkin ama işlevli, kütük gibi olanlarla yetinmem gerekecek. Ateş ve su; böylece vaftizi, arınmamı ve dünyayla bir olma ritüelimi tamamlayacağım.

Bu akşamı kısa tutacağım çünkü yorgunum. Yine de kitap okuyacağım ama. Akıl sağlığımı korumayı, üç aşağı beş yukarı akşam okumalarıma borçluyum.

Bu akşam *Mikrokozmoslar*'a devam edeceğim.

***

Salonda, pencerenin yanında oturuyorum. Gökyüzü kara paltosunu sırtına çekmeye başlıyor. Islak ayaklarımı koltuğa uzatıyor, kollarımı dizlerime sarıyorum. Banyoda kafamı havluyla iyice kurulamış olmama rağmen saçlarım hâlâ ıslakmış gibi hissediyorum. Hayalet saç sendromu: Kafa derime dokunuyorum ve elim kuru kalıyor ama elimi tekrar dizime, diğer elimin yanına götürdükten bir dakika sonra ıslaklık hissi geri geliyor.

Pencereden dışarıda, sokağımızın sadece küçük bir kısmını görebiliyorum. Yolun karşısındaki binadan kırpılmış bir üçgen alan ve benim şu yalnız elektrik direğim. Küçük bir kızken tüm Beyrut'u ve evreni görebileceğim bir pencere olmasını isterdim. Bir kere evlenip bu evde yaşamaya başladıktan sonra daha makul hayaller kurar oldum; daha yüksek, belki dördüncü katta bir evim olmasını istiyordum. Benim ikinci kattaki evimin yerine Fadia'nın dördüncü kattaki evi gibi mesela. Biraz daha yukarıdan, azıcık daha geniş bir manzara görmek istiyordum. Bugünlerdeyse tek dileğim, camın öbür tarafındaki şehir pisliğini sırtımı incitmeden temizleyebilmek için Finlandiya ya da Çin'den bir şirketin bir alet icat etmesi.

Johnson'ın *The Vanity of Human Wishes*[49] şiirini yeniden okumalıyım ki kulağım bir daha çekilsin.

Penceremden sadece ufacık bir Beyrut manzarası, pastanın diliminden incecik bir gümüş sicim kadarını görebilmem aslında çok manidar. Nostaljiciler, geçmişte hep daha misafirperver, insanlara daha çok kucak açmış olan bir şehre dair özlemlerinden dem vurup duruyorlar – bütün inançların ve etnik grupların hoş karşılandığı, her türden canlının barış içinde korku duymadan toplandığı bir Nuh'un gemisinden bahsediyorlar. Fakat aslında Nuh, gemisini sıkıyönetimle idare eden pislik bir kaptandı. Sadece en iyi durumdaki, en öne çıkan çiftlerin gemiye alınmasına izin verilirdi – türleri sürdürmek, gezegenin nüfusunu artırmak ve diğer Nazi saçmalıkları yüzünden.

49 *İnsanların Kibirli Arzuları* (e.n.)

Nuh, gemisine lezbiyen bir zebra, bekâr bir kirpi ya da topal bir lemur alır mıydı acaba? Çok merak ediyorum. Şahsen ben zannetmiyorum.

Bizim şehir ne bekâr insanlara ne de sakatlara kucak açtı.

Nuh'un hikâyesi ya da Edward Hicks'in o yapmacık Stepford hayvanları tablosu hiçbir zaman ilgimi çekmemiştir.

Bu gece *Mikrokozmoslar*'da okuduğum bir bölüm: "Neden önceleri sıçanlar gibi boğulmuş onca katil merhamet görmemişken onlardan sonra gelen katillere merhamet edilmiştir? Nuh, gemisine binecek her bir canlının, insan veya hayvanın, beraberinde kötülüğü getireceğini bilmeliydi."

İsrail'in Tanrısı hakkında dilediğini söyleyebilirsin ama tutarlı bir kudret sergilemiyormuş. Benim gibi insanlara hakkaniyetli davranmadı. Tek Tanrı, Nazi'dir.

Karanlıkta oturuyorum, ve karar vermek çok zor;
hangisi daha kötü: buranın karanlığı mı dışarının mı?

Bu gece uyumaya çalışmalıyım. Mutlaka uyumam gerek.

Tabii ki uyumuyorum. Bütün bir geceyi hatırlamadığım için bir ara içim geçmiş, uykudan her zamanki payımı almış olmalıyım. Yün çoraplarımı giymek için öne uzanıyorum ve her bir omurgam yoklama alınıyormuş gibi sırayla çatırdıyor: C1, burada; C3, burada; T4, evet, efendim; L5, buradayım; kuyruk kemiği, ahh, offf. Tek eksik, kalk borusunun çalmaması.

Aşırı soğuk var. Omuzlarımdan yayılan ürperti, en ufak bir miskinliğe şans bırakacak gibi değil. Kafamı kaşıyorum. Evet, hâlâ kırpığım. Bu sabah banyodaki aynanın karşısına geçmeyi göze alabileceğimi sanmıyorum.

Fırtınalı ve sağanaklı bir gece; karanlıkta bir sürü gürültü patırtı var. Dışarıyı sellerin götürdüğünü, canavar düdüklerinin öttüğünü duyabiliyorum. Üzerimde üç tane battaniyeyle rahatça yattığım yerden, bir hortlağın tırnaklarıyla

penceremin pervazını eşelemesini, bir milisin makineli tüfeğiyle sokaktaki su birikintilerini taramasını dinliyorum. Üst katta Joumana'nın birilerini, muhtemelen kocasını öldürdüğünü ve cesedini evin içinde daireler çizerek sürüklerken kafatasına Tefal tavayla vurduğunu duyuyorum. Dün geceki seslerin başka hiçbir açıklaması olamaz.

Tükendim, tükendim artık, ah keşke... biraz ısınabilseydim.

Geceliğimin üstüne sabahlığımı giyip üstüne şarap rengi tiftik paltomu geçiriyorum. Sabah çayımı demlemek için mutfağa gidiyorum. Ev yağmur ve rutubet kokuyor. Kaloriferlerden kesik kesik ısı pompalama sesi geliyor. Evin ta içinde esen buz gibi kış rüzgârı ayak bileklerimi yokluyor.

Yeni projem hakkında yine ikilemdeyim. *2666*, her ne kadar tamamlanmamış olsa da çok uzun bir roman ve bu sabah o kadar ilgi çekici gelmiyor. Fakat kısa ve kolay bir kitapta karar kılmamam halinde çevireceğim yeni kitabı seçmek için çok geç kaldığımı düşünüyorum. Ocak ayının birinci gününde yeni bir çeviriye başlama geleneğini bu seferlik askıya almam mümkün mü acaba? Kendi kurallarımı yıkma yeteneğine sahip miyim? Aslında fazla keyfi kurallar olduğunu biliyorum, bunun ben de farkındayım. Aynı zamanda yaşamımı onların sayesinde sürdürdüğümü de biliyorum. Her bir yeni günün üstesinden gelebilmemi onlar sağlıyor. Mecbur kalırsam çeviriye başka bir tarihte de başlarım elbette ve dünya yörüngesinden oynamaz. Zaten uykusuz geçen gecelerim, projemi ertelersem daha da uykusuz geçer diyemem. Sadece alışkanlıklarına bağlı biriyim ve bu yüzden bildiğim yoldan ilerlememem daha doğru olur.

Belki de benim hayatımın aydınlanması, bu kez çeviriye Ocak'ın ikinci haftasında başlayabileceğimi düşünmek olacaktır. Belki çayımı içtikten sonra tam o an heyecan bile duyacağım.

Çaydanlığın altını yakıyorum.

Hangi kitapla çalışacağıma bu sabah artık bir karar vermem gerektiğinde karar kılıyorum. Belirsizlik rahatsız ediyor.

Pencerenin öbür yanındaki karanlık, sönük bir ışıkla hafifçe aydınlanıyor. Gitmekte olan çöp kamyonu gürültüsünü de alıp sokağımızdan çıkıyor. Geride sadece yağmurun çocuksu patırtısı kalıyor, başka ses yok. Sokak lambasının ampulü ufak bir kriz atlatarak önce karanfil pembesi, kızıl bir ışıkla parlayıp sönüyor, sonra gün doğumuyla tamamen kapanıyor. Mutfak hâlâ kasvetli ve hava rutubet kokuyor. Çayımı kitap odasına taşıyorum ve koltuğuma oturup tiftik paltomun kapamak için kısa kaldığı bacaklarımın üzerine battaniye örtüyorum.

Kapımın zili çalınıyor, sersemlemiş bir halde irkiliyorum. Koltukta uyuya kalmış olmalıyım. Ne zamandır uyuyorum acaba? Gözlüklerim takılı olmadığı için saati göremiyorum. Hava aydınlık. Sekiz olabilir mi? Kapının zili bir kez daha çalıyor. Gözlüklerimi takıyorum. Belli ki soğumuş, üzerinden duman çıkmayan çay fincanı sehpada, vazonun ve hemen yedi ciltlik Muallakat kitaplarının yanında hiç dokunulmamış, duruyor. Kapıyı açmayacağım. Yo hayır, bu kez o kapıyı kapalı tutacak, dünyaya buyurun gelin demeyeceğim. Gelenek mi olacak bu böyle, her gün her gün? Hep beraber sabah sabah Aaliya'nın hayatına burnumuza sokalım. Ortalığı karıştırıp tepetaklak edelim düzenini. *Tous les matins du monde*.[50]

Dışarıdaki her kimse kapıya ısrarla vurmaya devam ediyor. Büyük üvey kardeşimin gelmiş olabileceğini hiç sanmıyorum çünkü bu daha terbiyeli bir vuruş.

"Aaliya." Kapının öbür tarafından Joumana'nın boğuk sesini duyuyorum. "Aç kapını, lütfen!" Bir telaş içinde.

Koltuktan fırlıyorum – bu yaşta biri ne kadar fırlayabilirse. Dizimden bir kütürtü çıkıyor ve halının üzerine yüzüstü yapışacak oluyorum. Odanın kapısına tutunup dengemi sağlıyorum. Bir elim pervazdayken, çerçevesiz yuvarlak aynayla

50 (Fr.) *Dünyanın Bütün Sabahları*. Sinemaya da aynı isimle uyarlanmış bir Pascal Quignard romanıdır. (ç.n)

burun buruna kalıyorum. Gözlerimi aynadan hemen kaçırıyorum ama yine de artık bugün onu temizlemem, en azından tozunu almam gerektiğini düşünüyorum.

"Mutlaka evdedir," diyor Marie–Thérèse. "Bu sabah çıktığını duymadım. Çıksa bilirdim."

Aceleyle kapıya yürüyorum. Fadia'nın merdivendeki ayak seslerini, üst kattan değil, alt kattan duyuyorum. Dünya bu sabah tersine dönmüş, Arap saçı olmuş galiba.

"Suyu kapattım," diyor Fadia, diğerlerinden daha gür sesiyle. Benim katımın sahanlığına henüz varıyor. Hızla tırmanan takunyalarının tıkırtısını duyuyorum.

"Aaliya!" diye bağırıyor, tam kapıyı açtığım sırada. Sesi bütün şiddetiyle ve Aralık'ın soğuk havasıyla birlikte suratıma çarpıyor.

Üç cadı da sırılsıklam bir halde, hep bir ağızdan aynı anda, bir Disney sahnesindeymişiz gibi tiz sesler çıkararak antreye dalıyorlar. Şaşkınlık içindeyim, allak bullak olmuşum. Fadia'nın son geldiğinde üzerinde olan elbisesi yerleri süpürüyordu ya, bu seferki mor elbise resmen paspas yapıyor. Eteklerinin ucu o kadar ıslak ki sanırsınız buraya dereden çıkıp gelmiş. Fakat o anda *sel* kelimesini duymamla kemerli burnumun hemen üstünde, derimin hemen içinde bir sinir sıkışıyor. Boğazım düğümleniyor, kalbim büzüşüyor. Kulaklarım artık hiçbir şey duymuyor. Duymak istemiyorum.

Hepsinin başka bir yeri ıslanmış olan cadılar, amfetamin içmiş gezegenler gibi hiç nefes almadan konuşarak etrafımı sarıyorlar. Su borusu – üst katımda, Joumana'nın hizmetçi banyosunda – su baskını – tehlike geçti neyse – tesisatçıyı çağırdılar. Hizmetçi banyosunda değerli bir eşyam yoktur diye umuyorlar.

Değerli bir şey mi? Değerli bir şey? Kutular, kutularım. Tüm hayatım – tabii bundan nasıl haberleri olsun.

Koşuyorum – evet, resmen koşarak mutfağı geçip hizmetçinin banyosuna gidiyorum. Daha kapıyı açmama gerek kalmadan yağmurda kalmış yün kazak kokusunu alabiliyorum.

Nancy'nin kaloriferde buharı tüten pembe kazağı gibi kokuyor etraf. Ve benden de dumanlar çıkıyor, yandığımı hissediyorum. Karnımın içine dışına yumruk gibi bir mide bulantısı yayılıyor. Ellerim nemli olduğundan tokmağı ilk denemede sonuna kadar çeviremiyorum. Kapıyı ardına kadar itiyorum. Tahribatla karşı karşıyayım. Koku, resmen fiziksel bir rahatsızlık veriyor ve irkilerek geri çekilip sendeliyorum; leş koku her tarafıma hücum ediyor, burnumu kırıyor. Ekşi bir küf kokusu, annem. Kalbim olanları reddetmek ister gibi tuhaf tuhaf çarpıyor. Kusacak gibi hissediyorum.

Yağın tepemize korkular!

Yağ başımıza Cehennem Dünyası! [51]

Komşularım yanıma sokuluyorlar, fazla yakınlar.

Yerlerde su var evet, ama fazla değil. Hizmetçinin odasından geçerek gelmiş olanların büyük kısmı gider çukurundan yoluna devam etmiş. Burada kalmakta ısrar eden kısmı ise kâğıtlarımın arasına süzülmüş. Kutuların hepsi ıslak.

Artık telaş etmenin gereği yok. Olan olmuş. Yapılınca olup bitiverecekse eğer, iyisi mi tez yapılsın o zaman. Tez yapılmış, hiç kuşku yok.

Dizlerim yorgun, bacaklarım sendeleyerek hizmetçinin odasında yürüyorum. Hiç umut yok. İçerisi karanlık da olsa etrafı görmem bile gerekmiyor. Su hasarının kokusu her şeyi anlatıyor. Nil Nehri'nin yedi ağzının yedisi de varını yoğunu buraya boşaltmış sanki. Ruhumdan çığlıklar yükseliyor ama dilimi yutmuşum sanki. Artık yitik bir insanım.

Ağlasam sesimi duyacak bir melek olur mu? Ne yapacağımı hiç bilmiyor, en ufak bir fikir yürütemiyor, rutubetin, karanlığın içinde, harcanan hayatımın ortasında, öylece dikiliyorum ve ağlamaya başlıyorum. Umutlarım söneli zaten çok olmuştu ya, şimdi itibarımdan geriye kalan ufacık kor tanesi de umutlarımın peşinden beni terk ediyor. Değerli hissetmeye dair elimde ne kaldıysa, yağmur sularıyla beraber kendini giderden dışarı atıyor, benden uzağa kaçıyor.

---

51 *Kayıp Cennet*, Çev. Enver Günsel, Pegasus Yayınları

Her şey gitti, hepsi beni bıraktılar. Ne yapacağımı bilmiyorum.

Çoktan yaşanıp bitmiş bir savaşın sonuçlarıyla karşı karşıyayım. Ne elimde beyaz bayrak sallayacak ne kılıcımı kınından çekecek gücü bile bulamadan yenilgiyi kabul ediyorum.

Altı yüz atlı sürdüler,

Ölüm vadisine doğru.

Yenilgi yakınım olmuş benim. Ruhum, tıpkı Eyüp gibi hayattan yorulmuş. Burnumdan akan sümükleri ve gözyaşlarımı tiftik paltomun koluyla siliyorum – artık giyilmez halde olan, eski püskü paltomun koluyla.

Cadıların ne kadarını görebildiklerini bilmiyorum ama ağladığımı anlamış olmaları gerektiğini düşünerek paniğe kapılıyorum ve bu beni daha çok, daha yüksek sesle ağlatıyor.

Ruhum, kaderin diş kaşıma oyuncağı olmuş. Alınyazım usta bir iz sürücü gibi peşimden geliyor, hain bir yırtıcı gibi dişlerini geçirip bırakmıyor. Geride bıraktığımı sandığım ne varsa dönüp dolaşıp beni yine buluyor. Ben her zaman bir hayal kırıklığı olacağım, geçmişte, şimdi ve sonsuza kadar. Hep yenilgiye uğrayacağım. Daha kötü yenileceğim. İşte, hayatım gözlerimin önünde yıkılıyor ve ben seyrediyorum.

Salın üzerime cehennemi.

Lanet olsun bu dünyaya da içindeki her şeye de. İnsafsız utançlar ve kaba komedilerin çağına lanet olsun. Alın buyurun, istediğiniz kahrolası aydınlanma.

Komşular bir kez daha etrafımı sarıyor ve beni ellerimden, dirseklerimden tutarak karanlık odadan dışarı çekiyorlar. İçlerinden biri, sanırım en kısa boylu olanları Marie–Thérèse, nazikçe koluma asılıyor ve eğildiğim zaman yüzümü bir mendille siliyor – dezenfektan jelin ıslaklığını hissediyorum. O küçük anti bakteriyel şişeleri her yere taşıyor olmalı. Ellerim, istemsizce kadınların pençelerinden kurtulup paltomun ceplerine dalıyorlar. Ceplerimdeki tek eşya bükülmüş bir okuma gözlüğü.

Gözlerim istemsizce uzağa, kaloriferin havasını aldığım zaman yere koyduğum tencereye dikiliyor. Tepesindeki borunun ucundan paslı bir su damlası sallanıyor. Alüminyumu leke içinde bırakmış kardeş su damlalarına kavuşmak için sabırla bekliyor.

Mutfak çok gürültülü. Şehir uyanıp nefes almaya başlamış. Sokaktan kornaların, trafiğin, yağmurun sesi duyuluyor. Joumana yavaşça bana bir şeyler söylüyor.

"Kutularda ne var?" Cevap vermediğim için soruyu birkaç kez tekrar ediyor. "Onları çıkaralım ve ne kadarını kurtarabileceğimize bakalım."

Şimdi ben, o tuhaf ilgi alanımı, sürdürdüğüm kaçak yaşamı nasıl açıklayacağım?

Bu, hayatımdaki anlamı besleyen gizli kaynağım.

"Çeviriler vardı," diyorum. "Ben çevirmenim." Duraksıyorum. Söylediğim şey kendi kulaklarıma bile doğru gelmiyor, bir yalancı gibi konuşuyorum. "Çevirmendim," diye ekliyorum. Kalbim atamayacak yorgun düşmüş. "Ben bir çevirmendim."

Joumana kafası karışmış gibi görünüyor, kaşları birer soru işareti gibi kıvrılıyor. Gözlerini sanki dudaklarımı okumaya çalışıyormuş gibi yüzümün alt kısmına dikiyor. Kartonların içi eroin torbalarıyla dolu deseydim daha az şaşırırdı herhalde. Joumana, canavarların mırıltılarını çözmeye alışık olmayan düzgün bir kadındır.

"Hadi işe koyulalım," diyor otoriter bir ses tonuyla. "Kutuları oradan çıkaralım."

Hareket etmeye çalıştığım anda karnı meyve yemekten şişmiş bir zürafa gibi sendeliyorum. Marie–Thérèse şefkatli bakışlarla kolunu belime dolayarak beni dengede tutuyor. Elimi omzuna koyuyorum. Hem çaresiz hem de hiçbir şey yapmaya hali olmayan bir tembel gibi hissediyorum. Tüm bunlardan kaçıp evime dönmek istiyorum fakat ne yazık ki zaten evimdeyim.

"Otur," diyor Marie–Thérèse beni koltuğa götürerek. "Önce bir soluklan. Biz kutuları çıkarırız." Sanki çok kötü bir

soru sorması gerekiyormuş gibi duraksıyor. "Portatif merdivenin var mı yoksa benim evdekini mi getireyim?"

Yabancı insanların karşısında zırladığım için de değil sadece zırladığım için kendime kızıyorum. Toparlanmaya çalışıyorum. Rahat koltuğumdaki yerimden, etrafımda koşturan üç kadına bakıyorum. Ayağa kalkmaya çalışıyorum; üst baldırlarımdaki kaslar titriyor, dizlerimin bağı çözülüyor ve gerisin geri oturuyorum. Sadece bir dakikalığına diyorum kendime, aslında yalan söyleyerek. Çamurlara gömülmüş vıcık vıcık bir kurbağa gibi hissediyorum; gözlerimi kırpmadan varlığımın hiçliğini bakıyorum. Spinoza'nın bu sabah bana verecek merceği yok.

Fadia üst kattaki evine çıkıp iki büyük çarşaf ve en az sekiz havluyla geri dönüyor. Şimdi hepsi birden suyu çekmiş kutuları birer birer taşıyarak evin içinde mekik dokuyorlar. Müthiş senkronize hareket ediyorlar, sanki hayatları boyunca sudan hasar görmüş çeviri kurtarmışlar. Fırat'ın kıyısında, sık sık böyle felaketlerin yaşandığı bir köyde büyümüşler adeta. Karanlık odaya biri girerken yeraltı dünyasından başka biri elinde bir kutuyla çıkıveriyor. Joumana'nın ayaklarının bir ördeğinki kadar yassı olduğunu ilk kez fark ediyorum. Evin içine küf kokusu yayılıyor. Çürüme kokusu evimin her yerine nüfuz ediyor. Kahır ve hüsran taşıyor içimde. Ayağa kalkmam gerekiyor ama henüz yapamayacağım. Komşularım çabalıyor, benim elimdense başparmaklarımı birbirine dolamaktan başka bir şey gelmiyor.

Kuvvetimi toplamalıyım, kaleyi güçlendirmeliyim. Ah, Flaubert, odamı nasıl mühürleyeceğimi göster, kendi duvarcını gönder bana. Eşkıya ve yağmacı korkuları, acıları, öfkeyi, suçluluk duygusunu ve umutsuzluğu atalım dışarı.

Böyle kayıplarla nasıl mücadele edileceğini bilen, bir zamanki yavan yüreğime çok özlem duyuyorum.

Non fui, fui, non sum, non curo.

***

Kutuları birer birer Mısır'dan ve onun kan selinden getirmeye çalışan komşularıma sessiz sedasız yardım ediyorum. Üstlerdekilere benim erişmem daha kolay. Hemen önümde Fadia, İsrail mayınına basıyor, giderin bir el uzaklığındaki güney bölgesi. Ben o bölgeden kaçınıyorum. Terliğim o dışkı lekesinin olduğu yere değerse hâlâ kirlenebilir diye korkuyorum. Islak karton kutu haşlanmış lahana kadar yumuşak geliyor ellerime. Kutuları, mutfaktaki, salondaki, kitap odasındaki havlu ve çarşafların üzerine diziyoruz. Evlerine gönderilen şehitlerin tabutları misali. Hazır ola geçip selam durmalıyım – o yığının içinde öyle çok milli marş, öyle çok ülke var ki. Yirmi bir pare top atışı yapmak istiyorum.

Son olarak Joumana tabutlardan birinin önünde ağıt tutarcasına diz çöküyor... Sol dizi yere inerken kutunun yanındaki *Ölüler Ansiklopedisi*'nin İngilizce versiyonunu deviriyor (İngilizce versiyonlar solda/batıda, Fransızcalar sağda/doğuda durur). Kitap birkaç santimetrelik bir düşüşün ardından hafif bir patırtı ile yere çarpıyor. Joumana bir an için duraksıyor; bense korkudan hafifçe bağırıyorum.

Ne tuhaf sesler böyle
Asılı duruyor dudaklarımda.

Joumana dizini havluya dayıyor ve kutuyu kucağına koyuyor. Sol elinin avucunu açarak sakin olmamı işaret ediyor. Sağ elinde benim şef bıçağımı tutuyor. Göz bebekleri siyah dut renginde. Kutunun bandını dört yerden kesiyor.

Kâğıtlar tabii ki ıslak. İlk sayfada sadece başlık olduğu için okunabilir vaziyette; Danilo Kiš'in adı ve benim adım görünüyor. Joumana başlık sayfasını kaldırıyor ve iç çekiyor. Alttaki diğer bütün sayfalar hasar görmüş. Her birinin orta yerinde kuru bir alan var; genç bir kadının yün eldivenli eli büyüklüğünde. Fakat sayfanın geri kalanı, kitabın geri kalanı –o lekeler, o koku, o renk akıntıları– resmen ölüm gibi ortaya doğru sinsice yaklaşıyor. Benim ölümümün yaklaştığı kesin.

Kendimi tutamıyorum ve bu kez daha az utanç verici bir şekilde, sessizce ağlıyorum. Joseph Roth, *Flight Without End*

(*Sonu Olmayan Uçuş*) romanını şu cümleyle noktalamıştır: "Bu koca dünyada hiç kimse onun kadar lüzumsuz değildi." Ne yazık ki buna itiraz etmek zorundayım. Bu dünyada hiç kimse benim kadar lüzumsuz değildir. Hayır, Roth'un roman kahramanı Franz Tunda değil; işi gücü, hiçbir tutkusu, umudu, hırsı, hatta en ufak bir öz sevgisi bile olmayan benimdir lüzumsuz olan.

Birdenbire Fadia'nın elleri, hiç habersiz sırtıma uzanıverip omuzlarıma masaj yapmaya başlıyor. İçindeki Bush'a, içimdeki Merkel'le karşılık vermemek için kendimi zor tutuyorum ve bırakıyorum dokunsun.

Bir türlü engel olamıyorum, aklım tasmanın ucundaki bir köpek gibi ölüm düşüncesine sürükleniyor.

Arbus bileklerini kesmişti, Rothko da öyle. Woolf yürüyerek nehre girmiş ve kendini boğmuştu. Hemingway silahı kafasına dayamıştı tabii ki. Plath, Hidâyet ve Borowski kafalarını fırına sokmuşlardı. Améry 1978'de aşırı dozda uyku ilacı içmiş ve ertesi sabah hiç de dinçleşmiş hissederek uyanmamıştı; keza 1950'de Pavese de öyle. Gorky, Maxim olan değil, Arshile Gorky kendini asmıştı. Levi söylentiye göre bir yerden atlayarak ölmüştü.

Bir de Potocki'nin tuhaf bir intihar hikâyesi var. Gümüş bir kurşunla kendini kafasından vurur. Birkaç ay boyunca her sabah, annesinin ona vermiş olduğu şeker kâsesinin çilek şeklindeki kulpunu törpüler, nihayet yerinden sökmeyi başarınca da kurşun olarak onu kullanır. Doktor Freud, bekleniyorsunuz.

Önemli bestecilerden kimse, en azından benim bildiğim kimse intihar etmedi. Eğer illa biri intihar edecek olsaydı, bunu en çok Schnittke'den beklerdiniz ama o da intihar etmedi. Schumann kendini atmıştı ama bipolar hastalıktan mustaripti. Bu yetmezmiş gibi beyninde sifiliz spiroket şenliği vardı. Her hâlükârda atlayınca ölmedi. Tchaikovsky o mikroplu suyu bilerek veya bilmeyerek içmiş olabilir. O nedenle bu iki olayı saymıyorum. Sanat saçmalığının en sağlıklı dalı müzik gibi görünüyor. Yalnız şunu da belirtmeliyim ki, besteciler sı-

radan insanlara göre daha erken yaşta ölme eğilimi gösterirken orkestra şefleri daha uzun yaşıyorlar. Neden böyle olduğunu bilmiyorum ama ilginç bir gerçek.

Sifiliz spiroket, hem Schusmann'ı hem de Schusbert'i devirmişti.

Fadia artık sakinleşip kendime geldiğimi fark ediyor ve ellerini omuzlarımdan çekiyor.

"Birçoğunu okuyabilirim," diyor Joumana. Danilo ve benim ortak çalışmamız olan sayfaları çevirerek metinde göz gezdirirken.

"Lütfen okuma," diyorum.

"Yani okunuyor demek istedim," diyor Joumana, komik bir şey söylemişim gibi. "Okuyacağımdan değil, sadece okunabilir halde." Dudaklarını büzüştürüp elindeki sayfaya üflüyor. Kurusun diye yelpaze gibi havada sallıyor ama sonra muhtemelen sayfanın parçalanacağından endişe ederek duruyor.

"Bütün sayfaları ayırmamız gerek," diyor Marie–Thérèse, "Sonra da kurutmalıyız. Başka türlü kurtaramayacağız."

Odanın ortasında dikiliyor ve çaktırmadığını zannederek iyi miyim diye beni sürekli gözlemliyor. Bugün Pessoa'nın hayali kız arkadaşı Ophelia'ya benzemiyor, daha çok saçlarını siyaha boyamış bir Eudora Welty'yi andırıyor.

"Çok uzun sürer," diyorum. "Çok zaman alır."

"Bizim zamanımız var," diyor Marie–Thérèse. Diz çökerek ıslak ellerini yerdeki havluda kuruluyor. "Nasıl olsa yılbaşı tatili. Benim yapacak daha iyi bir şeyim yok."

"Bu sayfaları kurutmazsak," diyor Fadia, "Her tarafı küf mantarı saracak. Adı üstünde, mantar, mantar gibi biter. Her yere bulaşır, tüm binayı sarar. Buna izin veremem. Ya tırnaklarının arasına girerse? Feci bulaşıcıdır. Sonra tırnaklarımın hali ne olur? Bakın, baksanıza." Bize tırnaklarını gösterirken sesi yavaşça kısılıyor. "Bu güzelliklerin bozulmasını nasıl göze alırım? Derhal acil durum müdahalesinde bulunmalıyız."

Komik olmayan şakalarını sürdürmeye devam ediyor ve bir sebepten, esprilerini duydukça onları daha komik bulmaya başlıyorum.

Yağmur hiç duracağa benzemiyor. Bu ses yüzünden ruhum bile ıslanıyor artık. Önce çiseliyor, sonra sağanak yağıyor, sonra tekrar çiseleyip bir daha sağanak yağıyor. Bugünün tüm hüznü dışarı boşalıyor sanki. Pencere darbeler yüzünden inliyor. Ardında gökyüzü, donmuş gibi görünüyor.

"Kurtarmaya değecek şeyler olduğundan emin değilim," diyorum koltuğuma dönerek. Ayakta durmak bile beni tüketiyor.

"Laf mı bu şimdi." Fadia bana inanamıyormuş gibi alaycı bir tavırla başını iki yana sallıyor. "Burada bir sürü sayfa var. Hepsi de önemsiz olamaz ya."

Joumana'nın yanına oturuyor ve şef bıçağını elinden alıyor. Bizim diri kesimci Fadia, Javier Marías'ı kesip içini incelemek için karnını yarıyor. Bıçağı Joumana'dan çok daha ustaca kullandığı kesin: Hem Joumana'dan daha iyi bir aşçı hem de o kadar hassas ve titiz değil.

Marie–Thérèse çamaşır iplerini asmaya başlıyor. Avcılık, balıkçılık ve trol saplantısı olan rahmetli kocası, arkasında bir yığın makara bırakmıştı. Marie–Thérèse, bütün evin içini birbirini çapraz kesen iplerle çepeçevre sararak uçlarını raptiyelerle duvara sabitliyor. Raptiyelerin yeterince sağlam olamayabileceğini söylediğimde bana iplere sadece kâğıttan sayfalar asacağımızı hatırlatıyor. Bendeki sayfalar için bu iplerin asla yeterli olmayacağını tahmin etmek için bütün ipleri germesini beklemeye bile gerek yok.

Fadia ve Joumana oldukça titiz bir sırayla sayfaları teker teker asarken Marie–Thérèse de ipleri germeyi bitiriyor. Plastik mandallar, hatta ataş bile kullanıyorlar. Kitap odam, hayaletimsi Tibet dua bayraklarıyla donanıyor.

Yardım etmek istiyorum. Ayağa kalkıp yanlarına gidiyorum. İpe asmak için elime bir sayfa alıyorum. Fadia ve Joumana bana yer açıyorlar fakat ben bir sayfayı asarken onlar

altı yedi sayfayı asmış oluyorlar. Zihnim çamurdan bir bataklığın içine gömülmüş gibi. Odadaki üç cadıyı görebiliyor, onlarla konuşabiliyorum. Fakat sanki aramızda bir streç film var – nadiren bir molekül öbür tarafa geçebiliyor.

"Bunlar yetmeyecek," diyor Joumana, hâlâ Danilo Kiš metnini asmaya devam ederek.

"Hayır, yetmeyecek," diyor Fadia.

"Başka bir şey daha yapmalıyız."

Yağmur çok şiddetli yağıyor ve gittikçe daha da şiddetleniyor. Damlalar, ağıt yakanların birbirini daha yüksek feryatlara sürükleyişi gibi çoğalıyor. Sanki az sonra dünyanın sonu gelecekmişçesine, gökyüzü tepemize yıkılacakmışçasına yağıyor – Nuh, biz insanlardan intikam alıyor. Sonunda benim evime de girmeye başardı.

"Saç kurutman nerede?" diye soruyor Fadia karşıma geçip. Aramızda çamaşır ipi, yüzlerimiz sayfaların arasında.

"Saç kurutmam mı?" diyorum. Niye şimdi saçını kurutmak istiyor ki? Ona bende olmadığını söylüyorum, saçımı hep havluyla kuruttuğumu, kocamın giderken saç kurutmasına da götürdüğünden beri saç kurutma makinem olmadığını açıklıyorum. Kocamın ona en değerli eşyası muamelesi yapmasını ne kadar anlamsız bulduğumu, zira o keçi gibi saçlarını zaten hep gülünç şapkasıyla kapadığını söylüyorum. Bir anda çok sohbet canlısıyım.

Üçü birden kalakalıyorlar. Her sabah kahvaltıdan sonra Valkryi'lerle at koşturduğumu, Haziran'ın yirmi ikisi pazar günü Kızıl Deniz'in kıyılarında milyonlarca cin doğurduğumu, altın sarısı ışıklar saçan Zeus'un gizli sevgilim olduğunu söylesem daha az şaşırırlardı herhalde – hiç saç kurutma makinem olmaması dışında herhangi bir şey.

"Saçların iyiydi," diyor Fadia. "Bir sürü şey yapabilirdin ama hiç boyatmadın, sonra da tutup maviye boyadın. Seni hiç anlamıyorum."

Fadia bana fazla yakın duruyor. Hepsi öyle. Kokularını bile alabiliyorum – hepsinin parfümü başka. Ayrıca Fadia buram buram Fransız sigarası kokuyor.

"Fadia!" diye bağırıyorlar hep birlikte.

"Of! Susun biraz," diyor Fadia. Sonra bana dönüyor, "O mavi saç da neyin nesiydi? Niye öyle yaptın?"

"Sadece kötü bir karardı," diyorum.

"Orası kesin." Fadia araya girmemeleri için cadılık ortaklarına elini kaldırıyor. Neye ne zaman burunlarını sokacaklarını çok iyi biliyor gibi. "Ne akla hizmet kafanı kazıdın? Kuaföre gidip düzelttiremez miydin? Biraz boya, biraz fırça, yepyeni bir kadın gibi hissederdin. Başörtüsünü takmamış bir rahibeye benziyorsun. Hem de şu güzel olanı, Audrey Hepburn gibi de değilsin, daha çok Shirley MacLaine'e dönmüşsün."

"Fadia!" diye bağırıyor kadınlar.

"Nasıl böyle bir şey dersin?" diye çıkışıyor Marie–Thérèse. Fadia'yı kendine doğru çekmeye çalışıyor ama Fadia onu rahatsızlık veren bir sinekmiş gibi omuzundan silkiyor.

"Shirley MacLaine filan olmamış," diyor Joumana. "O sensin. En az onun kadar boş boğazlı ve sivrisin. Nezaketine ne oldu senin böyle?"

"Yaşlandı," diyor Fadia. "Ben genç kalayım diye o yaşlandı."

Marie–Thérèse bana, "İnan Shirley MacLaine'e benzemiyorsun," diyor. Uzanıp sağ elini yavaşça sol dirseğimin üzerine koyuyor.

"*Rosemary'nin Bebeği*'ndeki kadına benzemediği de kesin," diyor Fadia. "O film beni çok korkutmuştu. Aklıma dahi gelse korkudan altıma yapacak gibi oluyorum. Aman, düşünmeyelim şimdi. Durun, durun. Hani şu, güneşte fazla kalmış kuru üzüme benzeyen bıyıklı Amerikalının oynadığı Fransız filmini hatırlıyor musunuz? Oradaki kadının saçları da kısaydı. Annie Girardot'yu demiyorum, başka bir tanesi."

"Sen ona kulak asma," diyor Joumana bana. "Biz hiç asmıyoruz. 1998'den beri mantıklı konuştuğu duyulmadı. O yıldan sonra hiç düzelemedi."

"Ben saç kurutmamı getireyim," diyor Marie–Thérèse. "Belki hepimiz getirsek iyi olur. Sayfaları daha çabuk kurutabiliriz."

"Yağmurda bir şey..." diyor Fadia. "Filmin değişik bir adı vardı ama hatırlayamıyorum. Altmışların filmiydi. O kadına benziyorsun demiyorum, sadece onun da saçları çok kısaydı."

"Hadi saç kurutmanı getir," diyor Joumana, Fadia'yı elinden sürükleyerek.

Kapıyı kilitlemek ve hepsini, bütün dünyayı dışarıda bırakmak istiyorum fakat rutubetten neredeyse boğulacağım. İçerideki nem öyle ağır ki baskıcı, zorba bir hükümdar gibi. Evin kapısını açık bırakıp havalandırmaya çalışıyorum ama sadece bir an şöyle bir estikten sonra hiç etkisi kalmıyor ve hemen ağırlaşıp kötü kokmaya başlıyor.

Anna Karenina'yı bulmaya çalışıyorum. Nerede bu kadın? Bana yalnızca o lazım. Tabutların arasında dolanıyorum ama odadakilerin arasında onu göremiyorum. Emin olmak için adımlarımı baştan sona tekrar ediyorum. Mutfağa gidiyorum. Yere serilmiş ıslak, mavi çizgili bir çarşafın üzerinde duruyor Anna'nın kutusu. Az sonra çökecek kırık dökük bir gecekonduya, yol kenarına bırakılmış bir çöp yığınına benziyor. Bana bir tek o lazım. Anna'daki hasarı hemen tespit etmeliyim.

İlk çevirilerimden biriydi, muhtemelen üçüncü ya da dördüncüsü. Anna'yı çok seviyorum ama bu kadar önemli olmasının tek sebebi onu sevmem değil. *Karenina*, ne yaptığımı bildiğim hissini tatmaya başladığım ilk projeydi. Aslında böyle söylememeliyim. Şunu diyeyim; *Karenina*, kendimi her zamanki kadar yetersiz hissetmediğim, zorlukların artık o kadar yorucu ve aşılmaz görünmediği, projeyi bitirmeye yaklaştığımda duyduğum heyecan ve zevki, çeviri eylemi sırasında da fazlasıyla tattığım ilk çevirimdi. *Anna Karenina*, bir kitaba ve kitabın içindeki dünyaya kapılarımı ardına kadar açtığım ilk seferdi.

İlk sayfa ve altındakilerin tümü nemden yumuşayıp incecik kalmış. Dikkatli olmazsam elime aldığımda ikiye ayrılabilirler. Kuruyunca sayfalar gevrek ve kırışık olacak. Bu

çeviriyi yaptığımda kullandığım mürekkep o kadar kalıcı değildi. Arapça kelimeler şimdi kâğıdın üzerinde yüzüyor, bazıları boğuluyor, bazıları süzülüyor. Bazı sayfalar, soluk mavi renkli bir Rorschach gibi görünüyor. Domuz yiyen kocaman bir ejderha görüyorum. Pestili çıkmış bir kelebek görüyorum. Giderin etrafında dönerek akıp giden hayatımı görüyorum. Her yerde suyun yarattığı hasarı görüyorum. Kelimeler görüyorum; bazıları birbirinden kopuk değil. Bu sayfaları Mısır piramidi inşa etmeye yetecek bir gayret gösterirsem tekrar yazabilirim. Müthiş bir zahmete katlanarak büyük bir titizliğe soyunmam gerekir ama imkânsız değil. Muhtemelen yeniden yazmayı bitiremeden ölürüm. Yeni çeviriler Anna kadar hasar görmüş olamazlar; çünkü mürekkepleri daha kalıcıydı. Öte yandan, bütün bu yığını tarihin çöp tenekelerinden birine savurabilirim. Çürüyen bir kadavrayı neden diriltmek isteyeyim ki? Bunu yapmak lüzumsuz değil de nedir.

Ben bir hiçim.

Daima hiç olarak kalacağım.

Herhangi bir şey olmayı dileyemem bile.

Bu bir kenara, dünyanın tüm hayallerini büyütüyorum içimde.

Pessoa'nın biseksüel şairi, züppe Álvaro de Campos yazmıştı bunu. Evimin kapısı ona her zaman açıktır.

Ben bir hiçim. Bari bir toz zerresi olmaya özensem. Edebiyata ve şiire önemli anlamlar yükleyip sanatı göz alıcı altın tepsilere koyuyorum ki görüşüm bulansın ve bütün insanlık için açık olan o gerçeği görmeyeyim: Ben bir hiçim. Daima bir hiç olacağım.

Yaşamak için, bu sonsuz evrendeki sonsuz küçük değerden ibaret olan varlık boyutuma karşı gözlerimi kör etmem gerek.

Mutfakta, Fadia'nın antika olmuş çarşafının üzerinde diz çöküyorum ve Anna'nın sayfalarını ayırarak her birini etrafıma dizmeye başlıyorum. Kollarımı her uzatışım ibadet gereği yapılan bir hareketi andırıyor. Benim dinim bu.

El yazım geçen onca yılda pek de değişmedi fakat suyun verdiği hasar yüzünden tüm bu sayfaları bir yabancı doldurmuş gibi görünüyor. Her şey çevirmem – tekrar çevirmem gereken yabancı bir dilde yazıyor sanki. Harflerin bazıları rastgele kalınlaşmış, bazı kelimelerin sonları uzamış. Birkaç yerde, Arapça *r* harfi bir akarsu kolu gibi akıp sonunda ya kuruyor ya da bir sonraki harfin gölüne dökülüyor.

En uzaktaki Anna sayfasına basmak üzere olan terlikli bir ayak görüyorum ve istemsizce çığlık atıyorum. Marie–Thérèse eve girmiş ve geldiğini hiç fark etmemiş, merdivenlerden yukarı çıktığını bile duymamışım. Korkuttuğu için özür diliyor ama aslında dilemesine hiç gerek yok çünkü fark etmemem benim hatam. Tesisatçıların geldiğini haber veriyor. Üst kattaki hizmetçi banyosunun duvarını yıkacaklarmış. Biraz gürültü çıkacakmış ama uzun sürmeyecekmiş.

"Bir saate kalmaz suyumuz açılır," diyor. Alçak topuklu terliklerinin içinden dışarıya koyun yünü gibi beyaz püsküller fırlıyor. "Joumana kahve yapıyor, Fadia da tesisatçılarla konuşuyor. Birazdan saç kurutmalarıyla aşağı inerler." Kolunu öne doğru uzatınca saç kurutmasının elektrik kablosu sarhoş bir sarkaç gibi sallanıyor. "Onları beklerken ben önden başlayayım."

Aniden mutfağın tavanı ve arkamdaki duvar şiddetle sarsılıyor. Tesisatçılar ağır bir şey düşürmüş olmalılar. Beynimde bir şey parçalanıyor gibi hissediyorum ama üzerinde durmuyorum.

Marie–Thérèse'in yüzünün kaygı uyandıracak kadar narin olduğunu ilk kez fark ettiğimi söyleyemem. Annemin suratından biraz daha sağlam ama aynı zamanda daha gevrek görünüyor; sanki hiçbir düşüşü büyük bir kırıkla sonuçlanmadan atlatamazmış gibi. Süt mavisi bir gecelik, ev elbisesinin eteklerinin altından sarkarak dikkat çekiyor.

"Olağandışı bir sabahtı," diyor. "Kendime çeki düzen verecek zaman bulamadım."

Tokalarından dışarı fırlamış saçlarına dokunuyor. Kuaförden sonra titizlikle kabartılmış gibi görünen o saçlar şu anda devasa bir hırpanilik sergiliyor.

Bir şey söylesem iyi olacak, gözlerimi dikmiş bakıyorum.

"Ben senin kadar bile çeki düzen veremedim kendime." Şarap kızılı tiftik paltomu gösteriyorum. "Ne kadar çirkin değil mi? Berbat bir şey." Yine hüzünleniyorum. "Kim böyle bir şey giyer? Kim?"

"Ben giyerdim," diyor.

"İnsanın göz zevkini bozuyor."

"Sıcak tutan bir şeye benziyor."

Marie–Thérèse, *Anna Karenina*'nın ilk sayfalarını toplayıp sarı kırmızı kahvaltı masasına oturuyor. Kurutmanın fişini duvardaki prize sokuyor ama makineyi çalıştırmadan önce gözlüklerini düzeltip sayfadaki başlığı okuyor. O sırada gözlerinde bir ışık parlıyor.

"Şükürler olsun," diyor heyecanla. "Bunu okudum. Ötekilerin hiçbirinin adını bile duymamıştım. Kendimi çok cahil hissettim. Diğer yığınların arasında tek bir isim bile tanıdık gelmedi. Dünyadan haberim yok diye düşünüyordum."

"Böyle düşünme," diyorum. "Asıl benim öyle hissetmem gerek."

"Ama *Anna Karenina*'yı okudum," diyor. "Genç kızlığımda Tolstoy'u ve Dostoyevski'yi okumuştum. Çok uzun zaman önceydi ama okudum sonuçta."

"Benim için de uzun zaman önceydi," diyorum. Beni bu yola sokan, tırmandığım zirvelerin de indiğim cehennem çukurlarının da sorumluları, o kitaplardır.

"Epey bir şey hatırlıyorum," diyor. "Kitabı o kadar sevmiştim ki. Bütün arkadaşlarım sevmişti. O zamanlar hepimiz bunu okumak zorundaydık. Çok farklı yıllardı. Şimdiki genç kızlar ne okuyor merak ediyorum. Kont Vronsky'ye hayrandım."

Kendi kendine gülümsüyor. Romanla ilgili neler anımsadığını, daha doğrusu romanı okuduğu yıllarda nasıl bir kız

olduğunu, neler hissettiğini düşündüğünü tahmin edebiliyorum. Yanakları kızarıyor.

"Resmen bir roman kahramanına âşık olmuştum," diyor. "İlk evlendiğimde, zavallı kocamın neden kitaptaki kont gibi davranamadığını anlayamıyordum bir türlü. Biliyorum, saçma geliyor. Kocam beni sever, bana değer verir, evimizi geçindirirdi ama yine de Vronsky'nin sergilediği bütün o havailiklere ben de sahip olmak istiyordum. Kocamın, hayalimde canlandırdığım Vronsky kadar yakışıklı olmasını istiyordum."

"Seni anlıyorum," diyorum ve gerçekten de anlıyorum. Ayrıca, kötü bir evliliği sürdürebilmek için insanın kendine sürekli yalan söylemek zorunda olduğunu, bu hayatta var olmaya devam etmek için kendini hep kandırması gerektiğini de anlıyorum.

"Hay Allah," diyor aniden. "Çok affedersin. Romantik kocalardan söz etmemem gerekirdi."

"Hiç sorun değil," diyorum. "Kocalar bana pek bir şey ifade etmiyor."

Gülüyor.

"Sen de Vronsky'ye âşık olmuş muydun?" diye soruyor.

"Hayır. Ben Anna'yı seviyordum," diyorum.

Joumana ve Fadia'nın antreye girdiğini duyan Marie–Thérèse onlara sesleniyor. "Anna Karenina'dan ve kocalardan bahsediyoruz."

İki kadın bu bilgiye, sanki çocuklarından birinin evleneceği haberini almış gibi sevinçle karşılık veriyorlar. Joumana'nın yüz ifadesi, az sonra ulumaya başlayacak bir kadın gibi. Fadia'nın kollarında üç tane saç kurutma makinesi var, biri savaş topu büyüklüğünde. Joumana tepsiyle kutsal kahve demliğini ve dört fincanı taşıyor. Bunu düşünmüş olmaları beni duygulandırıyor, çünkü evimde sadece iki fincan var.

Saç kurutmaları çalıştırmadan önce birer fincan kahve içmemiz gerekiyor; Fadia gürültü başlamadan keyif yapmak

istiyor. Bu sabahki kargaşa yüzünden kahve geleneğini atladılar. Ancak Fadia'nın dileği gerçekleşmiyor çünkü ilk yudumu alır almaz üst kattaki tesisatçılar gümbürdemeye başlıyorlar. Kitap odamın duvarları bir felaket olacakmış gibi sarsılıyor. Saç kurutma makinesi kucağımda açlıktan gagasını açmış bekleyen tarih öncesi bir kuş gibi duruyor.

Elimdeki yüksük kadar kahve fincanı yüzünden parmaklarım, başparmağım dev gibi görünüyor. Fincanı dudaklarıma götürüp bir yudum alıyorum. Sanki bir ölümsüzlük içeceği yudumluyorum; tadı cennetten çıkmış gibi. Hayret ediyorum. Daha önce hiç böyle bir şey tatmamıştım. Kahvenin bu kadar güzel tadı olduğunu bilseydim kendimi her gün kahveyle sarhoş ederdim. Bizim cadılara bütün kahvelerin tadı böyle mi yoksa bu seferki özel bir karışım mı diye sormak istiyorum. Farklı bir malzeme mi kullanıyorlar, bir tutam tuz ya da semender gözü belki? Çekirdeklerini nereden aldıklarını merak ediyorum. Ama bunları nasıl soracağımı bilmiyorum. Belki de şu anki ruh halim yüzünden bana o kadar güzel gelmiş olabileceği ihtimalini göz ardı edemem.

Marie–Thérèse, saç kurutma makinesini *Anna Karenina*'nın ilk sayfasına üfleterek tesisat gürültüsüne bir yenisini ekliyor. Joumana Hamsun'un *Açlık*'ından başlıyor. Yüzlerine büyük bir konsantrasyonla ciddileşiyor. Joumana dudaklarını o kadar çok emiyor ki sonunda dudakları, hayatta en büyük istekleri herkes gibi olmak olan Klee ya da Matisse tarafından çizilmiş bir çizgiye dönüşüyor. Şu soruyu sormuyorum: Otuz yedi metnin her bir sayfasını saç kurutma makinesiyle kurutmayı mı düşünüyoruz? Hiçbirimizin bu görevi bitirecek kadar genç olduğunu sanmıyorum. Maalesef bu sorunun cevabıyla ilgili bir fikir edinemiyoruz. Fadia kendi saç kurutmasını çalıştırdığı anda elektrik kesiliyor.

Dördümüz de durup birbirimize bakıyoruz. Fadia şalterin atması ona karşı yapılmış bir saldırıymış, Beyrut'un zaafları ve tuhaf yanlarının amacı sırf onu çileden çıkarmakmış gibi homurdanarak ayağa kalkıyor.

"Ben şalteri açayım," diyorum ayağa kalkmak için koltukta doğrularak.

"Sen zahmet etme," diyor Fadia. "Sigorta kutusunun yerini biliyorum."

Apartmanın şalterleri ancak iki saç kurutma makinesini kaldıracak güçte. Fadia kendi makinesini her çalıştırdığında şalter atıyor. Joumana birimizin sayfaları ütüleyerek kurutmasını öneriyor; daha doğrusu ütüyü, ıslak kâğıdın üzerine havlu koyup gezdirmemizi.

"Ütüyü ben yapmam," diye duyuruyor Fadia. "Saç kurutması, tamam; ütü, olmaz."

Marie–Thérèse aşk koltuğunda, uzun yıllar önce Hannah'nın oturduğu aynı yerde, aynı pozda oturuyor. Hannah o koltukta otururdu. O koltukta yeğeni için kırmızı pembe atkı örerdi. Yeğeninin üzerinde bir kere bile görmemesi onu hiç üzmezdi. Yüksek sesle Beauvoir okurken beni o koltukta dinlerdi. Aşk koltuğunda oturduğu yerden kendi hikâyelerini paylaşırdı benimle. Hep bakımlı, hep düzgün biriydi. Ama elbiseleri hiçbir zaman üzerine uymazdı. Giydiği hırkalarsa nadiren elbisesiyle uyum gösterirdi. O koltukta günlük yazardı. Kaç sene aynı yerde oturdu? Seneleri sayabilirim. Kaç akşam? Şimdi elimde kalan tek şey yazdıkları ve hatıralarım. Ben gittiğimde kim sahip çıkacak günlüklerine?

"Hoşuma gitti," diyor Marie–Thérèse. Sayfayı gözlüklerinin karşısında tutuyor. "İyi yazıyorsun."

"Ben iyi yazmadım," diyorum. "O bir çeviri."

"El yazın küçük," diyor Fadia. "Hiçbir şey okuyamıyorum."

"Okuma gözlüğü," diyor Marie–Thérèse.

İçimizde tek gözlük takmayan Fadia tabii ki. Onu hiç gözlükle gördüğümü hatırlamıyorum.

"Bu çevirileri okuyan biri oldu mu?" diye soruyor Joumana.

Ne cevap vereceğimi bilemiyorum. Kimse okumadı elbette. Joumana'nın duraksadığını görüyorum. Her ne kadar düşünceli olmaya çalışsa da merakını gizlemekte zorlanıyor. Fadia birkaç saniye içinde hipodroma çıkacak bir yarış atı kadar tedirgin.

Joumana başka bir açıdan yaklaşmayı deniyor. "Bunları yayınlamayı düşündün mü?"

"Hayır."

Yüzündeki ifade kafamı karıştırıyor. Bir şey daha söylemesini veya bir şey daha sormasını bekliyorum ama hiçbir şey demiyor. Beni bozguna uğratmak niyetindeymiş gibi gözlerini üzerimden ayırmıyor. Sonra kafasını hafifçe, öne ve geriye doğru sallıyor ve mesajı alıyorum. Konuşmaya devam etmemi istiyor.

"O kadar iyi değilim," diyorum. "Benim çevirilerimi okumak isteyecek biri olacağını sanmıyorum."

"*Anna Karenina*'yı okumak isteyecek biri olduğunu sanmıyor musun?" diye soruyor Joumana.

Bu ifade, bu seferki inanamama ifadesi. O kadarını çözebiliyorum.

"Anna ilk çevirdiğim kitaplardan biri. Daha önce Arapçaya çevrilmiş. Benim çevirimin bir şey katıp katmayacağından emin değilim. Hatta herhangi bir önemi bile olmayabilir. Sadece vakit öldürmek için geliştirdiğim bir sistem. Geçici bir heves bunlar."

"Geçici bir heves?" diyor Joumana başını sallayarak.

"Geçici bir heves?" diye soruyor Marie–Thérèse.

"Geçici bir heves," diyerek gülümsüyor Fadia.

"Evet, geçici bir heves," diyorum ısrarla.

Joumana yerdeki kutulara bakıyor, gözleri her birinde birkaç saniye durup diğerine ilerliyor. "Yazılarını insanların okumasını istemez misin?"

"Yazılarımı mı?" Projelerimi hiçbir zaman yazılarım olarak düşünmediğimi belirtmem gerek. "Ben sadece çeviriyorum. Yazar Tolstoy. Sebald, ben değilim."

"İşlerini diyelim o zaman? İşlerinin okunmasını istemez misin?" Joumana tahminimce öğrencilerinle nasıl konuşuyorsa benimle de öyle konuşuyor; sabırlı, yol gösterici bir üslupla.

"Bilmiyorum," diyorum verebileceğim en dürüst cevabı vererek. Aslında beni anlamasını istiyorum ve ben de anlamak istiyorum.

"Tüm bu çevirdiklerinin kaydını tutmak istemez miydin?" diye soruyor Joumana kutulara işaret ederek. "Bu yazarlar... Adlarını hiç duymadım. Pessoa? Hamsun? Cortázar? Hedayat? Karasu? Sebald? Nooteboom? Kertész?"

"Muhteşem yazarlardır," diyorum. "Hatta birkaçı Nobel aldı."

"Daha ne işte," diyor. "Ben okumak isterdim. Başkaları da ister."

"İngilizce çevirilerini okuyabilirsin. Öylesi daha iyi olmaz mı? Orijinal çevirilerin, bazen yazarın dilinin, sözcük seçiminin, ritim ve kafiyesinin inceliklerini aktarabildiği olur. Benim versiyonumsa çevirinin çevirisi. İki kat kayıp veriyorum. Benim versiyonum beş para etmez."

"Hepsini birkaç yüksek lisans öğrencisine kopya ettirebilirim."

"Bunu neden yapmak istesinler ki?

Artık hiçbirimiz çalışmıyor. Saç kurutma makineleri, belki de konuşmaya kulak misafiri olmak istiyorlarmış gibi sessizce duruyorlar.

"Derebeyi ben değil miyim? Toprak köleleri ben ne dersem yapar," diyor Joumana. Anlamadığımı görünce de "Şaka yapıyorum," diye ekliyor. "Araştırma olur onlar için. Mesela kütüphane bilimi öğrencileri ya da Arapça bölümünden öğrenciler. Fark etmez. Birilerini bulacağım."

"Kendimi hazır hissettiğimi sanmıyorum," diyorum.

"Ne zamandır yapıyorsun bunu?" diye soruyor Fadia.

"Elli senedir."

"Ve elli senede sistemini değiştirmeyi hiç düşünmedin?"

Ne demek istediğini anladığımdan emin olmadığımı söylüyorum.

"Elli senedir aynı şeyi yapıyorsun. Hep aynı şeyi tekrar ediyorsun. Herhangi bir şeyi değiştirmeyi hiç mi düşünmedin?"

"Aynı şeyi yapmıyorum ki. Her sene farklı bir yazardan, dünyanın farklı bir yerinden farklı bir kitap çeviriyorum.

Özellikle birbirine benzemeyen romanları seçmeye çalışıyorum. Anlatıcının alışılmamış bir sese sahip olduğu özgün romanları severim. Projelerimin her biri değişikti bence..."

"İyi ama yeni bir metodoloji denemeyi hiç düşünmedin mi?" diye ısrarla sormaya devam ediyor. "Taktiğini değiştirmeyi belki?"

"Açıklıyor işte," diyor Marie–Thérèse, Fadia'ya. "Her projesi farklıymış. Sözünü kesme de konuşsun."

"Bana aynı görünüyor," diyor Fadia.

"Müsaadenle sana tercüme edeyim," diye yanıtlıyor Marie–Thérèse. "Sürdüğün ojenin rengini düzenli olarak değiştiriyorsun değil mi? Ama onu nasıl sürdüğün değişmiyor. Tek bir sistemin var ama aynı rengi kullanmıyorsun."

"Benim sistemim yok," diyor Fadia. "Manikürcüm var."

"Neden bahsettiğimi anlamıyormuş gibi yapma," diyor Marie–Thérèse.

"Bak," diyor Fadia. "Her defasında aynı manikürü yaptırmıyorum. Değiştirdiğim tek şey renk değil. Ojenin markasını, türünü de değiştiriyorum. Bazen sabah manikürü yaptırıyorum, bazen akşam manikürü. Bazen manikürcü bana geliyor, bazen ben ona gidiyorum. Hatta ara sıra, manikürcümü bile değiştirdiğim oluyor."

"Benim de manikür yaptırmam gerek, değil mi?" diyorum.

"Hem de nasıl," diyor Fadia. "Sana karşı nazik olmaya çalışacağım canım ama evet, kesinlikle maniküre ihtiyacın var. Senden daha çok kimin ihtiyacı vardır bilmiyorum. Belki Rus güreşçilerin ya da Doğu Almanya'daki yüzücülerin. Şimdi sakın bana dış görünüşünü önemsemediğini ve dış güzelliğin her şey olmadığını filan söyleme. Bu dünyada iki çeşit insan vardır: Beğenilmek isteyen insanlar ve beğenilmek için aslında çok büyük bir istek duydukları için hiç duymuyormuş gibi yapanlar."

"Sadece manikür yardımıyla beğenebileceğimden pek emin değilim."

***

Bütün sabah çalışıyoruz. Ben kitap odasının bir köşesinde ütü yapıyorum. Fadia ve Marie–Thérèse saç kurutmaları kullanıyor. Üçümüz bir üçgen oluşturuyoruz; daha doğrusu bir çemberin etrafında üç nokta oluyoruz ve Joumana da bu çemberin içinde hareket ederek öncelik sırasını belirliyor: Sayfa yığınlarını düzenleyip hangilerine daha önce müdahale edileceğine, hangi sayfanın saç kurutma, hangisinin ütü tedavisi gerektirdiğine karar veriyor.

Ben bir sistem geliştiriyorum: Öne ve geriye doğru iki defa ütüyü bastır, sonra mavi havluyu kaldır ve sayfanın kuruyup kurumadığına bak. Çoğunlukla bu işlemi iki defa tekrar etmem gerekiyor. Haliyle ütünün buhar özelliğini kullanmıyorum.

Sessiz bir rutine gömülüyoruz. Fadia kendi kendine konuşuyor ama saç kurutmalarının uğultusundan ne dediğini kimse duyamıyor. Marie–Thérèse bütün dikkatini önündeki göreve verirken Joumana tüm bunlara bir oyun muamelesi yapıyor. Joumana sayfalara daha çok özen göstermesini rica ediyor ve Fadia da birkaç saniyeliğine gerçekten daha çok uğraşıyor. Her şeye rağmen tuhaf kız kardeşler son derece uyumlu hareket ediyorlar. Evet, sanki hayatları boyunca sayfaları hayata döndürmüşler gibi. Farkında olmadan ben de onlarla aynı tempoyu tutturuyorum. Her sayfayı bitirdikten sonra kafamı kaldırıp bir sonraki sayfa tedaviye hazır mı diye kontrol ediyorum.

Onlara durmalarını, vazgeçmelerini söylemeyi düşünüyorum ama bir türlü yapamıyorum. Sırf benim için bu kadar uğraştıklarından suçlu hissediyorum. Onları eziyormuşum gibi hissediyorum. Ayrıca yanlarında huzursuz oluyorum; bu sefer de onlar beni eziyor. Basbayağı ters bir vaziyet içindeyiz.

Artık durmalarını söylemem lazım. Sırtım ağrıyor; sol kürekkemiğin yanında en azından iki sinir düğümü zonkluyor. Ütü masası elbette ki benim için yeterince yüksek değil. Eğilmek zorunda kalıyorum. Ayrıca bugüne dek ütü masasının başında hiç bu kadar zaman dikilmemiştim. Konuşmak

için ağzımı açıyorum ama Fadia önce davranıyor. O ve Marie–Thérèse saç kurutmalarını aynı anda kapatıyorlar.

"Öğlen yemeğini düşünmemiz gerek," diyor Fadia. "Ben pişireyim mi?" Ses tonu bu konuda hem sonsuz seçenek sunuyormuş hem de başka hiçbir seçeneğimiz yokmuş gibi. Ayağa kalkıp geriniyor.

Ütüyü gezdirmeyi bırakıp kenara koyuyorum. Yorgun ve tükenmiş bir haldeyim.

"Bakayım mutfağında neler var," diyor Fadia.

Yüzüme vuran panik ifadesi abartılı olmalı ki üç cadı da katıksız bir neşeyle kahkahayı basıveriyorlar.

"Seni işletiyor, canım," diyor Marie–Thérèse.

"Zaten kendi mutfağından başkasında yemek yapmaz."

"Hele seninkinde asla," diyor Fadia. "Elli senedir burada yaşıyorsun ama bir kere mutfağından iştah açıcı bir koku geldiğine şahit olmadım. Bir kere bile. Bir nevi rekor olmalı bu da. Sonunda yalnızca pirinç lapası yiyor olman gerektiğine kanaat getirdim. Ya da yemek pişirmeyi İngiliz bir kadından filan öğrenmiş olmalısın."

"Bizi affet," diyor Marie–Thérèse. "Böyle bir zamanda şaka yapmamalıyız."

"Nasıl bir zamanda?" diyor Fadia. "Bir şey mi oldu ki?"

"Gülümsüyor musun sen?" diye soruyor Joumana bana. "Nedir bu kadar hoşuna giden?"

"Pek bir şey sayılmaz," diyorum. "Fadia'nın söyledikleri bana merhum eski kocamı hatırlattı da... Eve geldiğinde soğan koktuğumdan şikâyet ederdi. Neredeyse her akşam aynı şey. Soğan da soğan. Bana yaklaşmamasının bahanesi olarak bunu kullanırdı."

"Soğanlı yemek pişirmiyordun, değil mi?" diyor Fadia.

"Hayatım boyunca bir tane bile doğramadım."

Şimdi tekrar yalnızım. Evim sessiz, sevdiğim gibi. Komşularım öğlen yemeği molası vermek için gittiler. Geri geleceğiz, dedi ısrarla Joumana. Yemekten sonra işimizin başına

dönelim, diye önerinde Marie–Thérèse. Ben yemeğe katılmamak için müsaade istedim ama bir türlü dinletemedim. Marie–Thérèse yemek hazır olunca beni de alacak ve Fadia'nın evine çıkacağız.

Kurutma işlemlerinde pek bir yol kat edemedik. Üç buçuk saatte iki kitap bitirebildik. *Anna Karenina* ve *The Book of Memories* – her ikisinin de uzun romanlar olduğu doğru. Sayfaların sadece pek azı tamamen okunabilir halde. Tekrar bir araya gelince *Huzursuzluğun Kitabı*'ndan başlayacağız. Kurtarılabilecek haldeyse kurtaracağımız bir sonraki kitap o olmalı. Sonsuza kadar sürer herhalde. Belki de Joumana'nın önerisini kabul etmeli ve sayfaları bir grup öğrenciye kurutmalıyım. Girişimimizi hızlandırmak için toprak kölelerinden bir hat kurabiliriz. Tolstoy olsa toprak kölesi tanımını kullandığım için bana kızardı. Veya, her şeyi atabilir, yılların yükünü boşaltabilir, albatrosu omzumdan silkebilirim. Seçenekler...

Evimin içi yangın yeri gibi. Mutfağa, salona, kitap odasının her yerine ıslak kutular ve sayfalar saçılmış. Sadece Joumana neyin nerede olduğunu biliyor. Bu onun sistemi. İşimizi bitirdiğimizde bu evi nasıl temizleyeceğim? Hizmetçinin odasındaki ve banyosundaki su felaketinden nasıl kurtulacağım? Birilerinin oradaki ampulü değiştirmesi gerekecek. Bir toprak kölesi belki?

Nezaketi iyice elden bırakmaya başladım. Joumana'ya kızından başka bir haber var mı diye sormam lazım. Joumana bana çok iyi davrandı, Marie–Thérèse de öyle; hatta Fadia, deli Fadia bile.

Bizim deli cadı bir bakıma haklı. Başıma gelen bu felaket, çeviriyle ilgili koyduğum kurallardan, en azından bazılarından zincirlerimi koparmam için fırsat olabilir. Bir yeniyetme gibi ben de ayaklanabilirim. Bir kereliğine değişiklik olsun diye İngilizceden bir kitap çevirebilirim belki. Coetzee! Coetzee çevirmeyi çok isterim, evet buna bayılırım.

Belki Hemingway'in *Çanlar Kimin İçin Çalıyor*'unu çevirmeliyim. Çok acı verici bir deneyim olur ve belki sonunda dini bir yükseliş bile yaşayabilirim.

Hayır, Fransızca bir kitap da çevirebilirim. Sevgili Emma Bovary'yle bir yıl geçirebilirim.

Yoksa bir aydınlanma mı yaşıyorum?

Eğer dilim ve dünyam İngilizce ve Fransızca ile sınırlanacaksa, hâlâ sınırsız bir dünyaya sahibim demektir.

Emma'yı boş ver. Sevgili Marguerite'ı çevireceğim. *Hadrianus'un Anıları*, en sevdiğim roman. Marie–Thérèse, Vronsky ile evlenmek istemiş olabilir; ben hep Hadrianus'u istemişimdir. Hep hafızamda anıtlar dikecek, heykeller inşa edecek birini aramışımdır. Koca şehirlere adımı verecek birini.

Nerde benim Aaliyapolisim?

Yourcenar'ı çevirirsem kendimin Hadrianus'u olabilirim. Kendi şehrimi inşa edebilirim. Bir seneliğine imparator olabilir, evrene hükmedebilir, yaşam ve ölümün yargıcı olabilirim. Bana İmparator Zerreyus deyin.

Ama Coetzee'yi, onun bütün fazlalıklardan arınmış, mükemmellik sınırında dolaşan yazınını çevirmeyi çok isterim. *Barbarları Beklerken'i* çevireceğim. Ne de olsa artık ayak yıkayan bir bakire değilim. Harikulade bir kitap, eşi benzeri görülmemiş bir mücevher.

Coetzee'nin İngilizce incilerini Arapça dizmeye çalışabilirim. Ondaki zekâ pırıltısını ve hassas saptamaları aktarmanın bir yolunu keşfedebilirim. Ya da Yourcenar'ın evcilleştirerek kulağa daha çok Latince gibi gelmesini sağladığı Fransızcasını, sanki Hadrianus'un titrek ellerindeki tüy kalemle kendisi yazmış gibi görünen Fransızcasını çevirebilirim. Yourcenar'ın dilindeki uçsuz bucaksız resmiyete ortak olabilir ya da Coetzee'nin aldatıcı kurnazlıklarını yansıtabilir miyim bilmiyorum ama elli sene önce bu işe başladığım zamana göre artık daha iyi bir çevirmenim. Denerim.

Hadrianus mu olayım, Hakim mi?

Bu kez suya dayanıklı, uçucu olmayan, kalıcı mürekkep kullanacağım.

Öyle ki siyah mürekkeple yazılmış olsa bile sevgim hâlâ parlasın.

Marie–Thérèse'nin merdivenleri tırmandığını duyuyorum – cadılarla öğlen yemeği yememin zamanı geldi. Marie–Thérèse bana uğrayacağını söylemişti.

Yourcenar mı çevireyim Coetzee mi?

Marie–Thérèse sahanlığımda duruyor. Eğer zili çalarsa bir sonraki projem *Hadrianus* olacak, kapıyı tıklatırsa *Barbarlar*.

Derin bir nefes alıyorum, heyecanla bekleyiş havası.

Teşekkür

Teşekkürlerimle:

Okuma ve düzeltme: Asa DeMatteo, William Zimmerman, Madeleine Thien, Joy Johannessen ve Elisabeth Schmitz.

Cömert ve yazmak için harika bir yer: Beatrice Monti della Corte ve Santa Maddalena Foundation'ın personeli.

Paha biçilmez inanç ve destekleri için: Nicole Aragi, Christie Hauser, Duvall Osteen, Amy Tan, Colm Toibin, Silvia Querini, John Freeman, Tony Chakar, Andrea Laguni, Teri Boyd, Sasha Hemon.

Antara şiirlerinin çevirisi: Fady Joudah.

Randa, Rania ve tabii ki Raya.

Teşekkür ederim.

"Sanatın dünyayı kurtarabileceğini zannediyorsun. Ben de öyle zannederdim."

Aaliye Saleh, Beyrut'taki evinde, kitapların arasında yaşıyor.
Kimsesiz ve mutlu.
Her yıl bir kitap çeviriyor Arapçaya.
Kimseye okutmadan, bir kutuya koyup kaldırıyor.
Çevirdiği otuz yedi kitaptan hiçbirini okuyan olmadı.

Lüzumsuz Kadın, Aaliya Saleh'in Beyrut İç Savaşı esnasında yaşadıklarını, dünyayı sanatla, felsefeyle, edebiyatla nasıl kurtarmaya çalıştığını anlatıyor.

Çağımızın en özgün yazarlarından Rabih Alameddine'den yolu Pessoa'dan, Fowles'tan, Sebald'dan geçen güçlü bir Orta Doğu masalı.

National Book Award finalisti *Lüzumsuz Kadın*,
savaşın gölgesinde çiçek yetiştirmeye çalışan yalnız bir kadının hikâyesi.

Washington Post*, *Kirkus*, NPR, Amazon, *Christian Science Monitor
yılın en iyi kitapları seçkisi

"Harikulade ve sürükleyici."
— New York Times

"Cazibesine karşı konulamayacak bir kitap..."
— Wall Street Journal

"Bu kitaba hayranlığımı kelimelerle ifade edemem."
— Yiyun Li

www.budala.com.tr

budala

ISBN 978-605-705

9 786057